

CYPRUS HAS ALWAYS BEEN EUROPE
Η ΚΥΠΡΟΣ ΉΤΑΝ ΠΑΝΤΑ ΕΥΡΩΠΗ

«Cyprus' geographical position, the deep-lying bonds which, for two thousand years, have located the island at the very fount of European culture and civilisation, the intensity of the European influence apparent in the values shared by the people of Cyprus and in the conduct of the cultural, political, economic and social life of its citizens, the wealth of its contacts of every kind with the Community, all these confer on Cyprus, beyond all doubt, its European identity and character and confirm its vocation to belong to the Community.»

From the Opinion of the Commission
of the European Communities
on the Application by the Republic
of Cyprus for Membership.
30 June 1993

 P.I.O. 195/2017 – 2.000 ISBN 978-9963-50-464-0
Published by the Press and Information Office, Republic of Cyprus
www.moi.gov.cy/pio

Fourth Edition, 2017
First Edition, 2006
Printed by R.P.M. Lithographica Ltd
The articles in this book reflect the views of the authors and not necessarily of the Press and Information Office.
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced without the written permission of the publisher.
Copyright © 2017 by the Press and Information Office

CYPRUS HAS ALWAYS BEEN EUROPE

Η ΚΥΠΡΟΣ ΉΤΑΝ ΠΑΝΤΑ ΕΥΡΩΠΗ

CYPRUS HAS ALWAYS BEEN EUROPE

Η ΚΥΠΡΟΣ ΉΤΑΝ ΠΑΝΤΑ ΕΥΡΩΠΗ

Nicosia, 2017
Λευκωσία, 2017

Editors

*Eleni Hadjipaschalidis
Polly Lyssiotis
Andreas Lyritsas
Miltos Miltiadou*

Coordinator

Yiannakis Solomou

Design and Layout

Dora Farsides

Photographic Credits

We are grateful to the following for permission to publish photographs:

Chris Schabel, pages 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 108, 111, 120, 122, 125, 128, 130, 133, 138 and 140

Director of Department of Antiquities, Cyprus, pages 16, 17, 19, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 34, 36, 37, 39, 42, 46, 79, 222, 223, 225, 227, 230, 233, 234, 237 and 241

Demetrios Michaelides, pages 48, 51, 54, 56, 59, 62, 64, 66, 70, 72, 74, 75 and 78

Christos Avraamides, pages 244, 249, 259 and 260

Frank Hagerty, page 73

Press and Information Office, Cyprus, pages 154, 187, 188, 198, 201, 205, 209, 240 and 252

Medelhavsmuseet, Stockholm, pages 214, 217, 218, 220, 221, 224, 228 and 232

Bank of Cyprus Cultural Foundation, pages 55, 146, 148, 150, 152, 153 and 264

The Leventis Municipal Museum of Nicosia, pages 143, 156, 159 and 183

Athens News Agency, page 251

Archaeological Research Unit, University of Cyprus, page 65

The Getty Conservation Institute, page 77

European Commission, page 253

Cyprus News Agency, page 256

Cyprus Ports Authority, page 257

Επιμέλεια Κειμένων

*Ελένη Χατζηπασχάλη
Πόλυ Λυσιώτη
Ανδρέας Λυρίτσας
Μίλτος Μιλτιάδου*

Συντονιστής

Γιαννάκης Σολωμού

Σχεδιασμός και Καλλιτεχνική Επιμέλεια

Δώρα Φαρσίδη

Προέλευση Φωτογραφιών

Ευχαριστίες για την παραχώρηση και την άδεια δημοσίευσης φωτογραφιών εκφράζονται στους:

Chris Schabel, σελίδες 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 108, 111, 120, 122, 125, 128, 130, 133, 138 και 140

Διευθυντή Τμήματος Αρχαιοτήτων Κύπρου, σελίδες 16, 17, 19, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 34, 36, 37, 39, 42, 46, 79, 222, 223, 225, 227, 230, 233, 234, 237 και 241

Δημήτριο Μιχαηλίδη, σελίδες 48, 51, 54, 56, 59, 62, 64, 66, 70, 72, 74, 75 και 78

Χρίστο Αβρααμίδη, σελίδες 244, 249, 259 και 260

Frank Hagerty, σελίδα 73

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κύπρου, σελίδες 154, 187, 188, 198, 201, 205, 209, 240 και 252

Μεσογειακό Μουσείο, Στοκχόλμη, σελίδες 214, 217, 218, 220, 221, 224, 228 και 232

Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπέζης Κύπρου, σελίδες 55, 146, 148, 150, 152, 153 και 264

Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας, σελίδες 143, 156, 159 και 183

Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, σελίδα 251

Ερευνητική Μονάδα Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Κύπρου, σελίδα 65

Getty Conservation Institute, σελίδα 77

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελίδα 253

Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων, σελίδα 256

Αρχή Λιμένων Κύπρου, σελίδα 257

CONTENTS

About the book.....	7
Cyprus: An Introduction to its History and Civilisation from Prehistory to the End of the Hellenistic Era.....	15
<i>Pavlos Flourentzos</i>	
<i>Department of Antiquities, Cyprus</i>	
Roman Cyprus.....	45
<i>Demetrios Michaelides</i>	
<i>Archaeological Research Unit</i>	
<i>University of Cyprus</i>	
Lusignan Cyprus and Europe, 1192-1489.....	81
<i>Angel Nicolaou-Konnari</i>	
<i>University of Cyprus</i>	
Cyprus and Italy: The Middle Ages.....	117
<i>Chris Schabel</i>	
<i>University of Cyprus</i>	
British Rule.....	161
<i>Stavros Panteli</i>	
<i>Visiting University Lecturer</i>	
Four Wonderful Years in Cyprus. The Swedish Cyprus Expedition 1927-1931.....	213
<i>Marie-Louise Winbladh</i>	
<i>Curator at the Medelhavsmuseet, Stockholm</i>	
Cyprus and the European Union.....	239
<i>Joseph S. Joseph</i>	
<i>University of Cyprus</i>	

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σχετικά με το βιβλίο.....	7
Κύπρος: Εισαγωγή στην Ιστορία και τον Πολιτισμό της από την Προϊστορία μέχρι το τέλος της Ελληνιστικής Περιόδου.....	15
<i>Παύλος Φλουρέντζος</i>	
<i>Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου</i>	
Ρωμαϊκή Κύπρος.....	45
<i>Δημήτριος Μιχαηλίδης</i>	
<i>Ερευνητική Μονάδα Αρχαιολογίας</i>	
<i>Πανεπιστήμιο Κύπρου</i>	
Η Κύπρος των Λουζινιανών και η Ευρώπη, 1192-1489.....	81
<i>Αγγελ Νικολάου-Κονναρή</i>	
<i>Πανεπιστήμιο Κύπρου</i>	
Κύπρος και Ιταλία: Οι Μεσαιωνικοί Χρόνοι.....	117
<i>Chris Schabel</i>	
<i>Πανεπιστήμιο Κύπρου</i>	
Η Βρετανική Διακυβέρνηση.....	161
<i>Σταύρος Παντελή</i>	
<i>Επισκέπτης Λέκτορας Πανεπιστημίου</i>	
Τέσσερα υπέροχα χρόνια στην Κύπρο. Η Σουηδική Αποστολή για την Κύπρο 1927-1931.....	213
<i>Marie-Louise Winbladh</i>	
<i>Έφορος στο Μεσογειακό Μουσείο στη Στοκχόλμη</i>	
Κύπρος και Ευρωπαϊκή Ένωση.....	239
<i>Iωσήφ Σ. Ιωσήφ</i>	
<i>Πανεπιστήμιο Κύπρου</i>	

«**C**yprus has always been Europe», a handsome publication consisting of a number of authoritative articles by experts on various aspects of the history of Cyprus, shows convincingly that the island has always been part of the European family of nations.

From antiquity, when the Achaean Greeks arrived between the 13th and 11th centuries BC, and gave the island its Greek character, Cyprus has remained within the European civilization, despite a number of conquests by non-Europeans throughout its long history. This was to be expected since European civilization is itself grounded on Greco-Roman civilization and the values of democracy, freedom and justice.

Immediately after gaining its independence, the Republic of Cyprus became the 16th member of the Council of Europe (CoE), on 24 May 1961, and it participates in all its bodies and organs, including the Parliamentary Assembly. Cyprus has always contributed actively to the implementation of the Council's principles and values, particularly in the field of safeguarding and promoting of human and social rights. Cypriot experts participate in most of the Council's specialized Committees and their contribution has been widely acknowledged.

Cyprus has assumed the Chairmanship of the Committee of Ministers of the Council of Europe, the top executive body of the Council, five times, during the periods: 24 April - 11 December 1967, 6 May - 28 November 1974, 28 April - 24 November 1983, 10 November 1994 - 11 May 1995 and 22 November 2016 - 19 May 2017.

During the Cypriot Chairmanship of 10 November 1994 to 11 May 1995, the Committee of Ministers dealt with major issues, such as ensuring democratic security through the accession of new members to the

Tο βιβλίο «Η Κύπρος ήταν πάντα Ευρώπη», μια καλαίσθητη έκδοση που περιλαμβάνει έγκυρα άρθρα ειδικών πάνω στις διάφορες πτυχές της Ιστορίας της Κύπρου, επεξηγεί με πειστικό τρόπο ότι το νησί αποτελούσε πάντοτε τμήμα της ευρωπαϊκής οικογένειας.

Από την αρχαιότητα, όταν στο νησί έφθασαν οι Αχαιοί Έλληνες, μεταξύ 13ου και 11ου αιώνα πΧ, και του έδωσαν τον ελληνικό του χαρακτήρα, η Κύπρος παραμένει αναπόσπαστο μέρος του ευρωπαϊκού πολιτισμού, παρά τις διάφορες κατακτήσεις από μη Ευρωπαίους κατά τη διάρκεια της μακραίωνης ιστορίας της. Αυτό ήταν αναμενόμενο, αφού ο ίδιος ο ευρωπαϊκός πολιτισμός στηρίζεται στον ελληνο-ρωμαϊκό και τις αξίες της δημοκρατίας, της ελευθερίας και της δικαιοσύνης.

Αμέσως μετά την ανεξαρτησία της, η Κύπρος έγινε το 160 κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣτΕ), στις 24 Μαΐου 1961, και συμμετέχει σ' όλα τα Σώματα και Όργανά του, περιλαμβανομένης της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης. Η Κύπρος πάντοτε συμμετείχε ενεργά στην εφαρμογή των αρχών και αξιών του Συμβουλίου, και ιδιαίτερα στο πεδίο της διαιφύλαξης και προαγωγής των ανθρωπίνων και κοινωνικών δικαιωμάτων. Κύπριοι ειδικοί συμμετέχουν στις περισσότερες από τις ειδικευμένες Επιτροπές του και η συνεισφορά τους έχει ευρέως αναγνωριστεί.

Η Κύπρος προήδρευσε της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, που είναι το Ανώτατο Εκτελεστικό Όργανο του Συμβουλίου, πέντε φορές, κατά τις περιόδους: 24 Απριλίου - 11 Δεκεμβρίου 1967, 6 Μαΐου - 28 Νοεμβρίου 1974, 28 Απριλίου - 24 Νοεμβρίου 1983, 10 Νοεμβρίου 1994 - 11 Μαΐου 1995 και 22 Νοεμβρίου 2016 - 19 Μαΐου 2017.

Κατά τη διάρκεια της Προεδρίας της Κύπρου, 10 Νοεμβρίου 1994 με 11 Μαΐου 1995, η Επιτροπή Υπουργών ασχολήθηκε με σημαντικά θέματα, όπως η ενίσχυση της δημοκρατικής ασφάλειας μέσω της ένταξης νέων κρατών μελών στον Οργανισμό και η αποτελεσματική εφαρμογή των δεσμεύσεων που αναλήφθηκαν από τα κράτη μέλη κατά την

Organisation and the effective implementation of the commitments undertaken by the member-states upon accession to the Organisation. The institutionalized dialogue between the Council of Europe and the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) was also initiated at the level of the Presidency and General Secretariat of the two Organizations as a result of a Cypriot initiative adopted at the OSCE Summit in Budapest, in December 1994.

It should be noted that Cyprus is one of the 35 signatory states of the «Final Act» concluded in Helsinki in 1975, and was an active participant in the process of the then Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE), which on 1 January 1995 became an international organization under the name of Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). Since the conception of the CSCE in the early 1970's, Cyprus had contributed in making the CSCE a process of common European progress.

Cyprus assumed the Chairmanship of the Committee of Ministers of the Council of Europe again from 22 November 2016 until 19 May 2017. The Cypriot Chairmanship set out as the focus of its priorities the protection of cultural heritage, an area in which Cyprus is highly sensitized and active on the international level, due to its own historical experience. Cyprus has thus played a leading role in promoting the signing, in Nicosia, of the Convention on Offenses Related to Cultural Property, which will be the legal instrument for the support of collective efforts to combat the financing of terrorism through the illicit trafficking of cultural property.

In this context, the President of the Republic of Cyprus, Mr Nicos Anastasiades, addressing the opening of the 127th Summit of the Committee of Ministers of the CoE on May 19, 2017, stated that

προσχώρησή τους στον Οργανισμό. Εγκαινιάσθηκε, επίσης, ο θεσμοθετημένος διάλογος μεταξύ του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) σε επίπεδο Προεδρίας και Γενικής Γραμματείας των δυο Οργανισμών, ως υλοποίηση κυπριακής πρωτοβουλίας που είχε νιοθετηθεί στη Διάσκεψη Κορυφής του ΟΑΣΕ στη Βουδαπέστη, τον Δεκέμβριο του 1994.

Σημειώνεται ότι η Κύπρος περιλαμβάνεται στα 35 κράτη που υπέγραψαν την Τελική Πράξη του Ελσίνκι το 1975 και υπήρξε ενεργό μέλος στις διαδικασίες της τότε Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΔΑΣΕ), η οποία από την 1η Ιανουαρίου 1995 μετεξελίχθηκε σε διεθνή οργανισμό με το όνομα Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ). Από τη στιγμή της γέννησης της ιδέας για τη ΔΑΣΕ, στις αρχές της δεκαετίας του '70, η Κύπρος συμμετείχε ενεργά στο να καταστεί η ΔΑΣΕ μια διαδικασία κοινής ευρωπαϊκής προόδου.

Την Προεδρία της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης ανέλαβε ξανά η Κύπρος από τις 22 Νοεμβρίου 2016 μέχρι τις 19 Μαΐου 2017. Ως επίκεντρο των προτεραιοτήτων της έθεσε, αυτή τη φορά, την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, έναν τομέα στον οποίο η Κύπρος είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένη και δραστήρια σε διεθνές επίπεδο, λόγω και της δικής της ιστορικής εμπειρίας. Η Κύπρος, έτσι, πρωτοστάτησε στην προώθηση της υπογραφής, στη Λευκωσία, της Σύμβασης για τα Αδικήματα που σχετίζονται με τα Πολιτιστικά Αγαθά, η οποία θ' αποτελέσει το νομικό εργαλείο στήριξης των συλλογικών προσπαθειών για την καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας μέσω της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Νίκος Αναστασιάδης, μιλώντας στην έναρξη των εργασιών της 127ης Συνόδου της Επιτροπής Υπουργών του ΣτΕ, στις 19 Μαΐου 2017, ανέφερε ότι «οι προσπάθειες της κυπριακής Προεδρίας

«today, the efforts of the Cypriot Chairmanship bear fruits with the opening for signature, here in Nicosia, of the Convention on Offenses Related to Cultural Property», also underlining the immense importance attached by the Republic of Cyprus to the Council of Europe as the guardian of the common principles and values of its member states. «I hope and believe,» he concluded, «that Cyprus' Chairmanship has demonstrated Cyprus' deep commitment to the Council of Europe's vision to uphold and safeguard peace, democracy, prosperity, human rights and fundamental freedoms for all on the European continent.»

As a result, the election of the Cypriot Member of Parliament Mrs Stella Kyriakides as President of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE) on 10 October 2017, was a great honour for the House of Representatives and the Republic of Cyprus in general. The election of Mrs Kyriakides to the highest elected office of the PACE - the second organ constituted by the Statute of the CoE – demonstrates that, despite its small size, Cyprus can achieve much in the field of diplomacy.

On 1st May 2004 Cyprus acceded to the European Union (EU). This accession has been viewed as a natural development dictated by its history, culture, civilization and overall European outlook. It is a turning point in the history of the island and its people that will determine its destiny for generations to come.

As the then President of the Republic of Cyprus, Tassos Papadopoulos, stated on the accession day [1st May 2004]: «This moment signals a momentous milestone in Cyprus' history. It is the second most important historic landmark after the proclamation of the Republic of Cyprus 44 years ago. This moment marks the successful conclusion of a long effort and the hopeful beginning of a new course and a new era for Cyprus. As from this moment, the Republic of

απέδωσαν καρπούς με το άνοιγμα για υπογραφή, εδώ στη Λευκωσία, της Σύμβασης για τα Αδικήματα που σχετίζονται με τα Πολιτιστικά Αγαθά», ενώ δεν παρέλειψε να υπογραμμίσει την τεράστια σημασία που αποδίδει η Κυπριακή Δημοκρατία στο Συμβούλιο της Ευρώπης ως θεματοφύλακα των κοινών αρχών και αξιών των κρατών μελών του. «Ελπίζω και πιστεύω», κατέληξε, «ότι η κυπριακή Προεδρία επέδειξε βαθιά δέσμευση στο όραμα του ΣτΕ για διατήρηση και διαφύλαξη της ειρήνης, της δημοκρατίας, της ευημερίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους στην ευρωπαϊκή ήπειρο».

Ως εκ τούτου, η εκλογή της Κύπριας Βουλευτή κας Στέλλας Κύριακίδου ως Προέδρου της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΚΣΣΕ), στις 10 Οκτωβρίου 2017, αποτέλεσε μεγάλη τιμή για τη Βουλή των Αντιπροσώπων, αλλά και για την Κυπριακή Δημοκρατία γενικότερα. Η εκλογή αυτή της κας Κυριακίδου στο ανώτερο αιρετό αξίωμα της ΚΣΣΕ – του δεύτερου, δηλαδή, θεσμικού οργάνου που συστάθηκε από το καταστατικό του ΣτΕ – καταδεικνύει ότι η Κύπρος, παρά το μικρό της μέγεθος, μπορεί να πετύχει πολλά στον χώρο της διπλωματίας.

Την 1η Μαΐου 2004 η Κύπρος εντάσσεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Κύπρος αντίκρισε την ένταξή της, ως μια φυσική εξέλιξη που υπαγορεύεται από την ιστορία, την κουλτούρα και τον πολιτισμό της, καθώς και τον συνολικό ευρωπαϊκό της χαρακτήρα. Πρόκειται για σταθμό-ορόσημο στην ιστορία του νησιού και του λαού της, καθοριστικής σημασίας για το μέλλον των επερχόμενων γενεών.

Ο τότε Πρόεδρος της Δημοκρατίας Τάσσος Παπαδόπουλος σε ομιλία του την 1η Μαΐου 2004, ημέρα ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ, είπε: «Αυτή η ώρα σηματοδοτεί έναν κορυφαίο σταθμό στην Ιστορία της Κύπρου. Τον δεύτερο κορυφαίο σταθμό, μετά την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, πριν 44 χρόνια. Αυτή η ώρα σημαίνει το ευτυχές τέλος μιας πολύχρονης προσπάθειας και την ελπιδοφόρα αρχή μιας νέας πορείας και μιας νέας

Cyprus formally becomes a Member of the European Union. It becomes a full, integral and inseparable member of the great European family.»

It is in this spirit that Cyprus has engaged in this new era that has opened hopeful horizons for its people, who view the new challenges not as a threat but as a historic wager which can and must be won for Cyprus to realize its full potential in the European milieu.

Cypriots have been working hard to fully harmonize their institutions and society with the European state of affairs, adopting its best practices and attributes while abandoning anachronistic attitudes and habits where they still exist. Based on their civilization and historical heritage, Cypriots have been reshaping and modernizing structures and institutions within the EU framework, utilizing effectively new mechanisms and applying innovative ideas to transform their country and build a promising future for the coming generations.

Cypriots are confident that, despite its small size, Cyprus is able to contribute actively and creatively to attaining Europe's goals, in the 21st century, a major goal being the transformation of Europe into a great area of peace, security and stability.

Geographically, Cyprus finds itself at the crossroads of three continents and major civilizations. Historically, it has always been a point of commerce as well as cultural exchange and cooperation among the peoples of the eastern Mediterranean region. Cypriots feel that their country should continue to play this role today from within the EU. The people of Cyprus also feel that they can consistently and prudently continue to build a relationship of trust and cooperation which will further European interests in the broader region, while serving, at the same time, the hopes and expectations

εποχής για την Κύπρο. Από αυτή την ώρα, η Κυπριακή Δημοκρατία ανήκει και τυπικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Γίνεται πλήρες, οργανικό και αναπόσπαστο μέλος της μεγάλης ευρωπαϊκής οικογένειας».

Η Κύπρος εισήλθε, έτσι, σε μια νέα εποχή με ελπιδοφόρους ορίζοντες να διαφαίνονται για τον λαό της, ο οποίος αντικρίζει τις νέες προκλήσεις όχι σαν απειλή αλλά σαν ιστορικό στοίχημα που μπορεί και πρέπει να κερδηθεί, αν πρόκειται η Κύπρος να υλοποιήσει όλες τις δυνατότητές της μέσα στο ευρωπαϊκό περιβάλλον.

Οι Κύπριοι εργάστηκαν και εργάζονται σκληρά για να εναρμονίσουν τους θεσμούς και την κοινωνία τους πλήρως με την ευρωπαϊκή κατάσταση πραγμάτων, υιοθετώντας τις καλύτερες πρακτικές και γνωρίσματα και εγκαταλείποντας, ταυτόχρονα, αναχρονιστικές συμπεριφορές και συνήθειες, όπου υπάρχουν. Στηρίζομενοι στον πολιτισμό και την ιστορική κληρονομιά τους, οι Κύπριοι αναδιαμορφώνουν και εκσυγχρονίζουν δομές και θεσμούς στο πλαίσιο της ΕΕ, αξιοποιώντας αποτελεσματικά καινούργιους μηχανισμούς και εφαρμόζοντας καινοτόμες ιδέες για να αναμορφώσουν τη χώρα τους και να κτίσουν ένα ελπιδοφόρο μέλλον για τις επερχόμενες γενιές.

Πιστεύουν ότι, παρά το μικρό της μέγεθος, η Κύπρος έχει τις δυνατότητες να συμβάλει, ενεργά και δημιουργικά, στην επίτευξη των στόχων της Ευρώπης του 21ου αιώνα, ένας από τους σημαντικότερους των οποίων είναι η μετατροπή της Ευρώπης σ' ένα μεγάλο χώρο ειρήνης, ασφάλειας και σταθερότητας.

Γεωγραφικά, η Κύπρος βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων και μεγάλων πολιτισμών. Ιστορικά, υπήρξε πάντοτε το σημείο εμπορικών και πολιτιστικών ανταλλαγών και συνεργασίας ανάμεσα στους λαούς της ανατολικής Μεσογείου. Οι Κύπριοι αισθάνονται ότι η χώρα τους πρέπει να συνεχίσει να διαδραματίζει και σήμερα αυτόν τον ρόλο στο πλαίσιο της ΕΕ. Πιστεύουν ότι έχουν τη δυνατότητα να συνεχίσουν να οικοδομούν, με συνέπεια και

of the neighbouring countries and of Cyprus itself, which stands to gain significant political and economic advantages.

A milestone in the long-term relationship between Cyprus and Europe was the assumption by Cyprus, for the first time, of the Presidency of the Council of the EU, from 1st July to 31st December 2012, as part of the Poland, Denmark and Cyprus Trio Presidency.

The Cyprus Presidency had set as its vision from the outset to make every possible effort to work «Towards a Better Europe» through the improvement of the effectiveness of the EU policies and the enhancement of development, solidarity and social cohesion within the Union.

In this context, four priorities were set: a) a more efficient and sustainable Europe, b) a Europe with a better performing and growth-oriented economy, c) a Europe more relevant to its citizens, with solidarity and social cohesion and d) a Europe in the world, closer to its neighbours.

Admittedly, the Cyprus Presidency of the Council of the European Union has been successful. Among the results achieved, were the historic agreement reached with the European Parliament on the Unitary Patent Package and the agreement in the Council of the EU on the Single Supervisory Mechanism. The Presidency made significant efforts to advance negotiations on the Multiannual Financial Framework and prepared the ground for the President of the European Council and the Heads of State and Government so as to come closer to reaching an agreement. Furthermore, significant progress was achieved on the issue of the Common European Asylum System.

Furthermore, aiming at deepening the Internal Market, the Cyprus Presidency achieved substantial progress in

σύνεση, σχέσεις εμπιστοσύνης και συνεργασίας, που θα προάγουν τα ευρωπαϊκά συμφέροντα στην ευρύτερη περιοχή, εξυπηρετώντας ταυτόχρονα και τις ελπίδες και προσδοκίες των γειτονικών χωρών, αλλά και της ίδιας της Κύπρου που θ' αποκτήσει σημαντικά πολιτικά και οικονομικά πλεονεκτήματα.

Σημείο αναφοράς στη μακρόχρονη σχέση της Κύπρου με την Ευρώπη αποτέλεσε η ανάληψη, για πρώτη φορά από την Κύπρο, της Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ, από την 1η Ιουλίου μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2012, στο πλαίσιο του Τρίο Προεδρίας Πολωνίας-Δανίας Κύπρου.

Από την αρχή η κυπριακή Προεδρία έθεσε ως όραμα να εργαστεί «Προς μια Καλύτερη Ευρώπη» μέσω της βελτίωσης της αποτελεσματικότητας των πολιτικών της ΕΕ και της ενίσχυσης της ανάπτυξης, της αλληλεγγύης και της κοινωνικής συνοχής μέσα στην Ένωση.

Στο πλαίσιο αυτό τέθηκαν τέσσερις προτεραιότητες: (α) μια Ευρώπη πιο αποτελεσματική και βιώσιμη, (β) μια Ευρώπη με πιο αποδοτική οικονομία, βασισμένη στην ανάπτυξη, (γ) μια Ευρώπη που να σημαίνει περισσότερα για τους πολίτες της, με αλληλεγγύη και κοινωνική συνοχή, και (δ) η Ευρώπη στον κόσμο και πιο κοντά τους γείτονές της.

Κατά κοινή ομολογία, η Προεδρία της Κύπρου στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέβη επιτυχής. Ανάμεσα στα επιτεύγματά της ήταν η ιστορική συμφωνία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επί του Ενιαίου Πακέτου Ευρεσιτεχνίας και η συμφωνία στο Συμβούλιο της ΕΕ επί του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού. Η Προεδρία κατέβαλε έντονες προσπάθειες ώστε να προχωρήσει τις διαπραγματεύσεις για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο και προετοίμασε το έδαφος για τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και τους Αρχηγούς Κρατών και Κυβερνήσεων, ώστε να βρεθούν πιο κοντά σε συμφωνία. Περαιτέρω, σημαντική πρόοδος επιτεύχθηκε στο θέμα του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου.

Με στόχο την εμβάθυνση της Εσωτερικής Αγοράς, η κυπριακή Προεδρία πέτυχε, εξάλλου, ουσιαστική

all the remaining actions of the Single Market Act I, completing five of them. In addition, another significant success of the Cyprus Presidency was the reenergization of the Integrated Maritime Policy of the European Union through the «Limassol Declaration».

As a result, the leaders of the European Institutions recognized that Cyprus, despite its small size, managed to fully meet its obligations and the challenges of an EU Presidency.

For all the right reasons, Cyprus looks ahead with optimism and honours its historic contract of integration with the European Union with creative vision, unstinting effort and methodical action, despite the difficulties that emerge on the way. Taking heart from its European heritage, as this volume shows, and firmly grounded in the same principles and traditions as their European partners, the people of Cyprus have already embarked on a new and promising era in their long and often troubled history. They are convinced that their sacrifices and struggles will eventually be vindicated and rewarded.

As a full member of the EU, Cyprus has been working constructively with its partners to complete the noble and ambitious project of European unification and integration. A significant development in that direction was the entry of Cyprus into the Eurozone and the adoption of the euro as its official currency as of 1st January 2008.

Another important development is also the proclamation of Pafos as the European Capital of Culture for 2017, along with the city of Aarhus in Denmark. This institution aims at highlighting the richness and diversity of cultures in Europe, showcasing the cultural characteristics shared by Europeans, strengthening the sense of European

πρόοδο σε όλες τις εναπομείνασες δράσεις της Πράξης για την Ενιαίο Αγορά I, ολοκληρώνοντας πέντε απ' αυτές. Άλλη αξιοσημείωτη επιτυχία της κυπριακής Προεδρίας ήταν και η επανεργοποίηση της Ολοκληρωμένης Θαλάσσιας Πολιτικής της ΕΕ μέσω της «Διακήρυξης της Λεμεσού».

Σαν αποτέλεσμα, οι ηγέτες των ευρωπαϊκών Οργάνων αναγνώρισαν ότι η Κύπρος, παρά το μικρό της μέγεθος, κατάφερε να ανταποκριθεί πλήρως στις υποχρεώσεις και στις προκλήσεις μιας Προεδρίας της ΕΕ.

Εύλογα, λοιπόν, η Κύπρος κοιτάζει μπροστά με αισιοδοξία, αποφασισμένη να τιμήσει το ιστορικό συμβόλαιο της ενσωμάτωσής της στην ΕΕ, με δημιουργικό όραμα, άοκνες προσπάθειες και μεθοδικές ενέργειες, παρά τις δυσκολίες που προκύπτουν. Αντλώντας κουράγιο από την ευρωπαϊκή του κληρονομιά, όπως παρουσιάζει αυτό το βιβλίο, και σταθερά στηριζόμενος στις ίδιες αρχές και παραδόσεις με τους Ευρωπαίους εταίρους του, ο κυπριακός λαός έχει εισέλθει σε μια νέα και πολλά υποσχόμενη περίοδο στη μακραίωνη και συχνά πολυτάραχη Ιστορία του. Είναι πεπεισμένος ότι οι θυσίες και οι αγώνες του τελικά θα δικαιωθούν και θα ανταμειφθούν.

Ως πλήρες μέλος της ΕΕ, η Κύπρος εργάζεται εποικοδομητικά με τους εταίρους της για την ολοκλήρωση του ευγενούς και φιλόδοξου εγχειρήματος της ευρωπαϊκής ενοποίησης και ολοκλήρωσης. Μια σημαντική εξέλιξη προς αυτή την κατεύθυνση ήταν η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωζώνη και η νιοθέτηση του ευρώ ως του επίσημου νομίσματος της χώρας από την 1η Ιανουαρίου 2008.

Μια άλλη σημαντική εξέλιξη είναι, επίσης, η ανακήρυξη της Πάφου σε Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης για το 2017, μαζί με την πόλη Όρχους της Δανίας. Ο θεσμός αυτός αποσκοπεί στο να αναδείξει τον πλούτο και την ποικιλομορφία των πολιτισμών στην Ευρώπη, να προβάλει τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά που μοιράζονται οι Ευρωπαίοι, να ενισχύσει το αίσθημα των ευρωπαίων πολιτών ότι ανήκουν σε έναν κοινό πολιτιστικό

citizenship as belonging to a common cultural space and highlighting the contribution of culture to the development of cities. Undertaking and organising the most important cultural institution in the history of Europe is a great opportunity for Pafos and Cyprus to promote Cypriot culture as an integral part of the European multicultural identity.

At the same time, Cyprus continues to seek, with great determination, a comprehensive settlement to the artificial division imposed by force of arms on the island and its people by Turkey since 1974. A viable and lasting settlement that will reunite Cyprus and re-integrate its people, its economy and institutions, so that all Cypriots can enjoy together the benefits and meet the challenges of EU membership.

As a full member of the European Union since 2004, Cyprus naturally seeks and expects European solidarity for a just and fair solution to the Cyprus problem, which will bring stability and prosperity to a reunited Cyprus, serve the legitimate interests of its people and respect the human rights and fundamental freedoms of all Cypriots.

The President of the Republic of Cyprus, Mr Nicos Anastasiades, has repeatedly declared his sincere commitment to work with courage and determination «for a solution which will safeguard the EU values and principles throughout the island, with united Cyprus being an effective EU member state and an important and stabilizing regional actor in the Eastern Mediterranean that can utilize to the utmost its unique and privileged geographical position – a bridge between Europe, the Middle East, Africa and Asia – particularly in light of the developments in the area of energy taking place in the Eastern Mediterranean.»

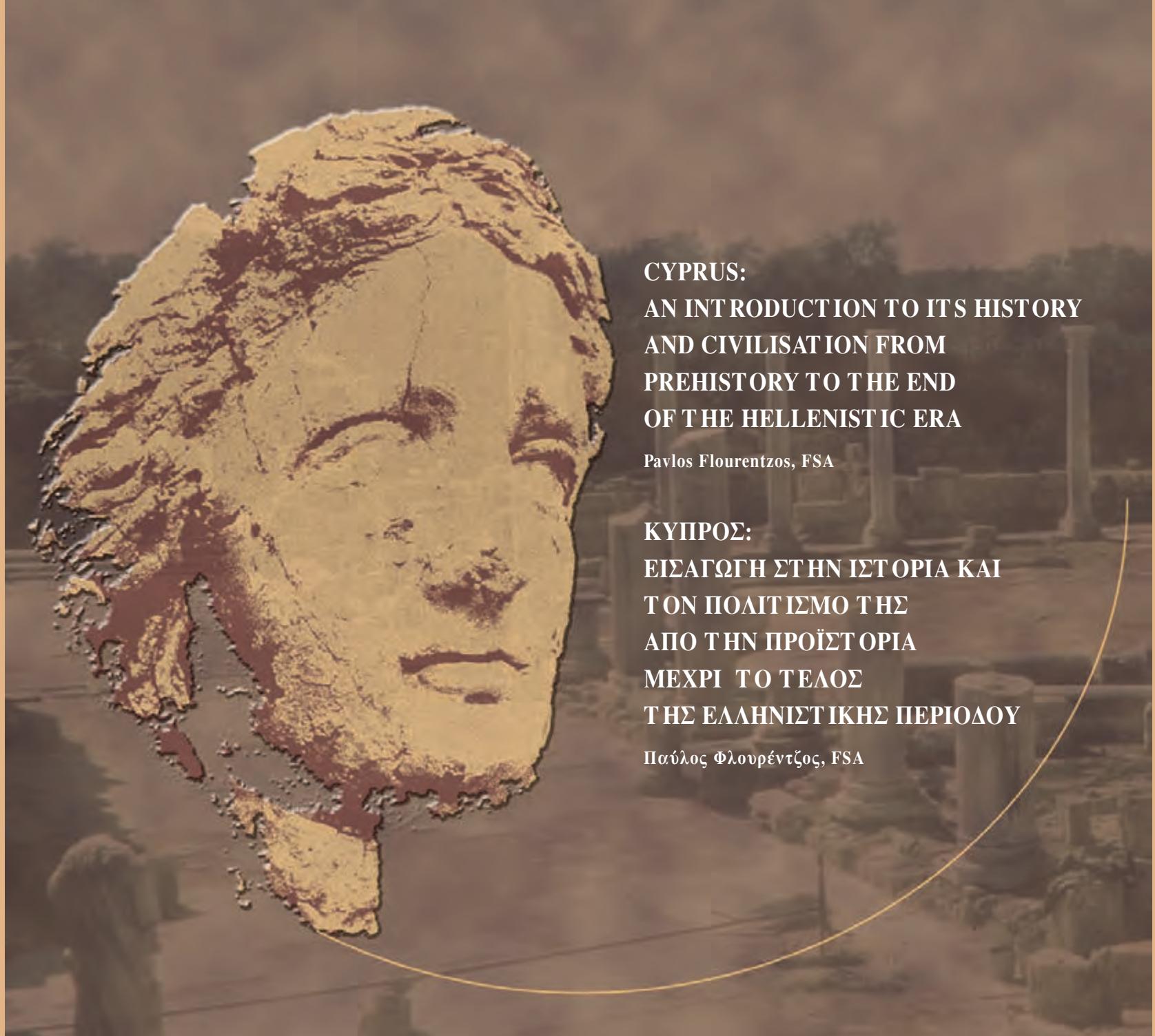
χώρο και να αναδείξει τη συμβολή του πολιτισμού στην ονάπτυξη των πόλεων. Η ανάληψη και διοργάνωση του σημαντικότερου πολιτιστικού θεσμού στην ιστορία της Ευρώπης, είναι για την Πάφο και την Κύπρο μια εξαιρετική ευκαιρία για προβολή του κυπριακού πολιτισμού, ως αναπόσπαστου τμήματος της ευρωπαϊκής πολυπολιτισμικής ταυτότητας.

Ταυτόχρονα, η Κύπρος εξακολουθεί να επιδιώκει, με μεγάλη αποφασιστικότητα, μια συνολική διευθέτηση για την τεχνητή διαίρεση που επιβλήθηκε στο νησί και στον λαό του από την Τουρκία με τη βία των όπλων από το 1974. Μια βιώσιμη και διαρκή λύση που θα επανενώσει την Κύπρο και τον λαό της, την οικονομία και τους θεσμούς της, έτσι ώστε όλοι οι Κύπριοι να απολαμβάνουν μαζί τα οφέλη και να αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις που προκύπτουν από την ένταξη στην ΕΕ.

Ος πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 2004, είναι φυσικό η Κύπρος να επιζητεί και να αναμένει την ευρωπαϊκή αλληλεγγύη για μια ορθή και δίκαιη επίλυση του Κυπριακού, η οποία θα φέρει σταθερότητα και ευημερία σε μια επανενωμένη Κύπρο, θα εξηπηρετεί τα νόμιμα συμφέροντα του κυπριακού λαού και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και βασικών ελευθεριών όλων των πολιτών της.

Ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Νίκος Αναστασιάδης έχει επανειλημμένα διακηρύξει την ειλικρινή του δέσμευση να εργαστεί με θάρρος και αποφασιστικότητα «για μια λύση που θα διασφαλίζει τις αξίες και αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ολόκληρη τη νήσο, με την ενωμένη Κύπρο να είναι ένα αποτελεσματικό κράτος μέλος της ΕΕ και ένας σημαντικός σταθεροποιητικός περιφερειακός παράγοντας στην Ανατολική Μεσόγειο, ικανή να πραγματώσει στο έπακρο τη μοναδική προνομιακή γεωγραφική της θέση – ως γέφυρα μεταξύ της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής, της Αφρικής και της Ασίας – ιδιαίτερα υπό το φως των ενεργειακών μεταβολών που λαμβάνουν χώρα στην Ανατολική Μεσόγειο».

**CYPRUS:
AN INTRODUCTION TO ITS HISTORY
AND CIVILISATION FROM
PREHISTORY TO THE END
OF THE HELLENISTIC ERA**

Pavlos Flourentzos, FSA

**ΚΥΠΡΟΣ:
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ
ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΗΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ
ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ**

Παύλος Φλουρέντζος, FSA

The Republic of Cyprus, an island in the Eastern Mediterranean, has been independent since 1960, yet its history and culture are about 12.000 years old. Its position in the Mediterranean was of great significance both as a copper-producing island and as a strategically vital territory.

Cyprus' geographical position between the Orient and the Occident considerably influenced its cultural development.

The earliest archaeological period discovered in Cyprus is the Pre-Neolithic which dates back to ca. 10.000 BC. It is attested recently in two areas of southern and western Cyprus, that is, Pareklishia (Limassol District) and Kissonerga (Paphos District).

The island is very rich in important Aceramic and Ceramic Neolithic sites located in Choirokoitia, Petra tou Limniti, Cape Andreas, Kalavassos, Paralimni, Sotira (Limassol District) and Agios Epiktitos, which almost cover the whole island of Cyprus.

*Terracotta model of sanctuary depicting a ritual.
From Vounous-Bellapais (Kyrenia District), 2000 BC*

Πήλινο ομοίωμα τερού με αναπαράσταση λατρείας. Από τους Βουνούς-Μπέλλας Πάλις (Επαρχία Κερύνειας), 2000 πΧ

Η Κυπριακή Δημοκρατία ένα νησί στην Ανατολική Μεσόγειο, απέκτησε την ανεξαρτησία της το 1960, όμως έχει ιστορία και πολιτισμό περίπου 12.000 χρόνων. Η θέση της στη Μεσόγειο είχε μεγάλη σημασία, τόσο ως νησί παραγωγής χαλκού όσο και ως νησί ζωτικής στρατηγικής σημασίας.

Η γεωγραφική θέση της Κύπρου ανάμεσα στην Ανατολή και στη Δύση επηρέασε σημαντικά την πολιτιστική της ανάπτυξη.

Η αρχαιότερη αρχαιολογική περίοδος που ανακαλύφθηκε στην Κύπρο είναι η Προνεολιθική, που ανάγεται στο 10000 πΧ. Αυτό επιβεβαιώθηκε πρόσφατα σε δυο περιοχές στη νότια και στη δυτική Κύπρο, δηλαδή στην Παρεκκλησιά

(Επαρχία Λεμεσού) και στην Κισσόνεργα (Επαρχία Πάφου). Το νησί διαθέτει πληθώρα ακεραμικών και κεραμικών Νεολιθικών χώρων που βρίσκονται στη Χοιροκοιτία, στην Πέτρα του Λιμνίτη, στο Ακρωτήρι του Αποστόλου Αντρέα, στην Καλαβασό, στο Παραλίμνι, τη Σωτήρα (Επαρχία Λεμεσού) και στον Αγιο Επίκτητο,

During the above-mentioned period (8200-4000 BC) the islanders lived in small farming communities in single-roomed houses; at the Aceramic Neolithic they were circular and at the Ceramic phase rectangular with curved corners.

Idols of clay or stone representing human and animal figures are the earliest specimens of Cypriot sculpture. They are sometimes crude and simple but often rendered with considerable taste in abstract form.

Anthropologists have not yet determined the origin of these early Cypriots. It seems that the island was inhabited by a united Mediterranean race originating in the Levant.

The next period, which is called Chalcolithic (4000-2300 BC), derives its name from the appearance of

Jug with double neck bearing on the shoulder representation of several rural works and especially grapes-pressing for producing wine. From Pyrgos Limassol. 2000 BC

*Οινοχόη με διπλό λαμό που φέρει στον ώμο διάκοσμο που παρουσιάζει διάφορες αγροτικές εργασίες και ιδιαίτερα πάτημα των σταφυλιών για κρασί.
Από τον Πύργο Λεμεσού. 2000 πΧ*

τοποθεσίες που καλύπτουν σχεδόν ολόκληρη την Κύπρο. Κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου (8200-4000 πΧ), οι κάτοικοι του νησιού ζούσαν σε μικρές γεωργικές κοινότητες σε σπίτια που αποτελούνταν από μόνο ένα δωμάτιο. Κατά την ακεραμική Νεολιθική περίοδο οι κατοικίες ήταν κυκλικές και κατά την κεραμική φάση (Νεολιθική Β) ορθογώνιες με αποστρογγυλωμένες γωνίες.

Πήλινα ή λίθινα ειδώλια που παριστάνουν ανθρώπους και ζώα αποτελούν τα αρχαιότερα δείγματα κυπριακής γλυπτικής. Κάποτε είναι

ακαλαίσθητα και απλά, αλλά συχνά είναι κατασκευασμένα με πολύ γούστο. Οι ανθρωπολόγοι δεν έχουν ακόμα καθορίσει την προέλευση των πρώτων αυτών Κυπρίων. Φαίνεται ότι το νησί κατοικήθηκε από μια ενιαία

copper (in Greek chalkos). During this period there were changes in many fields. The burial customs of the Cypriots changed and the deceased were now buried in separate cemeteries. Several clay figurines were produced representing the goddess of fertility. New forms in pottery were introduced and new styles in decoration appeared. The pottery was decorated with red and brown paint on a white background with complicated geometric motifs. The finest expression of their developed artistic creation is evident in the picrolite idols. They represent the human body in a cruciform shape with stylised characteristics and high levels of abstraction that often remind us of creations of modern sculptors. Several sites dated in the Chalcolithic period are found in southwestern Cyprus in the Districts of Limassol and Paphos (Erimi, Lemba, Kissonerga).

Cypriot Prehistory continues with the Early Bronze Age (2300-1950 BC) which is remarkably important. There is evidence that during the earliest phase of that period there was an influx of people from Anatolia, who migrated to Cyprus after a major catastrophe in about 2300 BC. These newcomers introduced new forms in pottery often recalling Anatolian prototypes. The most significant event in that period was the extensive exploitation of copper mines on the island. Gradually copper mixed with tin produced a much harder material called bronze

Μεσογειακή φυλή που προερχόταν από την Μέση Ανατολή.

Η επόμενη περίοδος, που ονομάζεται Χαλκολιθική (4000-2300 πΧ), πήρε το όνομά της από την εμφάνιση του χαλκού. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής σημειώθηκαν αλλαγές σε πολλούς τομείς. Τα ταφικά έθιμα των Κυπρίων άλλαξαν και οι νεκροί θάβονταν τώρα σε χωριστά κοιμητήρια. Κατασκευάστηκαν διάφορα πήλινα αγαλματίδια, που παρίσταναν τη θεά της γονιμότητας. Εισήχθηκαν νέες μορφές κεραμεικής και εμφανίστηκαν νέες τεχνοτροπίες στη διακόσμηση. Τα αγγεία είχαν κόκκινο και καφέ επίχρισμα σε άσπρο φόντο με περίπλοκα γεωμετρικά μοτίβα. Η περισσότερο εκλεπτυσμένη έκφραση της αναπτυγμένης καλλιτεχνικής δημιουργίας των Κυπρίων είναι εμφανής στα ειδώλια από πικρόλιθο. Παριστάνουν το ανθρώπινο σώμα σε σχήμα σταυρού με λεπτά χαρακτηριστικά και με μεγάλη αφαίρεση, που συχνά μας θυμίζουν δημιουργίες σύγχρονων γλυπτών. Πολλές θέσεις που ανάγονται στη Χαλκολιθική περίοδο βρίσκονται στη νοτιοδυτική Κύπρο στις Επαρχίες Λεμεσού και Πάφου (Ερήμη, Λέμπα, Κισσόνεργα).

Η Κυπριακή Προϊστορία συνεχίζεται με την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού (2300-1950 πΧ), που είναι πολύ σημαντική περίοδος. Υπάρχουν ενδείξεις ότι κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης της περιόδου αυτής παρατηρήθηκε μετακίνηση ανθρώπων από την Ανατολία, που μετανάστευσαν στην Κύπρο ύστερα από μια μεγάλη καταστροφή που συνέβη το 2300 πΧ περίπου. Οι νεοαφιχθέντες εισήγαγαν

which brings a revolution in the island's economy and commerce. Cypriots now buried their deceased in chamber tombs containing various gifts, among them precious jewellery. Cyprus began to have relations with neighbouring countries not only in the East but also in the West (Crete).

The Middle Bronze Age is the next stage in the island's Prehistory. It is a transitional period between the Early and Late Bronze Age. The valleys along the northeast coast flourished at the beginning although gradually the importance shifted to the plain of Mesaoria and the Karpas peninsula.

Cyprus' foreign relations developed considerably. Cypriot goods appeared in Asia Minor, Syria, Palestine and Crete.

Towards the end of the Middle Bronze Age (1850-1650 BC), about 1600 BC, there was evidence of a war. Fortresses appeared in many parts of the island. Some scholars believe that these disturbances may

νέες μορφές αγγειοπλαστικής που συχνά μας θυμίζουν πρότυπα της Ανατολίας. Το σημαντικότερο γεγονός της περιόδου αυτής ήταν η εκτεταμένη εκμετάλλευση των ορυχείων χαλκού στο νησί. Βαθμιαία η ανάμιξη του χαλκού με τον κασσίτερο δημιούργησε ένα πολύ σκληρότερο υλικό, που ονομάστηκε ορείχαλκος και επέφερε επανάσταση στην οικονομία και στο εμπόριο του νησιού. Τώρα οι Κύπριοι έθαβαν τους νεκρούς τους σε θαλαμοειδείς τάφους που περιείχαν διάφορα κτερίσματα και ανάμεσά τους πολύτιμα κοσμήματα. Η Κύπρος άρχισε να αναπτύσσει σχέσεις με γειτονικές χώρες, όχι μόνο στην Ανατολή αλλά και στη Δύση (Κρήτη).

Silver bowl decorated with bulls' heads in gold and niello; from Enkomi (Famagusta District), 14th century BC

Αργυρό κύπελλο διακοσμημένο με κεφαλές ταύρων από χρυσό και νιέλλο. Προέλευση: Έγκωμη (Επαρχία Αμμοχώστου), 14ος αιώνας πΧ

Η Μέση Εποχή του Χαλκού είναι το επόμενο στάδιο στην Προϊστορία του νησιού. Είναι μια μεταβατική περίοδος μεταξύ της Πρώιμης και της Ύστερης Εποχής του Χαλκού. Οι κοιλάδες κατά μήκος της βορειανατολικής ακτής άκμασαν αρχικά, παρόλο που βαθμιαία απέκτησε μεγαλύτερη σημασία η πεδιάδα της Μεσαορίας και

have been caused by Hyksos who dominated Egypt and caused trouble in the Eastern Mediterranean.

The early phases of the Late Bronze Age show continuity from the Middle Bronze Age period. The latter phases of that period, that is the 13th century BC, was marked by the trade and cultural expansion of the Hellenic culture of the Mycenaeans. The prosperity of Cyprus during that period and especially the rich ores of copper may have been one of the attractions that led the Mycenaeans to establish commercial centres (emporium) along the east and south coast of Cyprus. Extensive archaeological excavations and research prove that the most important of those ports was Enkomi and Kition. From these centres Mycenaean Greeks traded with Syro-Palestine and the Aegean. At this first stage of Mycenaean colonisation (13th century) considerable Mycenaean pottery appeared in Cypriot tombs. Some scholars believe that traders brought with them Mycenaean pottery, from the Aegean to the coastal towns, which was later copied and produced in Cyprus. These wares were occasionally influenced by local Cypriot forms. Ostrich eggs and other exotic goods such as faience and alabaster vases, scarabs and seals were imported from Syria and Egypt.

Local artistic production reached high standards. In pottery, local wares were exported to various parts of the Eastern Mediterranean. Some precious

η χερσόνησος της Καρπασίας. Οι εξωτερικές σχέσεις της Κύπρου αναπτύχθηκαν σημαντικά. Αντικείμενα κυπριακής κατασκευής έκαναν την εμφάνισή τους στη Μικρά Ασία, στη Συρία, στην Παλαιστίνη και στην Κρήτη.

Προς το τέλος της Μέσης Εποχής του Χαλκού (1850-1650 πΧ) περίπου το 1600 πΧ υπάρχουν ενδείξεις για πολεμική σύγκρουση. Εμφανίστηκαν οχυρώσεις σε πολλά μέρη του νησιού. Πολλοί μελετητές πιστεύουν ότι οι αναταραχές αυτές πιθανόν να προκλήθηκαν από τους Υξώς (αρχαίος λαός της Βίβλου), που τελικά επικράτησαν στην Αίγυπτο αφού προκάλεσαν αναταραχή στην Ανατολική Μεσόγειο.

Οι πρώτες φάσεις της Ύστερης Εποχής του Χαλκού δείχνουν μια συνέχεια από τη Μέση Εποχή του Χαλκού. Οι τελευταίες φάσεις της περιόδου αυτής, δηλαδή ο 13ος αιώνας πΧ, σημαδεύτηκε από την εμπορική και πολιτιστική διάδοση του ελληνικού Μυκηναϊκού πολιτισμού. Η ευημερία της Κύπρου κατά την περίοδο αυτή και ιδιαίτερα τα πλούσια αποθέματα χαλκού, δυνατό να ήταν ένας από τους παράγοντες που ενθάρρυνε τους Μυκηναίους να ιδρύσουν εμπορικά κέντρα (εμπόρια) κατά μήκος της ανατολικής και της νότιας ακτής της Κύπρου. Εκτεταμένες αρχαιολογικές ανασκαφές και έρευνες αποδεικνύουν ότι τα σημαντικότερα από τα λιμάνια αυτά ήταν η Έγκωμη και το Κίτιο. Από τα κέντρα αυτά οι Μυκηναίοι Ελληνες, διεξήγαγαν εμπόριο με τη Συροπαλαιστίνη και το Αιγαίο. Κατά το πρώτο αυτό στάδιο του

Mycenaean III A: 2 amphoroid crater decorated with octopus and chariots; from Enkomi (Famagusta District), 14th-13th century BC

Μυκηναϊκός ΗΙΑ: 2 αμφορέας από την Έγκωμη (Επαρχία Αμμοχώστου), διακοσμημένος με χταπόδι και άρματα, 14ος-13ος αιώνας πΧ

masterpieces of art were found in the tombs of Enkomi and Kition. Worth mentioning is the silver bowl from Enkomi dating to the 14th century BC. It has an inlaid decoration in gold and niello and consists of bucrania and lotus flowers. The faience rhyton from Kition — a specimen of the mixed Aegeo-Oriental art of the 13th century BC — has an enamelled surface decorated in polychromy with galloping animals, hunting scenes and running

Μυκηναϊκού εποικισμού (13ος αιώνας) εμφανίστηκαν σημαντικά μυκηναϊκά αγγεία σε τάφους στην Κύπρο. Μερικοί επιστήμονες πιστεύουν ότι έμποροι έφεραν μαζί τους μυκηναϊκά αγγεία από το Αιγαίο στις παραλιακές πόλεις που αργότερα αντιγράφηκαν και κατασκευάστηκαν στην Κύπρο. Τα αγγεία αυτά επηρεάζονταν σε μερικές περιπτώσεις από τοπικά κυπριακά πρότυπα. Αυγά στρουθοκαμήλου και άλλα εξωτικά προϊόντα, όπως φαγεντιανά και αλαβάστρινα αγγεία, σκαραβαίοι και σφραγίδες εισήχθηκαν από τη Συρία και την Αίγυπτο.

Η τοπική καλλιτεχνική παραγωγή έφθασε σε ψηλά επίπεδα. Στην κεραμεική, ντόπια αγγεία εξάγονταν σε διάφορα μέρη της Ανατολικής Μεσογείου. Μερικά πολύτιμα αριστουργήματα τέχνης ανακαλύφθηκαν σε τάφους της Έγκωμης και του Κιτίου. Όπως για παράδειγμα είναι το ασημένιο κύπελο από την Έγκωμη που ανάγεται στο 14ο αιώνα πΧ, Εχει ένθετη διακόσμηση από χρυσό και νιέλλο που παριστάνει βουκράνια και άνθη λωτού. Το φαγεντιανό ρυτό από το Κίτιο, δείγμα Αιγιοανατολικής τέχνης του 13ου αιώνα πΧ, έχει επιφάνεια από σμάλτο διακοσμημένη πολυχρωμικά με καλπάζοντα ζώα, κυνηγετικές σκηνές και σπειροειδή μοτίβα. Επίσης την περίοδο αυτή κατασκευάστηκαν αξιόλογα ορειχάλκινα αγαλματίδια όπως ο Κερασφόρος Θεός και ο Θεός επί ταλάντου, ευρήματα που ανακαλύφθηκαν σε ανασκαφές στην Έγκωμη.

spirals. Remarkable bronze statuettes were also produced such as the Horned God and the God on the ingot, both of them excavated at Enkomi.

References to Cyprus appeared in the texts of the Near East clay tablets found in Tell-el-Amarna in Egypt that recorded the correspondence of the King of Alashiya, which is considered by most scholars to be Cyprus. These tablets mention that the King of Alashiya was obliged to send copper to the Pharaoh to maintain peace in the Eastern Mediterranean. Reference to a Hittite domination over Cyprus about 1400 BC is not confirmed by archaeological evidence.

The Late Bronze Age provides the first written documents on baked clay tablets. The earliest, about 1500 BC, was found in Enkomi. The script, known as Cypro-Minoan, is related to the Linear A script of Crete. It has not been deciphered and the language is still unidentified.

Towards the end of the 13th century a catastrophe caused the decline of Mycenaean culture in the Greek mainland. Refugees emigrated from these regions and settled in Cyprus as colonists. Successive waves of colonists in the 12th century BC complete what is known as the Achaeans colonisation and Hellenisation of Cyprus. This important event influenced the arts and crafts in the island. The newcomers brought their own culture and religion, which spread widely on the island of Cyprus.

Αναφορές στην Κύπρο εμφανίστηκαν σε κείμενα πήλινων πινακίδων της Εγγύς Ανατολής που ανακαλύφθηκαν στην Τελ-ελ-Αμάρνα της Αιγύπτου, όπου είναι καταγραμμένη η αλληλογραφία του βασιλέα της Αλάσιας, που οι περισσότεροι επιστήμονες ταυτίζουν με την Κύπρο. Οι πινακίδες αυτές αναφέρουν ότι ο βασιλέας της Αλάσιας, υποχρεώθηκε να στέλλει χαλκό στον Φαραώ για τη διατήρηση της ειρήνης στην Ανατολική Μεσόγειο. Αναφορά σε κατοχή της Κύπρου από τους Χετταίους περί το 1400 πΧ, δεν επιβεβαιώνεται από τις αρχαιολογικές μαρτυρίες.

Η Ύστερη Εποχή του Χαλκού μας δίνει τα πρώτα γραπτά κείμενα πάνω σε οπτές πήλινες πινακίδες. Η αρχαιότερη γραφή που χρονολογείται περί το 1500 πΧ ανακαλύφθηκε στην Έγκωμη. Η γραφή, γνωστή ως Κυπρομινωική, σχετίζεται με τη Γραμμική γραφή Α της Κρήτης. Δεν έχει αποκρυπτογραφηθεί και η γλώσσα δεν έχει ακόμα αναγνωριστεί.

Προς τα τέλη του 13ου αιώνα πΧ καταστροφές προκάλεσαν την παρακμή του Μυκηναϊκού πολιτισμού στην κυρίως Ελλάδα. Πρόσφυγες μετανάστευσαν από τις περιοχές αυτές και εγκαταστάθηκαν στην Κύπρο ως έποικοι. Διαδοχικά κύματα εποίκων κατά το 12ο αιώνα πΧ συμπληρώνουν τον εποικισμό των Αχαιών και τον εξελληνισμό της Κύπρου. Το σημαντικό αυτό γεγονός επηρέασε τις τέχνες και τους τεχνίτες στο νησί. Οι νεοαφιχθέντες έφεραν το δικό τους πολιτισμό και θρησκεία που διαδόθηκε ευρέως στο νησί.

The cities were fortified with cyclopean walls. New techniques in metallurgy appeared and flourished. Bronze statuettes and other bronze artefacts such as tripods and weapons indicate that metallurgy must have played an important role in Cypriot economic life. The end of this period and of the Bronze Age in general was marked by the raids from the «People of the Sea». They were adventurers from many Mediterranean lands who roamed the sea coasts, looting and destroying, until some of them finally settled in Palestine. There is evidence that after those destructions Achaeans appeared on the island. Their appearance could be associated with the mythical founders of Cypriot cities, heroes of the Trojan War.

In about 1075 BC a natural phenomenon, probably an earthquake, destroyed the major Late Bronze Age towns in Cyprus. This event marks the beginning of the Iron Age.

During the early stages of the Iron Age, which is also called the Cyro-Geometric period, the island's culture was by then firmly based on Mycenaean foundations which continued to influence its

Bronze statuette of the horned god; from Enkomi (Famagusta District), 12th century BC
Χάλκινο αγαλματίδιο του Κερασφόρου Θεού της Έγκωμης (Επαρχία Αμμοχώστου), 12ος αιώνας πΧ

Οι πόλεις οχυρώθηκαν με κυκλώπεια τείχη. Εμφανίσθηκαν και άκμασαν νέες τεχνικές στη μεταλλουργία. Ορειχάλκινα αγαλματίδια και άλλα ορειχάλκινα δημιουργήματα όπως τρίποδες και όπλα, υποδηλούν ότι η μεταλλουργία θα πρέπει να έπαιξε σημαντικό ρόλο στην οικονομική ζωή της Κύπρου.

Το τέλος της περιόδου αυτής και της Εποχής του Χαλκού γενικά σημαδεύτηκε από τις επιδρομές των «Λαών της Θάλασσας». ‘Ήταν τυχοδιώκτες από πολλές Μεσογειακές περιοχές που περιπλανώνταν στις ακτές, λεηλατώντας και καταστρέφοντας μέχρι που μερικοί απ’ αυτούς τελικά εγκαταστάθηκαν στην Παλαιστίνη. Υπάρχει αρχαιολογική μαρτυρία ότι ύστερα από τις καταστροφές αυτές εμφανίστηκαν οι Αχαιοί στο νησί. Η εμφάνισή τους μπορεί να συνδεθεί με τους μυθικούς ιδρυτές κυπριακών πόλεων, ήρωες του Τρωικού πολέμου.

Περί το 1075 πΧ μια θεομηνία, πιθανόν σεισμός, κατέστρεψε τις κυριότερες πόλεις της ‘Υστερης Εποχής του Χαλκού στην Κύπρο. Το γεγονός αυτό σηματοδοτεί την αρχή της Εποχής του Σιδήρου.

Κατά τη διάρκεια των πρώτων αιώνων της Εποχής του Σιδήρου, που επίσης αποκαλείται Κυπρογεωμετρική περίοδος, ο πολιτισμός του νησιού είχε ήδη σταθερά παγιωθεί πάνω σε

development. Unlike Greece, Cyprus was never invaded by the Dorians, therefore the island preserved the Mycenaean substratum of its culture.

During the first stage of the Early Iron Age, which is called Protogeometric or Cypro-Geometric I, certain positive economic developments can be observed in Cyprus in comparison with the mainland of Greece. This period is characterised as the Dark Ages. With respect to this particular period there is still an unclear picture of the historical developments because of the complete absence of written sources.

However there are a number of indications which lead to the conclusion that a certain amount of Aegean influences reached the island of Cyprus during this period as for example certain forms of pottery (kalathos, stirrup jar, cylindrical pyxis) and the goddess of the upraised arms which is typically Cretan.

Other objects that have a minor relation with the Aegean and are found in Cyprus are the bronze tripods and obeloi which were also excavated in Olympia and Eleutherna in Peloponnesos and Crete.

Bronze incense-burner from Palaepaphos,
11th century BC

Χάλκινο θυμιατήριο από την Παλαιόπαφο,
11ος αιώνας πΧ

μυκηναϊκά θεμέλια που συνέχιζαν να επηρεάζουν την ανάπτυξή του.

Σε αντίθεση με την Ελλάδα, οι Δωριείς ουδέποτε εισέβαλαν στην Κύπρο και σαν αποτέλεσμα το νησί διατήρησε την μυκηναϊκή υποδομή του πολιτισμού του.

Κατά τη διάρκεια των πρώτων αιώνων της πρώιμης Εποχής του Σιδήρου, που ονομάζεται Πρωτογεωμετρική ή Κυπρογεωμετρική I, παρατηρήθηκαν ορισμένες θετικές οικονομικές εξελίξεις στην Κύπρο σε σύγκριση με την ενδοχώρα της Ελλάδας. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται εκεί ως «Σκοτεινοί Χρόνοι». Σχετικά με τη συγκεκριμένη αυτή περίοδο, η εικόνα των ιστορικών εξελίξεων είναι ακόμα ασαφής λόγω της πλήρους απουσίας γραπτών πηγών.

Όμως, υπάρχουν ορισμένες ενδείξεις που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι κάποιες επιρροές από την περιοχή του Αιγαίου έφθασαν στο νησί κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής όπως π.χ. ορισμένοι τύποι κεραμικής (κάλαθος, φευδόστομος αμφορίσκος, κυλινδρική πυξίδα) και η θεά με τα υψωμένα χέρια που

είναι χαρακτηριστικά Κρητική.

Άλλα αντικείμενα που έχουν μικρότερη σχέση με το Αιγαίο και βρέθηκαν στην Κύπρο είναι οι ορειχάλκινοι τρίποδες και οι οβελοί, που επίσης

Furthermore, there is an introduction of the use of bath-tubs made of clay or limestone which are closely related to the Greek aristocracy of the Homeric poems and are called asamynthoi.

It is evident that in the social structure of the island an aristocratic class appeared which was influenced considerably by the Hellenic prototypes.

During the 10th century BC we have signs of the first imports from Euboea, a new commercial and historical development in the Levant and Cyprus. This particular island of Greece leads the commercial contacts of the Greek world with the Levant. Clear indications of this campaign are pottery vessels found in Cyprus and a number of

*Unique golden sceptre head.
Two falcons in gold and
cloisonné surmount a scale
pattern of cloisonné globe;
from Kourion (Limassol
District), 11th century BC*

*Μοναδική χρυσή κεφαλή σκῆπτρου. Δύο γεράκια διακοσμημένα με χρυσό και «περίκλειστη τεχνική σε σμάλτο» πάνω σε σφαίρα διακοσμημένη με φολιδωτά μοτίβα με την ίδια τεχνική.
Προέλευση: Κούριο (Επαρχία Λεμεσού), 11ος αιώνας πΧ*

ανασκάφηκαν στην Ολυμπία της Πελοποννήσου και την Ελεύθερνα στην Κρήτη.

Επιπλέον, αρχίζει η χρήση λεκάνων μπάνιου, κατασκευασμένων με πηλό ή ασβεστόλιθο, που σχετίζονται στενά με την ελληνική αριστοκρατία των Ομηρικών ποιημάτων και ονομάζονται ασάμυνθοι.

Είναι προφανές ότι στην κοινωνική δομή του νησιού παρουσιάστηκε μια αριστοκρατική τάξη που επηρεάστηκε σημαντικά από τα ελληνικά πρότυπα.

Κατά τη διάρκεια του 10ου αιώνα πΧ έχουμε ενδείξεις για τις πρώτες εισαγωγές αγγείων από την Εύβοια, που αποτελεί μια νέα εμπορική και ιστορική εξέλιξη στην ανατολική Μεσόγειο και στην Κύπρο. Αυτό το νησί της Ελλάδας παίζει πρωτοπορειακό ρόλο στις εμπορικές επαφές του Ελληνικού κόσμου με την Ανατολή. Σαφείς ενδείξεις της προσπάθειας αυτής αποτελούν πήλινα αγγεία που ανακαλύφθηκαν στην Κύπρο και αριθμός εμπορικών σταθμών που ίδρυσαν οι κάτοικοι της Εύβοιας στις ακτές χωρών της ανατολικής Μεσογείου.

Τομή στις πολύ στενές αυτές σχέσεις υπήρξε η εμφάνιση των Φοινίκων στις ιστορικές εξελίξεις της Κύπρου τον 9ο αιώνα πΧ. Εφθασαν στο Κίτιο και άρχισαν να εποικίζουν την Κύπρο.

Κατέλαβαν την πολιτική εξουσία στην παραλιακή αυτή πόλη και μετά επεξέτειναν την επιρροή τους σ' ένα μεγάλο μέρος του νησιού. Το σημαντικό αυτό πολιτικό γεγονός, επηρέασε πολύ τις τέχνες και τον πολιτισμό της Κύπρου.

emporium established by Euboeans on the Levantine coast.

These strong relations with the West were considerably affected by the appearance of Phoenicians in the historical developments of Cyprus in the 9th century BC.

They arrived in Kition and started to colonise Cyprus.

They seized political power in this coastal town and then extended their influence over a large part of the island. This important political event has a primary influence on the art and culture of

Cyprus. An oriental taste in the arts and crafts was generally introduced and the first Phoenician imports appeared in the island, particularly of pottery.

These historical developments took place in parallel with the considerable expansion of the mainland Greeks to the East. Among the Greeks, the Eretrians play in that respect the most significant role,

establishing in the Levant

Clay figurine of the goddess with uplifted arms. From Morphou,

9th century BC

*Πήλινο ειδώλιο θεάς με τα υψωμένα χέρια. Από τη Μόρφου,
9ος αιώνας πΧ*

the important cities of Tarsus, Al Mina and Poseidion in Syria. It is worth mentioning that those developments can be observed at the time the Greeks adopted the Phoenician alphabet which they further developed by adding to it the vowels.

In the 19th century a stele was found in Kition, which is now in the Vorderasiatisches Museum in Berlin. It depicts King Sargon II of Assyria and bears an engraved inscription that records the domination of the Assyrians over the Kingdom of Cyprus in ca. 707 BC. In this period of Assyrian domination the oriental elements in Cypriot art were developed further and we can now speak about the «orientalising» period in the art of Cyprus. More elements of Eastern iconography are introduced in the art of the island, especially in bronzes and jewellery.

Unique golden necklace with pendant from agate. From Arsos (Larnaka District), 7th century BC

Μοναδικό χρυσό περιδέραιο με περίαπτο από αχάτη. Από το Άρσος (Επαρχία Λάρνακας), 7ος αιώνας πΧ

707 πΧ. Κατά την περίοδο αυτή της κυριαρχίας των Ασσυρίων τα ανατολικά στοιχεία της Κυπριακής τέχνης αναπτύχθηκαν περαιτέρω και μπορούμε τώρα να μιλούμε για περίοδο «ανατολικοποίησης» των τεχνών της Κύπρου. Εισήχθηκαν περισσότερα στοιχεία ανατολικής εικονογράφησης στις τέχνες του νησιού, ιδιαίτερα σε ορειχάλκινα αντικείμενα και κοσμήματα.

Το 560 πΧ η Κύπρος κατακτήθηκε από τους Αιγυπτίους. Ο Αμασις ήταν ο πρώτος Φαραώ που κατάκτησε την Κύπρο και είναι

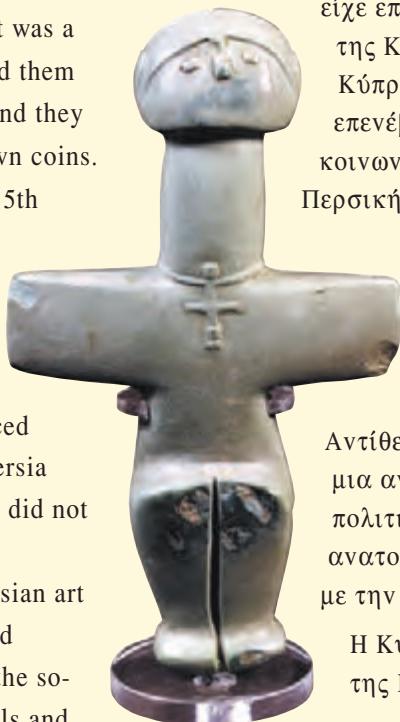
γνωστός στην Ιστορία σαν μια φιλελληνική προσωπικότητα. Η Αιγυπτιακή κατοχή επηρέασε την κυπριακή τέχνη σε κάποιο βαθμό. Το 545 πΧ, η Περσική κυριαρχία επεκτάθηκε στην Κύπρο και οι Κύπριοι βασιλείς αναγνώρισαν τον Μέγα Βασιλέα της Περσίας. Σύμφωνα με τον περίφημο

In ca. 560 BC Cyprus was occupied by the Egyptians. Amasis was the first Pharaoh who occupied Cyprus and he is well known in history as a philhellenic personality. The Egyptian occupation influences to a certain extent Cypriot art.

By 545 BC the power of Persia swept over Cyprus and the Cypriot kings recognised the Great King of Persia. According to the famous Greek historian Herodotus the Cypriot kings accepted without resistance the Persian occupation. It was a clever political strategy that allowed them to maintain relative independence and they were even allowed to strike their own coins. Cyprus belongs from now on to the 5th satrapy and, together with Syria, Palestine and Phoenicia, pays tribute.

It is worth mentioning that the Persian occupation had not influenced the art and the culture of Cyprus. Persia ruled Cyprus from «a distance» and did not interfere in the cultural and social developments. The influence of Persian art is almost insignificant in Cyprus and mainly concerns the production of the so-called «achemenidian» type of bowls and some types of jewellery.

On the contrary, in that period we can observe a revival of the

Cruciform idol from picrolite. From Pomas (Paphos District), 3000 BC

*Σταυρόσχημο ειδώλιο από πικρόλιθο.
Από τον Πάμο (Επαρχία Πάφου), 3000 πΧ*

Έλληνα ιστορικό Ηρόδοτο, οι Κύπριοι βασιλείς δέχθηκαν χωρίς αντίσταση την Περσική κατοχή. Ήταν μια έξυπνη πολιτική και στρατηγική, που τους επέτρεψε να διατηρούν σχετική ανεξαρτησία κι ακόμα τους επιτράπηκε να κόβουν τα δικά τους νομίσματα. Η Κύπρος ανήκει από τώρα και στην έξης στην 5η σατραπεία και μαζί με τη Συρία, την Παλαιστίνη και τη Φοινίκη πληρώνει φόρο υποτελείας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Περσική κατοχή δεν είχε επηρεάσει την τέχνη και τον πολιτισμό της Κύπρου. Η Περσία κυβερνούσε την Κύπρο από «απόσταση» και δεν επενέβαινε στις πολιτιστικές και κοινωνικές εξελίξεις. Η επιρροή της Περσικής Τέχνης είναι σχεδόν ασήμαντη στην Κύπρο και αφορά κυρίως την κατασκευή των κυπέλων του αποκαλούμενου «αχαιμενιδικού» τύπου και κάποιου τύπου χρυσών κοσμημάτων.

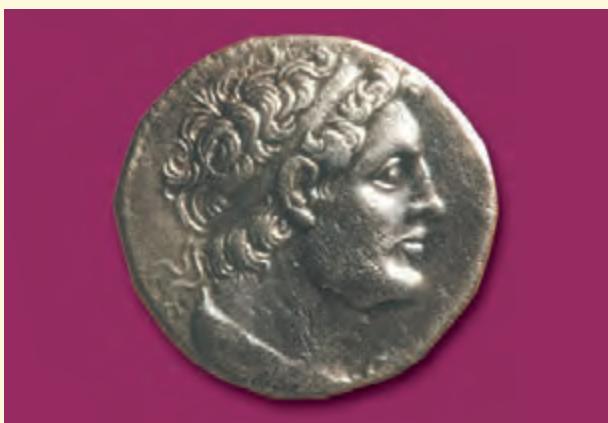
Αντίθετα, στην περίοδο αυτή παρατηρούμε μια αναβίωση των πολιτικών και πολιτιστικών σχέσεων της Κύπρου με τον ανατολικό Ελληνικό κόσμο και ιδιαίτερα με την Ιωνία.

Η Κυπριακή γλυπτική κατά τη διάρκεια της Περσικής κυριαρχίας έχει πολλά κοινά με άλλες ελληνικές Ιωνικές δημιουργίες και κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής εισήχθηκε στην Κυπριακή γλυπτική ο

political and cultural connections of Cyprus with the eastern Greek world and specifically Ionia.

Cypriot sculpture during the Persian domination has a lot in common with other Greek Ionic creations and during that period the diagnostic type of Greek Ionic kouros was introduced in Cypriot sculpture. In parallel the Ionic and eastern Greek pottery appeared more intensively in the archaeological strata of Cyprus.

At this point it is useful to refer to the coinage of Cyprus and the initial striking and use of coins. The first king of Cyprus who struck coins was the King of Salamis Evelthon, ca. 538 BC. His coins were struck according to the Persian numismatic system. The coins had a rather «Egyptianising» influence in their iconography and were made of silver.

Silver Ptolemaic coin from Paphos hoard

Αργυρό νόμισμα της εποχής των Πτολεμαίων από τον θησαυρό της Κάτω Πάφου

χαρακτηριστικός τύπος του Ελληνικού Ιωνικού κούρου. Παράλληλα, η Ιωνική και η ανατολική Ελληνική κεραμική παρουσιάστηκαν πιο έντονα στα αρχαιολογικά στρώματα της Κύπρου.

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να γίνει αναφορά στα νομισματοκοπεία της Κύπρου και την αρχική εκκοπή και χρησιμοποίηση νομισμάτων. Ο πρώτος βασιλιάς της Κύπρου που έκοψε νομίσματα ήταν ο βασιλιάς Ευέλθων της Σαλαμίνας, το 538 περίπου πΧ. Τα νομίσματά του κόπηκαν σύμφωνα με το Περσικό νομισματικό σύστημα. Τα νομίσματα είχαν μια μάλλον «αιγυπτιάζουσα» επίδραση στις απεικονίσεις τους και ήταν κατασκευασμένα από ασήμι.

Ο Βασιλιάς Ευέλθων είχε επίσης ιδιαίτερες σχέσεις με τον Ελληνικό κόσμο και ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι πρόσφερε ορειχάλκινο θυμιατήριο στους Δελφούς.

King Evelthon had also special connections with the Greek world and Herodotus mentions that he offered a bronze incense-burner (thymiaterion) to Delphi.

The close connections of Cyprus with the Ionic Greek world led to the

participation of Cyprus in the Ionic revolution in 498 BC.

However the Ionic and Cypriot revolutions failed and as a result Persian domination became more oppressive in the Eastern Mediterranean.

The antagonism among the ten kingdoms of Cyprus, encouraged by the Persians, divided the island in two parts, that is the pro-Persian and pro-Greek.

But let us leave aside for a while political developments and turn to the economic and cultural developments of that period.

At the end of the Cypro-Archaic period the commercial relations of Cyprus with the Greek world increased considerably. Many Greek goods, especially pottery, reached the ports of Cyprus and especially the port of Marion, a city at the northwest of Cyprus. Marion, the modern city of Polis

Limestone statuette of Zeus Keravnios (Zeus throwing the thunderbolt). In his right hand he originally held an eagle now missing; from Kition, 5th century BC

Αγαλματίδιο από ασβεστόλιθο του Δία Κεραύνιου (ο Δίας που ρίχνει κεραυνούς). Στο δεξί του χέρι αρχικά κρατούσε έναν αετό ο οποίος σήμερα δεν υπάρχει.

Προέλευση: Κίτιον, 5ος αιώνας πΧ

Οι στενές σχέσεις της Κύπρου με τον Ελληνικό κόσμο της Ιωνίας οδήγησαν στη συμμετοχή της Κύπρου στην Ιωνική επανάσταση το 498 πΧ. Ομως, οι επαναστάσεις της Ιωνίας και της Κύπρου απέτυχαν και ως αποτέλεσμα η Περσική κατοχή έγινε περισσότερο καταπιεστική.

Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα δέκα βασίλεια της Κύπρου, που υπέθαλπαν οι Πέρσες, διαίρεσε το νησί σε δυο στρατόπεδα, το φιλοπερσικό και το φιλελληνικό.

Ας αφήσουμε όμως κατά μέρος για λίγο τις πολιτικές εξελίξεις και ας στρέψουμε την προσοχή μας στις οικονομικές και πολιτιστικές εξελίξεις της περιόδου εκείνης.

Κατά το τέλος της Κυπροαρχαϊκής περιόδου οι εμπορικές σχέσεις της Κύπρου με τον Ελληνικό κόσμο αυξήθηκαν σημαντικά. Πολλά ελληνικά προϊόντα, ιδιαίτερα πήλινα αγγεία, έφθαναν στα λιμάνια της Κύπρου και ιδιαίτερα στο λιμάνι του Μαρίου, μιας πόλης στο βορειοδυτικό μέρος της Κύπρου. Το Μάριον, η σύγχρονη Πόλη της Χρυσοχούς στην Επαρχία Πάφου, ήταν το σημαντικότερο λιμάνι που συνέδεε το νησί με τις χώρες της Δυτικής Μεσογείου και το Αιγαίο. Επιπρόσθετα, υπήρχαν

in the Paphos District, was the most important port connecting the island with the western Mediterranean world and the Aegean. Moreover, there were other Cypriot ports such as Amathous, Kition and Salamis, where Greek pottery was imported. It seems that at the time of Persian rule we have proof of intensive Greek influence in the arts, crafts and everyday life.

The connection with Greek civilisation leads to commercial competition, especially regarding pottery products. Cypriot pottery makers tried to compete with their colleagues in Athens and the Greek islands. As a result, a new type of hydria appeared, clearly of Cypriot inspiration, decorated with a figurine or figurines in the place of the spout.

This type of hydria was probably used in funerary practices and feasts (choes). It bears painted decoration often influenced from decorative motifs of Greek origin. The above-mentioned type of vessel was developed further and became more popular during the Cypro-Classical period.

During the Cypro-Archaic period we have evidence that in various areas of the island of Cyprus local workshops and styles were developed, especially as regards pottery production. This particular period is characterised by the ability of the Cypriot craftsmen not to imitate slavishly foreign prototypes but adapt them to their taste and produce something genuinely Cypriot. As a result, we can observe a Cypriot diagnostic character in the arts and crafts of

και άλλα κυπριακά λιμάνια όπως της Αμαθούντας, του Κιτίου και της Σαλαμίνας όπου εισάγονταν ελληνικά πήλινα αγγεία. Φαίνεται ότι κατά την περίοδο της περσικής κυριαρχίας υπάρχουν στοιχεία έντονης Ελληνικής επίδρασης στις τέχνες και στην καθημερινή ζωή των κατοίκων.

Η σύνδεση με τον ανεπτυγμένο Ελληνικό πολιτισμό οδηγεί σε εμπορικό ανταγωνισμό, ιδιαίτερα όσον αφορά τα πήλινα αγγεία. Είναι πρόδηλο πως οι Κύπριοι κατασκευαστές πήλινων αγγείων προσπάθησαν να συναγωνιστούν τους συναδέλφους τους στην Αθήνα και στα Ελληνικά νησιά. Ως αποτέλεσμα στην κεραμική εμφανίστηκε ένας νέος τύπος υδρίας, σαφώς κυπριακής έμπνευσης, διακοσμημένος με πήλινα ειδώλια γυναικών στη θέση της εκροής.

Ο τύπος αυτός της υδρίας πιθανόν να χρησιμοποιείτο στις ταφικές πρακτικές και σε επιτάφιες γιορτές (χοές). Φέρει έγχρωμη διακόσμηση, που συχνά επηρεάζεται από διακοσμητικά μοτίβα ελληνικής προέλευσης. Ο τύπος αυτός του αγγείου αναπτύχθηκε περαιτέρω και έγινε πολύ δημοφιλής κατά τη διάρκεια της Κυπροκλασικής περιόδου.

Κατά τη διάρκεια της Κυπροαρχαϊκής περιόδου υπάρχουν στοιχεία ότι σε διάφορες περιοχές του νησιού αναπτύχθηκαν τοπικά εργαστήρια και τεχνοτροπίες, ιδιαίτερα όσον αφορά την κατασκευή πήλινων αγγείων. Η συγκεκριμένη αυτή περίοδος χαρακτηρίζεται από την ικανότητα των Κυπρίων τεχνητών να μη

the island which considerably differs from the production of the rest of the Eastern Mediterranean, although it bears elements both from the East and the West.

The Cypro-Classical period is characterised by the antagonism between Greece and Persia for domination of the Aegean and the Eastern Mediterranean. The Cypriots, after their submission to Persia and the failure of the Ionic revolution, participated with the rest of the army of the Persian king in the attack against the Ionian city of Miletus and even against mainland Greece.

After the subsequent defeats of the Persian army in Greece, the Greeks, especially the Athenians and Spartans, started an offensive war which passed through several phases and was decisive in the political developments in the Eastern Mediterranean.

The most important campaign of the Greek army and fleet in the east under the leader Kimon in 450 BC failed and Kimon died during the siege of Kition in Cyprus. According to the Treaty of Kallias and the peace that followed in 448 BC it was agreed that the Athenians would not have any claims in the Eastern Mediterranean and the Persians would withdraw their army from Cyprus.

Clay male head from the cenotaph of Nicocreon, from Enkomi (Famagusta District), 4th century BC

Πήλινη κεφαλή ανδρός από το κενοτάφιο του Νικοκρέοντα. Προέλευση: Έγκωμη, (Επαρχία Αμμοχώστου), 4ος αιώνας πΧ

μιμούνται πιστά ξένα πρότυπα, αλλά να τα προσαρμόζουν στο δικό τους γούστο και να παράγουν κάτι γνήσια κυπριακό. Ως αποτέλεσμα παρατηρείται ένας ξεχωριστός κυπριακός χαρακτήρας στις τέχνες του νησιού, που διαφέρει σημαντικά από την παραγωγή των υπόλοιπων χωρών της Ανατολικής Μεσογείου, παρόλο που εμπεριέχει στοιχεία τόσο από την Ανατολή όσο και από τη Δύση.

Η Κυπροκλασική περίοδος χαρακτηρίζεται από τον ανταγωνισμό ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Περσία για κυριαρχία στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Οι

Κύπριοι, μετά την υποταγή τους στην Περσία και την αποτυχία της Ιωνικής επανάστασης, έλαβαν μέρος με τον υπόλοιπο στρατό του Πέρση βασιλιά στην επίθεση κατά της Ιωνικής πόλης Μιλήτου και ακόμα εναντίον της κυρίως Ελλάδας.

Κατόπιν των διαδοχικών ήττών του Περσικού στρατού στην Ελλάδα, οι Έλληνες, ιδιαίτερα οι Αθηναίοι και οι Σπαρτιάτες, εξαπέλυσαν επιθετικό πόλεμο, που πέρασε από διάφορες

In 411 BC there appeared on the political scene of Cyprus an important politician and leader, King Evagoras I of Salamis. He seized the throne of Salamis when he overthrew the Phoenician Abdemon, who had usurped the throne.

The first years of Evagoras' rule were not so pro-Greek. However, he aided the Athenians during the Peloponnesian war and in recognition of his help the Athenians proclaimed him honorary citizen of Athens.

A second cycle of his pro-Athenian policy started after the end of the Peloponnesian war and the defeat of the Athenian admiral Conon at the Aigos Potamoi. The defeated admiral found refuge in Salamis and with the help of Evagoras planned the liberation of Athens from the Persians. The opportunity was given at the sea battle of Cnidus in 394 BC where Conon defeated the Spartans and the Athenians honoured him together with Evagoras. They erected the statues of both men near the statue of Zeus Soter and honoured them in the Dionysia and in theatrical performances.

In the meantime Evagoras, with the help of the Athenians, tried to unite Cyprus against the Persian Empire. He seized most of the kingdoms of Cyprus although Kition, Amathous and Soloi did not accept his leadership and appealed to the Persians for help. So Cyprus was divided again in pro-Athenian and pro-Persian kingdoms and Evagoras sought the help

φάσεις και επηρέασε αποφασιστικά τις πολιτικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η σημαντικότερη εκστρατεία του Ελληνικού στρατού και στόλου στην Ανατολή υπό την αρχηγία του Κίμωνα το 450 πΧ απέτυχε και ο Κίμων πέθανε κατά τη διάρκεια της πολιορκίας του Κιτίου στην Κύπρο. Σύμφωνα με τη Συνθήκη του Καλλία και την ειρήνη που επακολούθησε το 448 πΧ, οι Αθηναίοι συμφώνησαν με τους Πέρσες να μην προβάλουν οποιαδήποτε διεκδίκηση στην Ανατολική Μεσόγειο και οι Πέρσες να αποσύρουν το στρατό τους από την Κύπρο.

Το 411 πΧ εμφανίστηκε στην πολιτική σκηνή της Κύπρου ένας σημαντικός πολιτικός άνδρας και ηγέτης, ο Βασιλιάς της Σαλαμίνας Ευαγόρας Α'. Ανήλθε στο θρόνο της Σαλαμίνας, αφού ανέτρεψε το φοίνικα Αβδήμονα, που είχε σφετερισθεί το θρόνο.

Κατά τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του ο Ευαγόρας δεν ήταν και τόσο φιλέλληνας. Ομως, βοήθησε τους Αθηναίους στον Πελοποννησιακό πόλεμο και σαν αναγνώριση της βοήθειάς του αυτής οι Αθηναίοι τον ανακήρυξαν επίτιμο δημότη Αθηνών και ο δήμος των Αθηναίων ενέκρινε ψήφισμα για να τον τιμήσει.

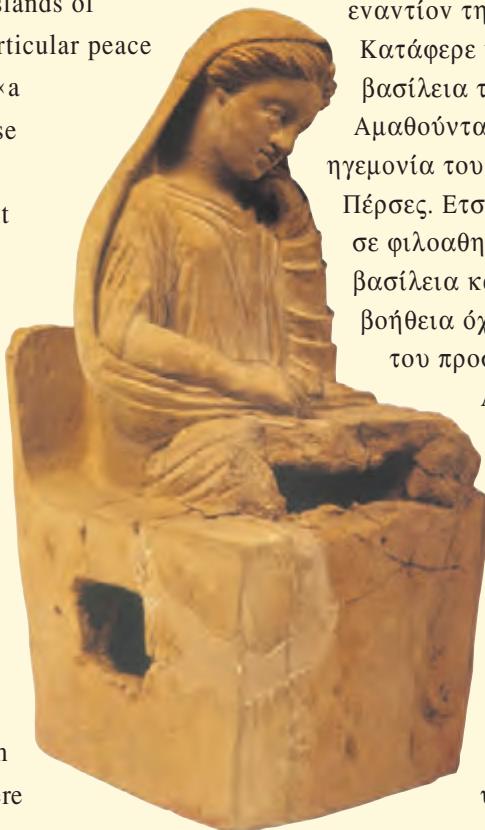
Η δεύτερη φάση της φιλοαθηναϊκής πολιτικής του άρχισε μετά το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου και την ήττα του Αθηναίου ναυάρχου Κόνωνα στους Αιγάς Ποταμούς. Ο ηττηθείς ναύαρχος κατέφυγε στη Σαλαμίνα και με τη βοήθεια του Ευαγόρα κατάστρωσε σχέδιο για την απελευθέρωση των Αθηνών από τη σπαρτιατική

not only of the Athenians but also of his personal friend, Pharaoh Akoris of Egypt. The Athenians sent a fleet under admiral Hermias who helped Evagoras seize the whole of Cyprus, including the Phoenician city of Kition.

However, the ideas and plans of Evagoras would not be fulfilled. In 306 BC the Peace of Antalcidas was signed, a treaty which gave to Artaxerxes all the Ionian cities of Asia Minor, the islands of Clazomenae and Cyprus. This particular peace treaty was described by Plato as «a shameful political action» because although it safeguarded a part of Hellenism it left another part of it unprotected.

The Persian Empire was now able to attack Cyprus and overthrow Evagoras. The king remained almost without allies but he resisted the Persians, causing them many casualties and even occupying for a short time the Phoenician city of Tyre on the Levantine coast.

The loss of a naval battle near Kition by Evagoras weakened him considerably, and the Persians were

Terracotta figurine of seated mourning woman; from Polis (Paphos District), 4th century BC

Πήλινο ειδόλιο καθήμενης μοιρολογούσας γυναίκας από την Πόλη (Επαρχία Πάφου), 4ος αιώνας πΧ

able to lay siege to his own town Salamis. In 380 BC he signed a peace treaty with the Persians but Cyprus still remained under Persian rule.

As a result, Salamis went through an economic crisis after this long war. Also, in 374 BC Evagoras was murdered together with his son Pnytagoras. Historical sources are not very clear about this incident but it seems that the king and his son were victims of a scandal in which a woman and eunuch were involved.

The culture of the Cypro-Classical period was strongly influenced by Greek art and customs. There is information from ancient written sources that king Evagoras invited many Greek artists and intellectuals to visit Cyprus and teach the Greek way of life and spirit.

Evagoras was the first king in Cyprus who struck gold coins on which the Greek alphabet appears. Moreover, he introduced the Rhodian and Eubo-Attic numismatic weight system, which replaced the Persian one. This king was very popular in the Greek world and was honoured and praised by many important Athenians and other Greeks, especially by the well known Athenian orator Isocrates.

Apart from Salamis, which was the philhellenic city par excellence, there were other cities in Cyprus which were eventually influenced by the Greeks (Athenians). For example Idalion, where a more democratic system was established in the

Ειρήνη, μια συμφωνία με την οποία όλες οι Ιωνικές πόλεις της Μικράς Ασίας, τα νησιά Κλαζομενές και η Κύπρος παραδόθηκαν στον Αρταξέρξη. Η συγκεκριμένη αυτή συνθήκη ειρήνης χαρακτηρίστηκε από τον Πλάτωνα ως «επονείδιστη πολιτική πράξη» επειδή παρόλο που κατοχύρωνε ένα τμήμα του Ελληνισμού, άφηνε ένα άλλο τμήμα του απροστάτευτο.

Η Περσική Αυτοκρατορία ήταν τώρα σε θέση να επιτεθεί κατά της Κύπρου και να ανατρέψει τον Ευαγόρα. Ο βασιλιάς έμεινε σχεδόν χωρίς συμμάχους, αλλά συνέχισε να ανθίσταται στους Πέρσες, προκαλώντας τους πολλές απώλειες και ακόμα καταλαμβάνοντας για ένα σύντομο χρονικό διάστημα τη φοινικική πόλη της Τύρου στην ακτή της ανατολικής Μεσογείου.

Η ήττα του Ευαγόρα στη ναυμαχία κοντά στο Κίτιο τον εξασθένησε σημαντικά και οι Πέρσες κατάφεραν να πολιορκήσουν την ίδια τη Σαλαμίνα. Το 380 πΧ ο Ευαγόρας υπόγραψε συνθήκη ειρήνης με τους Πέρσες αλλά η Κύπρος εξακολουθούσε να παραμένει κάτω από Περσική κυριαρχία.

Ως αποτέλεσμα, η Σαλαμίνα αντιμετώπισε οικονομική κρίση μετά το μακροχρόνιο αυτό πόλεμο. Τελικά το 374 πΧ ο Ευαγόρας Α' δολοφονήθηκε μαζί με το γιο και διάδοχό του Πνυταγόρα. Οι ιστορικές πηγές είναι ασαφείς για τις εξελίξεις αυτές. Φαίνεται όμως ότι ο βασιλιάς και ο γιος του υπήρχαν θύματα σκανδάλου, στο οποίο ήταν μπλεγμένοι μια γυναικά και ένας ευνούχος.

General view of the Gymnasium of Salamis
Γενική άποψη του Γυμνασίου της Σαλαμίνας

administration of the city. The well known Idalion bronze plaque with incised cypro-syllabic text on both sides was found here. The inscription on the plaque refers to the siege of Idalion by the Persians and Kitians. Among other things, it mentions the treatment of wounded soldiers covered financially by the state. It can be considered as a forerunner of the modern social security system. This extremely important document relating to the history of Cyprus is kept today in the Cabinet des Médailles in Paris.

As regards the arts and crafts of the 4th century, we observe an intensive import of Attic pottery. Workshops in Cyprus produced terracotta figurines imitating moulds and types of Greek origin. Apart from Salamis, the Attic influence is stronger in Marion and Soloi on the northwestern coast of Cyprus, where the Hellenic influence has a somewhat older tradition.

However, other cities in Cyprus were not without Greek influence, as for example Amathous and Kition where the Phoenician elements were very strong.

*Marble head of the goddess Aphrodite;
from Salamis, early 4th century BC*

*Μαρμάρινη κεφαλή της θεάς Αφροδίτης
από τη Σαλαμίνα, αρχές 4ου αιώνα πΧ*

Ο πολιτισμός της Κυπροκλασικής περιόδου επηρεάστηκε έντονα από την ελληνική τέχνη και τα ελληνικά έθιμα. Πληροφορίες από αρχαίες γραπτές πηγές αναφέρουν, ότι ο βασιλιάς Ευαγόρας Α' προσκάλεσε πολλούς Έλληνες καλλιτέχνες και διανοούμενους να επισκεφθούν την Κύπρο και να διδάξουν τον ελληνικό τρόπο ζωής και να διαδόσουν το ελληνικό πνεύμα.

Ο Ευαγόρας ήταν ο πρώτος βασιλιάς στην Κύπρο που έκοψε χρυσά νομίσματα, και χρησιμοποίησε σ' αυτά το ελληνικό αλφάβητο.

Επιπλέον, εισήγαγε το Ροδιακό και το Ευβοατικό

νομισματικό μετρικό σύστημα βάρους, που αντικατάστησε το Περσικό. Ο βασιλιάς ήταν πολύ δημοφιλής στον ελληνικό κόσμο και τιμήθηκε και επαινέθηκε από πολλούς σημαίνοντες Αθηναίους και άλλους Έλληνες, ιδιαίτερα από το γνωστό Αθηναίο ρήτορα Ισοκράτη.

Εκτός από τη Σαλαμίνα, που ήταν η κατ' εξοχήν φιλελληνική πόλη, υπήρχαν και άλλες πόλεις στην Κύπρο που τελικά επηρεάστηκαν από τους Έλληνες (Αθηναίους), για παράδειγμα το Ιδάλιο,

Generally the 4th century BC in Cyprus includes strong Greek influences on Cypriot art which seems to have been affected considerably by political developments both within the island and in the Middle East. The absence of Persian cultural influences made possible in the end the spreading of Hellenic prototypes in Cyprus.

The Hellenic expansion to the east by Alexander the Great brought to Cyprus its freedom from the Persians and its definite orientation from the east to the west. When Alexander besieged Tyre, a famous and important Phoenician port on the Levantine coast, the kings of Cyprus decided to support him by sending 100 ships. Alexander captured Tyre and in recognition of their help granted them autonomy.

This was the first time in many centuries that the city kingdoms of Cyprus became autonomous. But this political situation did not last long, because soon after Alexander's death Cyprus became entangled in the antagonisms between his successors. It became the bone of contention between the two main successors of Alexander in the Eastern Mediterranean, Ptolemy and Antigonus. A victim of this antagonism was the last king of Salamis, Nicocreon, whose tragic story was narrated by the Greek writer Diodorus.

However, Demetrius Poliorcetes, son of Antigonus, who ruled Cyprus for a while after defeating Ptolemy ca. 306 BC, ordered a cenotaph to be built for the king and members of the royal family.

όπου εγκαθιδρύθηκε ένα μάλλον δημοκρατικό σύστημα διοίκησης της πόλης. Εδώ ανακαλύφθηκε η γνωστή ορειχάλκινη πινακίδα του Ιδαλίου με εγχάρακτο Κυπροσυλλαβικό κείμενο και στις δυο πλευρές. Η επιγραφή της πινακίδας αναφέρεται στις εξελίξεις κατά τη διάρκεια της πολιορκίας του Ιδαλίου από τους Πέρσες και τους Κιτιείς. Ανάμεσα στ' άλλα αναφέρει την περίθαλψη τραυματισμένων στρατιωτών με έξοδα του κράτους. Το γεγονός αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως ο πρόδρομος του σύγχρονου συστήματος κοινωνικών ασφαλίσεων. Το εξαιρετικά σημαντικό αυτό έγγραφο, που σχετίζεται με την ιστορία της Κύπρου, φυλάττεται σήμερα στο Cabine des Medeilles στο Παρίσι.

Οσον αφορά τις τέχνες και τους τεχνίτες του 4ου αιώνα, παρατηρείται μια έντονη εισαγωγή αττικών πήλινων αγγείων. Εργαστήρια στην Κύπρο κατασκεύαζαν αγαλματίδια από τερακόττα που αποτελούν απομίμηση καλουπιών και τύπων ελληνικής προέλευσης. Εκτός από τη Σαλαμίνα, η αττική επίδραση είναι περισσότερο έντονη στο Μάριον και στους Σόλους, στη βορειοδυτική ακτή της Κύπρου, όπου η ελληνική επίδραση έχει μια κάπως αρχαιότερη παράδοση. Όμως και σε άλλες πόλεις της Κύπρου υπήρχε ελληνική επίδραση, όπως για παράδειγμα στην Αμαθούντα και στο Κίτιον, όπου τα φοινικικά στοιχεία ήταν πολύ έντονα. Γενικά ο 4ος αιώνας πΧ στην Κύπρο χαρακτηρίζεται από μια έντονη ελληνική

Limestone portrait of Alexander the Great; from Soloi (Nicosia District), Hellenistic I Period (325-150 BC)

Ασβεστολιθικό πορτραίτο του Μεγάλου Αλέξανδρου από τους Σόλοντς (Επαρχία Λευκωσίας), Ελληνιστική περίοδος Ι (325 - 150 πΧ)

παρουσία στην τέχνη, που φαίνεται να επηρεάστηκε σημαντικά από τις πολιτικές εξελίξεις, τόσο μέσα στο νησί όσο και στη Μέση Ανατολή. Η μη ύπαρξη Περσικών πολιτιστικών επιδράσεων κατέστησε τελικά δυνατή την διάδοση των ελληνικών προτύπων στην Κύπρο.

Η Ελληνική επέκταση προς Ανατολάς από το Μέγα Αλέξανδρο συνέβαλε στην απελευθέρωση της Κύπρου από τους Πέρσες και στον οριστικό προσανατολισμό της από την Ανατολή στη Δύση. Οταν ο Αλέξανδρος πολιορκούσε την Τύρο, ένα φημισμένο και σημαντικό φοινικικό λιμάνι στην ακτή της Ανατολής, οι βασιλείς της Κύπρου αποφάσισαν να τον υποστηρίξουν και του έστειλαν 100 πλοία. Ο Αλέξανδρος κατέλαβε την Τύρο και σαν αναγνώριση της βοήθειας που του έστειλαν τους παραχώρησε αυτονομία.

Ηταν η πρώτη φορά για πολλούς αιώνες που οι πόλεις - βασίλεια της Κύπρου έγιναν αυτόνομα. Ομως η πολιτική αυτή κατάσταση δεν διάρκεσε πολύ γιατί σύντομα μετά το θάνατο του Αλέξανδρου η Κύπρος ενεπλάκη στους ανταγωνισμούς ανάμεσα στους διαδόχους του. Λίγο μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου έγινε το μήλο της έριδας ανάμεσα στους δύο κυριότερους διαδόχους του στην Ανατολική Μεσόγειο, του Πτολεμαίου και του Αντίγονου. Θύμα του ανταγωνισμού αυτού ήταν ο τελευταίος βασιλιάς της Σαλαμίνας ο Νικοκρέοντας, του οποίου την τραγική ιστορία αφηγείται ο Έλληνας συγγραφέας Διόδωρος.

Among the finds from this cenotaph were a number of clay human heads mounted on wooden poles. Scholars have suggested that these heads were actually portraits of the royal family. All the heads are rendered in the style of the famous Greek sculptor Lysippos who lived during the second half of the 4th century BC and who is known to have made a portrait of Alexander the Great.

Moreover, at about the time of Nicocreon's death, that is in 312 BC, Ptolemy I seized Kition and killed its last king Melikiathon and then destroyed Marion and moved its inhabitants to Paphos.

Finally, Cyprus came under the control of the Ptolemies who became kings of Egypt and Cyprus. A very important political event was that the 10 kingdoms of Cyprus were abolished and for the first time in Cypriot history a single state was formed under a unified civil and military command. The royal mints of the city kingdoms ceased to exist and the Ptolemies introduced to the island their own coinage.

This was the beginning of a new peaceful era for Cyprus. The Ptolemies exploited Cyprus' wealth and especially copper and timber which they used for ship-building. They appointed a military governor who also became later «chief priest» and was therefore able to use the funds from the several sanctuaries which until that time had their own independent management. The first well known

Όμως, ο Δημήτριος ο Πολιορκητής, γιος του Αντίγονου, ο οποίος κυβέρνησε την Κύπρο για μικρό χρονικό διάστημα μετά που νίκησε τον Πτολεμαίο το 306 πΧ, διέταξε να κτισθεί κενοτάφιο για το βασιλιά και τα μέλη της βασιλικής οικογένειας. Ανάμεσα στα ευρήματα που βρέθηκαν στο κενοτάφιο του ήταν αριθμός πήλινων ανθρώπινων κεφαλών πάνω σε ξύλινες δοκούς. Υποστηρίκτηκε από μελετητές ότι οι κεφαλές αυτές ήταν στην πραγματικότητα πορτραίτα των μελών της βασιλικής οικογένειας. Ολες οι κεφαλές είναι κατασκευασμένες σύμφωνα με την τεχνοτροπία του περίφημου Ελληνα γλύπτη Λύσιππου που έζησε το δεύτερο ήμισι του 4ου αιώνα πΧ και που είναι γνωστό ότι φιλοτέχνησε πορτραίτο του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Το έτος περίπου του θανάτου του Νικοκρέοντα, δηλαδή το 312 πΧ, ο Πτολεμαίος Α' κατέλαβε το Κίτιον και σκότωσε τον τελευταίο βασιλιά του Μελικιάθωνα και μετά κατάστρεψε το Μάριον και μετάφερε τους κατοίκους του στην Πάφο.

Τελικά, η Κύπρος περιήλθε κάτω από τον έλεγχο των Πτολεμαίων που έγιναν βασιλείς της Αιγύπτου και της Κύπρου. Ενα σημαντικό πολιτικό γεγονός ήταν ότι τα 10 βασίλεια της Κύπρου καταργήθηκαν και για πρώτη φορά στην Κυπριακή Ιστορία σχηματίστηκε ένα κράτος, κάτω από ενιαία πολιτική και στρατιωτική διοίκηση. Τα βασιλικά νομισματοκοπεία των πόλεων βασιλείων έπαψαν να υφίστανται και οι Πτολεμαίοι εισήγαγαν το δικό τους νομισματικό σύστημα στο νησί.

Ptolemaic chief priest was Polycrates (203 BC) who accumulated a considerable amount of money from this office.

The position of the military governor of Cyprus was extremely respected in Ptolemaic circles and was often occupied by a member of the royal family. The Ptolemies maintained on the island a large number of soldiers for its defence. The island's capital was also transferred from Salamis to Paphos.

During that period cultural life in various cities concentrated around gymnasia, that is educational institutions of clearly Greek inspiration which trained the mind and body. We know from several inscriptions that most of the major cities of Cyprus had such gymnasia. Wealthy citizens contributed to the expenses related to the maintenance of the gymnasia as was often customary in Hellenic tradition.

Cultural life developed further and art was not neglected. Theatres were built in the major cities of the island and there were performances of comedies and tragedies. Inscriptions and other archaeological finds tell us that Cyprus also had important groups of actors.

However, Cypriot arts and crafts lost their originality and depended entirely on the Hellenistic koine, a common style based on Greek models that had developed in the whole of the Eastern Mediterranean. Cypriot artists imitated the style of

Η εξέλιξη αυτή σηματοδότησε την αρχή μιας νέας περιόδου ειρήνης για την Κύπρο. Οι Πτολεμαίοι εκμεταλλεύθηκαν τον πλούτο της Κύπρου και ιδιαίτερα τον χαλκό και την ξυλεία της, που χρησιμοποίησαν για την κατασκευή πλοίων. Διόρισαν στρατιωτικό κυβερνήτη, ο οποίος αργότερα έγινε και «αρχιερέας» και έτσι μπορούσε να χρησιμοποιεί τα χρήματα από τα διάφορα ιερά, που μέχρι τότε είχαν τη δική τους ανεξάρτητη διοίκηση. Ο πρώτος γνωστός αρχιερέας της Πτολεμαικής περιόδου ήταν ο Πολυνεκράτης (203 πΧ), ο οποίος συσσώρευσε σημαντικό ποσό χρημάτων από το αξίωμά του.

Η θέση του στρατιωτικού κυβερνήτη της Κύπρου ετύγχανε μεγάλου σεβασμού στους πτολεμαϊκούς κύκλους και πολλές φορές κατείχετο από μέλος της βασιλικής οικογένειας. Οι Πτολεμαίοι διατηρούσαν στο νησί ένα μεγάλο αριθμό στρατιωτών για την άμυνά του. Η πρωτεύουσα του νησιού μεταφέρθηκε τώρα από τη Σαλαμίνα στην Πάφο.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής η πολιτιστική ζωή στις διάφορες πόλεις συγκεντρώθηκε γύρω από τα γυμνάσια, δηλαδή εκπαιδευτικά ιδρύματα, με σαφή ελληνοκεντρικό προσανατολισμό, όπου ασκείτο και το πνεύμα και το σώμα. Γνωρίζουμε από διάφορες επιγραφές ότι οι περισσότερες από τις μεγάλες πόλεις της Κύπρου διέθεταν τέτοια γυμνάσια. Εύποροι πολίτες κάλυπταν τις δαπάνες για τη συντήρηση των γυμνασίων, πράγμα που ήταν σύνηθες στην ελληνική παράδοση.

The Tombs of the Kings at Kato Paphos, Hellenistic I Period (325-150 BC)

*Οι Τάφοι των Βασιλέων στην Κάτω Πάφο, Ελληνιστική περίοδος Ι
(325-150 πΧ)*

famous Greek artists of that period such as Lysippos and Praxiteles and Cyprus, as was natural, was greatly influenced by Hellenistic Alexandria. The individuality of Cypriot art was over.

Greek gods continued to be worshipped in the island but a new element was introduced, the cult of the Ptolemaic ruler, by a specially established association known as the «Confederation of Cypriots». Another important religious development in the island was the introduction of the cult of Arsinoe by Ptolemy Philadelphus. It seems that there were several sanctuaries dedicated to Arsinoe,

Η πολιτιστική ζωή αναπτύχθηκε περαιτέρω, ενώ η τέχνη δεν παραμελήθηκε. Κτίστηκαν θέατρα στις πιο σημαντικές πόλεις του νησιού και δίνονταν παραστάσεις κωμωδιών και τραγωδιών. Επιγραφές και άλλα αρχαιολογικά ευρήματα μαρτυρούν ότι η Κύπρος είχε κατά την περίοδο αυτή σημαντικές ομάδες ηθοποιών.

Οι τέχνες και τα επαγγέλματα στην Κύπρο έχασαν την πρωτοτυπία τους κατά την Ελληνιστική περίοδο και εξαρτώνταν εξ ολοκλήρου από την ελληνιστική «κοινή», μια κοινή τεχνοτροπία, βασισμένη σε ελληνικά πρότυπα που αναπτύχθηκε σε ολόκληρη την Ανατολική Μεσόγειο.

Κύπριοι καλλιτέχνες μιμούνταν την τεχνοτροπία διάσημων Ελλήνων καλλιτεχνών της περιόδου, όπως ο Λύσιππος και ο Πραξιτέλης, και η Κύπρος, όπως ήταν φυσικό, επηρεάστηκε πολύ από την Ελληνιστική Αλεξάνδρεια. Η ιδιαιτερότητα της Κυπριακής τέχνης χάθηκε.

Συνεχίστηκε η λατρεία των Ελλήνων θεών στο νησί, όμως εισήχθηκε ένα νέο στοιχείο, η λατρεία του Πτολεμαίου ηγεμόνα, που οργανώθηκε από έναν ειδικά για τον σκοπό αυτό ιδρυθέντα σύνδεσμο, γνωστό ως «Κοινό Κυπρίων». Μια άλλη σημαντική θρησκευτική εξέλιξη στο νησί ήταν η εισαγωγή της λατρείας της Αρσινόης από τον Πτολεμαίο τον Φιλάδελφο. Φαίνεται ότι

especially in Amathous, Ledra, Marion and Salamis, which were renamed after her.

Funerary architecture, especially rock-cut tombs, was influenced by Alexandrian prototypes (Tombs of the Kings in Kato Paphos).

Moreover, remarkable Greek-style temples must have been built, as suggested by a marble frieze from Soloi representing Amazonomache which is in the Cyprus Museum in Nicosia.

ιδρύθηκαν ορισμένα ιερά για τη λατρεία της Αρσινόης, ιδιαίτερα στην Αμαθούντα, στη Λήδρα, στο Μάριον και στη Σαλαμίνα. Τελικά οι πιο πάνω ανοικοδομηθείσες πόλεις πήραν το όνομά της βασίλισσας Αρσινόης.

Η αρχιτεκτονική των τάφων, ιδιαίτερα των λαξευμένων σε βράχους, επηρεάστηκε από τα αλεξανδρινά πρότυπα (Τάφοι των Βασιλέων στην Κάτω Πάφο).

Επιπλέον, θα πρέπει να κτίστηκαν αξιόλογοι ναοί ελληνικού ρυθμού, όπως επιμαρτυρείται από μαρμάρινη ζωοφόρο από τους Σόλους, που αναπαριστά Αμαζονομαχία και που είναι εκτεθειμένη στο Κυπριακό Μουσείο της Λευκωσίας.

ROMAN CYPRUS

Demetrios Michaelides
Archaeological Research Unit
University of Cyprus

ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Δημήτριος Μιχαηλίδης
Ερευνητική Μονάδα Αρχαιολογίας
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Aerial view of the theatre, amphitheatre, stadium, gymnasium and baths of Salamis

Αποψη από αέρος του θεάτρου, του αμφιθεάτρου, του σταδίου, του γυμνασίου και των λουτρών της Σαλαμίνας

During the Hellenistic period, Cyprus formed part of the Ptolemaic kingdom of Egypt. After a period of unsurpassed glory, when Alexandria was effectively the capital of the Hellenistic world, the Ptolemaic kingdom began to decline. Meanwhile, the new Mediterranean power, Rome, had begun to expand in all directions. Rome was aware that in order to gain control of the Eastern Mediterranean, Egypt had to be defeated. To do this, Cyprus was a necessary stepping-stone. Already in the course of the 2nd century BC, encouraged by the general decline, the Romans started interfering in the affairs of the Ptolemies — and Cyprus in particular. It was, however, the quarrels amongst the Ptolemies themselves that opened the door to the Romans, and in 58 BC Cyprus was simply annexed by Rome. In 48/47 BC, during Caesar's Alexandrine Wars, the island was restored to Egypt, effectively for the benefit of Cleopatra VII — a possession that was later confirmed by Mark Anthony. In fact, true Roman rule in Cyprus began after the battle of Actium. The well-known events that followed the victory of Octavian and Agrippa: the death of Mark Anthony, the suicide of Cleopatra in 30 BC, and the murder of Caesarian the following year, brought Egypt and with it Cyprus once and for all under Rome.

Unfortunately, the literary evidence regarding Roman Cyprus is rather limited. To a large extent,

Κατά τη διάρκεια της Ελληνιστικής περιόδου, η Κύπρος αποτελούσε μέρος του πτολεμαϊκού βασιλείου της Αιγύπτου. Μετά από μια περίοδο ανυπέρβλητης δόξας, όταν η Αλεξάνδρεια ήταν ουσιαστικά η πρωτεύουσα του Ελληνιστικού κόσμου, το πτολεμαϊκό βασίλειο άρχισε να παρακυάζει. Στο μεταξύ, η νέα μεσογειακή δύναμη, η Ρώμη, άρχισε να επεκτείνεται προς όλες τις κατευθύνσεις. Η Ρώμη γνώριζε ότι, για να εξασφαλίσει τον έλεγχο της Ανατολικής Μεσογείου, έπρεπε να νικήσει την Αίγυπτο. Και για να το πετύχει αυτό, η Κύπρος ήταν ένα απαροίτητο εφαλτήριο. Ήδη, στη διάρκεια του 2ου αιώνα πΧ, ενθαρρυμένοι από τη γενική παρακμή, οι Ρωμαίοι άρχισαν να επεμβαίνουν στις υποθέσεις των Πτολεμαίων, ιδιαίτερα στην Κύπρο. Ήταν, όμως, οι διαμάχες ανάμεσα στους ίδιους τους Πτολεμαίους που άνοιξαν τις πύλες στους Ρωμαίους, κι έτσι το 58 πΧ η Κύπρος προσαρτίστηκε εύκολα από τη Ρώμη. Το 48-47 πΧ, κατά τη διάρκεια της αλεξανδρινής εκστρατείας του Καίσαρα, το νησί δόθηκε πίσω στην Αίγυπτο, στην ουσία προς όφελος της Κλεοπάτρας Ζ', κάτι που επιβεβαιώθηκε αργότερα από τον Μάρκο Αντώνιο. Η αναμφισβήτητη ρωμαϊκή κυριαρχία στην Κύπρο άρχισε μετά τη ναυμοχία του Ακτίου. Τα γνωστά γεγονότα τα οποία ακολούθησαν τη νίκη του Οκταβιανού και του Αγρίππα, δηλαδή ο θάνατος του Μάρκου Αντώνιου, η αυτοκτονία της Κλεοπάτρας το 30 πΧ και η δολοφονία του Καισαρίωνα τον επόμενο

the lack of interest in Cyprus on the part of writers can be attributed to the fact that the island, enjoying considerable prosperity under Roman rule, created no problems to the central government, and there was thus no need to talk about it. Moreover, with the Eastern Mediterranean now «united» under the *Pax Romana*, Cyprus lost its strategic importance. It does, in fact, appear that, once the Roman

χρόνο, υπέταξαν την Αίγυπτο, και μαζί της την Κύπρο, μια για πάντα στη Ρώμη.

Δυστυχώς, η λογοτεχνική μαρτυρία αναφορικά με τη ρωμαϊκή Κύπρο είναι μάλλον περιορισμένη. Σε μεγάλο βαθμό, η απουσία ενδιαφέροντος για την Κύπρο από πλευράς των συγγραφέων μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι το νησί απολάμβανε αρκετής ευημερίας κάτω από τους Ρωμαίους κι

Water reservoir and seats of the stadium of Salamis
Στέρνα και καθίσματα των σταδίου της Σαλαμίνας

administrative system was established, few events of international importance disturbed the tranquillity reigning over Cyprus. Even though politically and militarily demoted, inscriptions and archaeological remains testify to a prosperous and well-governed island.

At first the Cypriots were considered *dediticii* - that is to say, they were given no rights since they surrendered unconditionally. They were under the direct responsibility of Octavian but later, in 22 BC, after the end of the Civil Wars and the establishment of Roman rule in the East, Octavian, now the Emperor Augustus, made Cyprus a senatorial province. Thus the island entered a period of almost uninterrupted peace. Under the *Pax Romana*, natural disasters, earthquakes, and the occasional plague, locust attack and famine aside, few events of international importance seem to have disturbed the island for the next 300 years. With the exception of the threat of the abortive raid of the Gothic fleet in AD 269, only one event seems to have seriously threatened the peace and political stability of Cyprus. This was the Jewish Insurrection of AD 116, which, as is well known, started in Cyrenaica (in modern Libya) and spread to Cyprus, Egypt and Palestine. Cyprus and in particular the city of Salamis seem to have suffered most. Cassius Dio's (2nd/3rd century) account, according to which all the non-Jewish population of

έτσι δεν δημιουργούσε προβλήματα για την κεντρική εξουσία, ώστε να γίνεται λόγος γι' αυτό. Επιπρόσθετα, με την «ενοποίηση» τώρα της Ανατολικής Μεσογείου κάτω από την *Pax Romana* (Ρωμαϊκή Ειρήνη), η Κύπρος είχε χάσει τη στρατηγική της σημασία. Φαίνεται, πράγματι, ότι με την καθιέρωση του ρωμαϊκού διοικητικού συστήματος, λίγα γεγονότα διεθνούς σημασίας ήρθαν να διαταράξουν την ηρεμία που επικρατούσε στην Κύπρο. Αν και υποβαθμισμένο πολιτικά και στρατιωτικά, επιγραφές και αρχαιολογικά κατάλοιπα δείχνουν ότι το νησί ευημερούσε και τύγχανε καλής διακυβέρνησης.

Αρχικά οι Κύπριοι εθεωρούντο *dediticii*, δηλαδή δεν τους δόθηκαν οποιαδήποτε δικαιώματα εφόσον είχαν παραδοθεί στη Ρώμη άνευ όρων. Ευρίσκονταν κάτω από την άμεση ευθύνη του Οκταβιανού, αργότερα όμως, το 22 πΧ μετά το τέλος των εμφυλίων πολέμων και την εδραίωση της ρωμαϊκής κυριαρχίας στην Ανατολή, ο Οκταβιανός, ως αυτοκράτορας Αύγουστος πλέον, έκανε την Κύπρο συγκλητική επαρχία. Έτσι το νησί εισήλθε σε μια περίοδο αδιατάρακτης ειρήνης. Κάτω από τη Ρωμαϊκή Ειρήνη, αφήνοντας κατά μέρος φυσικές καταστροφές όπως σεισμούς, τους κατά καιρούς λοιμούς, επιδρομές ακρίδων και λιμούς, λίγα γεγονότα διεθνούς σημασίας φαίνεται να επηρέασαν το νησί τα επόμενα 300 χρόνια. Με εξαίρεση τον κίνδυνο από την αποτυχημένη επιδρομή του γοτθικού στόλου το 269 μΧ, μόνο ένα γεγονός

Salamis was killed, while the number of victims from the whole island reached 250.000, is certainly exaggerated but it does reflect the magnitude of the disaster. The insurrection was finally put down by forces sent to the island from Rome under the cavalry leader Lusius Quietus, who had already played an important role in Trajan's Parthian Wars.

The Jewish Insurrection showed one of the weak points of Roman rule. Namely the fact that, since the island was now of no strategic importance, it had no armed forces to protect it in case of need. On the whole, however, Roman rule, although designed to exploit fully the natural resources of the island, was wise and neither harsh nor hard to bear. The local government was headed by the proconsul, a Roman senator of praetorian status, who held office for one year only. Amongst many other things, he was responsible for the internal security of the island, which, as has already been said, did not present any great difficulty. He also had a judicial function and was the official mouthpiece of both the Senate and the Emperor. He directed all affairs aimed at expressing the province's loyalty to the Emperor, and promoted the construction of roads, aqueducts and public buildings. He was assisted by the *legatus pro praetore*, the deputy commander, and the *quaestor provinciae*, the financial officer, both of whom also served for one year only. The governing of the island was fundamentally in the

φαίνεται να απείλησε σοβαρά την ειρήνη και την πολιτική σταθερότητα της Κύπρου. Πρόκειται για την Εβραϊκή Εξέγερση του 116 μΧ, η οποία, όπως είναι γνωστό, ξεκίνησε από την Κυρηναϊκή (στη σημερινή Λιβύη) και ξαπλώθηκε μέχρι την Κύπρο, την Αίγυπτο και την Παλαιστίνη. Η Κύπρος και ιδιαίτερα η πόλη της Σαλαμίνας, φαίνεται να δοκιμάστηκαν περισσότερο. Η εκδοχή του Δίωνος Κάσσιου (2ος-3ος αιώνας) σύμφωνα με την οποία όλος ο μη εβραϊκός πληθυσμός της Σαλαμίνας είχε εξοντωθεί, ενώ ο συνολικός αριθμός των θυμάτων σε ολόκληρο το νησί έφθασε τις 250.000, είναι οπωσδήποτε διογκωμένη αλλά καθρεφτίζει το μέγεθος της καταστροφής. Τελικά, η εξέγερση κατεστάλη από στρατιωτικές δυνάμεις που στάληκαν στο νησί από τη Ρώμη υπό τον αρχηγό του ιππικού Lusius Quietus, ο οποίος είχε ήδη διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στους Παρθικούς Πολέμους του Τραϊανού.

Η Εβραϊκή Εξέγερση εξέθεσε ένα από τα αδύνατα σημεία της ρωμαϊκής διοίκησης: το γεγονός ότι, καθώς το νησί είχε χάσει τη στρατηγική του σημασία, δεν διέθετε στρατιωτικές δυνάμεις για να βοηθήσουν σε περίπτωση ανάγκης. Γενικά, όμως, η ρωμαϊκή διακυβέρνηση, άν και σχεδιασμένη ώστε να εκμεταλλεύεται πλήρως τους φυσικούς πόρους του νησιού, ήταν συνετή και ούτε σκληρή ούτε δυσβάστακτη. Επικεφαλής της τοπικής διοίκησης ήταν ο ανθύπατος, ρωμαίος συγκλητικός με το αξίωμα του πραίτωρα, του οποίου η θητεία διαρκούσε για

The gymnasium photographed from the baths of Salamis

Μέρος των λουτρών και το γυμνάσιο της Σαλαμίνας

ένα μόνο χρόνο. Ανάμεσα σε πολλά άλλα, ήταν υπεύθυνος για την εσωτερική ασφάλεια του νησιού, η οποία, όπως αναφέρθηκε ήδη, δεν παρουσίαζε μεγάλες δυσκολίες. Ασκούσε επίσης δικαστική εξουσία και ήταν ο επίσημος εκπρόσωπος τόσο της Συγκλήτου, όσο και του Αυτοκράτορα, συντόνιζε όλες τις υποθέσεις που στόχευαν στην εκδήλωση της νομιμοφροσύνης της επαρχίας προς τον αυτοκράτορα, και προωθούσε την κατασκευή δρόμων, υδραγωγείων και δημοσίων κτιρίων. Στο έργο του τον βοηθούσαν ο *legatus pro praetore* (ληγάτος, βοηθός διοικητής), και ο *questor provinciae* (κβαίστωρ, οικονομικός λειτουργός), που και οι δύο υπηρετούσαν επίσης μόνο για ένα χρόνο. Η διοίκηση του νησιού βρισκόταν βασικά στα χέρια αυτών των τριών ανθρώπων, οι οποίοι ήταν όλοι ξένοι και βοηθούνταν από μια πλειάδα κατώτερων αξιωματούχων. Το αξίωμα του ανθύπατου δεν ήταν και τόσο περιζήτητο, καθώς η Κύπρος, μια ελάσσονος σημασίας συγκλητική επαρχία, χωρίς στρατό εκτός από την προσωπική φρουρά του κυβερνήτη, δεν είχε να προσφέρει πολλές προοπτικές ανέλιξης για ανθρώπους με πολιτικές ή στρατιωτικές φιλοδοξίες. Επίσης, και αυτό προς όφελος των Κυπρίων, η σύντομη θητεία των τριών αυτών αξιωματούχων δεν άφηνε πολλά περιθώρια για διαφθορά μέσα στην ίδια την κυβέρνηση, αφού οι τρεις δεν βρίσκονταν ποτέ μαζί στο νησί για περισσότερους από έξι μήνες: ο ανθύπατος και ο βοηθός του διορίζονταν κάθε 1η

hands of these three men who were all foreigners, and who were aided by a large number of lower officials. The position of proconsul was not much sought after since Cyprus, a minor senatorial province with no army apart from the governor's personal guard, offered little scope to men of political or military ambition. Moreover, and this to the Cypriots' advantage, the short tenure of all these three officials left little opportunity for corruption within the government. As a matter of fact, the three were never together on the island for more than six months: the proconsul and the *legatus* were appointed on 1 July, while the office of the *quaestor* started on 10 December. After the 1st century AD, the Emperor appointed a *procurator* so that he, the Emperor, could supervise finances and look after his own interests in a senatorially controlled province. Other officials were appointed in later times, including a *curator civitatis*, who was imposed on the cities by the Emperor as a means of keeping in check their extravagant spending, and an imperial procurator responsible for the mines.

The Romans did not make a concerted effort to Romanize the island although, as is natural, many aspects of the Roman way of life, culture and traditions gradually infiltrated into the culture of Cyprus. For governing and daily affairs the Romans relied heavily on the good will and co-operation of the old-established cities, and the assistance of a

Ιονλίου, ενώ η θητεία του οικονομικού λειτουργού άρχιζε στις 10 Δεκεμβρίου. Μετά τον 1ο αι. μΧ ο αυτοκράτορας διόριζε έναν άλλο αξιωματούχο, έναν εκπρόσωπο (*procurator*), ώστε ο ίδιος ο αυτοκράτορας να μπορεί να ελέγχει τα οικονομικά και να φροντίζει τα δικά του συμφέροντα σε μια επαρχία που ήταν κάτω από τον έλεγχο της Συγκλήτου. Αργότερα διορίστηκαν και άλλοι αξιωματούχοι, περιλαμβανομένων ενός επιμελητή πόλεων (*curator civitatis*), τον οποίο ο αυτοκράτορας επέβαλε στις πόλεις για να ελέγχει τα αλόγιστά τους έξοδα και ενός αυτοκρατορικού αντιπροσώπου υπεύθυνου για τα μεταλλεία.

Οι Ρωμαίοι δεν κατέβαλαν συντονισμένη προσπάθεια για να εκρωμαΐσουν το νησί, άν και, όπως ήταν φυσικό, πολλές πτυχές του ρωμαϊκού τρόπου ζωής, πολιτισμού και παράδοσης σταδιακά διείσδυσαν στον κόσμο της Κύπρου. Για τη διακυβέρνηση και τις καθημερινές υποθέσεις οι Ρωμαίοι βασίζονταν σε μεγάλο βαθμό στην καλή θέληση και τη συνεργασία των παλαιών πόλεων και στη βοήθεια αριθμού τοπικών αξιωματούχων. Όπως και πριν, οι πόλεις διέθεταν Βουλή, αλλά την πραγματική εξουσία είχαν οι Αρχοντες που προέδρευαν του Δήμου. Για διοικητικούς σκοπούς, το νησί ήταν διαιρεμένο σε τέσσερις επαρχίες: τη Λαπηθία στο βορρά, την Αμαθουσία στο νότο, που περιλάμβανε και τον κεντρικό ορεινό όγκο του Τροόδους, τη Σαλαμινία στα ανατολικά και την Παφία στα

number of local officials. As before, the cities had a *boule* (council), but it was the *archons* (magistrates), presiding over the *demos* (popular assembly), that did most of the governing. For administrative purposes, the island was divided into four districts: Lapethia in the north, Amathousia (with the central Troodos massive) in the south, Salaminia in the east, and Paphia in the west. The territory itself was divided between the 12 (or 13) most important cities, with Nea Paphos on the west coast as the capital, as in the Hellenistic period. The fact that practically all these cities were situated along the coast reflects the peaceful conditions reigning in the Eastern Mediterranean at the time. The whole island was divided in this way, and other holdings were either minimal or died after the early years of the Empire. There is, for example, information that the temple of Askelpios on the island of Kos held property in Cyprus in the early Empire. Also, considerable remnants of centuriation (land partitioning) near Salamis must be indicative of some land owned by the Roman state. However, there seem to have been no *latifundia* (large landed estates) nor imperial estates.

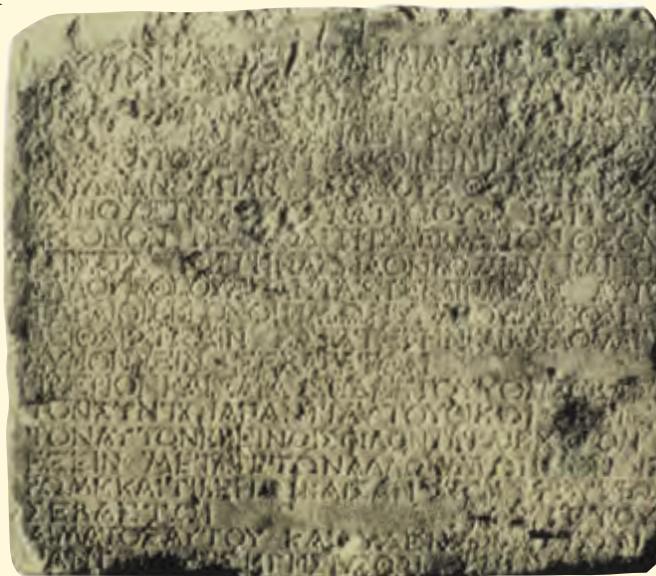
The Roman emperors made sure that the cities had a good water supply, and that they were linked with an efficient road system. Evidence for the latter is provided by a large number of milestones and the Peutinger Table (a 13th century copy of a Roman

δυτικά. Η επικράτεια αυτή καθεαυτή ήταν μοιρασμένη ανάμεσα στις 12 (ή 13) πιο σημαντικές πόλεις, με πρωτεύουσα, όπως και στους ελληνιστικούς χρόνους, τη Νέα Πάφο στα δυτικά παράλια. Το γεγονός ότι όλες σχεδόν αυτές οι πόλεις είναι παραθαλάσσιες δείχνει τις ειρηνικές συνθήκες που επικρατούσαν τότε στην Ανατολική Μεσόγειο. Ολόκληρο το νησί ήταν χωρισμένο κατ' αυτόν τον τρόπο, ενώ άλλες περιονσίες είτε ήταν ελάχιστες είτε εξαφανίστηκαν κατά τους πρώτους αυτοκρατορικούς χρόνους. Υπάρχουν, για παράδειγμα, πληροφορίες ότι στις αρχές της αυτοκρατορικής περιόδου το ιερό του Ασκληπιού της Κω διέθετε περιονσία στην Κύπρο. Επίσης, σημαντικά κατάλοιπα ομοιόμορφα διαχωρισμένης αγροτικής γης κοντά στη Σαλαμίνα πρέπει να είναι ενδεικτικά κάποιας αγρονομικής χωροθέτησης από το ρωμαϊκό κράτος. Φαίνεται, πάντως, να μην υπήρχαν *latifundia* (μεγάλα αγροκτήματα), ούτε αυτοκρατορικά κτήματα.

Οι ρωμαίοι αυτοκράτορες φρόντισαν ώστε οι πόλεις να διαθέτουν καλή υδατοπρομήθεια και να συνδέονται μεταξύ τους με ένα επαρκές οδικό σύστημα. Μαρτυρία γι αυτό το τελευταίο αποτελούν ένας μεγάλος αριθμός μιλιαρίων και ο χάρτης του Peutinger (αντίγραφο του 13ου αιώνα ενός ρωμαϊκού στρατιωτικού χάρτη). Οι συνδυασμένες πληροφορίες δείχνουν ότι υπήρχε ένας περιμετρικός δρόμος που συνέδεε τις

military map). The combined information shows that there was a ring road joining the coastal cities, while an inland road connected Soloi to Tamassos, then proceeded to Tremithous and possibly extended as far as Salamis. Other roads seem to have serviced the Karpas peninsula and other, smaller towns. The main part of this network can be attributed to the Emperors Augustus and Titus, but major repairs and modifications were carried out under the Severan Emperors, in the early 3rd century. At that time, it would seem, the expenses were paid for by the cities themselves, a fact that reflects the great prosperity that the island enjoyed under these emperors.

As in the rest of the Eastern Empire, Greek remained the official language, and this was also the language of decrees and edicts, while Latin was only used in the early milestones and official dedications of buildings. For

Oath of Faith by the Cypriots to the Emperor Tiberius, from Nikokleia, now in the Museum of Palaepaphos

Ορκος Πίστεως των Κυπρίων στον αυτοκράτορα Τιβέριο, από τη Νικόκλεια, τώρα στο Μουσείο Παλαιπάφου

παραλιακές πόλεις, ενώ άλλος δρόμος, στην ενδοχώρα, ένωνε του Σόλους με την Ταμασσό, προχωρούσε στην Τρεμιθούσα και πιθανότατα έφθανε μέχρι τη Σαλαμίνα. Άλλοι δρόμοι φαίνεται να εξυπηρετούσαν τη χερσόνησο της Καρπασίας καθώς και άλλες, μικρότερες πόλεις. Το κύριο μέρος αυτού του

δικτύου μπορεί να αποδοθεί στους αυτοκράτορες Αύγουστο και Τίτο, αλλά σημαντικές επισκευές και μετατροπές έγιναν κατά τη διάρκεια των Σεβήρων στις αρχές του 3ου αιώνα. Φαίνεται πως τα έξιδα τότε καλύφθηκαν από τις ίδιες τις πόλεις, πράγμα που καθρεφτίζει τη μεγάλη ευημερία την οποία απολάμβανε το νησί κάτω από

αυτούς τους αυτοκράτορες.

Όπως και στην υπόλοιπη Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, η Ελληνική παρέμεινε η επίσημη γλώσσα, κι αυτό ίσχυε επίσης για τις προκηρύξεις

their part, the Cypriots, perhaps because they entered Roman rule as *dediticii*, did their best to please and flatter the emperors in order, presumably, to gain favours and privileges. This is witnessed, for example, by the Oath of Allegiance to Tiberius on his accession to the throne, a copy of which was found at the village of Nikkleia near Palaepaphos. In this, the Cypriots swear, amongst other things, «to obey alike by land and sea, to regard with loyalty and to worship» the new emperor. This, too, is the reason why the *Koinon Kyprion*, the Confederacy of Cypriots, the institution that during the Hellenistic period was responsible for the worship of the deified Ptolemies, became active again. This Confederacy was also responsible for the worship of Aphrodite throughout Cyprus, which meant that it had a religious power and, by consequence, an economic and a political one too. Through this, the province could express its loyalty to the emperor, organise religious festivities and honour its benefactors with decrees. It could also strike its own bronze coins, which served as small change to the imperial coins made of more

Bronze coin dating to the reign of Emperor Claudius, with the inscription *KOINO(N) KYPIRIΩN*

*Oρειχάλκινο νόμισμα της εποχής του αυτοκράτορα Κλαύδιου με την επιγραφή
KOINO(N) KYPIRIΩN*

και τα διατάγματα, ενώ η Λατινική χρησιμοποιείτο μόνο για τα πρώιμα μιλιάρια και τις επίσημες αφιερώσεις κτιρίων. Από τη δική τους πλευρά, οι Κύπριοι, ίσως επειδή πέρασαν κάτω από τη ρωμαϊκή κυριαρχία ως *dediticii*, έκαναν ό,τι μπορούσαν για να ευχαριστήσουν και κολακεύσουν τους αυτοκράτορες με σκοπό, όπως φαίνεται, να εξασφαλίσουν χάρες και προνόμια.

Αυτό μαρτυρείται, για παράδειγμα, από τον Όρκο Πίστης στον Τιβέριο κατά την άνοδό του στο θρόνο, αντίγραφο του οποίου βρέθηκε στο χωριό Νικόκλεια κοντά στην Παλαίπαφο. Σ' αυτόν οι Κύπριοι ορκίζονται μεταξύ άλλων «να υπακούουν τόσο δια ξηράς όσο και δια θαλάσσης, να είναι πιστοί και να λατρεύουν» τον νέο αυτοκράτορα.

Αυτός ήταν επίσης και ο λόγος για τον οποίο αναβίωσε το Κοινόν Κυπρίων, η ομοσπονδία των Κυπρίων, οργάνωση που κατά την Ελληνιστική περίοδο ήταν υπεύθυνη για τη λατρεία των θεοποιημένων Πτολεμαίων. Αυτή είχε επίσης τη φροντίδα της λατρείας της Αφροδίτης σε ολόκληρη την Κύπρο, πράγμα που σήμαινε ότι είχε θρησκευτική ισχύ και, επομένως, οικονομική και πολιτική. Μέσω αυτού του Κοινού, η επαρχία

noble metals. The Cypriots, in their attempts to gain the favours of Rome, devised a unique — although, admittedly, short-lived — Imperial Calendar, which glorified Augustus and his house, the Julii, the legendary descendants of Aphrodite. The Roman emperors, on their part, do not seem to have responded to these flattering gestures of the

της Κύπρου μπορούσε να εκφράζει την πίστη της στον αυτοκράτορα, να οργανώνει θρησκευτικές γιορτές και να τιμά τους ευεργέτες με ψηφίσματα. Μπορούσε επίσης να κόβει τα δικά της χάλκινα νομίσματα, τα οποία χρησιμοποιούνταν ως «ψιλά» για τα μεγαλύτερης αξίας αυτοκρατορικά νομίσματα που ήταν φτιαγμένα από πιο ευγενή μέταλλα. Οι Κύπριοι, στην προσπάθειά τους να

5.

Roman tomb with arcosolia and wall paintings. Eastern necropolis of Paphos
Ρωμαϊκός τάφος με αρκοσόλια και τοιχογραφίες. Ανατολική νεκρόπολη Πάφου

Cypriots. The *liberti* (freedmen) are noticeably few, while Roman citizens are rarely encountered on the island during the first two centuries AD. Gradually, however, the Cypriots themselves seem to have lost interest, since their response was minimal when, in 212, Caracalla offered Roman citizenship to all free males living in the Empire. At the same time, although there were Latin trading communities in Paphos, Salamis and perhaps Kition, the island seems to have attracted very few Romans of wealth and influence. No colonies were established on the island and no city was granted full citizenship or even limited privileges, and all paid taxes.

These do not seem to have been very high because Cyprus prospered. It was self-sufficient in most things, and the exploitation of timber and minerals, mainly copper, continued as in earlier times. In 12 BC the Emperor Augustus leased half the mine revenue from Cyprus to Herod the Great of Judaea, after the latter had presented him with a gift of 300 talents, but it appears that the mines went back to the Emperor after Herod's death. One assumes that from then on most of the profit from the mines went to the emperors, and this is why, in later times at least, they were administered by an imperial procurator. With regard to timber, the 4th century AD writer Ammianus Marcellinus, claims that the island not only had a large and varied abundance of all products, but also that it could build, fully equip

κερδίσουν την εύνοια των Ρωμαίων, επινόησαν ένα μοναδικό, όνκαι πρόσκαιρο, Αυτοκρατορικό Ημερολόγιο, το οποίο δόξαζε τον Αύγουστο και τον οίκο του, τους Ιούλιους (*Julii*), μυθικούς απογόνους της Αφροδίτης. Οι ρωμαίοι αυτοκράτορες, από δικής τους πλευράς, δεν φαίνεται να ανταποκρίνονταν σ' αυτές τις κολακευτικές χειρονομίες των Κυπρίων. Οι απελεύθεροι (*liberti*) ήταν εμφανώς λιγοστοί, ενώ οι πληροφορίες για ρωμαίους πολίτες στο νησί κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων αιώνων μΧ είναι σπάνιες. Σταδιακά, όμως, οι ίδιοι οι Κύπριοι φαίνεται να έχασαν το ενδιαφέρον τους, αφού όταν το 212 ο Καρακάλλας πρόσφερε τη ρωμαϊκή υπηκοότητα σε όλους τους ελεύθερους άνδρες που ζούσαν στην αυτοκρατορία, η ανταπόκριση των Κυπρίων υπήρξε ελάχιστη. Παράλληλα όμως, παρόλον ότι υπήρχαν λατινικές εμπορικές κοινότητες στην Πάφο, στη Σαλαμίνα και ίσως και στο Κίτιο, το νησί φαίνεται να προσέλκυσε πολύ λίγους πλούσιους και σημαντικούς ρωμαίους. Στο νησί δεν δημιουργήθηκαν αποικίες και σε καμιά πόλη δεν δόθηκε το νομικό καθεστώς μιας ρωμαϊκής πόλης ή έστω περιορισμένα προνόμια - κι όλες πλήρωναν φόρους.

Οι φόροι αυτοί δεν φαίνεται να ήταν δυσβάστακτοι γιατί η Κύπρος ευημερούσε. Ήταν αυτάρκης στα περισσότερα αγαθά, ενώ η εκμετάλλευση της ξυλείας και των ορυκτών,

and send to sea a ship entirely on its own resources. The Cypriots, as always, were a predominantly agricultural people. Pliny the Elder (AD 23-79) includes the wine of Cyprus amongst the most highly prized, good quality wines, while Strabo (63 BC - 24 AD) mentions that the island had good wine and olive oil and was self-sufficient in corn.

Evidence also survives regarding flax. An inscription shows that the linen-weavers of Salamis were prosperous and important enough to erect a statue of the Emperor Hadrian in the gymnasium of their city.

Archaeological evidence bears witness to a great flourishing of the arts and sciences in the peaceful and prosperous environment offered by the island. Little, however, is known of the Cypriots that made a name for themselves outside the island. Perhaps the most famous was the Paphian Platonic philosopher Bacchios, son of Tryphon, who was the first teacher of Philosophy of the Emperor Marcus Aurelius, and who (around the middle of the 2nd century) was honoured at Delphi in Greece. Another internationally famous Cypriot was Poplius Aelius [Ae]lian, who lived during the Antonine period. According to a long honorary inscription, again at Delphi, he was a famous flute player, who won many contests and prizes at, amongst others, the Panhellenic competitions of the Pythia, Olympia, Nemeia and Isthmia, as well as at local ones in

κυρίως του χαλκού, συνεχιζόταν όπως και προηγουμένως. Το 12 μΧ ύστερα από προσφορά του Ηρώδη του Μέγα της Ιουδαίας δώρου 300 ταλάντων στον αυτοκράτορα Αύγουστο, ο τελευταίος του εκμίσθωσε τα μισά εισοδήματα των μεταλλείων της Κύπρου. Φαίνεται όμως πως ο Αυτοκράτορας επανάκτησε τα μεταλλεία μετά το θάνατο του Ηρώδη. Πρέπει κανείς να υποθέσει ότι από τότε και στο εξής τα κέρδη από τα μεταλλεία πήγαιναν στους αυτοκράτορες, αυτός είναι δε ο λόγος που, τουλάχιστον σε μεταγενέστερους χρόνους, τα διαχειρίζονταν αυτοκρατορικοί αντιπρόσωποι. Αναφορικά με τη ξυλεία, ο συγγραφέας Αμμιανός Μαρκελλίνος του 4ου αιώνα μΧ υποστηρίζει ότι το νησί όχι μόνο διέθετε μεγάλη και ποικίλη αφθονία όλων των προϊόντων, αλλά μπορούσε να κατασκευάσει, να εφοδιάσει πλήρως και να εμπιστευτεί ένα καράβι στο πέλαγος αποκλειστικά από τους δικούς του πόρους. Οι Κύπριοι ήταν ανέκαθεν λαός κυρίως γεωργικός. Ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος (23-79 μΧ) περιλαμβάνει τα κυπριακά κρασιά ανάμεσα στα πιο περιζήτητα ποιοτικά κρασιά, ενώ ο Στράβων (63 πΧ-24 μΧ) αναφέρει ότι το νησί είχε καλό κρασί και ελαιόλαδο κι ήταν αυτάρκες σε σιτηρά. Σώζονται επίσης μαρτυρίες και για το λινάρι. Μια επιγραφή δείχνει ότι οι υφαντές λινών της Σαλαμίνας ήταν εύποροι και αρκετά σημαντικοί για να μπορέσουν να στήσουν άγαλμα του αυτοκράτορα Αδριανού στο γυμνάσιο της πόλης τους.

Rome, Naples, Nicopolis, Athens, Antioch and elsewhere. For all these, he was made honorary citizen of Athens and Antioch. Some doctors also became famous outside the island, and we will talk about them shortly.

On the island itself, by contrast, a large number of inscriptions testify that both the sciences and the arts flourished. Thus, we hear of musicians, doctors, philosophers and others. Amongst philosophers, Plous of Paphos stands out. He lived in the days of Augustus, and as well as a philosopher he was also High Priest of the cult of Aphrodite. From a 2nd century AD funerary stele, found at Atheainou, we learn of Kilikas from Kition, who kept alive the Homeric tradition by translating «the Homeric poems, making known in this way the deeds of old heroes».

Several inscriptions refer to doctors, some of whom are described as *archiatroi*. There are also doctors of world repute, like Zenon the Cypriot, who lived around the mid-4th century.

He worked in Alexandria where he founded a famous

Statue of the god of medicine Aesculapius, from the Villa of Theseus at Paphos

*Αγαλμα του θεού της ιατρικής Ασκληπιού, από την Έπαυλη του Θησέα στην Πάφο.
Επαρχιακό Μουσείο Πάφου*

Αρχαιολογικά ευρήματα παρέχουν μαρτυρίες για την άνθηση των τεχνών και των επιστημών στο ειρηνικό και εύπορο περιβάλλον που πρόσφερε το νησί. Εντούτοις, λίγα πράγματα είναι γνωστά για Κυπρίους, οι οποίοι απέκτησαν φήμη εκτός του νησιού. Ο πιο ξακουστός ήταν ίσως ο

πλατωνικός φιλόσοφος Βάκχιος από την Πάφο, γιος του Τρύφωνα, ο οποίος ήταν ο πρώτος που δίδαξε φιλοσοφία στον αυτοκράτορα Μάρκο Αυρήλιο, και που τιμήθηκε στους Δελφούς γύρω στα μέσα του 2ου αιώνα. Άλλος διεθνώς διάσημος Κύπριος ήταν ο Πόπλιος Αίλιος [Αι]λιανός, ο οποίος έζησε κατά την περίοδο των Αντωνίνων αυτοκρατόρων.

Σύμφωνα με μια μακροσκελή αναθηματική επιγραφή, και πάλι στους Δελφούς, ήταν ξακουστός αυλητής που κέρδισε πολλές νίκες και βραβεία, ανάμεσα σ' άλλα, στους πανελλήνιους διαγωνισμούς των Πυθίων, των Ολυμπίων, των Νεμέων και των Ισθμίων, καθώς και σε τοπικούς αγώνες στη Ρώμη, τη Νεάπολη, τη Νικόπολη, την Αντιόχεια και αλλού. Για όλα αυτά

τα επιτεύγματα έγινε επίτιμος πολίτης των Αθηνών και της Αντιόχειας. Μερικοί

school of medicine from which three renowned doctors of Antiquity graduated: Magnus of Antioch, Oreibasios of Pergamon and Ionikos of Sardis.

Several discoveries show that Cypriot medical tradition, already well-established in Classical and Hellenistic times, continued to flourish in the Roman period. Already in the 1st century, Strabo states: «Copper mines are plentiful those of Tamassos, where the chalkanthes [copper sulphate] and the salts of copper are made, useful in medicine.» Galen's visit of AD 166 to the mines of Soloi was almost certainly prompted by knowledge of a local tradition that used copper salts for medical purposes. In his writings, Galen, one of the most famous doctors of all times and chief doctor to the Emperor Marcus Aurelius, mentions that he came to Cyprus expressly for the island's minerals and in order to do research on their use in medicine. It should be noted that Galen's work was greatly facilitated because he had «a friend who had a great deal of power on the island, who was also closely connected with the director of the mines and was the representative of Caesar.» Tangible evidence of this medical tradition has come to light in Paphos, where there is a partially excavated Asklepieion, forming part of a large complex of buildings in the monumental centre of the city. An inscription mentioning Asklepiodorus, founder and High Priest of the sanctuary of Asklepios and Hygeia, testifies the existence of another such sanctuary at Kition. Like elsewhere in the Greek world, in these sanctuaries, which were dedicated to the god of

γιατροί έγιναν επίσης ξακουστοί πέρα από το νησί, και γι αυτούς θα μιλήσουμε σε λίγο.

Αντίθετα, στο ίδιο το νησί μεγάλος αριθμός επιγραφών μαρτυρούν ότι ανθούσαν τόσο οι επιστήμες όσο και οι τέχνες. Έτσι, ακούμε για μουσικούς, γιατρούς, φιλόσοφους και άλλους. Ανάμεσα στους φιλόσοφους ξεχωρίζει ο Πλούς από την Πάφο. Έζησε στις ημέρες του Αυγούστου κι εκτός από φιλόσοφος ήταν και αρχιερέας της λατρείας της Αφροδίτης. Από μια επιτύμβια στήλη του 2ου αι. μΧ που βρέθηκε στην Αθηαίνου, μαθαίνουμε επίσης για τον Κιλικά από το Κίτιο, που κράτησε ζωντανή την ομηρική παράδοση, μεταφράζοντας «τα Ομηρικά ποιήματα και κάνοντας έτσι γνωστά τα κατορθώματα των παλιών ηρώων».

Αριθμός επιγραφών αναφέρεται σε γιατρούς, μερικοί από τους οποίους περιγράφονται ως αρχιάτροι. Υπάρχουν επίσης γιατροί παγκόσμιας φήμης, όπως ο Ζήνων ο Κύπριος, ο οποίος έζησε στα μέσα του 4ου αιώνα. Εργάστηκε στην Αλεξάνδρεια όπου ίδρυσε μια περίφημη ιατρική σχολή, από την οποία αποφοίτησαν τρεις διάσημοι γιατροί της αρχαιότητας: ο Μάγνος της Αντιόχειας, ο Ορειβάσιος της Περγάμου και ο Ιωνικός των Σάρδεων.

Πολλά αρχαιολογικά ευρήματα δείχνουν ότι η κυπριακή ιατρική παράδοση, ήδη καλά εδραιωμένη στους κλασσικούς και ελληνιστικούς χρόνους, συνέχισε την άνθησή της και κατά τη

medicine Asklepios (often together with his daughter Hygeia), the sick came to stay and be healed by the god through his priest.

Even more important are the many clay vessels from Paphos, shaped like different parts of the human body. The underside of each is moulded so as to fit on top of the part of the body imitated, and it is clear that these vessels were used like hot-water bottles. Although such objects are not mentioned in the ancient sources, they must have been similar to today's hot-water bottles, and were used like the *emplastra* and the *thermasmata* of the ancients, that were warm preparations wrapped in cloth, the purpose of which was to cause hypaëmia in rheumatic conditions and relieve pain. They could, of course, also be used for the relief of aches due to other causes. Despite the fact that such pottery was widely used in Paphos, it appears to have been practically unknown in the rest of the ancient world.

Another equally important medical discovery also comes from Paphos. This is the tomb of a surgeon who died during the Severan period, and who was buried with a large number of offerings, including one of the most complete medical *instrumentaria* surviving from the Roman world. This comprises, amongst other things, a bleeding cup, a blind hook, levers, scalpels and tubular containers — all made of bronze, except for the scissors, the pincers and the sharp blades of the scalpels which were made of iron. A set of small, delicate instruments was kept

Ρωμαϊκή περίοδο. Ήδη τον 1ο αιώνα, ο Στράβων αναφέρει: «Μεταλλεία χαλκού είναι άφθονα εκείνα της Ταμασσού, όπου γίνεται το χαλκανθές (θειϊκός χαλκός) κι η σκουριά του χαλκού, χρήσιμα στις ιατρικές τέχνες». Η επίσκεψη του Γαληνού στα ορυχεία των Σόλων το 166 μΧ οφειλόταν σχεδόν με βεβαιότητα σε μια τοπική παράδοση που χρησιμοποιούσε τα χαλκούχα άλατα για ιατρικούς σκοπούς. Στα κείμενά του ο Γαληνός, ένας από τους πιο ξακουστούς γιατρούς όλων των εποχών και αρχίατρος του αυτοκράτορα Μάρκου Αυρηλίου, αναφέρει ότι είχε έρθει στην Κύπρο ειδικά για τα ορυκτά του νησιού και για να διερευνήσει τη χρήση τους στην ιατρική. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το έργο του Γαληνού διευκολύνθηκε τα μέγιστα γιατί είχε «ένα φίλο που ασκούσε μεγάλη επιρροή στο νησί κι ο οποίος σχετίζόταν επίσης με τον διευθυντή των μεταλλείων, που ήταν ο αντιπρόσωπος του Καισαρα». Απτές μαρτυρίες αυτής της ιατρικής παράδοσης έχουν έρθει στο φως στην Πάφο, όπου υπάρχει ένα μερικώς ανασκαμμένο Ασκληπιείο, το οποίο αποτελούσε μέρος μεγάλου κτιριακού συμπλέγματος στο μνημειακό κέντρο της πόλης. Μια επιγραφή που αναφέρει τον Ασκληπιήδωρο, ιδρυτή και αρχιερέα του ιερού του Ασκληπιού και της Υγείας, μαρτυρεί την ύπαρξη κι άλλου τέτοιου ιερού στο Κίτιο. Όπως και αλλού στον Ελληνικό κόσμο, σ' αυτά τα ιερά, που ήταν αφιερωμένα στο θεό της Ιατρικής Ασκληπιό (συχνά μαζί με τη θυγατέρα του Υγεία), διέμεναν οι ασθενείς για να θεραπευτούν από το θεό μέσω του ιερέα του.

Some of the surgical instruments from a doctor's tomb at Paphos

Μερικά από τα χειρουργικά εργαλεία που βρέθηκαν σε τάφο γιατρού στην Πάφο

Μεγαλύτερης σημασίας είναι ο μεγάλος αριθμός πήλινων αγγείων από την Πάφο, που έχουν σχήμα διαφόρων μερών του ανθρωπίνου σώματος. Το από κάτω μέρος του κάθε αγγείου έχει σαν αποτύπωμα του σημείου του σώματος πάνω στο οποίο εφάρμοζε, είναι δε εμφανές ότι αυτά τα αγγεία χρησιμοποιούνταν ως θερμοφόρες. Αν και τέτοια αντικείμενα δεν αναφέρονται στις αρχαίες γραπτές πηγές, πρέπει να χρησιμοποιούνταν όπως τα έμπλαστρα και τα θερμάσματα των αρχαίων, τα οποία ήταν θερμά παρασκευάσματα τυλιγμένα σε ύφασμα, σκοπός των οποίων ήταν να προκαλούν υπεραιμία για να ανακουφίσουν από τους πόνους που προκαλούσαν ρευματικές ή άλλες παθήσεις. Παρά το γεγονός ότι τέτοια κεραμική ήταν σε ευρεία χρήση στην Πάφο, φαίνεται να ήταν τελείως άγνωστη στον υπόλοιπο αρχαίο κόσμο.

Μια άλλη εξίσου σημαντική ανακάλυψη ιατρικής φύσης προέρχεται επίσης από την Πάφο. Πρόκειται για τον τάφο ενός χειρούργου, ο οποίος πέθανε κατά την περίοδο των Σεβήρων και ο οποίος ετάφη μαζί με ένα μεγάλο αριθμό κτερισμάτων, περιλαμβανομένου ενός από τους πληρέστερους εξοπλισμούς σε ιατρικά εργαλεία που σώζονται από τη Ρωμαϊκή περίοδο. Αυτός περιλαμβάνει ανάμεσα στ' άλλα, μια βεντούζα (η συκία των αρχαίων), ένα τυφλάγκιστρο, μοχλούς, νυστέρια και κυλινδρικά δοχεία - όλα από ορείχαλκο, εκτός από τη ψαλίδα, τις λαβίδες και τις κοφτερές λεπίδες των νυστεριών που ήταν

in a protective tubular container, while other, similar containers were full of different powders and pills which upon analysis proved to be metallic salts, mostly of copper. This is particularly interesting as there can be little doubt that these are the kind of substances that only a few years earlier, in 166, the great Galen himself came to collect from the mines of Soloi for their medicinal properties.

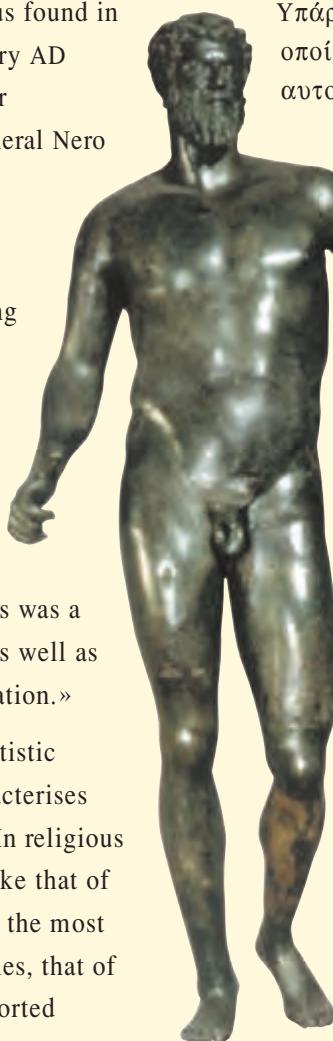
The works of art, artifacts and architectural remains of Roman Cyprus exhibit a wide variety of types, styles and influences. Here we will only discuss some of those that link the island in some way with Rome. Cyprus is not as rich as other regions of the Mediterranean in sculpture because it has no native marble. All the important statues, made of marble, were imported mainly from the Greek islands and Asia Minor, and belong to the wider Graeco-Roman artistic *koine*. By contrast, most local creations are made of limestone and are often rather crude and provincial, although, as in a head in the Pierides collection in Larnaca and the so-called Caligula in the Cyprus Museum, a conscious effort is made to follow Roman prototypes. There are also imported statues which form part of the official, imperial art and propaganda. Such statues, which can be either of marble or bronze, were made on imperial specifications, in large workshops and were then sent to decorate the public buildings in the big centres of the Empire. An example in marble, probably made in the vicinity of Athens, is a

φτιαγμένα από σίδηρο. Ένα σύνολο μικρών, εύθραυστων εργαλείων φυλαγόταν σε ένα προστατευτικό κυλινδρικό δοχείο, ενώ άλλα παρόμοια δοχεία ήταν γεμάτα με διάφορες σκόνες και χάπια, που αναλύσεις έδειξαν ότι είναι μεταλλικά άλατα, κυρίως χαλκού. Αυτό είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον, καθώς μικρή αμφιβολία μπορεί να υπάρξει ότι τέτοιες ουσίες είχε έρθει να συλλέξει από τα ορυχεία των Σόλων, για τις ιατρικές ιδιότητές τους, ο ίδιος ο μέγας Γαληνός λίγα μόλις χρόνια νωρίτερα, το 166.

Τα έργα τέχνης, διάφορα αντικείμενα και αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της ρωμαϊκής Κύπρου παρουσιάζουν μια μεγάλη ποικιλία τύπων, ρυθμών και επιδράσεων. Εδώ θα παραθέσουμε ορισμένα από αυτά, τα οποία με τον ένα ή τον άλλο τρόπο συνδέουν το νησί με τη Ρώμη. Η Κύπρος δεν είναι τόσο πλούσια όσο άλλες περιοχές της Μεσογείου σε αγάλματα διότι δεν είχε δικό της μάρμαρο. Όλα τα σημαντικά αγάλματα κατασκευασμένα από μάρμαρο είχαν εισαχθεί κυρίως από τα ελληνικά νησιά και την Μικρά Ασία, ανήκουν δε στην κοινή ελληνο-ρωμαϊκή τεχνοτροπία. Σε αντίθεση, οι περισσότερες από τις εγχώριες δημιουργίες είναι φτιαγμένες από ασβεστόλιθο και είναι συνήθως μάλλον άκομψες και επαρχιώτικες, αν και σ' ένα κεφάλι που βρίσκεται στη συλλογή Πιερίδη στη Λάρνακα και στον λεγόμενο Καλιγούλα στο Κυπριακό Μουσείο γίνεται μια συνειδητή προσπάθεια μίμησης των ρωμαϊκών πρωτοτύπων.

cuirassed torso of Vespasian or Titus found in the Theatre of Salamis. A 1st century AD bronze portrait of either Claudius or Germanicus (or their father, the general Nero Drusus) comes from the Temple of Olympian Zeus at Salamis. Bronze statues of this group are generally rare, so Cyprus is fortunate in having a really exceptional piece. This is the larger-than-life Septimius Severus from Chytroi, now in the Cyprus Museum. This, in the words of Cornelius Vermeule, «is the grandest work of art that has survived from a period when Cyprus was a prosperous part of a vast imperial as well as local metropolitan creative organisation.»

A mixture of local traditions and artistic influences from overseas also characterises the architecture of Roman Cyprus. In religious architecture, centuries-old forms, like that of the sacred precinct, persist even for the most prestigious of the island's sanctuaries, that of Aphrodite at Palaipaphos. New imported architectural types are also introduced but mostly from the East, like the Nabatean style that was used in many of the important 2nd century temples

Bronze statue of the Emperor Septimius Severus from Chytroi. Cyprus Museum, Nicosia
Ορειχάλκινο άγαλμα του αυτοκράτορα Σεπτίμιου Σεβήρου από τους Χύτρους. Κυπριακό Μουσείο, Λευκωσία

Υπάρχουν επίσης εισηγμένα αγάλματα, τα οποία αποτελούν μέρος της επίσημης αυτοκρατορικής τέχνης και προπαγάνδας.

Τέτοια αγάλματα, που μπορεί να ήταν από μάρμαρο ή ορείχαλκο, κατασκευάζονταν με αυτοκρατορικές προδιαγραφές σε μεγάλα εργαστήρια και στη συνέχεια στέλνονταν για να διακοσμήσουν τα δημόσια κτίρια στα μεγάλα κέντρα της Αυτοκρατορίας. Ένα παράδειγμα σε μάρμαρο, πιθανότατα κατασκευασμένο κοντά στην Αθήνα, είναι ένας κορμός του Βεσπασιανού ή του Τίτου με πανοπλία, που βρέθηκε στο θέατρο της Σαλαμίνας. Ένα ορειχάλκινο πορτρέτο του Ιου αι. μΧ που ανήκει είτε στον Κλαύδιο είτε στο Γερμανικό (ή τον πατέρα τους, τον στρατηγό Νέρο Δρούσο), βρέθηκε στο Ιερό του Ολυμπίου Διός στη Σαλαμίνα. Ορειχάλκινα αγάλματα αυτής της κατηγορίας είναι γενικά σπάνια, και η Κύπρος είναι ιδιαίτερα τυχερή που έχει ένα πράγματι εξαιρετικό δείγμα του τύπου αυτού.

Πρόκειται για το υπερμεγέθες αγάλμα του Σεπτίμιου Σεβήρου από τους Χύτρους, που τώρα βρίσκεται στο Κυπριακό Μουσείο. Αυτό, σύμφωνα με τον Cornelius Vermeule, «είναι το μεγαλο-

of the island, such as that of Aphrodite at Amathous and that of Apollo Hylates at Kourion.

It is in some of the public buildings that the influence of Rome and the Roman way of life are most evident.

Gymnasia/agorai — one of the main elements of a Greek city — continued to play a leading role, and such buildings are known from most of the major cities of the island. So far, two stadia are known, at Salamis and at Kourion, and the «Acts of Saint Barnabas» refer to a circus, the Roman version of one such building, at Kition. An inscription mentions a theatre at Kition, while the buildings themselves survive at Soloi, Kourion, Salamis and Paphos. Those of Soloi, Kourion and Paphos were first built during the Hellenistic period and, typically, they are constructed against the hillside. As we will see, they were all modified later, so as to

Mosaic of Apollo and Marsyas. House of Aion, Paphos

Ψηφιδωτό Απόλλωνα και Μαρσύα. Οικία Αιώνα, Πάφος

πρεπέστερο
έργο τέχνης
που έχει σωθεί
από μια
περίοδο όταν η
Κύπρος
αποτελούσε
πλούσιο μέρος
μιας
απέραντης
αυτοκρα-
τορικής όσο
και τοπικής
μητροπο-
λιτικής
δημιουργικής
οντότητας».

Η αρχιτεκτονική της ρωμαϊκής Κύπρου χαρακτηρίζεται επίσης από ένα μείγμα τοπικών παραδόσεων και εξωγενών καλλιτεχνικών επιδράσεων. Στη θρησκευτική αρχιτεκτονική, πανάρχαιοι τύποι, όπως τα τεμένη, οι iερές ανοιχτές αυλές, συνεχίζουν να χρησιμοποιούνται ακόμα και στο πιο φημισμένο iερό της Κύπρου, εκείνο της Αφροδίτης στην Παλαίπαφο. Εισάγονται επίσης νέοι αρχιτεκτονικοί τύποι, κυρίως από την Ανατολή, όπως ο ναβαθαϊκός ρυθμός, ο οποίος χρησιμοποιήθηκε σε πολλούς από τους ναούς του 2ου αιώνα στο νησί, όπως εκείνους της Αφροδίτης στην Αμαθούντα και του Απόλλωνα Υλάτη στο Κούριο.

conform to the new Roman fashions, not only in architecture but also in the spectacles performed there. The theatre of Salamis, on the other hand, although it too underwent several alterations, was built in Roman times and had no need of the natural support of a hillside since it exploited the properties of Roman concrete.

Despite such later conversions, a theatre remained a characteristically Greek type of building. It is

Η επίδραση της Ρώμης και του ρωμαϊκού τρόπου ζωής είναι πιο εμφανής σε μερικά από τα δημόσια κτίρια. Τα γυμνάσια /αγορές, ένα από τα κύρια στοιχεία μιας ελληνικής πόλης, συνέχισαν να διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο, και τέτοια κτίρια είναι γνωστά από τις περισσότερες κύριες πόλεις του νησιού. Μέχρι σήμερα, δύο στάδια είναι γνωστά, στη Σαλαμίνα και το Κούριο ενώ οι Πράξεις του Αποστόλου Βαρνάβα αναφέρονται σε έναν ιππόδρομο, που αποτελεί τη ρωμαϊκή εκδοχή

View from the area of the Sanctuary of Apollo Hylates at Kourion

Αποψη από την περιοχή του Ναού των Απόλλωνα Υλάτη στο Κούριον

natural, however, that other new types of buildings of a distinctively Roman character, such as public baths, *nymphaea* (fountains with architectural background), *odeia* (music halls) and amphitheatres, were also constructed in the large towns.

Amongst public baths those of Salamis are the most famous. Situated next to the gymnasium, they have given one of the richest collections of marble sculpture on the island. The baths are also known for their fragmentary but extremely rare 3rd century wall decoration of mosaic and fresco. Very few such mosaics survive from the ancient world because the ceilings and walls they decorate are the first to collapse during an earthquake or when a building is abandoned. When the Christians took over the Baths of Salamis they blocked with masonry the mosaic-decorated apses in order, it would seem, to hide their pagan decoration. In this way, however, with the extra support they gave to the apses, they prevented them from collapsing and thus, unwittingly, saved the offending pagan mosaics.

An equally important Roman bath building has recently been excavated at Kourion. This complex was even larger than that of Salamis, and appears to have had at least 14 large rooms, which were equipped with a hypocaust and thus had heated floors and walls. Many of the rooms were decorated with rich marble veneer and sculpture, some of it of

τέτοιων κτιρίων, στο Κίτιο. Μια επιγραφή αναφέρει ένα θέατρο στο Κίτιο, ενώ κτίρια αυτού του είδους σώζονται στους Σόλους, τη Σαλαμίνα και την Πάφο. Εκείνα των Σόλων, της Σαλαμίνας και της Πάφου είχαν πρωτοκτιστεί κατά την Ελληνιστική περίοδο και, ακολουθώντας τον κανόνα, είναι κατασκευασμένα σε πλαγιά λόφου. Όπως θα δούμε, όλα τροποποιήθηκαν αργότερα, ώστε να συμβαδίζουν με τις νέες ρωμαϊκές τάσεις, όχι μόνο στην αρχιτεκτονική αλλά και στα θεάματα που παρουσιάζονταν εκεί. Απ' την άλλη, το θέατρο της Σαλαμίνας, αν και υπέστη και αυτό πολλές μετατροπές, κτίστηκε κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους και δεν χρειάστηκε τη φυσική στήριξη σε βουνοπλαγιά, αφού οι κατασκευαστές εκμεταλλεύτηκαν τις ιδιότητες του ρωμαϊκού σκυροδέματος.

Παρά τις τέτοιου είδους κατοπινές αλλαγές, το θέατρο παρέμεινε ένας χαρακτηριστικά ελληνικός τύπος κτιρίου. Όπως ήταν φυσικό όμως, στις μεγάλες πόλεις κτίστηκαν κι άλλοι τύποι κτιρίων, καθαρά ρωμαϊκού χαρακτήρα, όπως δημόσια λουτρά, νυμφαία, αδεία και αμφιθέατρα.

Ανάμεσα στα δημόσια λουτρά εκείνα της Σαλαμίνας είναι τα πιο ξακουστά. Βρίσκονται δίπλα στο γυμνάσιο, κι έχουν δώσει μια από τις πιο πλούσιες συλλογές μαρμάρινων αγαλμάτων του νησιού. Τα λουτρά αυτά είναι επίσης γνωστά για τα εξαιρετικά σπάνια σπαράγματα εντοιχίων ψηφιδωτών και τοιχογραφιών του 3ου αιώνα που διατηρούν. Ελάχιστα δείγματα τέτοιων

extremely high quality. In the middle of the heated rooms, there is a large, richly decorated hall with fountains, which has been identified as a *nymphaeum*. At Soloi, another *nymphaeum* seems to be independent of other structures and to form the focal point of a wide, paved avenue. Although, as the name denotes, *odeia* were originally Greek structures, they became a characteristic feature of Roman cities. Surprisingly, only one *odeion* is so far known on the island. It is found, as one would expect, in Paphos and forms part of a large 2nd century complex including the already mentioned Asklepieion and gymnasium/agora. Lastly, amphitheatres, the most characteristic of Roman buildings, where gladiatorial games and *venationes* (staged animal hunts) took place, have been located but only partly excavated in Paphos and Salamis. In other cities, the theatres were modified so as to accommodate these and other typically Roman spectacles. For instance, under the emperor Caracalla (AD 211-217), the first seats of the Theatre of Kourion were removed so as to convert the orchestra into an arena suitable for gladiatorial games and *venationes*. In the same way, and again in the 3rd century, the orchestra of the Theatres of Salamis and Paphos were equipped with a parapet and converted into a *naumachia*, a structure that could be flooded so that water sports and staged sea-battles could be performed. It is often said that

ψηφιδωτών σώζονται από τον αρχαίο κόσμο διότι οι τοίχοι και οι εσωτερικές επιφάνειες της άνω δομής που διακοσμούσαν είναι τα μέρη που καταστρέφονται πιο εύκολα σε ένα σεισμό ή μετά την εγκατάλειψη του κτιρίου. Όταν οι Χριστιανοί παρέλαβαν τα λουτρά της Σαλαμίνας, έκλεισαν με τοίχο τα τόξα που ήταν διακοσμημένα με ψηφιδωτά, μάλλον για να κρύψουν τις ειδωλολατρικές τους παραστάσεις. Μ' αυτό τον τρόπο, όμως, με την πρόσθετη στήριξη που έδωσαν στα τόξα, τα εμπόδισαν από την κατάρρευση κι έτσι, άθελά τους, έσωσαν τα παγανιστικά ψηφιδωτά.

Ένα εξίσου σημαντικό κτίριο ρωμαϊκών λουτρών έχει ανασκαφεί πρόσφατα στο Κούριο. Αυτό το συγκρότημα ήταν ακόμα μεγαλύτερο απ' εκείνο της Σαλαμίνας, φαίνεται δε ότι διέθετε τουλάχιστον 14 μεγάλα δωμάτια, τα οποία ήταν εφοδιασμένα με υπόκαυστο και άρα είχαν θερμαινόμενο πάτωμα και τοίχους. Πολλά από τα δωμάτια ήταν διακοσμημένα με πλούσια μαρμαροθετήματα και γλυπτά, μερικά εξαιρετικά υψηλής ποιότητας. Στο κέντρο των θερμαινόμενων δωματίων υπάρχει μια μεγάλη, πλούσια διακοσμημένη αίθουσα με βρύσες, η οποία έχει ταυτιστεί με νυμφαίο. Στους Σόλους, ένα άλλο νυμφαίο φαίνεται να είναι ανεξάρτητο από άλλα κτίσματα και φαίνεται να αποτελεί το σημείο όπου οδηγεί μια πλατιά, πλακόστρωτη λεωφόρος. Άν και τα ωδεία, όπως υποδηλώνει η ονομασία τους, ήταν αρχικά ελληνικές

the Greek East, because of its different cultural background, did not show the same passion for gladiatorial games and *venationes*, as the Latin West did. These amphitheatres and converted theatres, however, as well as an inscription from Ankara mentioning a *procurator familiae gladiatoriae* for Cyprus, show how, in this respect at least, the island was Romanised and how these blood-thirsty spectacles were popular there too. Also testifying to this are the mosaics from the House of the Gladiators at Kourion. The two panels that survive more or less complete and depict gladiators and a *Ianista* (trainer), typically Western in character, are extremely important, not only because of their high quality but, precisely, because they depict a theme of great rarity in the Greek East.

The Gladiatorial mosaics were made in the 3rd century AD, a period during which, in typically Roman fashion, all wealthy houses were decorated with mosaic floors. It should be stressed that these Cypriot mosaics are the island's real contribution to Roman art. Whereas in many other respects the island was primarily a recipient of ideas, in the realm of mosaics it seems to have held one of the leading places. In Roman times the relatively limited iconographic repertory of Hellenistic floor mosaics was vastly enriched with themes from Greek and Roman mythology, scenes from daily life and a variety of other subjects. As one would

κατασκευές, έγιναν αργότερα χαρακτηριστικό στοιχείο των ρωμαϊκών πόλεων. Περιέργως, μόνο ένα ωδείο είναι μέχρι στιγμής γνωστό στην Κύπρο. Βρίσκεται, όπως θα ανέμενε κανείς, στην Πάφο και αποτελεί μέρος ενός μεγαλύτερου συγκροτήματος του 2ου αιώνα, περιλαμβανομένων των ήδη αναφερθέντων ασκληπιείου και γυμνασίου/αγοράς. Τέλος, αμφιθέατρα, τα πιο χαρακτηριστικά των ρωμαϊκών κτιρίων, όπου διεξάγονταν αγώνες μονομάχων και *venationes* (κυνήγια ζώων), έχουν εντοπιστεί αλλά μόνο μερικώς ανασκαφεί στην Πάφο και τη Σαλαμίνα. Στις άλλες πόλεις, τα θέατρα μετατράπηκαν ώστε να φιλοξενούν τέτοια και άλλα τυπικά ρωμαϊκά θεάματα. Για παράδειγμα, επί αυτοκράτορα Καρακάλλα (211-217 μΧ) τα μπροστινά καθίσματα του θεάτρου στο Κούριο αφαιρέθηκαν, έτσι ώστε η ορχήστρα να μετατραπεί σε αρένα κατάλληλη για μονομαχίες και *venationes*. Κατά τον ίδιο τρόπο, και πάλι στον 3ο αιώνα, οι ορχήστρες των θεάτρων της Σαλαμίνας και της Πάφου εφοδιάστηκαν με ένα στηθαίο και μετατράπηκαν σε ναυμαχία, ένα κτίσμα που μπορούσε να γεμίσει με νερό, ώστε να μπορούν να γίνονται αθλήματα υγρού στίβου και να «ανεβάζονται» παραστάσεις ναυμαχίας. Λέγεται συχνά ότι η Ελληνική Ανατολή, λόγω των διαφορετικών πολιτιστικών καταβολών, δεν έδειχνε τον ίδιο ενθουσιασμό για αγώνες μονομάχων και *venationes*, όπως η λατινική Δύση. Αυτά τα αμφιθέατρα ήταν, όπως και τα διαρρυθμισμένα θέατρα, καθώς και μια επιγραφή

expect, the best specimens on the island come from the capital, Paphos. The most famous mosaic-decorated building on the island is the House of Dionysos. It takes its name from the god of wine who features prominently in its decoration. The house occupied about 2.000m² and more than a quarter of its floor surface was covered with mosaics. The *tablinum* (the main reception and

από την Αγκυρα που αναφέρει έναν *procurator familiae gladiatoriae* σε σχέση με την Κύπρο, δείχνουν ότι, από αυτή την άποψη τουλάχιστον, το νησί είχε εκρωμαϊστεί κι ότι αυτά τα αιμοδιψή θεάματα ήταν κι εδώ δημοφιλή. Αυτό μαρτυρούν επίσης τα ψηφιδωτά από την Οικία των Μονομάχων στο Κούριο. Οι δύο πίνακες που σώζονται σχεδόν ακέραιοι και απεικονίζουν

Gladiatorial mosaic. House of the Gladiators, Kourion

Ψηφιδωτό των Μονομάχων. Οικία των Μονομάχων, Κούριον

dining room) has at its entrance a long panel with the Triumph of Dionysos. In the centre of the room there is a half-imaginary half-realistic representation of combined vintage and hunting scenes, executed with a multiple viewpoint so that it could be enjoyed by all the diners reclining on the *klinai* (couches) around it. Of the many other representations in this house, mention can be made of the beautiful Rape of Ganymede, and the panel illustrating Phaedra's incestuous love for her stepson Hippolytos. The latter is of special interest, since it illustrates a story known more from literature rather than mythology. The mosaics of this house are many and varied and show how Cypriot mosaic art absorbed elements stemming from different parts of the Roman world. An interesting case is that of the hunting scenes decorating three porticoes in the atrium. This was a theme popular in North Africa and the Latin West but rarely used in the East before the later Roman period. For reasons that are not yet completely clear, but that must be related to the contacts the island maintained with the Western Roman world, hunting scenes decorate not only The House of Dionysos but also other buildings datable to the early 3rd century AD, like The House of The Four Seasons in Paphos.

Dating to the same period is another house known as the House of Orpheus because of a splendid floor depicting Orpheus enchanting the beasts with his

μονομάχους και ένα *lanista* (εκπαιδευτή), είναι τυπικά δυτικού χαρακτήρα και είναι εξαιρετικά σημαντικοί, όχι μόνο για την υψηλή τους ποιότητα αλλά, ακριβώς γιατί απεικονίσεις τέτοιων θεμάτων είναι πολύ σπάνιες στην Ελληνική Ανατολή.

Τα ψηφιδωτά των μονομάχων κατασκευάστηκαν τον 3ο αιώνα, μια περίοδο κατά την οποία, σύμφωνα με την καθιερωμένη ρωμαϊκή τάση, όλα τα πλούσια σπίτια ήταν διακοσμημένα με ψηφιδωτά δάπεδα. Θα πρέπει να τονιστεί πως αυτά τα κυπριακά ψηφιδωτά αποτελούν την πραγματική συμβολή της Κύπρου στη ρωμαϊκή τέχνη. Ενώ από πολλές άλλες απόψεις το νησί ήταν κυρίως αποδέκτης ιδεών, στον τομέα των ψηφιδωτών φαίνεται ότι κατείχε μια από τις ηγετικές θέσεις. Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους, το σχετικά περιορισμένο εικονογραφικό θεματολόγιο των Ελληνιστικών ψηφιδωτών δαπέδων, εμπλουτίστηκε σε μεγάλο βαθμό με θέματα από την ελληνική και ρωμαϊκή μυθολογία, σκηνές από την καθημερινή ζωή και μια ποικιλία άλλων θεμάτων. Όπως θα το ανέμενε κανείς, τα καλύτερα δείγματα στο νησί προέρχονται από την πρωτεύουσα, την Πάφο. Το πιο περίφημο διακοσμημένο με ψηφιδωτά κτίριο στο νησί είναι η Οικία του Διόνυσου. Έχει πάρει το όνομά της από τον θεό του κρασιού, ο οποίος πρωταγωνιστεί στα θέματα που απεικονίζονται. Η οικία κάλυπτε γύρω στα 2.000 τ.μ. και περισσότερο από το ένα τέταρτο της επιφάνειας των δαπέδων της ήταν διακοσμημένο με ψηφιδωτά. Το *tablinum* (αίθουσα υποδοχής και

Detail of one of the hunting mosaics from the House of Dionysos, Paphos

Λεπτομέρεια ψηφιδωτού με σκηνές κυνηγιού από την Οικία του Διόνυσου στην Πάφο

music. Above the figure of Orpheus, there is an inscription, unique in Cyprus, which reads: [ΓΑΙ]ΟΣ or [ΤΙΤ]ΟΣ ΠΙΝΝΙΟΣ ΡΕΣΤΙΤΟΥΤΟΣ ΕΠΟΙΕΙ, that is, «[Gai]us» or «[Tit]us Pinnius Restitutus made it.» At first sight this may be interpreted as the signature of the mosaicist, but for a number of reasons, not least the *tria nomina* (the three names

τραπεζαρία) έχει στην είσοδό του μια επιμήκη παράσταση με τον Θρίαμβο του Διόνυσου. Στο μέσο του δωματίου υπάρχει μια σύνθεση, μίγμα φαντασίας και ρεαλισμού, με σκηνές τρύγου και κυνηγιού, φτιαγμένη με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορούν να την απολαμβάνουν όλοι οι συνδαιτημόνες που ήταν μισοξαπλωμένοι στις κλίνες γύρω απ' αυτήν. Από τις πολλές

indicating a Roman citizen) of the man mentioned here, leads one to see in Restitutos the owner of the house that paid for the decoration rather than the actual creator of the mosaic.

Mosaics of the 4th and even the 5th century AD, preserving the classical iconographic tradition, decorate the Villa of Theseus at Paphos, believed to be the residence of the Roman Proconsul.

παραστάσεις σ' αυτή την οικία, θα μπορούσε κανείς να αναφέρει την Αρπαγή του Γανυμήδη, καθώς και τον πίνακα που απεικονίζει τον απαγορευτικό έρωτα της Φαίδρας για τον προγονό της Ιππόλυτο. Αυτός ο τελευταίος παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς αποτελεί απεικόνιση μιας ιστορίας που είναι περισσότερο γνωστή από τη λογοτεχνία παρά τη μυθολογία. Τα δάπεδα της οικίας αυτής είναι πολλά και ποικίλα και δείχνουν πώς η τέχνη του ψηφιδωτού στην Κύπρο

Aerial view of entrance of the Villa of Theseus, the residence of the Roman Proconsul in Paphos
Αποψη από αέρος της εισόδου της Έπαυλης του Θησέα, κατοικίας του Ρωμαίου Ανθύπατου στην Πάφο

The Rape of Ganymede. Mosaic from the House of Dionysos in Paphos

Η Αρπαγή του Γανυμήδη. Ψηφιδωτό από την Οικία του Διόνυσου στην Πάφο

That all the above floors are found in Paphos should not surprise us, since Nea Paphos had been the capital of the island since the first half of the 2nd century BC, and preserved this privilege under the Romans, right up to the mid-4th century AD. In early Roman times, inscriptions refer to the *polis* (city) or the *demos* (land) of the Paphians. As the city grew, however, it was given more and more

aporróphησε στοιχεία που προέρχονταν από διάφορα μέρη του ρωμαϊκού κόσμου. Μια ενδιαφέρουσα περίπτωση είναι εκείνη των σκηνών κυνηγιού που διακοσμούν τρεις πλευρές του περιστυλίου του αίθριου. Το θέμα αυτό ήταν δημοφιλές στη Βόρεια Αφρική και τη Λατινική Δύση, αλλά σπάνια χρησιμοποιούταν στην Ανατολή πριν από την ύστερη Ρωμαϊκή περίοδο. Πια λόγους που δεν έχουν διασαφηνιστεί ακόμα,

honorary titles, which reflect her increasing importance. In early Imperial times Paphos was named Augusta when the Emperor Augustus came to its aid after the city was damaged by earthquakes. It has been argued that the name Claudia was conferred by the Emperor Nero in AD 66, on the occasion of his artistic tour of Greece, while it has been put forward that the name Flavia was conferred by Titus or Vespasian when in AD 77/78 the city was devastated by yet another earthquake. Paphos had the last and most glorious of her names during the Severan period when the city was called «Augusta Claudia Flavia Paphos, the

αλλά που πρέπει να σχετίζονται με τις επαφές τις οποίες διατηρούσε το νησί με τον δυτικό ρωμαϊκό κόσμο, σκηνές κυνηγιού διακοσμούν όχι μόνο την Οικία του Διόνυσου, αλλά και άλλα κτίρια που μπορούν να χρονολογηθούν στις αρχές του 3ου αιώνα μΧ, όπως η Οικία των Τεσσάρων Εποχών στην Πάφο.

Στην ίδια περίοδο χρονολογείται και ένα άλλο κτίριο γνωστό ως Οικία του Ορφέα, λόγω του υπέροχου δαπέδου που απεικονίζει τον Ορφέα να μαγεύει τα θηρία με τη μουσική του. Πάνω από τη μορφή του Ορφέα, υπάρχει η ακόλουθη επιγραφή, μοναδική στην Κύπρο: [ΓΑΙ]ΟΣ ή [ΤΙ]ΤΟΣ ΠΙΝΝΙΟΣ ΡΕΣΤΙΤΟΥΤΟΣ ΕΠΟΙΕΙ, δηλαδή «ο [Γάι]ος» ή «ο [Τί]τος Ρεστιτούτος το

The hunting mosaic from the House of the Four Seasons, Paphos

Ψηφιδωτό με σκηνή κυνηγιού από την Οικία των Τεσσάρων Εποχών στην Πάφο

sacred metropolis of the cities of Cyprus.» And, indeed, the Severan period appears to have been a real Golden Age for Paphos and for the island as a whole.

The prosperity of the Severan period continued through the rest of the 3rd and part of the 4th century but by then, the first signs of decline were already beginning to appear. This decline was brought about by a series of events that led to the loss of the relative autonomy that Cyprus had been enjoying within the Roman world. Under Diocletian, in AD 293, the Roman Empire was divided into the Eastern and the Western part, and Cyprus, as was natural, went to the East, together with South East Asia Minor, Syria and Palestine. In this way the island lost its independence since it was no more governed by her own proconsul, but by a *consularis*, who acted under the Praetorian Prefect of the Orient based in Antioch. This marked the beginning of the island's loss of a direct administrative link with Rome, since the subordination of Cyprus to Antioch was to continue for another two centuries, first under the *vicarius*, and later under the *comes orientis*, officials who were both based in Antioch. The decline was accelerated by a series of natural disasters that culminated in the earthquakes of the early 4th century, which ruined all the large cities of the island. Up until then, Paphos had remained the capital and the political, administrative and cultural centre of the island. After the reorganisation of the 4th century, however, and the

έφτιαξε». Εκ πρώτη όψεως, αυτό μπορεί να ερμηνευθεί ως η υπογραφή του δημιουργού του ψηφιδωτού, αλλά για διάφορους λόγους, και κυρίως εξαιτίας των tria nomina (τα τρία ονόματα που υποδηλώνουν ένα ρωμαίο πολίτη) του ατόμου που αναφέρεται εδώ, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο Ρεστιτούτος ήταν ο ιδιοκτήτης της οικίας, ο οποίος πλήρωσε για τη διακόσμηση, παρά ο ίδιος ο δημιουργός του ψηφιδωτού.

Ψηφιδωτά του 4ου ακόμα και του 5ου αιώνα, που συνεχίζουν την κλασική εικονογραφική παράδοση διακοσμού την Έπαυλη του Θησέα στην Πάφο, που πιστεύεται ότι ήταν η κατοικία του ρωμαίου ανθύπατου.

Το ότι όλα τα πιο πάνω δάπεδα βρέθηκαν στην Πάφο, δεν πρέπει να μας εκπλήξει, αφού η Νέα Πάφος υπήρξε η πρωτεύουσα του νησιού από το πρώτο μισό του 2ου αιώνα πΧ, και διατήρησε αυτό το προνόμιο κάτω από τους Ρωμαίους μέχρι τα μέσα του 4ου αιώνα μΧ. Στις αρχές των ρωμαϊκών χρόνων, επιγραφές αναφέρονται στην Πόλη ή το Δήμο των Παφίων. Καθώς όμως η πόλη μεγάλωνε, της έδιναν όλο και περισσότερους τιμητικούς τίτλους, οι οποίοι αντανακλούν την αυξανόμενη σπουδαιότητά της. Κατά τους πρώτους αυτοκρατορικούς χρόνους η Πάφος ονομάστηκε Σεβαστή (Augusta), όταν ο αυτοκράτορας Αύγουστος βοήθησε στην επιδιόρθωση της μετά τις ζημιές που υπέστη από σεισμούς. Έχει επίσης υποστηριχθεί ότι το όνομα Κλαυδία προστέθηκε από τον αυτοκράτορα Νέρωνα το 66 μΧ, με την ευκαιρία της καλλιτεχνικής περιοδείας του στην Ελλάδα, ενώ

*The Orpheus mosaic. House of Orpheus, Paphos
Το ψηφιδωτό του Ορφέα, Οικία του Ορφέα, Πάφος*

έχει εκφραστεί η άποψη ότι η ονομασία Φλαβία της δόθηκε από τον Τίτο ή τον Βεσπασιανό, όταν το 77-78 μΧ η πόλη καταστράφηκε και πάλι από σεισμούς. Η τελευταία και πιο ένδοξη προσωνυμία της Πάφου μαρτυρείται από την περίοδο των Σεβήρων, όταν αποκαλείτο «Σεβαστή Κλαυδία Φλαβία Πάφος η ιερά μητρόπολις των κατά Κύπρον πόλεων». Και, πράγματι, η εποχή των Σεβήρων φαίνεται να υπήρξε μια αληθινά χρυσή εποχή για την Πάφο και ολόκληρο το νησί.

Η ευημερία της εποχής των Σεβήρων συνεχίστηκε για όλο τον 3ο και μέρος του 4ου αιώνα, αλλά τότε άρχισαν ήδη να εμφανίζονται τα πρώτα σημάδια παρακμής. Την παρακμή αυτή προκάλεσαν μια σειρά από γεγονότα που οδήγησαν στην απώλεια της σχετικής αυτονομίας την οποία η Κύπρος απολάμβανε μέσα στο ρωμαϊκό κόσμο. Επί Διοκλητιανού, το 293 μΧ, η ρωμαϊκή αυτοκρατορία χωρίστηκε σε Ανατολική και Δυτική, κι όπως ήταν φυσικό η Κύπρος πέρασε στην Ανατολή, μαζί με τη νοτιοανατολική Μικρά Ασία, τη Συρία και την Παλαιστίνη. Έτσι το νησί έχασε την ανεξαρτησία του, αφού δεν το κυβερνούσε πια ο δικός του Ανθύπατος, αλλά ένας *Consularis*, που ενεργούσε κάτω από τον Πραιτωρικό Έπαρχο της Ανατολής με έδρα την Αντιόχεια. Αυτό αποτέλεσε και την αρχή της απώλειας της απενθείας διοικητικής σύνδεσης του νησιού με τη Ρώμη, καθώς η υποταγή της Κύπρου στην Αντιόχεια επρόκειτο να συνεχιστεί για ακόμα δύο αιώνες, πρώτα κάτω από τον Βικάριο και αργότερα κάτω από τον Κόμη της Ανατολής, αξιωματούχοντς οι οποίοι είχαν και οι δύο έδρα την Αντιόχεια. Η παρακμή

subordination of Cyprus to Antioch, as well as a more general reorientation towards the East and the new capital Constantinople, Paphos lost her importance. To such a degree that, in the rebuilding that followed the disastrous earthquakes of AD 332 and 342, the Emperor Constantios II (337-361) gave priority to Salamis, which was rebuilt as the new capital of Cyprus, with the name Constantia.

* Parts of the present text largely reproduce the article by Michaelides, D., «Roman Cyprus», in L. Linge (ed.), *Cyvern I historiens spegel (Föredrag från en studieresarrangerad av historielörarnas förening Göteborgskretens - Swedish History Teachers' Association, Göteborg) (Studies in Mediterranean Archaeology and Literature, Pocket-Book 146)*. Göteborg 1997, 12-23.

Head of the goddess Isis or one of her priestesses, from the Villa of Theseus in Paphos

Κεφαλή της θεάς Ισιδας ή ιέρειάς της, από την Έπαυλη του Θησέα στην Πάφο

επιταχύνθηκε από διαδοχικές φυσικές καταστροφές, με αποκορύφωμα τους σεισμούς των αρχών του 4ου αιώνα, οι οποίοι κατέστρεψαν όλες τις μεγάλες πόλεις του νησιού.

Μέχρι τότε η Πάφος είχε παραμείνει πρωτεύοντα και το πολιτικό, διοικητικό και πολιτιστικό κέντρο του νησιού. Μετά την αναδιοργάνωση του 4ου αιώνα και την υποταγή της Κύπρου στην Αντιόχεια, όπως επίσης κι ενός γενικότερου επαναπροσανατολισμού προς Ανατολάς και τη νέα πρωτεύοντα Κωνσταντινούπολη, η Πάφος έχασε τη σημασία της. Σε τέτοιο βαθμό μάλιστα ώστε, κατά την ανοικοδόμηση που ακολούθησε τους καταστροφικούς σεισμούς του 332 και 342 μΧ, ο αυτοκράτορας Κωνστάντιος

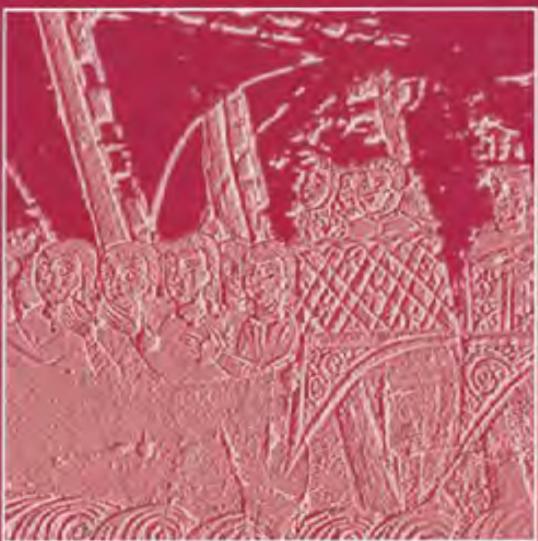
(337-361) έδωσε προτεραιότητα στη Σαλαμίνα, η οποία ανοικοδομήθηκε ως η νέα πρωτεύοντα της Κύπρου, με την ονομασία Κωνστάντια.

* Μέρη αυτού του άρθρου προέρχονται από το άρθρο του Δ. Μιχαηλίδη «Roman Cyprus», στο L. Linge (ed.), *Cyvern I historiens spegel (Föredrag från en studieresarrangerad, av historielörarnas förening Göteborgskretens - Swedish History Teachers' Association, Göteborg) (Studies in Mediterranean Archaeology and Literature, Pocket - Book 146)*. Göteborg 1997, 12-23.

Aerial view of the baths and nymphaeum of Kourion

Αποψη από αέρος των λουτρών και του νυμφαίου του Κουρίου

LUSIGNAN CYPRUS AND EUROPE, 1192-1489

Angel Nicolaou-Konnari
Visiting Lecturer in History
University of Cyprus

Η ΚΥΠΡΟΣ ΤΩΝ ΛΟΥΖΙΝΙΑΝΩΝ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΗ, 1192-1489

Άγγελ Νικολάου-Κονναρή
Επισκέπτρια Λέκτορας Ιστορίας
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Crusader in armour
Σταυροφόρος με την πανοπλία του

Cyprus was European throughout the Middle Ages. Of course, until independence in 1960, Cyprus was part of Europe politically during the entire Christian era, a province of empires centered in turn on Rome, Byzantine Constantinople, Venice, Ottoman Constantinople and finally London. The major exception was a long spell of independence known as the Frankish period. The exception merely proves the rule, however, and it was taken for granted that Frankish Cyprus, through blood ties, language, religion, culture, social structure, the economy, and art, was an independent European kingdom for these three centuries. The historiography of Frankish Cyprus reinforces this fact. The primary source material, written in Cyprus itself during this time, is not in one language, but mainly in four: French, Greek, Italian, and Latin, with minor texts in other European languages. Since the Ottoman conquest of 1571, the main scholars approaching the subject have written in English, French, German, Greek, and Italian. Thus, both the subject matter and the scholarly field are European.

Bowl of sgraffiato ware, a type of glazed pottery used in Cyprus in the 14th and 15th centuries AD

Απεικόνιση γυναικείας μορφής σε μεσαιωνικό εγχάρακτο εφυαλωμένο αγγείο που χρησιμοποιείτο στην Κύπρο κατά τον 14ο και 15ο αιώνα μΧ

Η Κύπρος ήταν ευρωπαϊκή καθόλη τη διάρκεια του Μεσαίωνα. Μέχρι την ανεξαρτησία της, το 1960, η Κύπρος υπήρξε και πολιτικά μέρος της Ευρώπης κατά τη διάρκεια ολόκληρης της χριστιανικής εποχής, μια αυτοκρατορική επαρχία με επίκεντρο κατά σειρά τη Ρώμη, τη βυζαντινή Κωνσταντινούπολη, τη Βενετία, την οθωμανική Κωνσταντινούπολη, και τέλος το Λονδίνο. Η μεγαλύτερη εξαίρεση ήταν μια μακρά περίοδος ανεξαρτησίας,

γνωστή ως Φραγκοκρατία. Οστόσο, η εξαίρεση απλώς επιβεβαιώνει τον κανόνα και εκλαμβάνεται ως δεδομένο ότι η φραγκική Κύπρος, μέσω των δεσμών αίματος, της γλώσσας, της θρησκείας, του πολιτισμού, της κοινωνικής δομής, της οικονομίας και των τεχνών, υπήρξε, κατά τους τρεις αυτούς αιώνες ένα ανεξάρτητο ευρωπαϊκό βασίλειο. Η ιστοριογραφία της φραγκικής Κύπρου ενισχύει αυτό το γεγονός. Οι πρωτογενείς πηγές,

γραμμένες αυτή την εποχή στην ίδια την Κύπρο, δεν είναι σε μία γλώσσα ολλά κυρίως σε τέσσερεις: Γαλλικά, Ελληνικά, Ιταλικά και Λατινικά, με ελάσσονα κείμενα σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες.

In May 1191 King Richard I of England, the legendary Lionheart, conquered Cyprus on his way to liberate Jerusalem during the Third Crusade. Sometime in the summer of 1192 the Lusignan dynasty was established on the island. The Lusignan rule began when the ousted king of Jerusalem, Guy of Lusignan, from Poitou in western France, arranged to buy Cyprus from Richard, after the island had been administrated by the Knights of the Order of the Temple for less than a year. Cyprus was never to be part of the Byzantine Empire again, while the Kingdom of the Lusignans far outlasted the crusader states in Syria and Palestine, becoming the last outpost of Western Christendom in the Eastern Mediterranean against the advances of the Arabs and the Ottomans. Guy was succeeded by his brother, Aimery (1196-1205), who secured a crown from Emperor Henry VI of Hohenstaufen of Germany in 1196-1197, thus elevating Cyprus to a kingdom. Aimery further legitimated his position by seeking the establishment of a Latin Church on the island from Pope Celestine III in 1196. A diocesan structure was introduced with an archbishop in Nicosia and suffragan bishops in Limassol, Famagusta, and Paphos. The presence of an institutionalised Latin Church represented the expression of the cultural and spiritual identity of the Frankish regime and was necessary for the legitimisation of its secular authority. Guy's descendants ruled until the line died out in the

Από την εποχή της οθωμανικής κατάκτησης το 1571, οι κυριότεροι λόγιοι που προσέγγισαν το θέμα έχουν γράψει στην αγγλική, γαλλική, ελληνική και ιταλική γλώσσα. Έτσι, τόσο το αντικείμενο της έρευνας όσο και το ερευνητικό πεδίο είναι ευρωπαϊκά.

Τον Μάιο του 1191, ο βασιλιάς Ριχάρδος Α' της Αγγλίας, ο θρυλικός Λεοντόκαρδος, κατέκτησε την Κύπρο καθ' οδόν προς την απελευθέρωση της Ιερουσαλήμ κατά τη διάρκεια της Τρίτης Σταυροφορίας. Κάποια χρονική στιγμή, το καλοκαίρι του 1192, η δυναστεία των Λουζινιανών εγκαταστάθηκε στο νησί. Η κυριαρχία των Λουζινιανών άρχισε όταν ο έκπτωτος βασιλιάς της Ιερουσαλήμ Γκυ ντε Λουζινιάν, από το Πονατού της δυτικής Γαλλίας, διευθέτησε να αγοράσει την Κύπρο από τον Ριχάρδο, μετά από μια σύντομη διακυβέρνηση του νησιού από τους Ιππότες του Τάγματος των Ναϊτών για περίοδο μικρότερη από ένα χρόνο. Η Κύπρος δεν επρόκειτο να αποτελέσει ποτέ ξανά μέρος της βυζαντινής αυτοκρατορίας, ενώ το βασίλειο των Λουζινιανών επιβίωσε πολύ περισσότερο από τα κράτη των σταυροφόρων στη Συρία και την Παλαιστίνη κι' έγινε το τελευταίο προπύργιο της Δυτικής Χριστιανοσύνης στην Ανατολική Μεσόγειο ενάντια στην προέλαση των Αράβων και των Οθωμανών. Τον Γκυ διαδέχθηκε ο αδελφός του Αιμερύ (1196-1205), ο οποίος

1470s, and in 1489 the monarchy was officially abolished and the island became a dominion of the Republic of Venice.

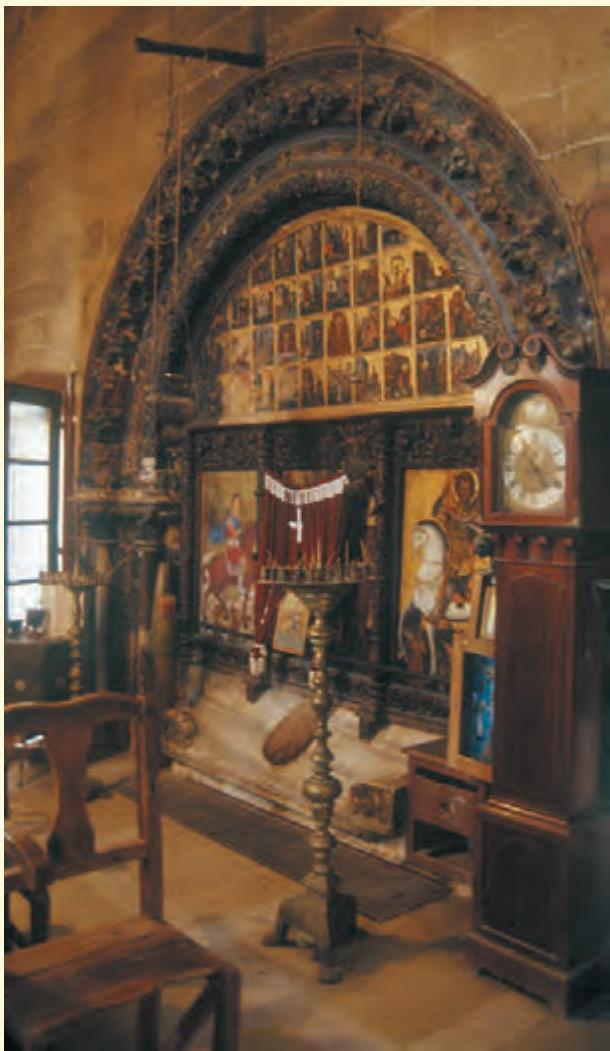
The Lusignans were well aware of the economic and political importance of Cyprus for the consolidation of the crusader states in Syria and Palestine and the success of the crusading movement. This created special political links and cultural affinities of the Kingdom of Cyprus with France, traditionally the focus of the efforts of the Latin settlers in the East to prompt a new crusade. Consequently, the Lusignans often allowed the island's material

*Details from an icon of the Virgin Mary and Child, Church of Ayios Kassianos, Nicosia, 13th century
Λεπτομέρειες από εικόνα της Παναγίας με το Βρέφος, εκκλησία Αγίου Κασσιανού, 13ος αιώνας*

εξασφάλισε το στέμμα από τον αυτοκράτορα Ερρίκο ΣΤ' Χοενστάουφεν της Γερμανίας το 1196-1197, ανυψώνοντας έτσι την Κύπρο σε βασίλειο. Ο Αιμερύ νομιμοποίησε περαιτέρω τη θέση του, επιτυγχάνοντας την εγκαθίδρυση Λατινικής Εκκλησίας στο νησί από τον πάπα Κελεστίνο Γ' το 1196, με την εισαγωγή μιας επισκοπικής δομής με αρχιεπίσκοπο στη Λευκωσία και επισκόπους στη Λεμεσό, Αμμόχωστο και Πάφο. Η παρούσια θεσμοθετημένης Λατινικής Εκκλησίας αντιπροσώπευε την έκφραση της πολιτισμικής και πνευματικής ταυτότητας του φραγκικού

Gothic tomb of St Mamas in the monastic church of the same name in Morphou, a major pilgrimage goal in medieval Cyprus

Γοτθικός τάφος των Αγίου Μάμαντος στην ομώνυμη μοναστηριακή εκκλησία στην πόλη της Μόρφου. Σημαντικό προσκύνημα της μεσαιωνικής Κύπρου

καθεστώτος κι' ήταν απαραίτητη για τη νομιμοποίηση της κοσμικής του εξουσίας. Οι απόγονοι του Γκυ κυβέρνησαν μέχρι που η σειρά διαδοχής εξέπνευσε τη δεκαετία του 1470 και το 1489 η μοναρχία καταργήθηκε επίσημα και το νησί έγινε κτήση της Δημοκρατίας της Βενετίας.

Οι Λουζινιανοί αντιλαμβάνονταν πολύ καλά την οικονομική και πολιτική σημασία της Κύπρου για την εδραίωση των σταυροφοριακών κρατών στη Συρία και την Παλαιστίνη, καθώς και για την επιτυχία του κινήματος των σταυροφοριών. Αυτό δημιούργησε ιδιαίτερες πολιτικές σχέσεις και πολιτισμικές συνάφειες μεταξύ του βασιλείου της Κύπρου και της Γαλλίας, καθώς η τελευταία ήταν παραδοσιακά το επίκεντρο των προσπαθειών των λατίνων εποίκων της Ανατολής για οργάνωση μιας νέας σταυροφορίας. Συνεπώς, οι Λουζινιανοί επέτρεπαν συχνά όπως ο υλικός πλούτος και η στρατιωτική ικανότητα της μεγαλονήσου χρησιμοποιηθεί για τον σκοπό των σταυροφοριών και κύπριοι ιππότες συμμετείχαν σε σταυροφοριακές εκστρατείες προερχόμενες από τη Δύση. Ο στρατηγικός ρόλος της Κύπρου στο πλαίσιο των σταυροφοριών του 13ου και 14ου αιώνα τύγχανε γενικής αναγνώρισης. Το νησί εξελίχθηκε σ' ένα σημαντικό κέντρο ανεφοδιασμού σε γεωργικά και άλλα προϊόντα για τους σταυροφόρους από τη Δύση και σ' ένα πρακτικό μέρος συνάντησης ή αναδίπλωσης για τα σταυροφοριακά στρατεύματα ή τους στόλους

Premonstratensian abbey of Episcopia or Bellapais, near Kyrenia, 14th century conventual buildings looking northeast from the gate tower

Το πρεμονστρατενσιανό αββαείο της Επισκοπιάς ή του Μπέλλα Πάσις, κοντά στην Κερύνεια. Αποψη από τον πύργο της πύλης των μοναστηριακών κτιρίων του 14ου αιώνα, από τα βορειοανατολικά

wealth and military capacity to be used for the cause of the crusades, and Cypriot knights participated in crusading expeditions from the West. Within the framework of the 13th and 14th century crusades, the strategic role of Cyprus was well appreciated. The island became an important regular provisioning centre for agricultural and other products for crusaders from the West and also a convenient meeting or withdrawal place for the crusader troops and fleets from Europe in general and France in particular: Emperor Frederick II of Germany stationed in Limassol in 1228, King Louis IX of France in 1248-1249, and Lord Edward, future King Edward I of England, in 1271. Moreover, following

The mountaintop castle of Buffavento, looking down to the southwest

To κάστρο Βουνφαβέντο από τα νοτιοδυτικά

από τη Δύση γενικά κι από τη Γαλλία ειδικότερα. Συγκεκριμένα ο αυτοκράτορας Φρειδερίκος Β' της Γερμανίας στάθμευσε στη Λεμεσό το 1228, ο βασιλιάς Λουδοβίκος Θ' της Γαλλίας το 1248-1249, ο δε λόρδος Εδουνάρδος, μετέπειτα βασιλιάς Εδουνάρδος Α' της Αγγλίας, το 1271. Ακόμα, ως αποτέλεσμα των διαδοχικών υποχωρήσεων των σταυροφόρων στην Ανατολή, ιδιαίτερα μετά την καταστροφή του

1291 που οδήγησε στην απώλεια της Άκρας, η Κύπρος έγινε το φυσικό καταφύγιο για τα κύματα των λατίνων και σύρων χριστιανών προσφύγων από την ενδοχώρα. Η Κύπρος εκμεταλλεύτηκε τη νέα της θέση στο σύνορο μεταξύ του Ισλάμ και

The mountaintop castle of Kantara, looking up from the southeast

Το κάστρο της Καντάρας από τα νοτιοανατολικά

the successive retreats of the crusaders in the Levant, especially after the 1291 disaster that led to the loss of Acre, Cyprus became a natural shelter for the waves of Latin and Christian Syrian refugees from the mainland. Cyprus exploited its new position on the border between Islam and Christendom. The island's stable prosperity until the third quarter of the 14th century was closely linked to its importance as a final Christian stop on the trade and pilgrim routes of the time; as a port of call the island hosted famous pilgrims and travellers from the West.

του Χριστιανισμού. Η σταθερή ευημερία της νήσου μέχρι τα τέλη του 14ου αιώνα ήταν στενά συνδεδεμένη με τη σπουδαιότητά της ως τελικός χριστιανικός σταθμός στις θαλάσσιες συγκοινωνίες των εμπόρων και των προσκυνητών εκείνου του καιρού. Ως λιμάνι ανεφοδιασμού, το νησί φιλοξένησε διάσημους προσκυνητές και ταξιδιώτες από τη Δύση.

Το 1334, η Βενετία, οι Ιππότες του Αγίου Ιωάννη της Ρόδου, η Γαλλία, ο πάπας, το Βυζάντιο και η Κύπρος υπό τον Ούγο Δ' σχημάτισαν μια χριστιανική ναυτική συμμαχία με σκοπό να

In 1334 Venice, the Knights of St John in Rhodes, France, the Papacy, Byzantium, and Cyprus under Hugh IV formed a Christian naval league with the intention of controlling Turkish piracy and expansionism in the Aegean. A new league was brought into being in 1344 and the port of Smyrna was captured; the league was renewed in the 1350s.

ελέγξουν την τουρκική πειρατεία και τον επεκτατισμό στο Αιγαίο. Μια νέα συμμαχία δημιουργήθηκε το 1344 με αποτέλεσμα την κατάληψη του λιμανιού της Σμύρνης. Η συμμαχία ανανεώθηκε τη δεκαετία του 1350. Οι δυναστικοί γάμοι μεταξύ του βασιλικού οίκου των Λουζινιανών και μελών της γαλλικής και

14th century Gothic Cathedral of St George of the Greeks in Famagusta, exterior from the southwest

Εξωτερική άποψη από τα νοτιοδυτικά του γοτθικού Καθεδρικού Ναού των Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων στην Αμμόχωστο, τον 14ον αιώνα

Gothic entrance, with coats of arms, in the Greek monastic Church of St Nicholas of the Cats on the Akrotiri Peninsula

Γοτθική είσοδος, με θυρεούς, στην ελληνική μοναστηριακή εκκλησία του Αγίου Νικολάου των Γάτων στη χερσόνησο του Ακρωτηρίου

In the 14th century, dynastic marriages between the Lusignan royal house and members of French and Aragonese royalty point to the island's political importance. The romantic figure of Peter I of Lusignan (1359-1369) marked this period of the history of the island. He twice toured Western Europe in order to promote the launching of a new crusade; his exploits in Alexandria in 1365 against the Mamluk sultanate of Egypt and his successful wars against the Turks in Southern Anatolia were praised by writers of the calibre of Guillaume de Machaut, Francesco Petrarca, and Geoffrey Chaucer. In the years to come Cyprus would usually be included in Western plans for the liberation of the

αραγωνικής μοναρχίας τον 14ο αιώνα δηλώνουν την πολιτική σημασία της νήσου. Η ρομαντική μορφή του Πέτρου Α' ντε Λουζινιάν (1359-1369) σημαδεψε αυτή την περίοδο της ιστορίας του νησιού. Ο Πέτρος περιόδευσε δύο φορές τη Δυτική Ευρώπη για να προωθήσει την κήρυξη μιας νέας σταυροφορίας. Τα κατορθώματά του στην Αλεξάνδρεια το 1365 εναντίον του σουλτανάτου των Μαμελούκων της Αιγύπτου και ο επιτυχημένος του πόλεμος εναντίον των Τούρκων στη νότια Ανατολία εξυμνήθηκαν από συγγραφείς του μεγέθους του Γουλιέλμου ντε Μασό, Φραγκίσκου Πετράρχη και Τζέφρου Τσόσερ. Στα χρόνια που θα ακολουθούσαν, η Κύπρος θα περιλαμβανόταν συνήθως στα δυτικά σχέδια για την απελευθέρωση των Αγίων Τόπων, σχέδια που δεν επρόκειτο όμως να υλοποιηθούν. Η γενονατική εισβολή και η κατάληψη της Αμμοχώστου το 1373-1374 σήμαναν το τέλος της επιρροής των Λουζινιανών στις διεθνείς σχέσεις και των χρυσών ημερών της ευημερίας του νησιού.

Οι ορθόδοξοι Έλληνες αποτελούσαν το κύριο συνιτόνο στοιχείο του πληθυσμού της Κύπρου. Η συνύπαρξη Ελλήνων και Φράγκων στο νησί ήταν ειρηνική και συχνά εποικοδομητική και για τις δύο εθνικές ομάδες. Προφανώς, τους Λουζινιανούς απασχολούσε η δημογραφική υπεροχή των Ελλήνων, γι' αυτό και οι λατίνοι έποικοι ήταν καλοδεχούμενοι. Αν και είναι

Heavy flying buttresses of the Church of Sts Peter and Paul in Famagusta, from the south

Βαριά αντερείσματα στην εκκλησία των Αγίων Πέτρου και Παύλου στην Αμμόχωστο, από τα νότια

δύσκολο να υπολογιστεί ο αριθμός του φραγκικού πληθυσμού, πρέπει να μην είχε ξεπεράσει ποτέ το ένα πέμπτο ή ένα τέταρτο του συνολικού πληθυσμού. Είναι γενικά αποδεκτό ότι στις αγροτικές περιοχές υπερίσχυαν οι Έλληνες, ενώ η πλειονότητα του λατινικού πληθυσμού, περιλαμβανομένων των ιταλών εμπόρων, ζούσε στις πόλεις και οι περισσότεροι φράγκοι ιππότες στη Λευκωσία. Οι περισσότεροι από τους δυτικούς εποίκους στην Κύπρο ήταν άκληροι ιππότες και αστοί, κυρίως γαλλικής προέλευσης, οι οποίοι είχαν χάσει τη γη και τα εισοδήματά τους στα λατινικά κράτη της Συρίας και της Παλαιστίνης. Άλλοι ήταν νεοφερμένοι στην Ανατολή από τη Δυτική Ευρώπη ή το Πονατού, τη γενέτειρα του Γκυ ντε Λουζινιάν. Όλοι εκμεταλλεύτηκαν την ευκαιρία για να αποκτήσουν νέους πόρους διαβίωσης στο νησί. Η πολιτική του Γκυ και των διαδόχων του ήταν μια τακτική εξισορρόπησης της δημογραφικής διαφοράς με τον ντόπιο πληθυσμό. Κι αυτό απαιτούσε γενναιόδωρες κτηματικές εκχωρήσεις, αφού εκείνο που κυρίως προσέλκυε τους καινούργιους εποίκους ήταν τα κοινωνικά προνόμια. Ένας υπολογισμός βασισμένος στους σωζόμενους αριθμούς των φεούδων που είχαν εκχωρηθεί (300 σε ιππότες και 200 σε τουρκόπουλους) μας δίνει έναν πληθυσμό από ανώτερους και κατώτερους ευγενείς της τάξης περίπου των 2,000 κατά την εποχή της λατινικής εγκατάστασης. Ο πληθυσμός των ιπποτών δεν

Holy Land, plans which, however, would not materialise. The Genoese invasion and the capture of Famagusta in 1373-1374 marked the end of Lusignan political influence in international affairs and of the golden days of the island's prosperity.

The main component of the population of Cyprus was Orthodox Greek. Frankish and Greek coexistence on the island was peaceful and often fruitful for both ethnic groups. Evidently, the Lusignans were concerned about the demographic superiority of the Greeks and welcomed Latin settlers. Although it is difficult to assess the number of the Frankish population, it must never have surpassed one fifth to one fourth of the total population. It is generally accepted that rural areas were predominantly Greek whereas the majority of the Latin population, including Italian merchants, lived in the towns and most Frankish knights in Nicosia. Most of the first Western settlers in Cyprus were dispossessed knights and burgesses

Southwestern corner of the Lusignan royal palace in Famagusta, modified by the Venetians

Νοτιοδυτική γωνία του βασιλικού παλατιού των Λουζινιανών στην Αμμόχωστο, που υπέστη μετατροπές από τους Ενετούς

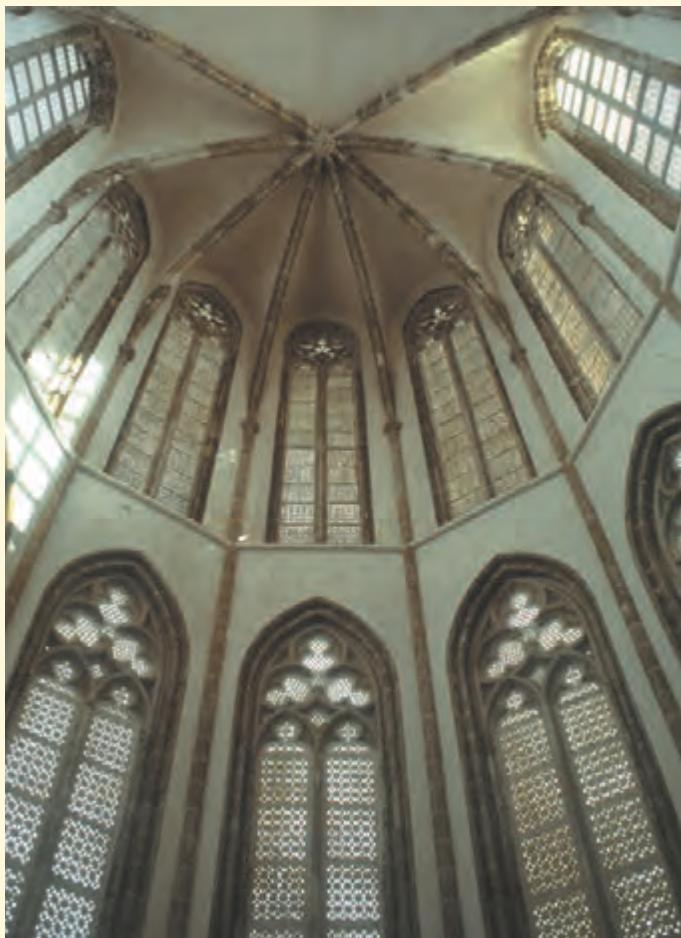
φαίνεται να ξεπέρασε ποτέ τον αρχικό αριθμό των 300. Ωστόσο, είναι αδύνατο να υπολογιστεί ο απροσδιόριστος αριθμός των κατωτέρων τάξεων, τόσο κατά τους χρόνους της εγκατάστασης όσο και αργότερα. Είναι βέβαιο ότι η εισροή προσφύγων από την ενδοχώρα το τελευταίο τέταρτο

του 13ου αιώνα πρέπει να αύξησε τον αριθμό του λατινικού πληθυσμού του νησιού.

Μέχρι το τρίτο τέταρτο του 14ου αιώνα, οι γαιοκτήμονες φράγκοι ενγενείς αποτελούσαν μια εξαιρετικά ομοιογενή ομάδα. Μαρτυρίες για μικτούς γάμους με ελληνικές οικογένειες δεν διασώζονται και η ταξική ενδογαμία ήταν το κύριο χαρακτηριστικό της σύναψης επιγαμιών. Ωστόσο, το ψηλό ποσοστό παιδικής θνησιμότητας και το χαμηλό όριο ζωής ανάμεσα στους ενήλικες, σε συνδυασμό με την οικονομική ευημερία των αστών μετά το 1291 σταδιακά αποτέλεσαν απειλή για την κοινωνική ισορροπία,

of predominantly French origin who had lost their lands and incomes in the Latin states in Syria and Palestine. Others were newcomers in the East, from Western Europe or Guy of Lusignan's native Poitou.

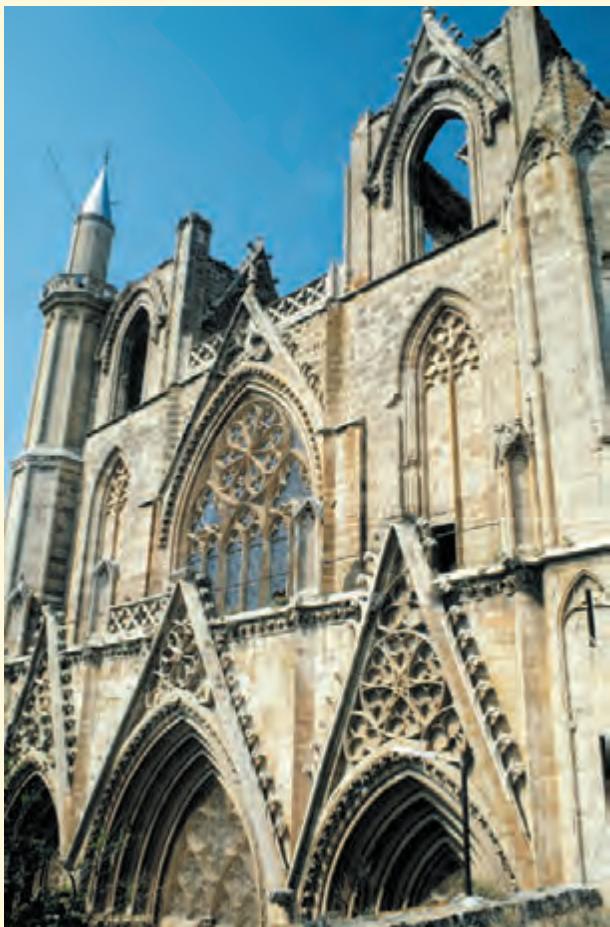
Everyone welcomed the opportunity to acquire a new livelihood on the island. The policy of Guy and his successors was one of balancing the demographic difference with the native population; this demanded generous land concessions since the main attraction for the new settlers lay in social privileges. A calculation on the basis of the extant numbers of the fiefs distributed (300 to knights and 200 to turcopoles) would give a

The 14th century Gothic ribbed vaults of the apse of the Cathedral of St Nicholas, Famagusta

Γοτθικές νευρώσεις των 14ου αιώνα στην αγίδα του Καθεδρικού Ναού του Αγίου Νικολάου στην Αμμόχωστο

επιτρέποντας τις ταξικές επιγαμίες με την κατώτερη αριστοκρατία, τους εύπορους αστούς, ή τους Ιταλούς. Επιπρόσθετα, ο εμφύλιος πόλεμος του 1306-1310, η πολιτική του Πέτρου Α' ντε Λουζινιάν (1359-1369) να εκχωρεί φέουδα σε ξένους που βρίσκονταν στην υπηρεσία του, καθώς και η γενονατική εισβολή το 1373-1374, η εισβολή των Μαμελούκων το 1426, κι ακόμα ένας εμφύλιος πόλεμος το 1460-1464 για την διαδοχή του θρόνου αποδύναμωσαν την παραδοσιακή φραγκική αριστοκρατία. Τον δέκατο πέμπτο αιώνα, διευθετήθηκαν δυναστικοί γάμοι με ηγεμονικούς οίκους του Βυζαντίου και διαφόρων ιταλικών

14 century façade of the Cathedral of St Nicholas, Famagusta, with glazed tympana resembling those of Reims Cathedral

Πρόσοψη του Καθεδρικού Ναού του Αγίου Νικολάου στην Αμμόχωστο (14ος αιώνας), με γνάλινα τύμπανα που μοιάζουν με εκείνα του Καθεδρικού της Reims

πόλεων, άλλη μία ένδειξη της αυξανόμενης ελληνικής επιρροής και της ιταλικής διείσδυσης. Μέχρι το τέλος του εμφυλίου πολέμου, πολλές οικογένειες που κατάγονταν από γάλλους σταυροφόρους είχαν εξαφανιστεί και πολλά μέλη των παλιών οικογενειών, που είχαν υποστηρίξει τη βασίλισσα Καρλόττα, την ακολούθησαν στην εξορία της στην Ιταλία. Ταυτόχρονα, στην προσπάθειά του για εξασφάλιση του θρόνου ο Ιάκωβος Β' ντε Λουζινιάν (1464-1473) αναγκάστηκε να βασιστεί σε ξένους μισθοφόρους, τους οποίους αντάμειψε με κυπριακή γη και τίτλους. Μετά το γάμο του με την Αικατερίνη Κορνάρο, η βενετική παρουσία στο νησί άρχισε να αυξάνεται. Κατά συνέπεια, μέχρι το τέλος του 15ου αιώνα η κυπριακή αριστοκρατία περιλάμβανε Έλληνες, οι οποίοι είχαν σημειώσει οικονομική και κοινωνική άνοδο, Ιταλούς και Ισπανούς.

Επί της βασιλείας των Λουζινιανών, οι δυτικές εμπορικές κοινότητες απέκτησαν εκτεταμένα δικαιώματα: μείωση δασμών, δικαιώματα ετεροδικίας για τους υπηκόους τους, δικαιώματα κατοχής περιουσίας και δικών τους συνοικιών, καθώς και κυβερνητικές εγγυήσεις για την ασφάλεια και την προστασία τους. Στους Γενονάτες εκχωρήθηκαν προνόμια το 1218 και 1232, στους Προβηγκιανούς (Μασσαλία, Μονπελιέ και άλλες πόλεις της Προβηγκίας) το 1236, και στους Πιζανούς και Αραγωνούς το 1291. Οι

population of higher and lesser nobility of approximately 2.000 at the time of the Latin settlement. The number of knights never seems to have exceeded the initial 300. It is impossible, however, to assess the unspecified number of the lower classes both at the time of the settlement and later. It is certain that the inflow of refugees from the mainland in the last quarter of the 13th century must have increased the number of the Latin population of the island.

Until the third quarter of the 14th century, the Frankish landed nobility was an extremely homogeneous group; no evidence concerning intermarriage with Greek families survive and class endogamy was the main trait of marriage alliances. A high mortality rate amongst children and a young mortality age amongst adults, though, together with the post-1291 economic prosperity of the

Painting presumed to be a copy of a lost Titian portrait of Caterina Cornaro, the last Queen of Cyprus, 16th century

Προσωπογραφία της Αικατερίνης Κορνάρο, τελευταίας βασίλισσας της Κύπρου, 16ος αιώνας, που θεωρείται ότι είναι αντίγραφο ενός χαμένου πίνακα του Τιτσιανού

Βενετοί εξασφάλισαν προνόμια μόλις το 1306, παρά τα επανειλημμένα αιτήματά τους, εκτός και αν οι Λουζινιανοί σεβάστηκαν προγενέστερα προνόμια που είχε παραχωρήσει η Κωνσταντινούπολη. Τον 13ο αιώνα, η αριθμητική παρουσία των λατίνων εμπόρων ήταν περιορισμένη σε σύγκριση με την άνοδο που σημειώθηκε μετά το 1291, και οι αποικίες των μεγαλύτερων ιταλικών εμπορικών πόλεων βρίσκονταν υπό τη δικαιοδοσία των προξένων τους στη Συρία. Στις δεκαετίες του 1270-1280 και ως συνέπεια της λατινικής υποχώρησης στη Συρία, σημειώθηκε σταδιακή αύξηση της εμπορικής δραστηριότητας, ενώ η παρουσία Γενουατών, Βενετών, Πιζανών και Προβηγκιανών εμπόρων έγινε περισσότερο σημαντική. Η Αμμόχωστος αναπτύχθηκε τον 14ο αιώνα σε ένα διεθνές

Hospitaller castle keep at Kolossi, from the west

*Το κάστρο του Τάγματος των Ιωαννιτών στο Κολόσσι,
από δυτικά*

burgesses, gradually threatened the social balance and allowed class intermarriage with lesser nobility, wealthy burgesses, or Italians. Moreover, the 1306-1310 civil war, the policy of Peter I of Lusignan (1359-1369) of enfeoffing foreigners in his service, as well as the Genoese invasion of 1373-1374, the Mamluk invasion of 1426, and the civil war of 1460-1464 for the succession to the throne weakened the traditional Frankish nobility. In the 15th century, dynastic marriages were arranged with the ruling houses of Byzantium and various Italian cities, another indication of the growing Greek influence and Italian penetration. By the end of the civil war, many families of French crusader origin had died

διαμετακομιστικό λιμάνι και ένα πολυσύχναστο εμπορικό κέντρο για προϊόντα από και προς τη Δύση ή την Ανατολή και, από το τέλος του 13ου αιώνα, ένας μεγάλος αριθμός υπηκόων διαφόρων ιταλικών, προβηγκιανών και αραγωνικών πόλεων μετέφεραν τις εμπορικές επιχειρήσεις τους στην Κύπρο. Σύμφωνα με τις σωζόμενες μαρτυρίες, οι Γενουάτες και οι Λιγουριανοί αντιπροσώπευαν τη μεγαλύτερη εμπορική κοινότητα στην Αμμόχωστο, ακολουθούμενοι από τους Βενετούς, τους Πιζανούς, τους Αγκωνέζους, τους Φλωρεντινούς, και υπηκόους άλλων ιταλικών πόλεων, καθώς και τους Προβηγκιανούς και τους Καταλανούς. Υπήρχαν στο νησί πρόξενοι της Γένονας, της Βενετίας, της Πίζας, της Μασσαλίας, του Μονπελιέ, της Ναρμπόν και της Βαρκελώνης. Ακόμη, εμπορικές εταιρείες αντιπροσωπεύονταν στην Κύπρο από τους πράκτορές τους, όπως ο τραπεζικός οίκος των Μπάρντι της Φλωρεντίας, του οποίου ο πράκτορας Φραγκίσκος Μπαλτούτσι Πεγκολότι βρισκόταν στην Κύπρο τη δεκαετία του 1330. Σε γενικές γραμμές, το καθεστώς των Λουζινιανών είχε καλύτερες σχέσεις με τους Βενετούς παρά με οποιαδήποτε άλλη από τις κύριες εμπορικές κοινότητες.

Με την εγκαθίδρυση της φραγκικής κυριαρχίας στην Κύπρο το 1192, ένα νέο σύνθετο κοινωνικό σύστημα έπρεπε να εφαρμοστεί για να ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Οι θεσμοί που εισήχθησαν ήταν φεουδαρχικής φύσης και

out and many members of the old-established families who had supported Queen Charlotte shared her exile to Italy. At the same time, in his struggle for the throne, James II of Lusignan (1464-1473) had to rely on foreign mercenaries whom he rewarded with Cypriot lands and titles. After his marriage to Caterina Cornaro there was a growing Venetian presence on the island. By the end of the 15th century, Cypriot nobility included Greeks who had risen economically and socially, Italians, and Spaniards.

Under the Lusignans, Western trade communities acquired extensive rights: tariff reductions, rights of jurisdiction over their own nationals, rights to own

The Gothic narthex of the Angeloktisti Church in the village of Kiti

Ο γοτθικός νάρθηκας της Εκκλησίας της Αγγελόκτιστης στο χωρίο Κίτι

φραγκικής προέλευσης. Οι φράγκοι έποικοι έφεραν μαζί τους τα έθιμά τους τα σχετικά με τη γαιοκτησία, τις στρατιωτικές υποχρεώσεις και την κληρονομιά των φεούδων. Ωστόσο, το κοινωνικό σύστημα που εγκαθιδρύθηκε χαρακτηρίζόταν όχι μόνο από νεωτερισμό αλλά και από συνέχεια: αντλούσε στοιχεία και από το βιζαντινό παρελθόν του νησιού και αποσκοπούσε στη δημιουργία συνθηκών ειρηνικής συνύπαρξης, καθώς και στην

εξασφάλιση μεγίστων οικονομικών και κοινωνικών πλεονεκτήματων για την αριστοκρατία και ευημερίας για τις λαϊκές

property and have their own quarters, and government guarantees of safety and protection. The Genoese were granted privileges in 1218 and 1232, the Provençaux (Marseilles, Montpellier, and other Provençal towns) in 1236, and the Pisans and the Aragonese in 1291. The Venetians were granted privileges only in 1306 despite

their successive requests, unless the Lusignans honoured earlier privileges granted by Constantinople. In the 13th century, the numerical presence of the Latin merchants was limited compared with the post-1291 boom, and the colonies of the major Italian trade cities were under the jurisdiction of their consuls in Syria. In the 1270s-1280s and following the Latin setback in Syria, there was a gradual increase in commercial activity and the presence of Genoese, Venetian, Pisan, and Provençal merchants was more prominent. Famagusta became an international entrepôt and a

Gothic window in the apse of the church of Chryseleousa in the village of Lyso in the northwest part of Cyprus

Γοτθικό παράθυρο στην κόγχη της εκκλησίας της Χρυσελεούσας στο χωριό Λυσό, στη βορειοδυτική Κύπρο

μάζες. Για να επιτύχει η μόνιμη εγκατάσταση του εισερχομένου στοιχείου απαιτείτο η καθιέρωση ενός συστήματος που να μην αποσκοπούσε στην αποικιοκρατική εκμετάλλευση εκ των έξω, αλλά στη διοίκηση εκ των έσω, διακυβέρνηση βασισμένη στη συνεργασία με τον προϋπάρχοντα πληθυσμό. Το

καθεστώς των Λουζινιανών εισήγαγε επίσης στην Κύπρο το νομικό σύστημα του λατινικού βασιλείου της Ιερουσαλήμ, όπως περιγράφεται στις Ασσίζες, μια ανεπίσημη συλλογή πραγματειών στην Παλαιογαλλική, οι οποίες εξηγούσαν πώς έπρεπε να παρουσιάζεται μια υπόθεση στα δικαστήρια ή πώς να ερμηνεύονται οι νόμοι. Οι Ασσίζες ήταν βασισμένες στη διαδικασία και τις αποφάσεις της Άνω Αυλής και της Αυλής των Αστών (*les assises et les bons usages et les bones costumes dou reaume de Jerusalem, les queles l'on doit tenir au reaume de*

busy commercial centre for goods travelling to and from the West or the East in the 14th century, and by the end of the 13th century natives of Italian, Provençal, and Aragonese cities of an impressive variety and number relocated their trade business to Cyprus. Surviving evidence suggests that the Genoese and the Ligurians in general represented the largest trade community in Famagusta, followed by the Venetians, the Pisans, the Anconese, the Florentines, and other Italian cities, and the Provençaux and the Catalans. There were consuls of Genoa, Venice, Pisa, Marseilles, Montpellier, Narbonne, and Barcelona. Trade companies were also represented on the island by their agents, such as the Florentine banking house of Bardi, whose agent Francesco Balducci Pegolotti was in Cyprus in the 1330s. In the main, the Lusignan regime was on better terms with the Venetians than with any of the other major trading communities.

Medieval coats of arms in the Church of Chryseleousa in the village of Lysos in the northwest part of Cyprus

Μεσαιωνικά οικόσημα στην εκκλησία της Χρυσελεούσας στο χωριό Λυσός, στη βορειοδυτική Κύπρο

Chipre - οι ασσίζες και οι σοφές πρακτικές και τα σοφά έθιμα του βασιλείου της Ιερουσαλήμ, που πρέπει να τηρούνται στο βασίλειο της Κύπρου). Στα ικανά χέρια των νομομαθών του 13ου αιώνα, ευγενών και αστών ανδρών του δικαίου και των γραμμάτων, ήταν η δημόδης γλώσσα, η Γαλλική, αντί η

Λατινική που χρησιμοποιήθηκε στους έγκυρους τομείς της ρητορικής και της νομικής.

Από τα πρώτα χρόνια, ένας μακροπρόθεσμος κοινωνικός διάλογος ξεκινά μεταξύ των δύο εθνικών ομάδων: οι Λουζινιανοί θα προσπαθούσαν να εξισορροπήσουν τη δημογραφική διαφορά και να διατηρήσουν τα κοινωνικά και εθνικά όρια με την επιβολή ενός αυστηρά διαστρωματωμένου κοινωνικού συστήματος, ενώ οι Έλληνες σταδιακά θα κατάφερναν να διαπεράσουν τα κοινωνικά σύνορα χάρη στην οικονομική και επαγγελματική

With the establishment of the Frankish rule in Cyprus in 1192, a new complex social system had to be implanted in order to regulate relations between the two communities. The institutions that were introduced were feudal in nature and Frankish in origin. The Frankish settlers brought with them their customs governing tenure, military obligations, and the inheritance of fiefs. However, the social system that was established was characterised not only by innovation but by

τους όνοδο. Ακόμα, οι πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις στους τομείς της γλώσσας και της θρησκείας, καθώς και οι επιγαμίες, φαινόμενα τα οποία είχαν εμφανισθεί από την αρχή της λατινικής εγκατάστασης και κορυφώθηκαν τον 15ο αιώνα, θα οδηγούσαν στην αφομοίωση της φραγκικής κοινότητας από την ελληνική. Στα μέσα του 14ου αιώνα, ο πάπας διαμαρτύρεται για τον μεγάλο αριθμό ευγενών γυναικών και κοινών θηνητών που εκκλησιάζονταν στις ελληνικές

Restored Gothic vaulted hall of Lusignan royal manor adjacent to the Temple of Aphrodite in Kouklia, near Paphos
Αναστηλωμένος γοτθικός προθάλαμος με σταυροθόλια στη βασιλική κατοικία των Λουζινιανών, δίπλα από τον ναό της Αφροδίτης στα Κούκλια, κοντά στην Πάφο

Gothic façade of the Nestorian church in Famagusta

Γοτθική πρόσοψη της εκκλησίας των Νεστοριανών στην Αμμόχωστο

continuity as well: it also derived from the island's Byzantine past and it was intended to achieve conditions of peaceful coexistence as well as optimum economic and social advantages for the nobility and the well-being of the populace. The permanent settlement of the incoming group demanded the establishment of a system that was not one of colonial exploitation from the outside but of administration from within, based on cooperation with the existing population. The Lusignan regime also introduced to the island the legal system of the Latin kingdom of Jerusalem as it was described in the *Assises*, an unofficial set of treatises in Old French designed to advise people how to plead or to explain the law. The *Assises* were based on the procedure and the decisions of the High Court and the Court of Burgesses (*les assises et les bons usages et les bones costumes dou reaume de Jérusalem, les queles l'on doit tenir ou reaume de Chypre*). In the able hands of the jurists of the 13th century, noble and burgess men of law and letters, it was the vernacular, French as opposed to Latin, that became the language used in the prestigious domains of rhetoric and law.

From the beginning, a long-lasting pattern of social discourse originated between the two ethnic groups: the Lusignans would try to balance the demographic difference and maintain the social and ethnic boundaries through the enforcement of a strictly stratified social system while the Greeks would

εκκλησίες. Τον 15ο αιώνα, ο πάπας αναγκάστηκε να εγκρίνει τους μικτούς γάμους μεταξύ Ελλήνων και Λατίνων, καθώς και την τέλεση γάμων και κηδειών του λατινικού πληθυσμού σύμφωνα με το ελληνικό δόγμα. Ταυτόχρονα, ο αυξανόμενος οικονομικός και πολιτικός έλεγχος των Γενονατών και των Βενετών στο νησί επιτεύχθηκε σε βάρος της φράγκικης κοινότητας.

Αντίθετα με τους μεγαλεπήβολους στόχους της παποσύνης για μια λατινική χριστιανική Ανατολή, οι Έλληνες Κύπριοι διατήρησαν την παραδοσιακή θρησκευτική τους ανεξαρτησία. Ως τη δεκαετία του 1260, οι σχέσεις μεταξύ του ελληνικού και του λατινικού κλήρου ήταν συχνά τεταμένες και κάποτε βίαιες. Συνήθως το κράτος προσπαθούσε να διατηρήσει την ειρήνη προς το συμφέρον της ασφάλειας και της ευημερίας. Ωστόσο, με τον συμβιβασμό τον γνωστό ως *Bulla Cypria*, (Διάταξις Κυπρία), τον 1260, τα πράγματα σε γενικές γραμμές ησύχασαν. Στο πλαίσιο αυτού του κλίματος της θρησκευτικής ανοχής, η περίοδος των Λουζινιανών γνώρισε μια μεγάλη άνθηση ελληνικού και λατινικού μοναχισμού και άλλων μορφών θρησκευτικότητας.

Δημογραφικές και λογοτεχνικές μαρτυρίες υποδεικνύουν ότι οι Φράγκοι έποικοι μιλούσαν τη *langue d' oil*. Ως αποτέλεσμα της πολιτικής γλωσσικής ανεκτικότητας των Λουζινιάνων, πολιτική η οποία δεν απέκλειε τη μία ή την άλλη

gradually achieve the penetration of the social frontier through their economic and professional rise. Moreover, cultural interaction in the domains of language and religion as well as intermarriage, phenomena that had started from the beginning of the Latin settlement and culminated in the 15th century, would lead to the assimilation of the Frankish community into Greek society. By the middle of the 14th century, the Pope complained of the large number of noble women and commoners attending Greek churches; in the 15th century, the Papacy was obliged to sanction intermarriage between Greeks and Latins as well as marriages and funerals for the Latin population celebrated in accordance with the Greek rite. At the same time, the growing economic and political control of the

*Mountaintop castle of St Hilarion, looking up from southeast
Το κάστρο των Αγίου Ιλαρίωνα, από τα νοτιοανατολικά*

γλώσσα από οποιοδήποτε τομέα γλωσσικής χρήσης, τόσο οι Έλληνες όσο και οι Φράγκοι διέβλεπαν αμοιβαία πλεονεκτήματα στη διατήρηση της αντίστοιχης γλώσσας τους. Τα κοινωνικά και οικονομικά πλεονεκτήματα που εμπεριέχονταν στην εκμάθηση γλωσσών έδιναν στους Έλληνες τα αναγκαία κίνητρα να μάθουν Γαλλικά και / ή Λατινικά, ενώ η νέα κοινωνική και δημογραφική πραγματικότητα των Φράγκων απαιτούσε την υιοθέτηση της ελληνικής τοπολαλίας, ως μέσου επικοινωνίας με τον ευρύτερο πληθυσμό. Εθνικός ανταγωνισμός με την έννοια της απόρριψης της μίας ή της άλλης γλώσσας δεν παρουσιάστηκε ποτέ. Αντίθετα, η διγλωσσία με τη μορφή εναλλαγής γλωσσικού κώδικα, σύμφωνα με τον τομέα ή τα κοινωνικά συμφέραζόμενα της γλωσσικής ανταλλαγής, υιοθετήθηκε από κάποιες κατηγορίες ατόμων. Η διγλωσσία χρησιμοποιείτο τόσο στους τομείς της διοίκησης και της δικαιοσύνης, όσο και σ' εκείνους της καθημερινής ζωής και των κοινωνικών ανταλλαγών. Η διμορφία, από την άλλη, ως η συνειδητή διάκριση ανάμεσα σε «ανώτερες» και «κατώτερες» μορφές της ίδιας γλώσσας, σήμαινε ότι στον εκκλησιαστικό τομέα οι δημάδεις γλώσσες συνήθως αποκλείονταν. Ως εκ τούτου, οι ομιλητές πρακτικά και θεωρητικά διέκριναν μεταξύ της Ελληνικής (της διαλέκτου και της Κοινής), της Γαλλικής, και της Λατινικής, άνκαι είναι δύσκολο να υπολογιστεί η

Genoese and the Venetians was effected to the detriment of the Frankish community.

Contrary to the universalist goals of the Papacy for a Latin Christian East, Greek Cypriots upheld their tradition of religious independence. Until the 1260s relations between the Greek and Latin clergy were often strained, and sometimes violent. Usually the state tried to keep the peace in the interests of security and prosperity. With the compromise known as the *Bulla Cypria* of 1260, however, things generally quieted down. In this climate of general tolerance, the Frankish period saw a great flowering of Greek and Latin monasticism and of other forms of piety.

Demographic and literary evidence suggests that the French settlers in Cyprus spoke the *langue d'oil*. As a result of the Lusignan linguistic policy of tolerance that did not exclude either language from any domain of language use, both the Greeks and the Franks perceived mutual advantages in maintaining their languages. The social and economic advantages involved in language acquisition provided the Greeks with the necessary motivation to learn French and / or Latin while the new social and demographic reality of the Franks demanded the adoption of the local form of Greek as a means of communication with the general population. Ethnic antagonism in terms of rejecting each other's language did not occur. On the contrary, bilingualism in the form of code-switching

πληθυσμιακή αναλογία και τα κοινωνικά στρώματα που ενέχονταν σ' αυτή τη διαδικασία.

Ανκαι η γλώσσα, όπως και η θρησκεία, αποτελούσε έναν από τα κυριότερα στοιχεία ταύτισης μιας εθνικής ομάδας, η προσήλωση στη γλώσσα δεν αποτέλεσε συνεκτικό στοιχείο αρκετά ισχυρό, πάνω στο οποίο να βασιστούν εθνικές συσπειρώσεις και οι γλωσσικές αλληλεπιδράσεις παρατηρήθηκαν από πολύ νωρίς. Συνεπώς, η ελληνοκυπριακή διάλεκτος αναδείχτηκε ως *lingua franca* - κοινή γλώσσα για ολόκληρο τον πληθυσμό. Η διάλεκτος διαμορφώθηκε μέσα από τη διαβρωτική διεργασία των γαλλικών επιδράσεων που αφορούσαν κυρίως στους τομείς του διοικητικού λεξιλογίου και της φωνητικής. Λίγες ευκαιρίες υπήρχαν για σωστή βυζαντινή εκπαίδευση στο νησί. Η ελληνική στοιχειώδης παιδεία προσφερόταν στις ελληνικές μονές ή σε σχολεία στις πόλεις που τα διηγύθυναν κληρικοί. Με τον ίδιο τρόπο, επαρκή λατινική παιδεία παρείχαν σχολές στις μονές των επαιτικών ταγμάτων και στους καθεδρικούς ναούς, αργότερα δε σε σχολεία που είχε ιδρύσει το κράτος στη Λευκωσία. Οι Κύπριοι συχνά αναζητούσαν ανώτερη εκπαίδευση στα κέντρα του βυζαντινού κόσμου ή στα μεγάλα πανεπιστήμια της Δυτικής Ευρώπης. Με την άλωση της Κωνσταντινούπολης και την αυξανόμενη παρουσία των Βενετών στο νησί, τα ιταλικά πανεπιστήμια έγιναν τα κύρια κέντρα

according to domain or social context of verbal interaction was adopted by categories of individuals; it was used in both the domains of administration and justice and those of everyday life and social intercourse. Diglossia, on the other hand, as the conscious differentiation of high and low forms of the same language, meant that in the ecclesiastical domain the vernaculars were usually excluded.

Speakers functionally and conceptually distinguished Greek (the vernacular and the koine), French, and Latin, even though it is difficult to assess the population proportion and stratum involved.

Although language, like religion, constituted one of the major marks of group identification, language

Franco-Byzantine church in Sotira

Φράγκο-βυζαντινή εκκλησία του Αγίου Μάμαντος στη Σωτήρα

προσέλκυσης
Κύπριων για
σπουδές στο
εξωτερικό.

Η λογοτεχνική
παραγωγή κατά τη
διάρκεια της
Φραγκοκρατίας
πρέπει να
ερμηνευθεί σε
σχέση με τον
πολυεθνικό και
πολυπολιτισμικό
χαρακτήρα της
κυπριακής
κοινωνίας της
εποχής και πρέπει
να μελετηθεί ως το
πολιτισμικό προϊόν
της καρποφόρας
συνάντησης μεταξύ
Ελλήνων και
Λατίνων. Οι
σχολαστικές

κατηγοριοποιήσεις που διακρίνουν μεταξύ της
ελληνικής και φραγκικής λογοτεχνικής
παραγωγής με κριτήριο τη γλώσσα έχουν κάποια
βαρύτητα μόνο για τον 13ο αιώνα, και δεν έχουν
καμιά σημασία αν ειδωθούν στο πλαίσιο μιας
κοινωνίας η οποία ωφελήθηκε από τις διαδικασίες

loyalties did not serve as a bond strong enough for ethnic collectivities to be based on, and linguistic interaction took place from an early time. Gradually the Greek Cypriot dialect emerged as a *lingua franca* for the entire population. The dialect was formed under the corrosive action of French influences that mainly concerned the domains of administrative lexicon and phonetics. There were few opportunities for proper Byzantine education locally; Greek elementary education was provided by Greek monasteries or schools in the towns run by churchmen. Similarly, an adequate Latin education was provided in the mendicant and cathedral schools and, later, in schools founded by the state in Nicosia. Cypriots often sought higher education in the centres of the Byzantine world or at the main Western universities. With the fall of Constantinople and the growing presence of the Venetians on the island, Italian universities became the main centres of attraction for Cypriots studying abroad.

Literary production in Cyprus during the Lusignan rule must be viewed in terms of the multi-ethnic and multicultural character of the Cypriot society of the time and must be studied as the cultural product of the fruitful encounter between the Greeks and the Latins. Scholarly classifications that distinguish between Greek and Frankish literary production on the basis of language may have some bearing only for the 13th century, but become meaningless in the context of a society that profited from a three-

triad of ethnicities and linguistic varieties. The Cypriots were bilingual and trilingual, and their literary production reflected this reality. The first major literary work in the vernacular was the *Chronicle of the Cypriots*, written in the late 13th century by the monk Eustathios of Kition. This was followed by the *Chronicle of the Kings of Cyprus* (c. 1330), which is a continuation of the previous work. Both these chronicles are written in a mixture of Greek and Latin, reflecting the bilingual nature of the society. The third major literary work is the *Chronicle of the Cypriots* (c. 1380), which is written in pure Greek. This work is a continuation of the previous two and provides a detailed account of the history of Cyprus from the 13th to the 15th century. The author of this work is unknown, but it is believed to be the monk Eustathios of Kition. The *Chronicle of the Cypriots* is considered to be one of the most important literary works of the period, and it has had a significant influence on the development of the Cypriot language and literature. The *Chronicle of the Cypriots* is a valuable source of information about the history of Cyprus and the Cypriot people, and it is a testament to the rich literary tradition of the island.

Late medieval church of St Mamas in the abandoned village of Ayios Sozomenos near Potamia

Εκκλησία του Αγίου Μάμαντος της ύστερης μεσαιωνικής περιόδου στο εγκατελημμένο χωρίο του Αγίου Σωζόμενου κοντά στην Ποταμιά

century process of cultural exchange and interaction. Cypriot men of letters made use of all the linguistic resources available to them. The change in the literary languages used by Cypriot writers (Greek and Old French from the 13th to the mid-14th century, the Greek Cypriot dialect in the 15th, and the Greek Cypriot dialect and Italian in the 16th) reflects cultural relations and linguistic evolution in the Lusignan kingdom. Cypriot men of letters drew upon both the Byzantine and the Western literary traditions as well as the tradition of the Levant (Greek ecclesiastical and Latin crusader). In the 13th century, contacts with France and Western Europe in general reinforced the literary and cultural links of the Franks with the West.

υφολογικά, η χρήση του πεζού λόγου και των δημωδών γλωσσών (Παλαιογαλλικά αντί των Λατινικών και ελληνοκυπριακή διάλεκτος αντί της βυζαντινής Κοινής). Με τη χρήση αυτών των υφολογικών και γλωσσικών μέσων οι κύπριοι μεσαιωνικοί χρονικογράφοι έγραψαν τις ιστορίες των βασιλικών δυναστειών της Ιερουσαλήμ και της Κύπρου, και δεν είναι τυχαίο που όλοι σχετίζονται με τον κύκλο των νομομαθών ή των μορφωμένων γραφειοκρατών.

Μέχρι το θάνατο του Ούγου Δ' ντε Λουζινιάν το 1359, ο οποίος συνέπεσε με την πρώτη έκρηξη της επιδημίας της γνωστής ως «μαύρος θάνατος» και τη δημογραφική και κοινωνική αλλαγή που ακολούθησαν, η γαλλική κοσμική λογοτεχνική παραγωγή του νησιού καθρέφτιζε τα ενδιαφέροντα μιας ιπποτικής, φεουδαρχικής κοινωνίας και ήταν απευθείας απόγονος της σταυροφοριακής λογοτεχνικής παράδοσης της λατινικής Ανατολής. Επιπρόσθετα με τη γοητεία που ασκούσε σ' αυτή την κοινωνία το δίκαιο, κάτι που οδήγησε στην ανάπτυξη μιας σημαντικής νομικής παράδοσης, δημιουργείται και μια ιστοριογραφική παράδοση, η οποία πρέπει να ενταχθεί στο πλαίσιο της ιστοριογραφικής λογοτεχνίας των σταυροφοριακών κρατών της Συρίας και της Παλαιστίνης. Έτσι, εκτός από λιγοστά έμμετρα έργα (μερικά ερωτικά τραγούδια του Ραούλ ντε

Similarly, the Greek Church constituted the main channel of literary alimentation for the Greeks. However, some particularly Cypriot characteristics may be traced in literary form and content which contributed to the creation of a tradition of medieval Cypriot literature that went beyond the linguistic and ethnic barriers: thematically, a keen interest in legal and historical literature and, stylistically, the use of prose and the vernaculars (Old French as opposed to Latin and the Greek Cypriot dialect as opposed to the Byzantine koine). With these stylistic and linguistic means the Cypriot medieval chroniclers wrote the dynastic histories of the kingdoms of Jerusalem and Cyprus, and it is not accidental that they were all connected with the circle of jurists or educated bureaucrats.

Until the death of Hugh IV of Lusignan in 1359, which coincided with the first outbreak of the Black Death and the ensuing demographic and social changes, French secular literary production on the island reflected the interests of a chivalrous, feudal society and was the direct descendant of the crusader literary tradition of the Latin East. In addition to this society's fascination with law that led to the development of an important legal tradition, a historiographical tradition emerged that must be placed within the framework of the historiographical literature of the crusader states in Syria and Palestine. Thus, apart from a few works in

Σουασόν, κάποια επικά τραγούδια, ένα αλληγορικό ποίημα με τίτλο *La Dîme de Pénitance*, γραμμένο στη Λευκωσία το 1288 από τον Ιωάννη ντε Ζουρνύ, καθώς και μερικά ‘poèmes de circonstance’ στα έργα των Φιλίππου της Νοβάρας και Ζεράρ ντε Μονρεάλ), ολόκληρη η λογοτεχνική παραγωγή της περιόδου ήταν γραμμένη στην Παλαιογαλλική (με κάποιες τοπικές ιδιαιτερότητες) και σε πεζό λόγο, περιλάμβανε δε μόνο έργα ιστορικού και ηθικού περιεχομένου.

Η σωζόμενη ιστορική λογοτεχνία αποτελεί απόδειξη μιας αξιοθαύμαστης συνέχειας και ποικιλομορφίας, καλύπτει δε χρονολογικά ολόκληρη την περίοδο. Περιλαμβάνει χρονικά (τις *Continuations de Guillaume de Tyr* και το χρονικό το γνωστό ως *Chronique d' Ernoul et de Bernard le Trésorier*), τα απομνημονεύματα του Φιλίππου της Νοβάρας για τον εμφύλιο πόλεμο του 1229-1233 (*Estoire de la querre qui fu entre l' empereor Frederic et Johan d' Ibelin*), το συμπίλημα των αρχών του 14ου αιώνα *Les Gestes des Chiprois* του Ζεράρ ντε Μονρεάλ (το οποίο περιλαμβάνει το *Chronique de Terre Sainte*, τα απομνημονεύματα του Φιλίππου της Νοβάρας και το *Chronique du Templier de Tyr*), χρονολόγια (*Les Annales de Terre Sainte*), και γενεαλογική λογοτεχνία (*Les Lignages d' Outremer*). Η σημαντική μορφή του Φιλίππου της Νοβάρας κυριάρχησε κατά την

verse (some love songs by Ralph of Soissons, some epic songs, an allegorical poem, *La Dîme de Pénitance*, written in Nicosia in 1288 by John of Journy, and some ‘poèmes de circonstance’ in the works of Philip of Novara and Gerard of Montréal), the entire literary production of the period was composed in Old French (with some local particularities) and in prose, and it includes only historical and moral works.

Surviving historical literature bears evidence to a remarkable continuity and diversity and covers chronologically the entire period; it includes chronicles (the *Continuations of William of Tyre* and the chronicle known as *Chronique d'Ernoul et de Bernard le Trésorier*), Philip of Novara's memoirs of the 1229-1233 civil war (*Estoire de la querre qui fu entre l'empereor Frederic et Johan d'Ibelin*), Gerard of Montréal's early 14th century compilation *Les Gestes des Chiprois* (which includes the *Chronique de Terre Sainte*, the memoirs of Philip of Novara, and the *Chronique du Templier de Tyr*), annals (*Les Annales de Terre Sainte*), and genealogical literature (*Les Lignages d'Outremer*). The important figure of Philip of Novara dominated this period. An Italian from Novara in Lombardy, Philip became a Levantine French by adoption; a soldier, a statesman, and a jurist, Philip left an important literary work only part of which has survived. Apart from his memoirs, he composed works in verse that have not come

περίοδο αυτή. Ο Φίλιππος, ένας Ιταλός από τη Νοβάρα της Λομβαρδίας, επέλεξε να ζήσει ως λεβαντίνος Φράγκος στην Ανατολή. Στρατιώτης, πολιτικός και νομικός, ο Φίλιππος άφησε σημαντικό λογοτεχνικό έργο, του οποίου μόνο μέρος διασώζεται. Εκτός από τα απομνημονεύματά του, συνέθεσε έμμετρα έργα τα οποία δεν έχουν διασωθεί, μια ηθική πραγματεία (*Les Quatre âges de l' homme*) και μια νομική πραγματεία (*Le Livre de forme de plait*).

Ως επί το πλείστον, η γαλλική λογοτεχνική παραγωγή της Κύπρου ακολούθησε δυτικά πρότυπα. Η παρουσία στο νησί λογίων του βεληνεκούς των Ραϋμόνδου Λαλ και Πέτρου ντε Παλύντ, καθώς και συγγραφέων όπως ο Πέτρος των Παρισίων, ο Ροβέρτος ντε Μπορόν, ο Μαρτίνο ντα Κανάλε και ο Μαρίνος Σανούδος Τορσέλο, είναι αντιπροσωπευτική των λογοτεχνικών και πολιτισμικών δεσμών των Φράγκων με τη Δύση. Ένας άνθρωπος των γραμμάτων, του οποίου η ζωή και το έργο αποτελούν συνδετικό κρίκο μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης περιόδου της φραγκικής παρουσίας στην Κύπρο, ήταν ο Έλληνας Γεώργιος Λαπίθης. Ο Λαπίθης έζησε το πρώτο μισό του 14ου αιώνα και ήταν μέλος ενός στενού κύκλου ελληνοκυπρίων διανοούμενων, οι οποίοι ανήκαν είτε στην παλιά ελληνική αριστοκρατία είτε στη νέα τάξη μορφωμένων

down to us, a moral treatise (*Les Quatre âges de l'homme*), and a legal treatise (*Le Livre de forme de plait*).

In the main, French literature produced on the island followed Western models; the presence of scholars of the calibre of Raymond Lull and Peter of Palude, as well as of writers such as Peter of Paris, Robert of Boron, Martino da Canale, and Marino Sanudo Torsello on the island, is representative of the literary and cultural links of the Franks with the West. A man of letters whose life and works constitute a link between the first and the second period of Frankish presence in Cyprus was the Greek George Lapithis. Lapithis lived in the first half of the 14th century and was a member of that

Gothic entrance arch and monastic church at Stazousa, near Stavrovouni, possibly a Greek monastery of the 15th century

Γοτθικό τόξο εισόδου και η μοναστηριακή εκκλησία στη Στάζουσα, κοντά στο Σταυροβούνι, πιθανώς ελληνικό μοναστήρι του 15ου αιώνα

ελλήνων γραφειοκρατών και οι οποίοι συμμετείχαν στη λογοτεχνική ζωή της φραγκικής αριστοκρατίας. Είναι γνωστός στην ιστορία ως φίλος του βασιλιά Ούγου Δ' ντε Λουζινιάν (1324-1359), καθώς και φιλοσόφων και στοχαστών ελληνικής, γαλλικής και αραβικής καταγωγής. Μιλούσε Γαλλικά, Λατινικά, και ανατολικές γλώσσες και υπήρξε δραστήριος μεταφραστής. Η γνώση του της Λατινικής και της Γαλλικής ήταν

αναγκαία για τις λογοτεχνικές, θεολογικές και επιστημονικές του μελέτες και συνέβαλε στην κοινωνική του διάκριση και στη συναναστροφή του με τη βασιλική αυλή του Ούγου Δ'.

small circle of Greek Cypriot intellectuals who belonged either to the old Greek nobility or to the new class of Greek educated bureaucrats and who shared in the literary life of the Frankish nobility. He is known in history as a friend of King Hugh IV of Lusignan (1324-1359) and of philosophers and thinkers of Greek, French, and Arab origin. He spoke French, Latin, and Oriental languages and was an active translator; his knowledge of Latin and French was essential for his literary, theological, and scientific studies and contributed to his social prominence and his association with the royal court of Hugh IV.

The social, economic, political, and demographic changes that marked the middle of the 14th century had an important impact on literary production. The Black Death weakened the Frankish population and there could be no demographic renewal; the social and economic rise of a class of well educated Greek burgesses who staffed royal administration led to the weakening of the homogeneity of the Frankish nobility and the permeability of the social and cultural frontiers; the murder of King Peter I of Lusignan in 1369 and the ensuing Genoese invasion in 1373 transformed many of the traditional values of the feudal, chivalric society of the Franks. Moreover, although there is evidence of cultural links with France under the reigns of Hugh IV (1324-1359) and Peter I (1359-1369) (as is attested by the presence of Philip of Mézières on the island and

Οι κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και δημογραφικές αλλαγές που σημάδεψαν τα μέσα του 14ου αιώνα είχαν σημαντική επίδραση στη λογοτεχνική δημιουργία. Ο «μαύρος θάνατος» εξασθένησε τον φραγκικό πληθυσμό και δεν μπορούσε να υπάρξει δημογραφική ανανέωση. Η κοινωνική και οικονομική άνοδος μιας τάξης καλά μορφωμένων ελλήνων αστών, που στελέχωναν τη βασιλική διοίκηση, είχε ως αποτέλεσμα την εξασθένηση της ομοιογένειας της φραγκικής αριστοκρατίας και τη διάβρωση των κοινωνικών και πολιτισμικών συνόρων. Η δολοφονία του Λουζινιανού βασιλιά Πέτρου Α' το 1369 και η επακόλουθη γενονυατική εισβολή το 1373 άλλαξε πολλές από τις παραδοσιακές οξίες της φεουδαρχικής ιπποτικής κοινωνίας των Φράγκων. Επιπρόσθετα, άνκαι υπάρχουν ενδείξεις για πολιτισμικούς δεσμούς με τη Γαλλία κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Ούγου Δ' (1324-1359) και του Πέτρου Α' (1359-1369) (όπως μαρτυρείται από την παρουσία στο νησί του Φιλίππου ντε Μεζιέρ και τη σύνθεση ενός μεγάλου επικού ποιήματος από τον Γουλιέλμο ντε Μασό εμπνευσμένου από τις σταυροφορίες του Πέτρου), οι δεσμοί αυτοί αποδυναμώνονται σταδιακά τον 15ο αιώνα. Συνεπώς, αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από την άνοδο της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού σε βάρος της γαλλικής γλώσσας και του φραγκικού πολιτισμού των σταυροφόρων και από την επικέντρωση της

the composition of a long epic poem by Guillaume de Machaut inspired by Peter's crusades), in the 15th century these links would gradually weaken. This period is characterised by the rise of the Greek culture and language to the detriment of the Frankish crusader culture and the French language and by a concentration of literary production on prose historiography.

A lost chronicle, written in French sometime in the 14th century by John of Mimars, constitutes the link between the early 14th century French compilation *Les Gestes des Chiprois* and Leontios Makhairas' early 15th century Greek chronicle, and bears evidence to the amazing continuity of Cypriot historiography. With

Drawing by M. Angelopoulou from the book «The Shepherd and the King», based on the chronicle of Leontios Makheras

Σχέδιο Μ. Αγγελοπούλου από το βιβλίο «Ο βοσκός και ο Βασιλιάς», το οποίο βασίζεται στο χρονικό του Λεόντιου Μαχαιρά

λογοτεχνικής παραγωγής στην ιστοριογραφία σε πεζό λόγο.

Ένα χαμένο χρονικό, γραμμένο στα Γαλλικά τον 14ο αιώνα από τον Ιωάννη ντε Μιμάρ, αποτελεί τον σύνδεσμο μεταξύ του γαλλικού συμπιλήματος *Les Gestes des Chiprois* των αρχών του 14ου αιώνα, και του ελληνικού χρονικού του Λεοντίου Μαχαιρά των αρχών του 15ου αιώνα και μαρτυρεί την εκπληκτική συνέχεια της κυπριακής ιστοριογραφίας. Με

τα χρονικά των Λεόντιου Μαχαιρά και Γεωργίου Βουστρωνίου, γραμμένα στην ελληνική κυπριακή διάλεκτο τον 15ο αιώνα, η κυπριακή ιστοριογραφία έφθασε την πλήρη ανάπτυξή της. Και οι δύο συγγραφείς

the chronicles of Leontios Makhairas and George Boustronios, written in the Greek Cypriot dialect in the 15th century, Cypriot historiography reached its full development. Both writers belonged to that class of Greek Cypriot dignitaries in seigneurial and royal administration who participated in both cultures and became the intermediary group between the two societies. They both wrote in prose and in the local Greek vernacular, which was the language spoken by both Greeks and Franks, and with their chronicles, the dynastic history of the glory and fall of the Cypriot royal house, they expressed their loyalty to the Lusignan regime. Their chronicles may thus be characterised as *national histories*, in the sense that they propagated a common *Cypriot* ethnic identity for both the Greeks and the Franks before the Muslim threat. Thus, their work must be placed within a historiographical tradition that shares elements from both the Western and the Byzantine traditions but which has a specific Cypriot character, the most forceful indication of the cultural osmosis between Greeks and Franks in medieval Cyprus and of the island having become an important meeting place of Western and Eastern European culture in the Middle Ages.

Gothic Architecture: The Franks built monumental Latin churches and monasteries in the Gothic style, impressive castles and fortifications, and great royal and seigneurial palaces, much of which still

ανήκουν στην τάξη εκείνη των ελλήνων κυπρίων αξιωματούχων της φεονδαρχικής και βασιλικής διοίκησης, που συμμετείχαν και στις δύο κουλτούρες και αποτέλεσαν την ενδιάμεση ομάδα ανάμεσα στις δύο κοινωνίες. Έγραψαν και οι δύο σε πεζό λόγο και στην κυπριακή τοπολαλιά, στη γλώσσα που μιλούσαν και οι Έλληνες και οι Φράγκοι της Κύπρου, και με τα χρονικά τους, δυναστικές ιστορίες της δόξας και της πτώσης του κυπριακού βασιλικού οίκου, εξέφρασαν τη νομιμοφροσύνη τους στο καθεστώς των Λουζινιανών. Τα χρονικά τους μπορούν έτσι να χαρακτηριστούν ως *εθνικές ιστορίες*, με την έννοια ότι προέβαλλαν μια κοινή κυπριακή εθνική ταυτότητα και για τους Έλληνες και για τους Φράγκους ενόψει της μουσουλμανικής απειλής. Έτσι, το έργο τους πρέπει να ενταχθεί σε μια ιστοριογραφική παράδοση που μοιράζεται στοιχεία τόσο από τη δυτική όσο και από τη βυζαντινή παράδοση, αλλά που διακρίνεται από ένα ιδιαίτερο κυπριακό χαρακτήρα. Αυτό αποτελεί την ισχυρότερη ένδειξη της πολιτισμικής όσμωσης μεταξύ Ελλήνων και Φράγκων στη μεσαιωνική Κύπρο και της σπουδαιότητας του νησιού ως τόπου συνάντησης του δυτικού και ανατολικού ευρωπαϊκού πολιτισμού κατά τον Μεσαίωνα.

Γοτθική Αρχιτεκτονική: Οι Φράγκοι έκτισαν μνημειακές λατινικές εκκλησίες και μοναστήρια σε γοτθικό ρυθμό, εντυπωσιακά κάστρα και

survives. Moreover, the artistic evidence even reveals French influences in Greek ecclesiastical art and architecture. In Nicosia the Greek Cathedral of the Virgin Hodegetria, known as St Nicholas (Bedestan), was built next to the Latin Cathedral of St Sophia and in Famagusta the Greek Cathedral of St George very near the Latin Cathedral of St Nicholas; constructed in Gothic style, the Greek cathedrals were not built as rivals to the Latin ones, but in coexistence. As the photographs reveal, Gothic architectural remains are the most prominent and longest surviving testimony of the French presence in Cyprus.

*Arodaphnousa, heroine of Cypriot
medieval folk songs*

*Η Αροδαφνούσα, ηρωίδα κυπριακών
μεσαιωνικών παραδοσιακών
τραγουδιών*

οχυρώσεις, καθώς και λαμπρά βασιλικά και φεουδαρχικά ανάκτορα, των οποίων σημαντικό μέρος διασώζεται μέχρι τις μέρες μας. Επιπρόσθετα, η καλλιτεχνική μαρτυρία αποκαλύπτει γαλλικές επιδράσεις στην ελληνική εκκλησιαστική τέχνη και αρχιτεκτονική. Ο καθεδρικός ναός της Παναγίας Οδηγήτριας στη

Λευκωσία, γνωστός ως Άγιος Νικόλαος (Bedestan), κτίστηκε δίπλα στον λατινικό καθεδρικό ναό της Αγίας Σοφίας, και στην Αμμόχωστο ο ελληνικός καθεδρικός ναός του Αγίου Γεωργίου πολύ κοντά στον λατινικό καθεδρικό ναό του Αγίου Νικολάου. Κτισμένοι σε γοτθικό ρυθμό, οι ελληνικοί καθεδρικοί ναοί δεν ανεγείρονταν για να ανταγωνιστούν τους λατινικούς, αλλά για να συνυπάρχουν. Όπως φανερώνουν οι φωτογραφίες, τα γοτθικά αρχιτεκτονικά κατάλοιπα αποτελούν την πιο εμφανή και μακρόχρονη μαρτυρία της γαλλικής παρουσίας στην Κύπρο.

A photograph of a stone relief sculpture of a lion on a building facade. The lion is depicted in a dynamic pose, possibly roaring or leaping. It is set against a background of a stone wall and a doorway. The sculpture is weathered and shows signs of age.

CYPRUS AND ITALY: THE MIDDLE AGES

Chris Schabel

University of Cyprus

ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ ΙΤΑΛΙΑ: ΟΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Chris Schabel

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Byzantine Cyprus, until 1191

Nominally, Cyprus and Italy were politically united until 476, and even afterwards if we consider the token subordination of the Gothic Kings Odoacar and Theodoric to the (Eastern) Roman Emperors. In Justinian's reign in the 6th century, after General Belisarius' reconquest of major sections of Italy in the long Gothic Wars, Italy again came under the same political umbrella as Cyprus. Following the disruptions of the Persian War and the Arab invasions in the 7th century, however, Cyprus began a strange period as a neutral territory between Byzantium and Islam that lasted, with brief interruptions, from 688 to 965. Then, until the fall of Bari in 1071, Cyprus and a dwindling section of southern Italy once again shared Constantinople as their political centre. Ecclesiastically, however, Cyprus fell outside the sphere of papal Rome and was decidedly Eastern in focus, following what eventually became Greek Orthodoxy in liturgy and tradition.

Trade must have brought some Italians, perhaps from Amalfi, to Cyprus in the late 10th and 11th centuries, if only for a stopover on their way to Middle Eastern destinations. With the First Crusade at the end of the 11th century and the establishment of the Crusader States, however, Cyprus found itself in an envious geographical position on the trade routes between East and West. Our information is sparse, but it is probable that the «Italian» period of

Βυζαντινή Κύπρος, μέχρι το 1191

Η Κύπρος και η Ιταλία ήταν πολιτικά ενωμένες, θεωρητικά τουλάχιστον, μέχρι το 476 κι ακόμα αργότερα, αν αναλογιστούμε τη συμβολική υποταγή των γότθων βασιλέων Οδοάκρου και Θεοδωρίχου στην (Ανατολική) Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Κατά τη βασιλεία του Ιουστίνιανού τον 6ο αιώνα, μετά την ανακατάληψη από τον Στρατηγό Βελισσάριο μεγάλων τμημάτων της Ιταλίας στους μακρούς Γοτθικούς Πολέμους, η Ιταλία περιήλθε και πάλι κάτω από την ίδια πολιτική ομπρέλα όπως και η Κύπρος. Ωστόσο, μετά την αναταραχή που προκάλεσαν ο περσικός πόλεμος και οι αραβικές επιδρομές τον 7ο αιώνα, η Κύπρος εγκαινίασε μια περίεργη περίοδο ως ουδέτερο έδαφος μεταξύ του Βυζαντίου και του Ισλάμ που κράτησε, με σύντομες διακοπές, από το 688 μέχρι το 965. Τότε, και μέχρι την πτώση του Μπάρι το 1071, η Κύπρος και ένα φθίνον κομμάτι της νότιας Ιταλίας μοιράστηκαν ξανά την Κωνσταντινούπολη ως το πολιτικό τους κέντρο. Εκκλησιαστικά πάντως, η Κύπρος έμεινε έξω από τη σφαίρα της Παπικής Ρώμης και βρισκόταν προσηλωμένη καθοριστικά στην Ανατολή, ακολουθώντας, την Ελληνική, στη θρησκευτική τελετουργία και παράδοση, Ορθοδοξία, όπως αυτή τελικά εξελίχθηκε. Το εμπόριο πρέπει να έφερε στην Κύπρο, στα τέλη του 10ου και 11ου αιώνα, έστω και για λίγο, μερικούς Ιταλούς, ίσως από την Αμάλφι, καθ'οδόν προς τους προορισμούς τους της Μέσης Ανατολής.

Cypriot history began shortly after 1100 when Italian merchants are attested on the island. Two Genoese brothers are known to have been in Cyprus in the 1170s, when they joined the Byzantine navy, and in the early 1180s a church in Sicily was granted lands in Cyprus, but by far the most important Italian presence in Cyprus was that of the Venetians. Even with the limited information we have for the 12th century, we know that Venetians used Cypriot ports already around 1100, that Venetians were granted — and had therefore probably sought — free trading privileges in Cyprus around 1136, and that these were confirmed by the Emperor in 1147. There is little doubt that already by 1150 Cyprus was an important trading centre for Venetian shipping. A Venetian company conducting trade with Egypt was actually based in Limassol in 1139, and there are references to Venetian merchants in Paphos as early as 1143. Until the rise of Famagusta in the later 13th century, well after the Frankish conquest, Limassol and Paphos were the leading ports of Cyprus, and their vitality may be largely due to the Venetians. Paphos, the island's second port at the time, is probably the source of the Venetian name «Baffo.» We also know from chronicles of Richard the Lionheart's conquest that, when he landed in Limassol in 1191, there was already an entire Latin community in that town, almost certainly Venetians. By 1191 Venetian property on Cyprus was both more extensive and more widespread than one would imagine with the scanty evidence presented above.

Ωστόσο, με την Πρώτη Σταυροφορία στο τέλος του 11ου αιώνα και την ίδρυση κρατών από τους Σταυροφόρους, η Κύπρος βρέθηκε να έχει μια ζηλευτή γεωγραφική θέση σαν σταυροδρόμι στις εμπορικές διαδρομές μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Οι πληροφορίες μας είναι λιγοστές, αλλά είναι πιθανό η «ιταλική» περίοδος της κυπριακής ιστορίας να ξεκίνησε λίγο μετά τα 1100, όταν τεκμηριώνεται η παρουσία Ιταλών εμπόρων στο νησί. Είναι γνωστό ότι δύο Γενοβέζοι αδελφοί βρίσκονταν στην Κύπρο στη δεκαετία του 1170 όταν είχαν καταταγεί στο βυζαντινό ναυτικό, καθώς και ότι στις αρχές του 1180 παραχωρήθηκε σε μια εκκλησία της Σικελίας γη στην Κύπρο. Όμως η σημαντικότερη ιταλική παρουσία στην Κύπρο ήταν εκείνη των Ενετών. Ακόμα και με την περιορισμένη πληροφόρηση που έχουμε για τον 12ο αιώνα, γνωρίζουμε ότι οι Ενετοί χρησιμοποιούσαν κυπριακά λιμάνια ήδη από το 1100 περίπου, ότι είχαν παραχωρηθεί στους Ενετούς — και άρα τα είχαν αποζητήσει — προνόμια ελεύθερου εμπορίου στην Κύπρο γύρω στα 1136, κι ότι αυτά είχαν επικυρωθεί από τον αυτοκράτορα το 1147. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι από το 1150 η Κύπρος ήταν ήδη ένα σημαντικό εμπορικό κέντρο για την ενετική ναυτιλία. Μια βενετσιάνικη εταιρία που έκανε εμπόριο με την Αίγυπτο είχε τη βάση της στη Λεμεσό το 1139, υπάρχουν δε αναφορές για Ενετούς εμπόρους στην Πάφο ήδη από το 1143. Μέχρι την άνοδο της Αμμοχώστου αργότερα το 13ο αιώνα, αρκετά μετά την κατάκτηση από τους Φράγκους, η Λεμεσός

Renaissance window in hostel connected to the Church of St Mary of the Augustinians, now the Omerie Mosque, in Nicosia

Αναγεννησιακό παράθυρο σε ξενώνα συνδεδεμένο με την εκκλησία της Αγίας Μαρίας των Αγγουστινιανών, σήμερα Τέμενος Ομεριέ, στη Λευκωσία

και η Πάφος ήταν τα κύρια λιμάνια της Κύπρου, η δε ζωτικότητά τους μπορεί να οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στους Ενετούς. Η ενετική ονομασία «Baffo» έχει πιθανόν την προέλευσή της στην Πάφο, το δεύτερο τότε μεγαλύτερο λιμάνι του νησιού. Γνωρίζουμε επίσης από τα χρονικά της κατάκτησης του Ριχάρδου του Λεοντόκαρδου πως, όταν αποβιβάστηκε στη Λεμεσό το 1191, υπήρχε ήδη σ' εκείνη την πόλη ολόκληρη λατινική κοινότητα, πιθανότατα Ενετοί.

Μέχρι το 1191 η ενετική περιουσία στην Κύπρο είχε επεκταθεί και εξαπλωθεί περισσότερο απ' ότι θα μπορούσε κανείς να φανταστεί, βασιζόμενος στις ισχνές μαρτυρίες που δόθηκαν πιο πάνω. Η τυχαία σύνταξη και διάσωση μιας αναφοράς που χρονολογείται από το 1240 περίπου, παραθέτει ιταλικές περιουσίες στην Κύπρο πριν από το 1191, οι οποίες από κάποιο σημείο και μετά είχαν κατασχεθεί, αν και είναι αβέβαιο από ποιον, πότε και γιατί, ή σε ποια έκταση. Ο ήδη εντυπωσιακός κατάλογος κατασχεθέντων περιουσιών, μπορεί να μην είναι καν πλήρης. Φαίνεται πως τουλάχιστον ένας Ενετός, ο Αντρέα Ρεμίγκο ντα Μπάφφο, διέθετε ακόμα περιουσία στην Κύπρο, κι αυτό μπορεί να ήταν μόνο η κορυφή του παγόβουνου. Υπάρχουν λεπτομέρειες για εκατοντάδες κατασχεθείσες περιουσίες, που αναφέρονται τοποθεσίες, ονόματα των Ενετών ιδιοκτητών και κάποτε τα ονόματα των νέων «ιδιοκτητών». Μεγάλο μέρος της περιουσίας βρισκόταν στην ίδια τη Λεμεσό, όπου η κοινότητα διατηρούσε ένα

The chance creation and survival of a report from around 1240 lists Venetian properties in pre-1191 Cyprus that were confiscated at some point, although we are unsure by whom, when, why, or in what proportion. The list of seized properties, already staggering, may even be incomplete; it seems that at least one Venetian, Andrea Remigo da Baffo, still had property on Cyprus, and this may be just the tip of an iceberg. We have details of hundreds of confiscated properties, including locations, names of Venetian owners, and, sometimes, the names of the new «owners.» A large portion of the property lay in Limassol itself, where the community had a baptistery and two churches of the Latin rite, one of which, San Marco, was probably used as the Latin Cathedral of Limassol in the Frankish period and whose foundations can still be seen. The other, St George, may be the site of King Richard's wedding to Berengaria, and perhaps the remains are those visible in Limassol Castle. The Venetian colony in Limassol had over 100 houses and almost 50 shops. They even ran a bath complex, a hospice, and a cemetery.

A smaller community of Venetians lived in Paphos, as expected, where they had a church, but, surprisingly, there were Venetians in land-locked Nicosia. Not only did they have a church in the capital, but the house of the Sabatini family, which had many properties in the city, even became the first royal palace of the Lusignans. That many

βαπτιστήριο και δύο εκκλησίες του λατινικού δόγματος. Μια από αυτές, τον Αγίου Μάρκου, πιθανόν να χρησιμοποιόταν ως ο λατινικός Καθεδρικός Ναός της Λεμεσού κατά τη Φραγκοκρατία και τα θεμέλια του είναι ακόμα ορατά σήμερα. Η άλλη, τον Αγίου Γεωργίου, μπορεί να είναι ο χώρος όπου τελέσθηκαν οι γάμοι του Βασιλιά Ριχάρδου με τη Βερεγγάρια και ίσως τα απομεινάρια του είναι εκείνα που σώζονται στο Κάστρο της Λεμεσού. Η ενετική αποικία της Λεμεσού είχε πάνω από 100 σπίτια και 50 σχεδόν καταστήματα. Διατηρούσε ακόμα ένα σύμπλεγμα λουτρών, ένα άσυλο κι ένα κοιμητήριο.

Μια μικρότερη ενετική κοινότητα ζούσε, όπως ήταν αναμενόμενο, στην Πάφο, όπου διατηρούσε μια εκκλησία. Περιέργως όμως, υπήρχαν Ενετοί και στην ενδοχώρα, στη Λευκωσία. Όχι μόνο διέθεταν εκκλησία στην πρωτεύουσα, αλλά το σπίτι της οικογένειας Σαμπατίνι, η οποία είχε πολλά ακίνητα στην πόλη, έγινε μάλιστα το πρώτο βασιλικό παλάτι των Λουζινιανών. Το ότι πολλοί Ενετοί ζούσαν στη Λευκωσία θα πρέπει να επισύρει την προσοχή μας στο γεγονός ότι αυτοί δεν ασχολούνταν απλά και μόνο με το διεθνές εμπόριο. Η Λεμεσός ήταν μεν το μεγαλύτερο κέντρο, όμως οι αγροτικές περιοχές γύρω της ήταν γεμάτες από βενετσιάνικα κτήματα. Μάλιστα, αριθμός χωριών, όπως ο Πύργος και το Μοναγρούλι, ήταν ιδιοκτησία των Ιταλών. Αυτή η μόνιμη αγροτική κοινότητα, η οποία επεκτεινόταν στα βονά προς νότο, ασχολείτο με

Interior of north gate of Ayia Napa monastery in southeast of Cyprus, an example of Renaissance architecture from the Venetian period

Το εσωτερικό της βόρειας πύλης του μοναστηριού της Αγίας Νάπας στη νοτιοανατολική Κύπρο, παράδειγμα αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής της ενετοκρατίας

Venetians lived in Nicosia should alert us to the fact that they did not simply engage in international trade. True, Limassol was the largest centre, but even the rural area around Limassol was full of

τη γεωργία. Είχε τουλάχιστον δύο εκκλησίες στην ύπαιθρο, μια από τις οποίες σώζεται ακόμα σε πολύ ερειπωμένη κατάσταση κοντά στον Άγιο Κωνσταντίνο.

Venetian estates, even a number of entire villages owned by the Italians, like Pyrgos and Monagroulli. This permanent rural community, which extended into the mountains on the south, was engaged in agriculture. It had at least two rural churches, one of which still survives in a much ruined state near Ayios Konstantinos.

In 1184 a usurper, Isaac Comnenus, seized control of Cyprus and proclaimed himself Emperor, a coup d'état that the West later used as a pretext for the 1191 conquest, foreshadowing the events of 1974. Interestingly, when Isaac prepared for the Byzantine attempt to retake the island, he made an alliance with Norman Sicily. The Sicilian Admiral Margaritone helped defend Cyprus against the Byzantines in 1187, but, unfortunately for Isaac, Margaritone departed in 1188 and King William II of Sicily died in 1189.

In 1191, the French-speaking King Richard of England defeated Isaac and conquered the island during the Third Crusade en route from Messina to the Holy Land. The following year, after a short period of rule by the Knights Templar, Richard sold Cyprus to Guy de Lusignan, a Frenchman by blood. As King of Jerusalem, Guy had lost the Battle of Hattin and, with it, his capital city to Saladin in 1187. Guy and his brother Aimery established a kingdom with French-speaking nobles that lasted until 1489. From most perspectives, 1191 is a decisive break in the history of Cyprus, inaugurating a «French» period. From the Italian point of view,

To 1184, ένας σφετεριστής, ο Ισαάκιος Κομνηνός, κατέλαβε την εξουσία στην Κύπρο και αυτοανακηρύχτηκε αυτοκράτορας, ένα πραξικόπημα το οποίο η Δύση αργότερα χρησιμοποίησε ως πρόσχημα για την κατάκτηση του 1191 - ένα προμήνυμα του τι συνέβηκε το 1974. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, όταν ο Ισαάκιος προετοιμαζόταν για το βυζαντινό εγχείρημα ανακατάληψης του νησιού, συνήψε συμμαχία με τη νορμανδική Σικελία. Ο Σικελός Ναύαρχος Μαργαριτόνε βοήθησε στην υπεράσπιση της Κύπρου εναντίον των Βυζαντινών το 1187, αλλά, οτυχώς για τον Ισαάκιο, ο Μαργαριτόνε απεχώρησε το 1188 και ο Βασιλιάς Γουλιέλμος Β' της Σικελίας πέθανε το 1189.

Το 1191, κατά την Τρίτη Σταυροφορία και καθ' οδόν από τη Μεσσίνα στους Αγίους Τόπους, ο φραγκόφωνος Βασιλιάς Ριχάρδος της Αγγλίας νίκησε τον Ισαάκιο και κατέλαβε το νησί. Τον επόμενο χρόνο, μετά από σύντομη περίοδο διακυβέρνησης από τους Ναΐτες Ιππότες, ο Ριχάρδος πούλησε την Κύπρο στον γαλλικής καταγωγής Γκυ Λουζινιάν. Ως Βασιλιάς της Ιερουσαλήμ, το 1187, ο Γκυ είχε χάσει τη μάχη του Χατίν και την πρωτεύουσά του, την οποία κατέκτησε ο Σαλαντίν. Ο Γκυ και ο αδελφός του Αιμερύ ίδρυσαν ένα βασίλειο με φραγκόφωνους ευγενείς, το οποίο κράτησε μέχρι το 1489. Από πολλές απόψεις, το 1191 υπήρξε μια αποφασιστική καμπή στην ιστορία της Κύπρου, εγκαινιάζοντας μια «γαλλική» περίοδο. Από ιταλικής απόψεως όμως, το 1191 δεν σηματοδοτεί

however, 1191 does not exactly mark the beginning of the «Latin» period of Cypriot history. The Italian presence on pre-conquest Cyprus was already permanent, organised, and significant, and the development of the town of Limassol, in particular, owes much to the Venetians.

Early Frankish Cyprus, 1191-1374

Politically, Frankish Cyprus went through three distinct phases of Italian intervention of increasing intensity: the Sicilian, the Genoese, and, finally, the Venetian. Guy de Lusignan (1192-4) died as Lord of Cyprus, and it was only his brother, Aimery (1194-1205), who made Cyprus into a kingdom. To do this, Aimery appealed to the German Emperor Henry VI for a crown, and Cyprus became a client kingdom in 1197. Through marriage Henry had added the Kingdom of Sicily to his Empire, and his son Frederick II was firmly based in Sicily and Southern Italy. Frederick's status of overlord had little practical meaning until the minority of Cyprus' King Henry I (1218-53), when a dispute over the regency between Henry's mother, Queen Alice of Champagne, and her uncles, Philip and John of Ibelin — themselves probably of Italian extraction ultimately — corresponded with Frederick's planned crusade. Frederick had married the Queen of Jerusalem, and their son, Conrad, would be King of Jerusalem. Perhaps through Alice's design,

την αρχή της «λατινικής» περιόδου της κυπριακής ιστορίας. Η ιταλική παρουσία στην Κύπρο πριν την κατάκτηση, ήταν ήδη μόνιμη, οργανωμένη και σημαντική, ιδιαίτερα δε η ανάπτυξη της πόλης της Λεμεσού οφείλει πολλά στους Ενετούς.

Η Κύπρος κατά την Πρώιμη Φραγκοκρατία, 1191-1374

Από πολιτική άποψη, η φράγκικη Κύπρος πέρασε τρεις ξεχωριστές, αυξανόμενης έντασης φάσεις ιταλικής παρέμβασης: τη σικελική, τη γενοναύατικη και τέλος την ενετική. Ο Γουίδος Λουζινιανός (1192-4) πέθανε σαν Κύριος της Κύπρου και ήταν ο αδελφός του Αιμερύ (1194-1205) που μετέτρεψε την Κύπρο σε βασίλειο. Για να το πετύχει αυτό, ο Αιμερύ αποτάθηκε στον Γερμανό Αυτοκράτορα Ερρίκο Σ' για να του παραχωρήσει στέμμα, και η Κύπρος έγινε εξαρτημένο βασίλειο το 1197. Μέσω επιγαμίας ο Ερρίκος είχε προσθέσει το Βασίλειο της Σικελίας στην αυτοκρατορία του και ο γιος του Φρειδερίκος Β' ήταν καλά εδραιωμένος στη Σικελία και τη Νότια Ιταλία. Η θέση του Φρειδερίκου ως επικυρίαρχου δεν είχε και μεγάλη πρακτική σημασία μέχρι την περίοδο που βασιλιάς της Κύπρου έγινε ο ανήλικος Ερρίκος Α' (1218-53), οπότε μια διαφορά για την κηδεμονία του θρόνου μεταξύ της μητέρας του Ερρίκου, Βασίλισσας Αλίκης της Καμπανίας, και των θείων της, Φιλίππου και Ιωάννη του Ιβελίν — που και αυτοί σε τελευταία ανάλυση ήταν ιταλικής καταγωγής — συνέπεσε με τη σχεδιαζόμενη

Byzantine church encompassed by the Venetian walls of Kyrenia Castle, looking northwest

Βυζαντινή εκκλησία που περικλείεται από τα ενετικά τείχη του Κάστρου της Κερύνειας, προς βορειοδυτικά

Frederick stopped first in Cyprus in 1228, to claim the regency and the revenues that went with it. Frederick thus hoped to create a vast Mediterranean empire. The effort was a failure, but the result for Cyprus was the Civil War that lasted on and off until 1233, with the Ibelin faction against the

σταυροφορία του Φρειδερίκου Β'. Ο Φρειδερίκος είχε παντρευτεί τη βασίλισσα της Ιερουσαλήμ και ο γιος τους, ονόματι Κορράδος, θα γινόταν βασιλιάς της Ιερουσαλήμ. Ήσως κατόπιν σχεδίου της Αλίκης, ο Φρειδερίκος σταμάτησε πρώτα στην Κύπρο το 1228 για να απαιτήσει την αντιβασιλεία

imperial allies. Although this is often seen as a German intervention into Cypriot affairs, Frederick's troops were largely Italian, and in the later phases his marshal was an Italian, Ricardo Filangieri. It was only through an alliance with another Italian power, Genoa, and, in 1233, the arrival of a Genoese fleet in Kyrenia, that the Ibelins were able to put an end to the war.

Pope Innocent IV dissolved Cyprus' client relationship with the Empire in 1247, but this did not end Sicilian designs on Cyprus. After Charles of Anjou conquered Sicily and Southern Italy in 1266, he purchased a claim to the Kingdom of Jerusalem in 1277 at a time when the kings of Cyprus were also kings of Jerusalem. Meanwhile, after 1267, descendants of King Hugh III's (1267-84) rival claimant to the throne of Cyprus, Hugh of Brienne, attempted to stir up trouble in the West. An unfriendly rivalry between the kings of Cyprus and Sicily over Jerusalem lasted until the middle of the 14th century. Then, after the great revolt of 1282 known as the Sicilian Vespers and the resulting war between the Angevins and Aragon, the Treaty of Caltabellotta of 1302 stipulated that Aragon might receive Cyprus in exchange for returning the island of Sicily to Charles II of Anjou. Luckily for the Lusignans, this never happened, and Charles II had to be content with ruling Southern Italy from Naples. In the 14th century, however, Robert of Anjou continued to call himself King of Jerusalem

και το σχετικό εισόδημα. Με αυτό τον τρόπο ο Φρειδερίκος έλπιζε να δημιουργήσει μια απέραντη μεσογειακή αυτοκρατορία. Το εγχείρημα απέτυχε, αλλά το αποτέλεσμα για την Κύπρο ήταν ο εμφύλιος πόλεμος, ο οποίος κράτησε, με μερικές ανάπαυσες, μέχρι το 1233, με αντίπαλους τη φατρία των Ιβελίνων και τους αυτοκρατορικούς συμμάχους. Αν και αυτό θεωρείται συνήθως ως μια γερμανική ανάμιξη στις υποθέσεις της Κύπρου, τα στρατεύματα του Φρειδερίκου ήταν ως επί το πλείστον ιταλικά, και στις μετέπειτα φάσεις, ο αρχιστράτηγός του ήταν Ιταλός, ονόματι Ριχάρδος Φιλανγκιέρι. Δεν ήταν παρά μόνο με τη συμμαχία μιας άλλης ιταλικής δύναμης, της Γένουας, και με την άφιξη ενός γενοβατικού στόλου στην Κερύνεια το 1233, που οι Ιβελίνοι κατάφεραν να δώσουν τέλος στον πόλεμο.

Ο Πάπας Ιννοκέντιος Δ' διέλυσε την εξαρτώμενη σχέση της Κύπρου με την Αυτοκρατορία το 1247, αλλά αυτό δεν έθεσε τέρμα στα σχέδια της Σικελίας για την Κύπρο. Αφού ο Κάρολος του Ανζού κατέκτησε τη Σικελία και τη Νότια Ιταλία το 1266, εξαγόρασε δικαιώματα για το Βασίλειο της Ιερουσαλήμ το 1277 σε μια περίοδο που οι βασιλιάδες της Κύπρου ήταν επίσης βασιλιάδες της Ιερουσαλήμ. Στο μεταξύ, μετά το 1267, απόγονοι του Ούγου της Βριένης, αντίπαλου του βασιλιά Ούγου Γ' (1267-84) στη διεκδίκηση του θρόνου της Κύπρου, επεχείρησαν να προκαλέσουν αναταραχή στη Δύση. Μια εχθρική αντιπαλότητα μεταξύ των βασιλέων της Κύπρου και της

and he may have been encouraging the Brienne faction's claim to Cyprus. As a result, King Hugh IV (1324-59) worked hard at an alliance with the Aragonese against the Kingdom of Naples' claims to Jerusalem, even going so far as to persecute Queen Sancia of Naples' friends the Franciscans.

As we shall see, the second major Italian political phase on Cyprus in the Middle Ages lasted from 1374 to 1464. As suggested by their military role in the Civil War, the Genoese were already an important factor in Cypriot politics in the early 13th century. From 1203 we hear of Genoese in Cyprus, and Queen Alice granted them their first privileges in 1218: free trade, exemptions from duties and taxes, protection of property, the right to have a Genoese podestà (in Nicosia), and land in Limassol and Famagusta. In 1232, to help end the Civil War, Henry I allowed the Genoese to be under their podestà's and not local jurisdiction in most cases. Some historians look upon these moves as the start of a bad relationship that ended in the Genoese invasion a century and a half later. There is much truth to this claim. Although Genoa often supplied Cyprus with warships in the 13th century, she dragged the island into its violent rivalry with Venice on numerous occasions, especially when Italian interests in Acre and Tyre overlapped with Cypriot interests. Kings of Cyprus learned that to favour one Italian city was likely to annoy the other.

Σικελίας για την Ιερουσαλήμ διάρκεσε μέχρι τα μέσα του 14ου αιώνα. Τότε, μετά τη μεγάλη εξέγερση του 1282, γνωστής ως Σικελικός Εσπερινός, και τον επακόλουθο πόλεμο μεταξύ Ανζού και Αραγωνίας, η συνθήκη της Καλταμπελλόττα του 1302 διαλάμβανε ότι η Αραγωνία μπορούσε να πάρει την Κύπρο με αντάλλαγμα την επιστροφή της Σικελίας στον Κάρολο Β' του Ανζού. Ευτυχώς για τους Λουζινιανούς, αυτό δεν έγινε ποτέ και ο Κάρολος Β' περιορίστηκε να κυβερνά την Νότια Ιταλία από τη Νεάπολη. Ωστόσο, τον 14ο αιώνα, ο Ροβέρτος του Ανζού συνέχισε να αποκαλεί τον εαυτό του Βασιλιά της Ιερουσαλήμ και πιθανό να ενθάρρυνε τις διεκδικήσεις της φατρίας της Βριένης απέναντι στην Κύπρο. Ως αποτέλεσμα, ο Βασιλιάς Ούγος Δ' (1324-59) προσπάθησε σκληρά για να πετύχει μια συμμαχία με την Αραγωνία για να αντιμετωπίσει τις διεκδικήσεις του Βασιλείου της Νεαπόλεως επί της Ιερουσαλήμ, φθάνοντας μέχρι του σημείου να καταδιώξει τους φίλους της βασίλισσας Σάντσιας της Νεαπόλεως, τους Φραγκισκανούς.

Όπως θα δούμε, η δεύτερη μεγάλη ιταλική φάση στην Κύπρο κατά τον Μεσαίωνα κράτησε από το 1374 μέχρι το 1464. Όπως φάνηκε από τον στρατιωτικό τους ρόλο στον εμφύλιο πόλεμο, οι Γενουάτες ήταν ήδη ένας σημαντικός παράγοντας στα κυπριακά πολιτικά από τις αρχές του 13ου αιώνα. Για Γενουάτες στην Κύπρο ακούμε από το 1203, ενώ η βασίλισσα Αλίκη τους παραχώρησε

Venetian bridge in the village of Peristerona

Ενετική γέφυρα στο χωριό Περιστερώνα

During Henry II's reign (1285-1324) relations with Genoa declined. Until then there were not so many Genoese permanent residents on the island, although the community had amassed some significant property. Now, however, Genoese subjects came as refugees from Syria. Genoese communities increased in size in all the cities,

τα πρώτα τους προνόμια το 1218: ελεύθερο εμπόριο, απαλλαγή από δασμούς και φόρους, προστασία της περιουσίας, το δικαίωμα να έχουν γενονάτη Ποδεστάτο (στη Λευκωσία), καθώς και γη στη Λεμεσό και Αμμόχωστο. Το 1232, ο Ερρίκος Α' για να βοηθήσει στον τερματισμό του εμφυλίου πολέμου, επέτρεψε στους Γενονάτες να

although Famagusta grew most in importance and the podestà was transferred there as a result. Genoa was already upset with Cyprus' attitude toward its conflict with Venice, and Henry did nothing to improve things when he gave privileges to others, including the Pisans. The Genoese asked for even more privileges in the late 1280's, but Henry and Genoa failed to come to a new trade agreement. During the war between Genoa and Venice in the 1290s, Cyprus favoured Venice in the skirmishes that took place around Cyprus. After the Genoese victory in the war, they requested that Henry pay an indemnity, but Henry refused. The Genoese then moved to boycott the island, and Henry retaliated. At this point Genoese pirates, partly connected with the war with Venice, began to threaten Cyprus' new prosperity, even raiding the island on occasion. This prosperity in turn depended in part on a papal ban on trade with Egypt, which Henry sometimes enforced by seizing Genoese shipping. Numerous Genoese pirates were executed in 1303. Another execution in 1306 prompted reprisals from a Genoese relative of the victim. Cyprus and Genoa almost went to war in 1305, but Henry made no effort to soothe things. Henry's antagonistic attitude toward powerful Genoa was probably the main reason for his brother Amaury's coup d'état the following year.

υπάγονται, για τις περισσότερες υποθέσεις, στον ποδεστάτο τους και όχι στην τοπική δικαιοδοσία. Μερικοί ιστορικοί ερμηνεύουν αυτές τις κινήσεις ως την αρχή μιας κακής σχέσης, η οποία κατέληξε στην γενονάτικη εισβολή ενάμισι αιώνα αργότερα. Αυτός είναι ένας πολύ βάσιμος ισχυρισμός. Αν και τον 13ο αιώνα η Γένουα προμήθευε συχνά την Κύπρο με πολεμικά πλοία, πολλές φορές παρέσυρε το νησί στη βίαιη αντιπαλότητά της με τη Βενετία, ιδιαίτερα όταν τα ιταλικά συμφέροντα στην Ακκρα και την Τύρο συνέπιπταν με τα κυπριακά συμφέροντα. Οι βασιλείς της Κύπρου έμαθαν ότι η επίδειξη εύνοιας σε μια ιταλική πόλη πιθανόν να ενοχλούσε μια άλλη.

Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Ερρίκου Β' (1285-1324) οι σχέσεις με τη Γένουα σημείωσαν ύφεση. Μέχρι τότε δεν υπήρχαν τόσοι πολλοί γενονάτες μόνιμοι κάτοικοι στο νησί, παρόλο ότι η κοινότητα είχε συγκεντρώσει κάποια σημαντική περιουσία. Τώρα όμως γενονάτες υπήκοοι έρχονταν σαν πρόσφυγες από τη Συρία. Οι γενοβέζικες κοινότητες αυξήθηκαν σε μέγεθος σε όλες τις πόλεις, ενώ η Αμμόχωστος αναπτύχθηκε περισσότερο σε σπουδαιότητα και, σαν αποτέλεσμα, ο ποδεστάτος μεταφέρθηκε εκεί. Η Γένουα ήταν ήδη ενοχλημένη με τη στάση της Κύπρου απέναντι στη διαμάχη της ίδιας με τη Βενετία, ενώ ο Ερρίκος δεν βελτίωσε την κατάσταση δίνοντας προνόμια σε άλλους, περιλαμβανομένων των κατοίκων της Πίζας. Στα

View from the south of the entrance to the Venetian citadel, known as «Othello's Tower», in the northeast part of the walls of Famagusta

Αποψη από τα νότια της εισόδου στην ενετική πόλη, γνωστή ως «Πύργος των Οθέλλον», στο βορειοανατολικό μέρος των οχυρώσεων της Αμμοχώστου

Amaury (1306-10) made efforts to improve relations with Genoa, but after his murder and Henry's return to power, tensions again mounted. Henry refused to repay the balance of a large loan his brother had taken from Genoa, and Genoa seriously considered

τέλη της δεκαετίας του 1280 οι Γενουάτες ζήτησαν ακόμα περισσότερα προνόμια, αλλά ο Ερρίκος και η Γένουνα απέτυχαν να προσέλθουν σε νέα εμπορική συμφωνία. Στη διάρκεια του πολέμου μεταξύ Γένουνας και Βενετίας, τη

invasion. Following continued Genoese piracy and plundering expeditions near Paphos in the early 1310s, and more confiscations of cargos from Henry, the King supposedly imprisoned all 460 Genoese inhabitants of Nicosia in 1316, and only released them in 1320. Finally Genoa and Henry's successor Hugh IV concluded a peace treaty in 1329, although it was not until a new treaty of 1338 that Genoese piracy ceased to be a major preoccupation. By then, however, the Pope was granting the Genoese exemptions to the ban on trade with the Muslims, which was lifted entirely in 1344.

There were Genoese living in Limassol, Nicosia, and Paphos, in at least the former two possessing a church, ovens, and baths — with a fortified tower in Limassol. The bulk of the population dwelled in Famagusta, although part of the Genoese community's population was made of «White Genoese,» refugees from Syria who claimed Genoese rights and privileges, but who were not Genoese by blood. The perks of the White Genoese caused problems with the Cypriot authorities. We are particularly well informed about the period around 1300 because of the survival and publication of the records of the Genoese notaries Lamberto di Sambuceto and Giovanni de Rocha, documents that shed light on many aspects of the commercial history of Famagusta around this time.

Although there were apparently still Venetians on Cyprus from before 1191, they received their first

δεκαετία του 1290, η Κύπρος έδειξε εύνοια προς τη Βενετία στις αφιμαχίες που έγιναν στην περιοχή της Κύπρου. Μετά τη νίκη τους οι Γενούτες ζήτησαν από τον Ερρίκο να καταβάλει αποζημίωση αλλά εκείνος αρνήθηκε. Οι Γενούτες τότε δοκίμασαν να μποϊκοτάρουν το νησί και ο Ερρίκος αντεπιτέθηκε. Σ' αυτό το σημείο, Γενούτες πειρατές, που ήταν σε κάποιο βαθμό αναμιγμένοι στον πόλεμο εναντίον της Βενετίας, άρχισαν να απειλούν τη νέα ευημερία της Κύπρου, πραγματοποιώντας ακόμα και επιδρομές στο νησί. Αυτή η ευημερία με τη σειρά της βασιζόταν μερικώς σε μια παπική απαγόρευση του εμπορίου με την Αίγυπτο, την οποία ο Ερρίκος κατά καιρούς επέβαλλε συλλαμβάνοντας γενονάτικα καράβια. Πολλοί Γενούτες πειρατές εκτελέστηκαν το 1303. Άλλη μια εκτέλεση, το 1306, προκάλεσε αντίποινα από ένα γενονάτη συγγενή του θύματος. Το 1305 η Κύπρος και η Γένονα σχεδόν κήρυξαν πόλεμο αλλά ο Ερρίκος δεν έκανε καμμιά προσπάθεια για να ηρεμήσει τα πράγματα. Η ανταγωνιστική στάση του Ερρίκου απέναντι στην ισχυρή Γένονα ήταν πιθανότατα η κύρια αιτία για το πραξικόπημα του αδελφού του Αμορύ τον επόμενο χρόνο.

Ο Αμορύ (1306-10) προσπάθησε να βελτιώσει τις σχέσεις με τη Γένονα, αλλά μετά τη δολοφονία του και την επιστροφή του Ερρίκου στην εξουσία, η ένταση κορυφώθηκε. Ο Ερρίκος αρνήθηκε να πληρώσει το υπόλοιπο ενός μεγάλου δανείου που

trading privileges in the Frankish period in 1306 from Amaury, who was anxious to establish good relations with anyone who could support his precarious rule. The Venetian presence grew, and relations with Cyprus were usually cordial. Venice and Cyprus were among the allies of the naval leagues against the Turks in the middle decades of the 14th century. Peter I spent time in Venice on more than one occasion in the 1360s drumming up support for his crusading activities, and the Venetians provided ships for Peter's crusade to Alexandria in 1365, although they were not pleased with the results. Just as with the White Genoese, there were problems with «White Venetians» claiming Venetian citizenship and therefore privileges, but in general things went more smoothly with Venice than with Genoa.

Pisa was, after Genoa and Venice, the third most important Italian trading city of the time, and Pisans were not absent from Cyprus. Already in 1192 Guy de Lusignan was considering granting privileges to Pisans, by 1210 we hear of Pisan residents on the island, and before 1250 Limassol had its own Pisan community. Of course Pisans gradually settled in Famagusta with the fall of the crusader states, but their interest in the Eastern Mediterranean was not so intense as that of the other two cities.

In addition, besides some merchants from Piacenza, Sicily, Southern Italy and elsewhere, there were

ο αδελφός του είχε συνάψει με τη Γένουα, και η Γένουα μελετούσε σοβαρά το ενδεχόμενο να εισβάλει στην Κύπρο. Με τις συνεχιζόμενες πειρατικές και λαφυραγωγικές επιδρομές κοντά στην Πάφο στις αρχές της δεκαετίας του 1310, και περισσότερες κατασχέσεις φορτίων πλοίων του Ερρίκου, ο βασιλιάς φυλάκισε και τους 460 γενονάτες κατοίκους της Λευκωσίας το 1316, απελευθερώνοντάς τους μόνο το 1320. Τελικά, η Γένουα και ο διάδοχος του Ερρίκου, Ούγος Δ', συνομολόγησαν συνθήκη ειρήνης το 1329, αν και οι πράξεις πειρατίας των Γενονατών δεν σταμάτησαν να αποτελούν σοβαρή ενόχληση, παρά μόνο μέχρι την υπογραφή νέας συμφωνίας το 1338. Εκείνη την εποχή, ωστόσο, ο Πάπας είχε ήδη αρχίσει να παραχωρεί στους Γενονάτες εξαιρέσεις από την εμπορική απαγόρευση κατά των Μουσουλμάνων, η οποία ανακλήθηκε ολότελα το 1344.

Γενονάτες κατοικούσαν τότε στη Λεμεσό, τη Λευκωσία και την Πάφο, και τουλάχιστον στη Λεμεσό, διέθεταν εκκλησία, φούρνους και λουτρά — και ένα πύργο οχυρό. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού διέμενε στην Αμμόχωστο, αν και μέρος της γενοβέζικης κοινότητας αποτελείτο από «Λευκούς Γενονάτες», πρόσφυγες δηλαδή από τη Συρία, που διεκδικούσαν γενονάτικα δικαιώματα και προνόμια, αλλά δεν ήταν εξ αίματος Γενονάτες. Τα δικαιώματα των Λευκών Γενονατών δημιουργούσαν προβλήματα στις κυπριακές αρχές. Οι πληροφορίες μας είναι ιδιαίτερα

Venetian Lion of St Mark above the entrance to «Othello's Tower» in Famagusta

Ο Ενετικός Λέων του Αγίου Μάρκου πάνω από την είσοδο του «Πύργου του Οθέλλου» στην Αμμόχωστο

more than a few Florentines. Florentines in Cyprus were often tied to the great banking houses of the Peruzzi and the Bardi, who actively engaged in money-lending on the island, even providing services to a Latin bishop and the Duke of Bourbon. Where the published documentary evidence is rich, around 1300, we find frequent mentions of Florentine loans and of Florentine witnesses to other transactions. The Bardi and Peruzzi saw other opportunities too. When Cyprus suffered a drought

πλούσιες για την περίοδο γύρω στα 1300, λόγω του ότι έχουν διασωθεί και δημοσιευθεί τα αρχεία των Γενουατών συμβολαιογράφων Λαμπέρτο ντι Σαμπουντέτο και Τζιοβάνι ντε Ρόχα, με έγγραφα τα οποία φωτίζουν πολλές πτυχές της εμπορικής ιστορίας της Αμμοχώστου εκείνης της περιόδου.

Αν και απ' ότι φαίνεται υπήρχαν Ενετοί στην Κύπρο ακόμα και πριν από το 1191, τα πρώτα τους εμπορικά προνόμια τα πήραν το 1306 κατά τη φράγκικη περίοδο, από τον Αμορύ, ο οποίος

in 1294-96, after the great wave of refugees from Latin Syria in 1291, there was danger of severe famine. The Florentine bankers imported huge shipments of grain from Apulia in the years that followed.

The Bardis and the Peruzzi continued their activities in Cyprus until the banking disaster following King Edward III of England's defaulting on his loans in 1345. One Bardi employee, Francesco Balducci Pegolotti, composed his classic trade manual, *La pratica della Mercatura*, largely based on his experiences while residing on Cyprus for several years in the 1320s and 1330s. Florentine familiarity with Cyprus was such that, in the 100 tales of his masterly *Decameron* of ca. 1350, Boccaccio involved Cyprus in some way in no less than nine of them. Florentine activity on Cyprus continued after 1345, but following the Genoese invasion, most of this was transferred to Alexandria.

When they were in need of ships, Florentines like the Peruzzi often employed the services of Anconitan and Ragusan ships. Anconitans are attested on Cyprus from at least 1272, and the published documentary evidence from around 1300 shows that they were engaged primarily in the cotton trade, although the classic Cypriot exports, sugar and salt, and a great number of other commodities were important. There was even a small community of Anconitans living on the island

επεδίωκε να δημιουργήσει καλές σχέσεις με οποιοδήποτε θα μπορούσε να στηρίξει την επίφοβη εξουσία του. Η ενετική παρουσία αυξήθηκε και οι σχέσεις με την Κύπρο ήταν συνήθως εγκάρδιες. Η Βενετία και η Κύπρος ήταν ανάμεσα στους συμμάχους των ναυτικών συνασπισμών εναντίον των Τούρκων στα μέσα του 14ου αιώνα. Ο Πέτρος Α' πέρασε κάποια διαστήματα στη Βενετία κατά τη δεκαετία του 1360, αναζητώντας υποστήριξη για τις σταυροφοριακές του δραστηριότητες, οι δε Ενετοί προμήθευσαν πλοία για τη σταυροφορία του Πέτρου στην Αλεξάνδρεια το 1365, άνκαι δεν έμειναν ικανοποιημένοι με τα αποτελέσματα. Όπως ακριβώς και με τους Λευκούς Γενονάτες, υπήρχαν προβλήματα και με τους «Λευκούς Βενετούς» που διεκδικούσαν ενετική υπηκοότητα άρα και προνόμια. Γενικά όμως, τα πράγματα πήγαν πιο ομαλά με τη Βενετία, παρά με τη Γένονα.

Μετά τη Γένονα και τη Βενετία, η Πίζα ήταν η τρίτη πιο σημαντική ιταλική εμπορική πόλη της εποχής, οι δε Πισάτες δεν έλειπαν από την Κύπρο. Ήδη το 1192 ο Γουίδος Λουζινιανός μελετούσε το ενδεχόμενο να παραχωρήσει προνόμια στους Πισάτες. Το 1210 υπήρχαν Πισάτες που κατοικούσαν στο νησί, ενώ, πριν το 1250, η Λεμεσός είχε τη δική της κοινότητα Πισατών. Βέβαια, με την πτώση των σταυροφοριακών κρατών, οι Πισάτες σταδιακά εγκαταστάθηκαν στην Αμμόχωστο, αλλά τα συμφέροντά τους στην

«Scene: A seaport in Cyprus.
 Cassio Great Jove, *Othello* guard
And swell his sail with thine own powerful breath,
That he may bless this bay with his tall ship,
Make love's quick pants in Desdemona's arms,
Give renew'd fire to our extincted spirits,
And bring all Cyprus comfort!»

Shakespeare, ‘Othello’ (Act II Scene I)

«Σκηνή : Λιμάνι στην Κύπρο.
 Κάσιος.....Μεγάλε Δία, φύλαξε τον Οθέλλο,
 φούσκωσε τα πανιά του,
 να φτάσει εδώ ν' αγιάσει τούτο το λιμάνι
 με το ψηλό καράβι του,
 στης Δυσδεμόνας την αγκαλιά να πέσει με
 λαχτάρα, νέα φωτιά να βάλει στις σβησμένες μας
 ψυχές και να παρηγορήσει όλη την Κύπρο ! »

Σαίξπηρ, «Οθέλλος» (Πράξη ΙΙ, σκηνή 1)

Engraving of the harbour and Venetian walls of Famagusta, *The Illustrated London News*, 5 October 1878

Γκραβούρα του λιμανιού και των ενετικών τειχών της Αμμοχώστου, *The Illustrated London News*, 5 Οκτωβρίου 1878

at the time, and Ancona had a consul stationed in Famagusta. Pegolotti's book provides much information about the Ancona-Cyprus trade, which was still extensive in the 1320s and 1330s. The activities of Ancona on Cyprus were still frequent in the 1360s, when Anconitans are known to have been living in Limassol as well as Famagusta.

The maritime empires of Genoa and Venice meant that these cities drew Cyprus closer to non-Italian areas under their control, such as Venetian Crete and Genoese Chios. In the 13th and the first half of the 14th centuries, Ragusa on the Dalmatian coast — today's Dubrovnik, Croatia — was ruled by Venice. In the 14th century this city had diplomatic relations with Cyprus and conducted trade with the island, both independently and in association with Ancona and Florence. Already in 1283 we hear of the Ragusan slave trade involving Cyprus, and in the documents of circa 1300 wheat and, especially, cotton are prominent.

Commerce was not the only tie between Cyprus and Italy in these years; there were also ecclesiastical and cultural links. While the Papacy resided in Rome a good portion of the Cypriot higher clergy was Italian, including a few prominent archbishops of Nicosia. The zealous reforming Archbishop Hugh of Fagiano, a Premonstratensian from near Pisa, failed to gain the cooperation of anyone in Cyprus, and retired to his homeland in disgust in the early

Ανατολική Μεσόγειο δεν ήταν τόσο μεγάλα όσο εκείνα των άλλων δύο πόλεων.

Επιπλέον, εκτός από κάποιους εμπόρους από την Πιατσέντσα, τη Σικελία, τη Νότια Ιταλία και από αλλού, υπήρχαν και αρκετοί Φλωρεντινοί. Στην Κύπρο οι Φλωρεντινοί συνδέονταν συνήθως με τους τραπεζικούς οίκους των Περούτζι και των Μπάρντι, οι οποίοι έπαιζαν δραστήριο ρόλο στο δανειστικό τομέα στο νησί, παρέχοντας μάλιστα υπηρεσίες στον Λατίνο Επίσκοπο και τον Δούκα της Βουρβώνης. Εκεί όπου οι δημοσιευόμενες μάρτυριες είναι πλούσιες, γύρω στο 1300, βρίσκουμε συχνές αναφορές σε φλωρεντινά δάνεια και φλωρεντινούς μάρτυρες σε άλλες συναλλαγές. Οι Μπάρντι και οι Περούτζι εκμεταλλεύονταν και άλλες ευκαιρίες: Όταν η Κύπρος, μετά το μεγάλο κύμα προσφύγων από τη Λατινική Συρία το 1291, επλήγη από ανομβρία το 1294-96, υπήρχε κίνδυνος λιμού. Γι' αυτό τα χρόνια που ακολούθησαν, οι Φλωρεντινοί τραπεζίτες εισήξαν τεράστια φορτία σιταριού από την Απουλία.

Οι Μπάρντι και οι Περούτζι συνέχισαν τις δραστηριότητές τους στην Κύπρο μέχρι την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος, που προκλήθηκε από την αδυναμία των Βασιλιά Εδουάρδου Γ' της Αγγλίας να αποπληρώσει τα δάνεια του. Ένας υπάλληλος των Μπάρντι, ο Φραντσέσκο Μπαλντούτσι Πεγκολόττι, συνέταξε το κλασσικό εμπορικό εγχειρίδιο, *La pratica della Mercatura* (Εμπορική Πρακτική), το οποίο ήταν

1260s, setting up a monastery called «Nicosia.» Later in the century the Franciscan John of Ancona ruled, and in the early 14th century it was a Roman, the Dominican John of Conti. With the Papacy in Avignon there was a decline in Italian appointments, it seems, but this was reversed in the 15th century with the return to Rome.

In the 1260s no less a figure than Thomas Aquinas devoted a political treatise to the King of Cyprus, and Dante mentions Cyprus in the *Divine Comedy*. It was the reign of King Hugh IV in the 14th century that represents the true beginning of strong cultural links with Italy, foreshadowing what was to come in the 15th century. For example, Boccaccio describes how Hugh pestered him into composing a work on the pagan gods, and Boccaccio spent over two decades writing his *Genealogia deorum gentilium*, the standard work on the subject for centuries. The great Greek Cypriot scholar George Lapithis corresponded with the famous Italian Greek monk Barlaam the Calabrian, and the physician of Hugh's son King Peter I, Guido da Bagnolo, was a friend of Petrarch's.

In 1365 Peter (1359-69) led the last great victorious crusade, taking and sacking Alexandria. Perhaps because of the disruption of Genoese (and Venetian) trading interests in the area that resulted, the Genoese invaded Cyprus a few years later. The immediate cause of the invasion stemmed from a

σε μεγάλο βαθμό βασισμένο στις εμπειρίες του κατά τις διάφορες παραμονές του στην Κύπρο, στις δεκαετίες του 1320 και 1330. Τέτοια ήταν η εξοικείωση των Φλωρεντινών με την Κύπρο, ώστε στις 100 ιστορίες του αριστουργηματικού του «Δεκαήμερου», που γράφτηκε γύρω στα 1350, ο Βοκκάκιος εμπλέκει με τον ένα ή τον άλλο τρόπο την Κύπρο όχι λιγότερες από εννέα φορές. Η φλωρεντινή δραστηριότητα στην Κύπρο συνεχίστηκε και μετά το 1345 αλλά μετά την εισβολή των Γενουατών το μεγαλύτερο μέρος της μεταφέρθηκε στην Αλεξάνδρεια.

Όταν χρειάζονταν πλοία, Φλωρεντινοί, όπως οι Περούτζι, εκμίσθωναν συχνά τις ναυτικές υπηρεσίες του Αγκώνα και της Ραγούζας. Πα τους Αγκωνίτες στην Κύπρο υπάρχει μαρτυρία τουλάχιστον από το 1272, τα δε δημοσιευθέντα έγγραφα της περιόδου γύρω στο 1300 δείχνουν ότι ασχολούνταν κυρίως με το εμπόριο βαμβακιού, αν και οι στερεότυπες κυπριακές εξαγωγές, ζάχαρη και αλάτι, καθώς και μεγάλος αριθμός άλλων βασικών προϊόντων, ήταν επίσης σημαντικές. Μάλιστα, μια μικρή κοινότητα Αγκωνιτών ζούσε τότε στο νησί, ο δε Αγκώνας διέθετε πρόξενο με έδρα την Αμμόχωστο. Το βιβλίο του Πεγκολόττι δίνει πολλές πληροφορίες για το εμπόριο Αγκώνα-Κύπρου, το οποίο ήταν ακόμα εκτεταμένο στις δεκαετίες του 1320 και 1330. Οι δραστηριότητες του Αγκώνα στην Κύπρο ήταν συχνές ακόμα και στη δεκαετία του 1360, όταν Αγκωνίτες ζούσαν στη Λεμεσό, καθώς και στην Αμμόχωστο.

*Exterior of the new land gate in the southwest corner of
Venetian walls of Famagusta*

*Εξωτερική άποψη της νέας πύλης ξηράς στη νοτιοδυτική
γωνιά των ενετικών τειχών της Αμμοχώστου*

Οι ναυτιλιακές αυτοκρατορίες της Γένουας και της Βενετίας έφερναν την Κύπρο πιο κοντά σε μη ιταλικές περιοχές, που βρίσκονταν υπό τον έλεγχό τους, όπως η ενετική Κρήτη και η γενονάτικη Χίος. Τον 13ο και το πρώτο μισό του 14ου αιώνα, η Ραγούζα στη Δαλματική ακτή — το σημερινό Ντουμπρόβνικ της Κροατίας — διοικούνταν από τη Βενετία. Το 14ο αιώνα, η πόλη αυτή είχε διπλωματικές σχέσεις με την Κύπρο και διεξήγε εμπόριο με το νησί, τόσο ανεξάρτητα όσο και σε συνεργασία με τον Αγκώνα και τη Φλωρεντία. Ήδη από το 1283 μαθαίνουμε για το δουλεμπόριο που έκαναν οι Ραγούζιοι, όπου εμπλεκόταν και η Κύπρος, σε δε έγγραφα του 1300 περίπου, γίνεται έντονη αναφορά στο σιτάρι και ειδικά στο βαμβάκι.

Το εμπόριο δεν ήταν ο μόνος δεσμός μεταξύ Κύπρου και Ιταλίας αυτή την περίοδο. Υπήρχαν επίσης εκκλησιαστικοί και πολιτιστικοί δεσμοί. Ενώ η παπική εξουσία είχε έδρα τη Ρώμη, μεγάλο μέρος της ανώτερης κυπριακής εκκλησιαστικής ιεραρχίας ήταν Ιταλοί, περιλαμβανομένων μερικών επιφανών αρχιεπισκόπων της Λευκωσίας. Ο αφοσιωμένος μεταρρυθμιστής Αρχιεπίσκοπος Ούγος Φατζιανός, ένας πρεμονστρατενσιανός από τα περίχωρα της Πίζας, απέτυχε να εξασφαλίσει υποστήριξη στην Κύπρο κι απήνδισμένος επέστρεψε στη γενέτειρά του στις αρχές του 1260, ιδρύοντας ένα μοναστήρι που το ονόμασε «Nicosia». Αργότερα τον ίδιο αιώνα διοικούσε ο

violent incident between Genoese and Venetian citizens in Famagusta. The Italian merchant communities had been involved in such violent incidents for over half a century. Some Genoese were killed in rioting in Famagusta in 1310, and there was more trouble with the Genoese in 1331. In 1349 an argument between a Sicilian and a Venetian in Famagusta turned ugly, but the Venetians left it to Hugh IV to deal with the Cypriots and others who had damaged their property and injured some 30 Venetians, which is indicative of the differing attitudes of the Genoese and Venetians toward the crown. Genoa, on the other hand, nearly went to war with Cyprus in 1343-44 and 1364-65, in the latter case because of another violent episode. After this last, Peter I was forced to placate Genoa with extensive new privileges to avoid having to abandon his cherished crusade, including the right to build an administrative loggia in Famagusta and the right to intervene militarily in case the Cypriots went back on their word. Although the differences between Venice, Genoa, and Cyprus concerning the war with Egypt seemed to have been resolved by treaty in 1370, we should not be surprised that a disagreement between citizens of the two Italian cities led to a Genoese invasion in the 1370s.

The violence began after the coronation of Peter II (1369-82) as King of Jerusalem in St Nicholas Cathedral in Famagusta in October of 1372.

Φραγκισκανός Ιωάννης του Αγκώνα και, στις αρχές του 14ου αιώνα, ο Ρωμαίος Δομινικανός Ιωάννης του Κόντι. Με τη μεταφορά της παπικής έδρας στην Αβινιόν φαίνεται να παρατηρήθηκε μείωση στους ιταλικούς εκκλησιαστικούς διορισμούς, αλλά αυτό αντεστράφη τον 15ο αιώνα με την επιστροφή του Πάπα στη Ρώμη.

Στη δεκαετία του 1260 μια μεγάλη προσωπικότητα, ο ίδιος ο Θωμάς Ακινάτης, αφιέρωσε μια πολιτική διατριβή στο βασιλιά της Κύπρου, και ο Δάντης αναφέρει την Κύπρο στη Θεία Κωμαδία. Είναι η βασιλεία του Ούγου Δ' τον 14ο αιώνα που αντιπροσωπεύει την πραγματική αρχή ισχυρών πολιτιστικών δεσμών με την Ιταλία, προαναγγέλλοντας αυτό που θα ακολουθούσε τον 15ο αιώνα. Πια παράδειγμα, ο Βοκκάκιος περιγράφει πώς ο Ούγος τον ενοχλούσε πεισματικά να συγγράψει ένα έργο για τους ειδωλολατρικούς θεούς, και έτσι αφιέρωσε πάνω από δύο δεκαετίες γράφοντας τη *Geneologia deorum gentilium*, το οποίο παρέμεινε για αιώνες το βασικό βιβλίο αναφοράς επί του θέματος. Ο μεγάλος κύπριος λόγιος Γεώργιος Λαπίθης αλληλογραφούσε με τον διάσημο Ελληνο-Ιταλό μοναχό Βαρλάαμ τον Καλαβρέζο, και ο Γουίδος ντα Μπανιόλο, γιατρός του Βασιλιά Πέτρου Α', γιου του Ούγου, ήταν φίλος του Πετράρχη. Το 1365, ο Πέτρος (1359-69) ηγήθηκε της τελευταίας μεγάλης νικηφόρας σταυροφορίας,

Venetian walls of Famagusta, west side looking south

Η δυτική πλευρά των οχυρώσεων των ενετικών τειχών της Αμμοχώστου, προς νότο

καταλαμβάνοντας και καταστρέφοντας την Αλεξάνδρεια. Ήσως λόγω της επακόλουθης διακοπής των γενονάτικων (και ενετικών) εμπορικών συμφερόντων στην περιοχή, οι Γενονάτες εισέβαλαν στην Κύπρο λίγα χρόνια αργότερα. Η άμεση αιτία της εισβολής ήταν ένα βίαιο επεισόδιο μεταξύ Γενονατών και Ενετών υπηκόων στην Αμμόχωστο. Οι ιταλικές εμπορικές κοινότητες εμπλέκονταν σε τέτοια βίαια επεισόδια για πάνω από μισό αιώνα. Μερικοί Γενονάτες είχαν σκοτωθεί κατά τη διάρκεια ταραχών στην Αμμόχωστο το 1310, και υπήρξαν κι' ἀλλα προβλήματα με τους Γενονάτες το 1331. Το 1349 μια διαφορά μεταξύ ενός Σικελού κι ενός Ενετού στην Αμμόχωστο πήρε άσχημη τροπή, αλλά οι Ενετοί άφησαν στον Ούγο Δ' να χειριστεί τους Κυπρίους και τους ἄλλους που είχαν προκαλέσει ζημιές στην περιουσία τους και που τραυμάτισαν κάπου 30 Ενετούς. Αυτό είναι ενδεικτικό της διαφορετικής στάσης που τηρούσαν οι Γενονάτες και οι Ενετοί απέναντι στο στέμμα. Η Γένονα, απ' την ἀλλη, κήρυξε σχεδόν τον πόλεμο στην Κύπρο το 1343-44 και το 1364-65, στην τελευταία περίπτωση εξαιτίας ενός ἄλλου βίαιου επεισοδίου. Μετά από αυτό, ο Πέτρος Α' αναγκάστηκε να εξευμενίσει τη Γένονα με εκτεταμένα νέα προνόμια για να μη υποχρεωθεί να εγκαταλείψει την αγαπημένη του σταυροφορία. Τα νέα προνόμια έδιναν, μεταξύ ἄλλων, το δικαίωμα στους Γενονάτες να αναγείρουν μια loggia στην Αμμόχωστο, όπως επίσης και το δικαίωμα να επέμβουν στρατιωτικά

Struggles between Genoese and Venetians in Famagusta occurred in the 1340s and 1360s. Now they quarrelled over a seemingly trivial element of the ceremonies, and the Cypriots took the side of the Venetians in the chaos that followed. In rioting Genoese property was destroyed and lives were lost, but since Peter blamed the Genoese for the incident, they received no redress. From there things escalated rapidly: many Genoese left the island, the city prepared for war, and it issued demands that could hardly be met in full. The Cypriots, for their part, were not disposed to give in and excluded Genoese ships from Cyprus. Despite intense papal and Hospitaller efforts to find a peaceful solution, an advance fleet sailed from Genoa in early 1373. Genoese pillaging was met with reprisals against the Genoese remaining in Cyprus, until the situation deteriorated to the point that the Cypriots actually handed over the port of Satalia on the south coast of Asia Minor to the Turks rather than lose it to Genoa. Limassol, the city that owed much of its rise to Genoa's rivals the Venetians, was burned and Paphos captured.

The main Genoese fleet of 36 galleys and over 14,000 men arrived in late 1373 to join the seven galleys that had come earlier. The Cypriots decided to negotiate, but through Genoese deceit King Peter II, his uncle Prince John of Antioch, and his mother Eleanor of Aragon were imprisoned. Peter's uncle

σε περίπτωση που οι Κύπριοι δεν τηρούσαν το λόγο τους. Παρόλον ότι οι διαφορές μεταξύ της Βενετίας, της Γένουας και της Κύπρου, σχετικά με τον πόλεμο εναντίον της Αιγύπτου, φαίνονταν να είχαν επιλυθεί με τη συνθήκη του 1370, δεν θα πρέπει να μας εκπλήσσει το ότι μια διαφωνία μεταξύ υπηκόων των δύο ιταλικών πόλεων οδήγησε σε εισβολή της Κύπρου από τους Γενονάτες στη δεκαετία του 1370.

Η βία ξεκίνησε μετά τη στέψη του Πέτρου Β' (1369-82) ως βασιλιά της Ιερουσαλήμ στον Καθεδρικό Ναό του Αγίου Νικολάου στην Αμμόχωστο το 1372. Διαμάχες μεταξύ Γενουατών και Ενετών στην Αμμόχωστο είχαν σημειωθεί στις δεκαετίες του 1340 και του 1360. Τώρα η διαφορά ήταν για ένα φαινομενικά ασήμαντο τελετουργικό θέμα και, στο χάος που ακολούθησε, οι Κύπριοι πήραν το μέρος των Ενετών. Στη διάρκεια των ταραχών καταστράφηκε γενουάτικη περιουσία και χάθηκαν ζωές, αλλά εφόσον ο Πέτρος έρριξε το φταιίξιμο για το επεισόδιο στους Γενονάτες, δεν τους δόθηκε αποκατάσταση. Μετά από αυτά τα γεγονότα, η κλιμάκωση της κατάστασης υπήρξε ραγδαία: πολλοί Γενονάτες εγκατέλειψαν το νησί, η Γένονα ετοιμάστηκε για πόλεμο και πρόβαλε απαιτήσεις που ήταν απίθανο να ικανοποιηθούν πλήρως. Από δικής τους πλευράς, οι Κύπριοι δεν ήταν διατεθειμένοι να ενδώσουν και απέκλεισαν τα γενουάτικα καράβια από την Κύπρο. Παρά τις εντατικές προσπάθειες του Πάπα και των Ιωαννιτών να εξευρεθεί ειρηνική διευθέτηση, ένας

Prince James, however, refused to be lured into a trap and continued the fight. Nicosia was pillaged, but James inflicted great losses on the Genoese until the Genoese decided that total victory might be beyond their means. For their part, the Cypriots realised that they could not win the war and saw that continued destruction of the countryside and cities would only worsen matters.

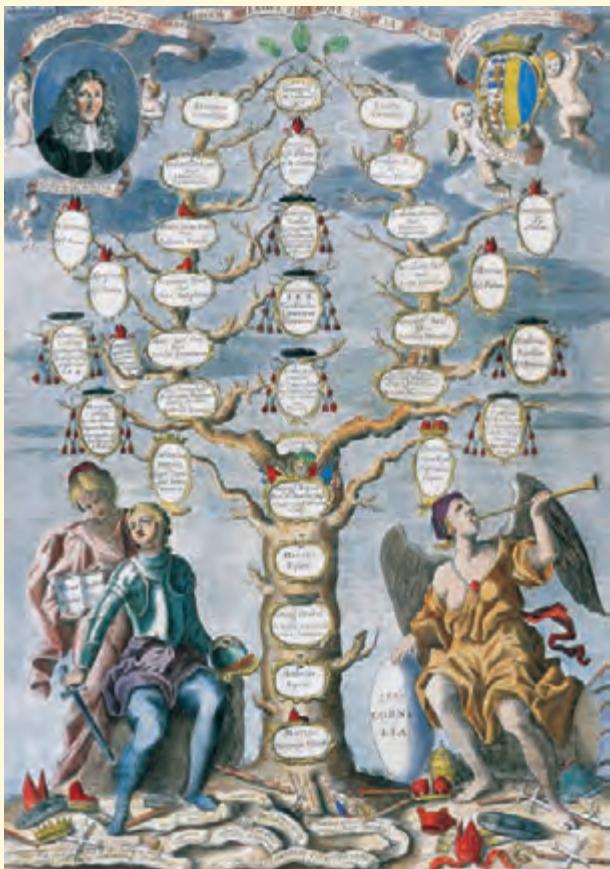
The negotiated settlement was harsh for the Cypriots, who agreed to pay a huge indemnity in instalments, offer many important hostages to Genoa, and cede Famagusta to Genoa as further security for payment. James accepted voluntary exile wherever he wished, but again through trickery the Genoese had him brought to Genoa where the future King James I remained for many years. Although the Cyprus economy did not collapse by any means, the war signalled the end of the era of extra affluence that had been based on its strategic trading position.

Late Frankish Cyprus 1374-1474

The invasion and partition of Cyprus in 1374, exactly 600 years before the most recent invasion and partition, ushered in a new Italian phase of Cypriot history in more ways than one. Not only was Famagusta under the direct rule of Genoa, but the death or exile of much of the French-speaking

στόλος εμπροσθιοφυλακής απέπλευσε από τη Γένουα στις αρχές του 1373. Οι λεηλασίες των Γενουατών προκάλεσαν αντίποινα εναντίον των Γενουατών που είχαν μείνει στην Κύπρο, μέχρι που η κατάσταση επιδεινώθηκε σε τέτοιο βαθμό που οι Κύπριοι παρέδωσαν το λιμάνι της Σατάλειας στη νότια ακτή της Μικράς Ασίας στους Τούρκους για να μην το παραδώσουν στους Γενουάτες. Η Λεμεσός, που όφειλε την άνοδό της σε μεγάλο βαθμό στους αντιπάλους των Γενουατών, τους Ενετούς, πυρπολήθηκε και η Πάφος κυριεύθηκε.

Ο κύριος στόλος των Γενουατών, αποτελούμενος από 36 γαλέρες με πάνω από 14,000 άνδρες, έφθασε στο τέλος του 1373 και ενώθηκε με τις εφτά γαλέρες που είχαν έρθει νωρίτερα. Οι Κύπριοι αποφάσισαν να διαπραγματευθούν, αλλά με απάτη από τους Γενουάτες, ο Βασιλιάς Πέτρος Β', ο Θείος του Πρίγκηπας Ιωάννης της Αντιόχειας, καθώς και η μητέρα του Ελεονόρα της Αραγωνίας, φυλακίστηκαν. Ο άλλος θείος του Πέτρου όμως, ο Πρίγκηπας Ιάκωβος, αρνήθηκε να παρασυρθεί σε παγίδα και συνέχισε να μάχεται. Η Λευκωσία λεηλατήθηκε, αλλά ο Ιάκωβος κατάφερε μεγάλες απώλειες στους Γενουάτες, μέχρι που αυτοί αποφάσισαν ότι η ολοκληρωτική νίκη μπορεί να ήταν πέραν των μέσων που διέθεταν. Από δικής τους πλευράς, οι Κύπριοι συνειδητοποίησαν ότι δεν μπορούσαν να κερδίσουν τον πόλεμο και κατάλαβαν ότι μια συνεχιζόμενη καταστροφή της υπαίθρου και των πόλεων, θα χειροτέρευε τα πράγματα.

Gens Cornelia; 17th century

*Engraving of the genealogical tree of the Cornaro Family
by an anonymous artist*

Gens Cornelia; 17ος αιώνας

Η γκραβούρα παρουσιάζει το γενεαλογικό δένδρο της οικογένειας Κορνάρο σχεδιασμένο από ανώνυμο καλλιτέχνη

Η διευθέτηση που προέκυψε από τις διαπραγματεύσεις ήταν σκληρή για τους Κυπρίους, οι οποίοι συμφώνησαν να καταβάλουν μια μεγάλη αποζημίωση σε δόσεις, να παραδώσουν πολλούς σημαντικούς άνδρες ως ομήρους στη Γένουα και να της παραχωρήσουν την Αμμόχωστο ως επιπρόσθετη εγγύηση ότι θα πλήρωναν τις υποχρεώσεις τους. Ο Ιάκωβος αποδέχτηκε εκούσια εξορία σε χώρο δικής του επιλογής αλλά και πάλι με πλεκτάνη οι Γενουάτες τον έφεραν στη Γένουα, όπου ο μελλοντικός Βασιλιάς Ιάκωβος Α' παρέμεινε για πολλά χρόνια. Αν και η κυπριακή οικονομία κατ' ουδένα τρόπο δεν κατέρρευσε, ο πόλεμος σήμανε το τέλος της εποχής της μεγάλης ευμάρειας που είχε βασιστεί στη στρατηγική εμπορική της θέση.

Η Ύστερη Φραγκοκρατία στην Κύπρο, 1374-1474

Η εισβολή και διχοτόμηση της Κύπρου το 1374, ακριβώς 600 χρόνια πριν από την πιο πρόσφατη εισβολή και διχοτόμηση, εγκαινίασε ποικιλοτρόπως μια νέα ιταλική φάση της κυπριακής ιστορίας. Όχι μόνο η Αμμόχωστος ήταν κάτω από την άμεση διακυβέρνηση της Γένουας, αλλά και ο θάνατος ή η εξορία μεγάλου αριθμού των φραγκόφωνου πληθυσμού, σαν αποτέλεσμα του πολέμου, μετέβαλε ριζικά τη δημογραφική σύνθεση των ευγενών. Από τώρα και στο εξής Ιταλοί, Έλληνες και άλλοι διαδραμάτιζαν ένα αυξανόμενα κυρίαρχο ρόλο στην κοινωνία. Αυτό βλέπουμε να συνοδεύετηκε

population as a result of the war radically changed the demographic make-up of the nobility. From now on Italians, Greeks, and others played an increasingly predominant role in society.

Accompanying this we also see the gradual rise of the Italian language — even its influence on Greek — helped in part by James' long captivity in Genoa and that of his son, Janus, named after the Roman god of Genoa.

It is probably not coincidental that the University of Padua became virtually the institution of higher learning for Cypriots. Although Cypriots are attested at the university as early as the mid-1300s, it is the scholarship that Peter of Caffron set up in 1393 for Cypriots in Padua that provided the impetus for the great increase in the Cypriot student population there in the 15th and 16th centuries. Since Venice conquered Padua in 1406, and the institution became almost the official university for Venice, intellectual ties between the Cypriot elite and Venice were already strong in the early 15th century. Even a member of the royal family, Cardinal Lancelot of Lusignan, studied at the university from 1428, before ending his days in the service of the Duke of Savoy from 1442 to 1451. (Hugh of Lusignan also became cardinal and spent time in Italy.) This can only have served to further encourage both the rise of the Italian language in Cyprus at the expense of French and, eventually, the

και από τη σταδιακή άνοδο της χρήσης της ιταλικής γλώσσας — ακόμα και την επίδρασή της στην ελληνική — πράγμα που υποβοήθησε εν μέρει, η μακρά αιχμαλωσία στη Γένουα του Ιακώβου και του γιου του Ιανού, που πήρε το όνομά του από τον ρωμαϊκό θεό της Γένουας.

Ίσως να μην είναι τυχαίο που το Πανεπιστήμιο της Πάδουας έγινε το κατεξοχήν ίδρυμα ανώτερης μόρφωσης για τους Κυπρίους. Η παρουσία Κυπρίων στο πανεπιστήμιο μαρτυρείται ήδη γύρω στα 1350. Ήταν όμως η υποτροφία που καθιέρωσε ο Πέτρος Καφφρόν το 1393 για τους Κυπρίους στην Πάδουα, που συνέτεινε στη μεγάλη αύξηση του κυπριακού φοιτητικού πληθυσμού εκεί, κατά τον 15ο και 16ο αιώνα. Καθώς η Βενετία είχε κατακτήσει την Πάδουα το 1406 και το ίδρυμα αυτό έγινε σχεδόν το επίσημο πανεπιστήμιο της Βενετίας, οι πνευματικές σχέσεις μεταξύ της κυπριακής ελίτ και της Βενετίας ήταν ήδη στενές στα μέσα του 15ου αιώνα. Μάλιστα ένα μέλος της βασιλικής οικογένειας, ο Καρδινάλιος Λάνσελοτ Λουζινιανός, φοίτησε στο Πανεπιστήμιο από το 1428, πριν τελειώσει τις μέρες του στην υπηρεσία του Δούκα της Σαβοΐας όπου εργάστηκε από το 1442 μέχρι το 1451. (Ο Ούγος Λουζινιανός έγινε επίσης καρδινάλιος και έζησε για κάποιο διάστημα στην Ιταλία.) Αυτό δεν μπορούσε παρά να συμβάλει στην περαιτέρω ενθάρρυνση τόσο της ιταλικής γλώσσας σε βάρος της γαλλικής στην Κύπρο, όσο και της επιρροής της Βενετίας σε σχέση με εκείνη της Γένουας. Η κυπριακή παρουσία στην Πάδουα έγινε τόσο ισχυρή ώστε υπήρχε ένα επίσημο «Κυπριακό Έθνος» στο

influence of Venice over Genoa. The Cypriot presence in Padua became so strong that there was an official «Cypriot Nation» in the university. This lasted well beyond the Turkish conquest of 1571, and a manuscript of the Cypriot Nation's statutes, written by a Greek in the 17th century, survives in the Padua University Library.

Nevertheless Genoa now had a colony in Famagusta, with a Genoese bishop and a substantial Genoese community, although the Greek population outnumbered them. For his release from captivity in 1383, James (1382-98) was forced, among other things, to give up sovereignty of the city and the surrounding area, what has been described as a state within a state, now ruled by a captain. The Genoese also now required major international shipping to go through Famagusta. Still, in the 15th century the city did not enjoy the prosperity it had had in the 14th. Other trading groups stayed away from the port, reducing its income. Some of the population emigrated, and in 1394 an Italian visitor, Nicolo da Martoni, noted that «a great part, almost a third, is uninhabited, and the houses are destroyed, and this has been done since the date of the Genoese lordship.» The bishop's revenues were only half what they had been before the war, and there were complaints that the city was unhealthy. Moreover, defence against external threats from the Cypriot troops, Catalan pirates, and Mameluke invaders cost

πανεπιστήμιο. Αυτό συνέχισε να υφίσταται αρκετά μετά την τουρκική κατάκτηση του 1571 κι ένα χειρόγραφο με τους κανονισμούς του «Κυπριακού Έθνους», γραμμένο από έναν Έλληνα τον 17ο αιώνα, σώζεται στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου της Πάδουας.

Οστόσο, η Γένουα είχε τώρα μια αποικία στην Αμμόχωστο με Γενονάτη επίσκοπο και μια ουσιαστική γενονάτικη κοινότητα, αν και ο ελληνικός πληθυσμός ήταν μεγαλύτερος. Για την απελευθέρωσή του από την αιχμαλωσία το 1383, ο Ιάκωβος (1382-98) υποχρεώθηκε, μεταξύ άλλων, να παραχωρήσει την κυριαρχία της πόλης και της γύρω περιοχής, κάτι που έχει περιγραφεί ως κράτος εν κράτει, που ήταν τώρα κάτω από τη διοίκηση ενός καπιτάνου. Οι Γενονάτες απαίτησαν επίσης η μείζων διεθνής ναυτιλία να χρησιμοποιεί την Αμμόχωστο. Κι όμως, το 15ο αιώνα η πόλη δεν απολάμβανε την ευημερία που είχε το 14ο αιώνα. Άλλοι εμπορικοί όμιλοι δεν έκαναν χρήση του λιμανιού, μειώνοντας έτσι τα εισοδήματά του. Μέρος του πληθυσμού μετανάστευσε και το 1394, ο Ιταλός επισκέπτης Νικολό Μαρτόνι σημείωσε ότι «μεγάλο μέρος, σχεδόν το ένα τρίτο, είναι ακατοίκητο, τα σπίτια είναι χαλασμένα, κι αυτό έχει συμβεί μετά τη γενονάτικη κυριαρχία». Τα εισοδήματα του επισκόπου ήταν τα μισά απ' ό, τι ήταν πριν από τον πόλεμο, υπήρχαν δε παράπονα ότι η πόλη ήταν ανθυγιεινή. Επιπρόσθετα, η άμυνα έναντι στις εξωτερικές απειλές, όπως τα κυπριακά στρατεύματα, οι Καταλανοί πειρατές και οι Μαμελούκοι επιδρομείς, απαιτούσαν δαπάνες,

*Costume und decorationen der Oper Catherina Cornaro von Franz Lachner, Koenig. Baierischem Hof-Kapellmeister, auf dem
Koeniglichen Theatre zu Berlin aufgefuehrt unter denr General-Intendantur des Herrn von Kuestner; 1846*
Stage set for Franz Lachner's opera Caterina Cornaro in an 1846 album of lithographs

Λιθογραφία σκηνικού της όπερας του Franz Lachner με τίτλο **Κατερίνα Κορνάρο**, σε έντυπο λεύκωμα του 1846

money, even if the island did have a military value. By 1447 Genoa decided to turn the administration of the colony over to the Banco di San Giorgio of Genoa. Famagusta continued to decline, however, and even some citizens chose to leave and join the Genoese communities in Limassol and Nicosia instead.

The Cypriots tried and failed to retake Famagusta, already in Peter II's reign. James' son Janus (1398-1432), who was born and raised in Genoa and not allowed to leave until 1391, laid siege to the town in 1401, but gave up in 1403 upon the arrival of a Genoese fleet. Finally, at the death of Janus' son John II (1432-58), the legitimate heir was John's daughter Charlotte, whose second husband was Louis, the son of the Duke of Savoy. John's illegitimate son, James «the Bastard,» decided to take Cyprus by force. In 1464, after a long siege, he succeeded both in ending Genoese rule in Famagusta and in driving Louis and Charlotte into exile. This relief from the domination of one Italian state was short-lived, however, because three other Italian entities cast their gaze on the island: Savoy, Venice, and Naples. From the West Charlotte continued her efforts, and in the end left her claim to the Duke of Savoy. James, now King James II, married the Venetian Caterina Cornaro, whose family already had significant interests in the Cypriot sugar industry. It was arranged that the

έστω κι άν το νησί είχε στρατιωτική σημασία. Το 1447 η Γένουα αποφάσισε να παραδώσει τη διακυβέρνηση της αποικίας στην Τράπεζα του Αγίου Γεωργίου της Γένουας. Ωστόσο, η Αμμόχωστος συνέχισε να παρακμάζει, μάλιστα μερικοί από τους κατοίκους επέλεξαν να φύγουν και να ενωθούν με τις κοινότητες της Λεμεσού και της Λευκωσίας.

Οι Κύπριοι είχαν επιχειρήσει ανεπιτυχώς να ανακαταλάβουν την Αμμόχωστο ήδη από τον καιρό της βασιλείας του Πέτρου Β'. Ο Ιανός (1398-1432), γιος του Ιακώβου, ο οποίος είχε γεννηθεί και μεγαλώσει στη Γένουα και δεν του επετράπη να επιστρέψει μέχρι του 1391, πολιόρκησε την πόλη το 1401, αλλά εγκατέλειψε την προσπάθεια το 1403, όταν κατέφθασε ο γενουάτικος στόλος. Τελικά, μετά το θάνατο του γιου του Ιανού, Ιωάννη Β' (1432-58), νόμιμος διάδοχος του θρόνου ήταν η θυγατέρα του Ιωάννη, Καρλόττα, της οποίας ο δεύτερος σύζυγος ήταν ο Λουδοβίκος, γιος του Δούκα της Σαβοΐας. Ο νόθος γιος του Ιωάννη, Ιάκωβος ο Νόθος, απεφάσισε να καταλάβει την Κύπρο με τη χρήση βίας. Μετά από μακρά πολιορκία, κατάφερε, το 1464, να τερματίσει τη γενουάτικη κυριαρχία της Αμμοχώστου και να εξορίσει το Λουδοβίκο και τη Καρλόττα. Ωστόσο, αυτή η ανακούφιση από την κυριαρχία ενός ιταλικού κράτους δεν κράτησε για πολύ, αφού τρεις άλλες ιταλικές οντότητες ορέγονταν τώρα το νησί: η Σαβοΐα, η Βενετία και η Νεάπολη. Από τη Δύση, η Καρλόττα συνέχισε τις προσπάθειές της, παραχωρώντας τελικά τις απαιτήσεις της στο Δούκα της Σαβοΐας. Ο

Costume und decorationen der Oper Caterina Cornaro von Franz Lachner, Koenig. Baierischem Hof-Kapellmeister, auf dem Koeniglichen Theatre zu Berlin aufgefuehrt unter denr General-Intendantur des Herrn von Kuestner; 1846

Costumes for Franz Lachner's opera Caterina Cornaro in an 1846 album of lithographs

Λιθογραφία των κοστουμιών της σόπερας του Franz Lachner με τίτλο Κατερίνα Κορνάρο, σε έντυπο λεύκωμα του 1846

Venetian state would be Caterina's heir, should she die childless, but James III was born in 1473, the year of James II's death. With such an unstable situation the party of the Kingdom of Naples took the opportunity to murder Caterina's uncle and advisor, Andrew, and attempted a coup, only to be stopped by the Venetian fleet. With the death of the infant James III in 1474, Venice de facto came into power, already considering the island a colony, to which it sent a *provveditore* as its highest officer. De jure it looked as if Venice would simply inherit the island at Caterina's death, but when Charlotte's party failed an assassination attempt against Caterina in 1479, this helped persuade Venice that Caterina ought to be coaxed into abdicating earlier in favour of direct Venetian rule. This she did in 1489, living out her days in Asolo.

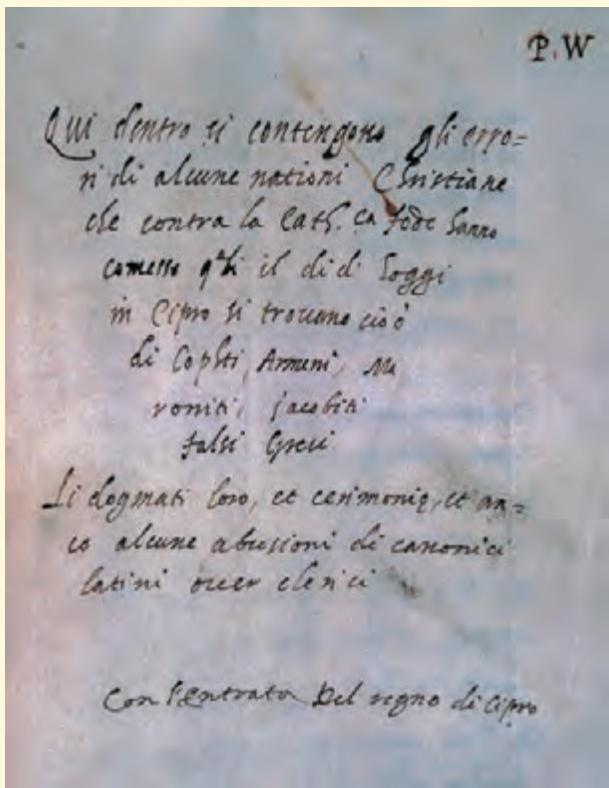
Venetian Rule, 1474-1571

In almost all guides, lay histories, and textbooks, and in most general «scholarly» works on the history of Cyprus, the Venetian period is painted with the darkest possible colours. For over half a century, however, almost all serious research into the sources has shown that for the most part the opposite holds. True, it was a colonial rule by a commercial state, Cyprus was in part a military outpost, and it was still a government of the 15th and 16th centuries, but by the standards of the time

Ιάκωβος, τώρα Βασιλιάς Ιάκωβος Β', παντρεύτηκε την Ενετή Αικατερίνη Κορνάρο, της οποίας η οικογένεια είχε ήδη σημαντικά συμφέροντα στην κυπριακή βιομηχανία ζάχαρης. Είχε διευθετηθεί ότι αν η Αικατερίνη πέθαινε χωρίς παιδιά, διάδοχος της θα ήταν το ενετικό κράτος. Το 1473 όμως γεννήθηκε ο Ιάκωβος Γ', τον ίδιο χρόνο που πέθανε ο Ιάκωβος Β'. Με τέτοιες ασταθείς συνθήκες, οι οπαδοί του βασιλείου της Νεαπόλεως άρπαξαν την ευκαιρία να δολοφονήσουν τον θείο και σύμβουλο της Αικατερίνης, Ανδρέα, και επεχείρησαν πραξικόπημα, το οποίο όμως εμποδίστηκε από τον ενετικό στόλο. Με το θάνατο του Ιακώβου Γ', βρέφους ακόμα, το 1474, η Βενετία ανέλαβε ντε φάκτο την εξουσία στην Κύπρο, θεωρώντας ήδη το νησί ως αποικία της και στέλλοντας εκεί ένα Γενικό Προβλεπτή (*Provveditore*) ως τον ανώτατο αξιωματούχο. Έτσι ντε γιούρε φαινόταν ότι η Βενετία θα κληρονομούσε την Κύπρο όταν θα πέθαινε η Αικατερίνη αλλά, όταν το 1479 οπαδοί της Καρλόττας δοκίμασαν ανεπιτυχώς να δολοφονήσουν την Αικατερίνη, η Βενετία πείστηκε ότι έπρεπε να καταφέρει την Αικατερίνη να παραιτηθεί νωρίτερα, ώστε να αναλάβει η Βενετία την άμεση διακυβέρνηση της Κύπρου. Αυτό έπραξε η Αικατερίνη το 1489, περνώντας το υπόλοιπο της ζωής της στο Αζόλο.

Ενετοκρατία, 1474-1571

Σε όλους σχεδόν τους οδηγούς, τη λαϊκή ιστοριογραφία, τα ιστορικά εγχειρίδια και τις

(Anonymous manuscript), *Qui dentro si contengono gli errori di alcune nationi Christiane* (Venice); 1580-1595

A survey of Cyprus carried out in the last years of Venetian rule which ended in 1571. It deals in detail with the differences between the Christians that coexisted on the island.

(Ανώνυμο χειρόγραφο), *Qui dentro si contengono gli errori di alcune nationi Christiane* (Βενετία), 1580-1595

Επισκόπηση της Κύπρου που πραγματοποιήθηκε στα ίστερα χρόνια της ενετοκρατίας που διάρκεσε μέχρι το 1571. Ασχολείται σε έκταση με τις διαφορές των Χριστιανών που συνυπήρχαν στην Κύπρο.

περισσότερες γενικές «επιστημονικές» εργασίες για την ιστορία της Κύπρου, η ενετική περίοδος περιγράφεται με όσο το δυνατό πιο σκοτεινά χρώματα. Για περισσότερο από μισό αιώνα όμως, όλη σχεδόν η σοβαρή έρευνα μέσα από τις γραπτές πηγές έχει δείξει ότι σε μεγάλο βαθμό ισχύει το αντίθετο. Σίγουρα επρόκειτο για μια αποικιακή διακυβέρνηση από ένα εμπορικό κράτος, και η Κύπρος ήταν σε κάποιο βαθμό μια στρατιωτική εμπροσθοφυλακή. Ήταν επίσης μια κυβέρνηση του τύπου του 15ου και 16ου αιώνα αλλά, με τα πρότυπα της εποχής, η ενετική περίοδος στην Κύπρο ωφέλησε πολύ τους κατοίκους. Η εσωτερική ασφάλεια και το πλεονέκτημα του ότι ανήκαν σε μια μεγάλη εμπορική αυτοκρατορία, είχαν σαν αποτέλεσμα αυξημένο εμπόριο των παραδοσιακών κυπριακών προϊόντων, όπως σιτηρά, αλάτι, ζάχαρη και βαμβάκι. Αυτό αφενός έφερε κέρδος στους Ενετούς και αφετέρου ενίσχυσε αριθμητικά τη μέση και ανώτερη τάξη των Κυπρίων, τόσο των Ελλήνων όσο και των Λατίνων. Μάλιστα, πολλοί Κύπριοι μεταφέρθηκαν στη Βενετία, όπως οι Ελληνοκύπριοι, μέλη της Ελληνικής Αδελφότητας της Βενετίας, ενώ άλλοι εργάζονταν σε εμπορικά πλοία. Στο μεταξύ βελτιώθηκε επίσης η μοίρα των Κυπρίων παροίκων και του ελληνικού κλήρου. Η πιο πειστική και σημαντική απόδειξη κατά του μύθου της γενικής παρακμής είναι η μεγάλη αύξηση του πληθυσμού κατά την ενετική περίοδο, ο οποίος υπερδιπλασιάστηκε. Αυτό δε συνοδεύτηκε από την ανάπτυξη των πόλεων και

the Venetian era on Cyprus was very beneficial for the inhabitants. Internal security and the advantages of being in a great trading empire led to increased trade in the traditional Cypriot products, grain, salt, sugar, and cotton, bringing profits to Venetians and an increasing number of the middle and upper classes of Cypriots, Greek and Latin alike. Many Cypriots actually transferred to Venice, such as the Greek Cypriot members of the Hellenic Fraternity of Venice, while others worked on ships in the trade routes. Meanwhile the lot of Greek serfs and the Greek clergy was improved as well. The most telling and important proof against the myth of general decay is the great increase in population in the Venetian period, more than doubling, and this was accompanied by the growth of the cities and the expansion of arable land. This growth, moreover, is best seen in context: the last century of Lusignan rule that preceded it, and the first centuries of Turkish rule that followed, were marked by demographic decline.

Venetian Cyprus was governed by a council, the *Regimento*, headed by the *luogotenente*, who had two advisors. The Captain of Famagusta was the military leader, unless Venice thought it necessary to send a *provveditore*. By 1480 the language of government, at least its communication with Venice, changed from French to Italian. In many other respects, however, the earlier system of

την επέκταση της καλλιεργήσιμης γης. Αυτή η ανάπτυξη είναι πιο εμφανής αν εξεταστεί στο ιστορικό της πλαίσιο: ο τελευταίος αιώνας της Φραγκοκρατίας που προηγήθηκε και οι πρώτοι αιώνες της Τουρκοκρατίας που ακολούθησαν, σημαδεύτηκαν από πληθυσμιακή ύφεση.

Η ενετική Κύπρος διοικείτο από ένα Συμβούλιο, το *Regimento*, με επικεφαλής τον Τοποτηρητή (*Luogotenente*), ο οποίος διέθετε δύο συμβούλους. Ο Διοικητής της Αμμοχώστου ήταν ο στρατιωτικός ηγέτης, εκτός αν η Βενετία έκρινε αναγκαίο να αποστείλει ένα Γενικό Προβλεπτή (*Provveditore*). Μέχρι το 1480 η επίσημη γλώσσα, τουλάχιστον στην επικοινωνία της κυβέρνησης με τη Βενετία, είχε αλλάξει από τα Γαλλικά στα Ιταλικά. Ωστόσο, σε πολλούς άλλους τομείς, διατηρήθηκε το προηγούμενο σύστημα διακυβέρνησης. Όπως και στην υπό γενουάτικο έλεγχο Αμμόχωστο όμως, οι Ενετοί, κατά τη διάρκεια της κυριαρχίας τους, έλεγχαν τους κυπριακούς εκκλησιαστικούς διορισμούς.

Η ενετική κυριαρχία συνοδεύτηκε από την

Ιταλική Αναγέννηση, η οποία μέχρι τότε είχε μόνο επιφανειακή παρουσία στην Κύπρο.

Ιστορικοί τέχνης έχουν αναγνωρίσει μια «Ιταλο-Βυζαντινή» τεχνοτροπία στη ζωγραφική, σε τοιχογραφίες και εικόνες. Οι Έλληνες ζωγράφοι συνέχισαν να ακολουθούν βυζαντινά πρότυπα, ενώ έδειχναν να μην αγνοούν τις ιταλικές εξελίξεις στην τέχνη. Ωραία δείγματα της τεχνοτροπίας αυτής βρίσκονται στη Γαλάτα και

Dan Egli, Reise zum heiligen Grabe so M. Daniel Ecklein von Arau gen Jerusalem gethan; 1659

Daniel Ecklein spent several months in Venetian Cyprus in 1553 on his way to Jerusalem. His observations about Cyprus are recorded in his book.

O Daniel Ecklein έμεινε στην ενετική Κύπρο για αρκετούς μήνες το 1553 καθ' οδόν προς την Ιερουσαλήμ και κατέγραψε τις εντυπώσεις του σε βιβλίο.

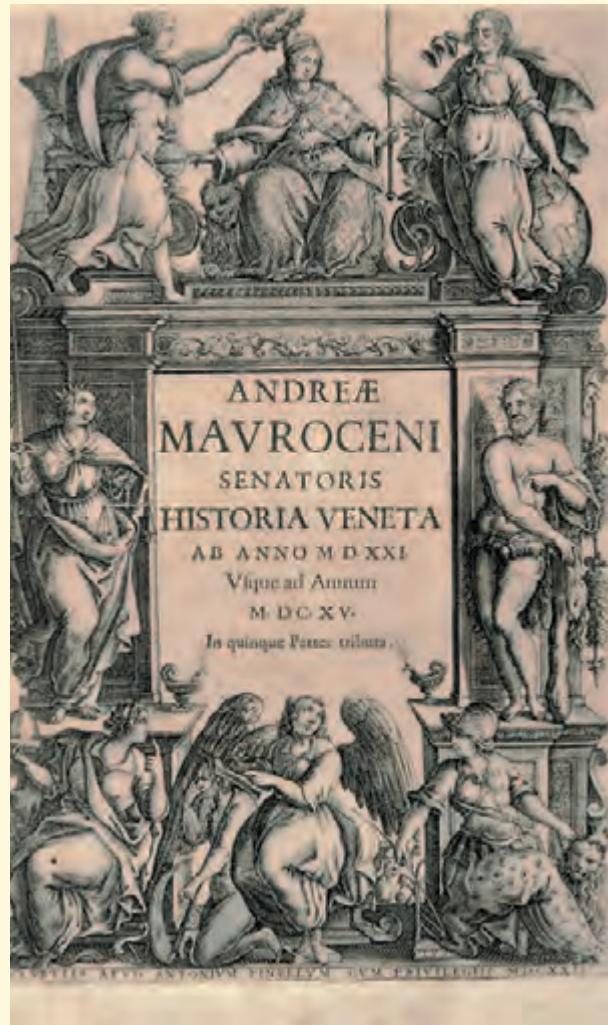
τον Καλοπαναγιώτη. Αναγεννησιακά, αρχιτεκτονικά στοιχεία παρατηρούνται σε πολλά κτίρια της περιόδου, αν και στις ελληνικές εκκλησίες ο «Φραγκο-Βυζαντινός» ρυθμός δεν έχει επισκιασθεί. Γνήσια αναγεννησιακά στοιχεία υπάρχουν, για παράδειγμα, στον ξενώνα που είναι προσαρτημένος στο μοναστήρι των Αυγούστινιανών στη Λευκωσία και στο παλάτι της Αμμοχώστου, αλλά τα σπουδαιότερα έργα είναι οι κλασικές οχυρώσεις της Κερύνειας, της Αμμοχώστου και πάνω απ' όλα της Λευκωσίας. Τα τείχη της Λευκωσίας, σχεδιασμένα από τον Ασκάνιο Σαβορνιάνο και κατασκευασμένα μόλις πριν την τουρκική εισβολή του 1570, σχηματίζουν ένα τέλειο κύκλο με έντεκα καρδιόσχημους προμαχώνες, σε ίσες αποστάσεις ο ένας από τον άλλο. Η Πύλη της Αμμοχώστου με τη βαριά, προεξέχουσα αδρή λιθοδομή της, μεταφέρει τον θεατή σε ένα φανταστικό ταξίδι στην Ιταλία.

Όσον αφορά τη λογοτεχνία, η ποίηση του Πετράρχη επηρέασε τα ελληνικά κυπριακά έργα του 16ου αιώνα, αλλά τα περισσότερα σωζόμενα έργα δείχνουν ότι η Ιταλική ήταν η κυρίαρχη γλώσσα της γνώσης και της λογοτεχνίας. Οι κυπριακές σχολές ήταν συνδεδεμένες με το ενετικό δίκτυο. Μετά τη συμπλήρωση των ανωτέρων σπουδών τους στην Ιταλία, ιδιαίτερα στην Πάδουα, πολλοί Κύπριοι διαφόρων προελεύσεων επέλεγαν να παραμείνουν ως καθηγητές, συγγραφείς ή συντάκτες μεσαιωνικών έργων που προορίζονταν για εκτύπωση, ενώ άλλοι

government was retained, but as with Genoese Famagusta, the Venetians controlled Cypriot ecclesiastical appointments during their rule.

Venetian rule was accompanied by the Italian Renaissance, until then only superficially present in Cyprus. Art historians have identified an «Italo-Byzantine» style of painting, found in wall paintings and icons. Greek artists continued to follow Byzantine models, while showing an awareness of Italian developments. Good examples are in Galata and Kalopanayiotis. Renaissance architectural details are to be found in many structures of the period, although for Greek churches the «Franco-Byzantine» style was not eclipsed. Pure Renaissance elements are in the hospice attached to the Augustinian convent in Nicosia and in the palace of Famagusta, for example, but the greatest works are the classical fortifications in Kyrenia, Famagusta, and, above all, Nicosia. The walls of Nicosia, designed by Ascanio Savorgnano and constructed just before the Turkish invasion of 1570, form a perfect circle with eleven evenly-spaced arrowhead bastions. The Famagusta Gate, with its heavy rustication, takes the viewer on an imaginary journey to Italy.

In literature the poetry of Petrarch influenced 16th century Greek Cypriot works, but for most surviving works Italian was now the dominant

*Andreae Mavroceni Senatoris Historia Veneta ab anno MDXXI.
Usque ad Annum MDCXV; 1623*

*The book is a primary source of the history of Venetian Cyprus
and the War of Cyprus.*

*To βιβλίο αποτελεί πηγή για την κυπριακή ιστορία των
ενετικών χρόνων και του Πολέμου της Κύπρου.*

West facade of Famagusta Gate in Nicosia, an example of Venetian Renaissance architecture

Δυτική πρόσοψη της Πύλης Αμμοχώστου στη Λευκωσία, δείγμα ενετικής αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής

language of learning and literature. Cypriot schools were linked to the Venetian network. Upon completion of their higher studies in Italy, especially Padua, several Cypriots of varying backgrounds chose to stay as professors, authors, and editors of medieval works for printing, whereas others returned to play a role in the government bureaucracy. In 1531 a commission was set up for the Italian translation of the important Cypriot legal code the *Assizes des bourgeois*, accomplished by Florio Bustron in 1534. More importantly, the 16th century was the Italian century in Cypriot historiography. Florio Bustron himself composed an important chronicle in Italian. The similar chronicle known as *Amadi* was also written in Italian, perhaps largely translated from earlier French sources now lost. One version of the 15th century Greek Cypriot chronicle of Leontios Machairas was translated into Italian as the *Chronicle of Strambali*. A Dominican friar from a cadet line of the royal family, Etienne de Lusignan, began to compose his important *Chorograffia et breve historia dell' isola de Cipro* in 1570 in Naples, having left Cyprus before the Ottoman conquest on a voyage. There are other, less significant Cypriot chronicles in Italian, as well as numerous Italian-language accounts of the conquest itself.

Peaceful rule meant uneventful rule. The Turks raided Limassol in 1539, but the city was by then

επέστρεφαν για να διαδραματίσουν ρόλο στην κυβερνητική γραφειοκρατία. Το 1531 συστάθηκε επιτροπή για την ιταλική μετάφραση του σημαντικού κυπριακού νομικού κώδικα «Ασσίζες της Αυλής της Βουργησίας» (*Assizes des bourgeois*), την οποία έφερε σε πέρας ο Φλώριος Βουστρώνιος το 1534. Ακόμα πιο σημαντικό, ο 16ος αιώνας ήταν ο ιταλικός αιώνας για την κυπριακή ιστοριογραφία. Ο ίδιος ο Φλώριος Βουστρώνιος συνέταξε ένα σημαντικό χρονικό στα Ιταλικά. Ένα παρόμοιο χρονικό, γνωστό ως «*Amadi*», γράφτηκε επίσης στα Ιταλικά, ίσως μεταφρασμένο κατά μεγάλο μέρος από παλαιότερες γαλλικές πηγές, που τώρα έχουν χαθεί. Μια εκδοχή του ελληνικού κυπριακού χρονικού που έγραψε τον 15ο αιώνα ο Λεόντιος Μαχαιράς μεταφράστηκε στα Ιταλικά ως το «*Χρονικό του Στραμπάλντι*». Ένας Δομινικανός μοναχός γόνος ενός κλάδου της βασιλικής οικογένειας, ο Στέφανος Λουζινιανός, άρχισε να συντάσσει το σημαντικό έργο του *Chorograffia et breve historia dell' isola de Cipro* (Χωρογραφία και σύντομη ιστορία της νήσου Κύπρου) το 1570 στη Νεάπολη, έχοντας φύγει για ταξίδι από την Κύπρο πριν από την οθωμανική κατάκτηση του νησιού. Υπάρχουν και άλλα, λιγότερο σημαντικά χρονικά για την Κύπρο καθώς και πολλές περιγραφές της ίδιας της κατάκτησης στα Ιταλικά.

Ειρηνική διοίκηση σήμαινε διοίκηση χωρίς επεισόδια. Οι Τούρκοι επέδραμαν στη Λεμεσό το

The ruins of the Venetian Palace in Famagusta, 1900

Τα ερείπια του Παλατιού των Ενετών στην Αμμόχωστο, 1900

ruined and mostly deserted. The only real disaster came at the end, with the Turkish Conquest. Before that, however, there were a few years of internal unrest, perhaps exacerbated by the increased international tension. Jacob Diassorinos led a Greek rebellion in 1563, but he was quickly executed. The Counter Reformation came to Cyprus when the last archbishop of Nicosia, Filippo Mocenigo, annoyed the Greeks by attempting to implement the harsher decisions of the Council of Trent. The authorities executed the ringleaders of riots that occurred in 1566 during a food shortage, when it was thought that Venice was exporting grain. The Ottomans encouraged conspiracies and rebellions, holding out promises of better years to come under Turkish rule. Meanwhile, the complete restructuring of Nicosia and its defences in the last three years of the Venetian period caused further hardships for the lower classes.

Moreover, the new walls of Nicosia did not work. The Lieutenant Niccolo Dandolo led Venetians and Cypriots of all types in defending the city for six weeks in the summer of 1570, but the capital fell and the defenders were slaughtered. Then it was Famagusta's turn. There the Captain, Marcantonio Bragadino, was in charge, and for almost a year the city held out, until the remaining members of the Venetian and Cypriot garrison surrendered on the condition that their lives be spared. Instead they too

1539, αλλά η πόλη ήταν ήδη ερειπωμένη και σχεδόν εγκαταλειμμένη. Η μόνη πραγματική καταστροφή ήρθε αργότερα με την τουρκική κατάκτηση. Πριν απ' αυτή όμως, υπήρξαν μερικά χρόνια εσωτερικής αναταραχής, που επιδεινώθηκαν ίσως λόγω της αυξημένης διεθνούς έντασης. Ο Ιάκωβος Διασωρίνος ηγήθηκε μιας ελληνικής εξέγερσης το 1563, αλλά δεν άργησαν να τον εκτελέσουν. Η Αντιμεταρρύθμιση ήρθε στην Κύπρο όταν ο τελευταίος αρχιεπίσκοπος της Λευκωσίας Φιλίππος Μοτσενίγκο, ενόχλησε τους Έλληνες προσπαθώντας να εφαρμόσει τις πιο σκληρές αποφάσεις της Συνόδου του Τριδέντου. Οι αρχές εκτέλεσαν τους αρχηγούς των ταραχών που ξέσπασαν το 1566, σε μια περίοδο έλλειψης τροφίμων, όταν υπήρξε υποψία ότι η Βενετία έκανε εξαγωγή σιταριού. Οι Οθωμανοί ενεθάρρυναν συνωμοσίες και εξεγέρσεις, δίνοντας υποσχέσεις για καλύτερα χρόνια κάτω από τουρκική διοίκηση. Στο μεταξύ, η πλήρης ανακατασκευή της Λευκωσίας και των τειχών της τα τρία τελευταία χρόνια της ενετικής περιόδου επέφερε περαιτέρω στερήσεις στις χαμηλότερες τάξεις.

Τελικά, τα νέα τείχη της Λευκωσίας δεν απέδωσαν. Ο τοποτηρητής Νικολό Ντάντολο ηγήθηκε Ενετών και Κυπρίων όλων των κατηγοριών στην υπεράσπιση της πόλης για έξι εβδομάδες το καλοκαίρι του 1570, αλλά η πρωτεύουσα έπεσε και οι υπερασπιστές της σφαγιάστηκαν. Μετά ήρθε η σειρά της

were slaughtered, except that Bragadino merely lost his nose and ears. Two weeks later, however, he was flayed alive. His skin was stuffed with straw and sent to Constantinople as a trophy, but the Venetians managed to retrieve it in 1580 and bring it back to Venice. Thus ended almost two centuries of practically continuous Italian rule in all or parts of Cyprus.

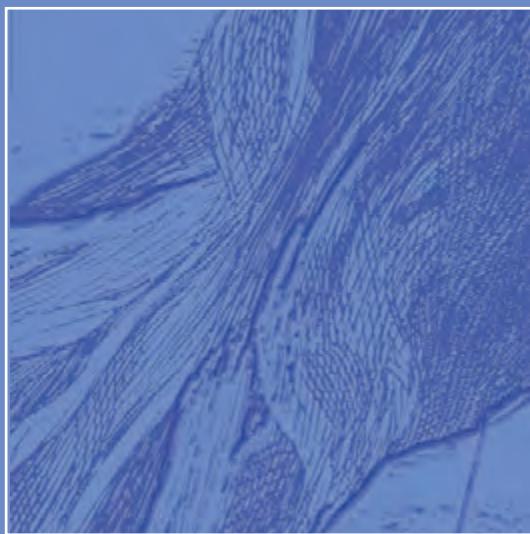
Αμμοχώστου. Εκεί ήταν επικεφαλής ο Καπιτάνος Μαρκαντόνιος Βραγαδίνος και η πόλη άντεξε σχεδόν για ένα χρόνο, μέχρι που τα εναπομείναντα μέλη της φρουράς, Ενετοί και Κύπριοι, παραδόθηκαν με τον όρο ότι θα τους χάριζαν τις ζωές τους. Αντ' αυτού σφαγιάστηκαν, εκτός από τον Βραγαδίνο του οποίου απλά έκοψαν τη μύτη και τα αυτιά. Ωστόσο, δύο εβδομάδες αργότερα τον έγδαραν ζωντανό.

Γέμισαν το δέρμα του με άχυρο και το έστειλαν στην Κωνσταντινούπολη ως τρόπαιο, αλλά οι Ενετοί κατάφεραν να το πάρουν το 1580 και να το φέρουν πίσω στη Βενετία. Έτσι τέλειωσαν δύο σχεδόν αιώνες συνεχούς ιταλικής κυριαρχίας ολόκληρης ή μέρους της Κύπρου.

Flemish armorial tapestry with the arms of the Cornaro of Venice; circa 1680

Φλαμανδική ταπισερί με το οικόσημο του Οίκου των Κορνάρο της Βενετίας,
γύρω στα 1680

BRITISH RULE

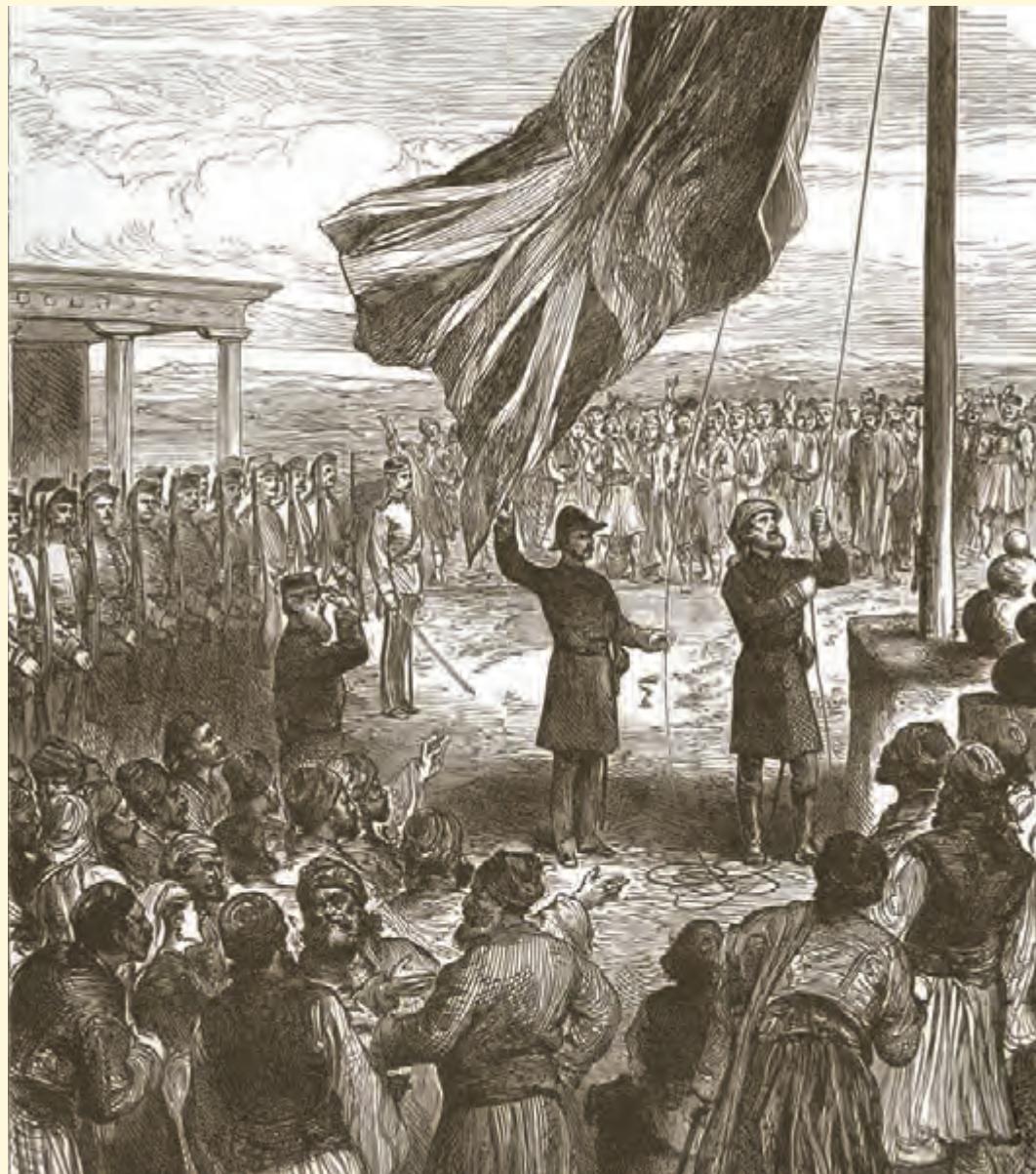
Stavros Panteli

Visiting University Lecturer

Η ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Σταύρος Παντελή

Επισκέπτης Λέκτορας Πανεπιστημίου

Hoisting the British flag at Nicosia, the capital of Cyprus, The Illustrated London News, 10.8.1878

Υψώνοντας τη βρετανική σημαία στη Λευκωσία, The Illustrated London News, 10.8.1878

For the second time in its history, Cyprus became a valuable possession of England. It is a significant fact because, to date, the English hold the unique distinction of being the only foreign power to control the Island twice. In 1191, it was acquired by chance and recourse to war and then sold within a few months for a handsome fee. In 1878 (687 years later), it was taken over by diplomatic agency and it remained under the English Crown for 82 years. To protect their commercial and strategic interests, the British, according to Lord Salisbury (then Foreign Secretary), saw fit to «erect another dyke behind the shattered Turkish breakwater.»

A combination of factors, including the general European concern over the worsening state of the ‘sick man of Europe’ (Ottoman Empire), the Russo-Turkish War of 1877 (leading to the Treaty of San Stefano on 3 March 1878) and above all, perhaps, Disraeli’s (Britain’s first Jewish Prime Minister) ‘forward’ policy, led to possession of the island.

Hence, the myth of the takeover of Cyprus became a reality and a necessity. On 10 May, the outlines of an agreement had been sent to Sir Austen Henry Layard, the British Ambassador in Constantinople, with instructions to proceed with the negotiations as soon as word arrived from London. Six days later the British cabinet approved the projected convention and, as soon as it became clear that Russia would insist on the retention of Kars and

Πια δεύτερη φορά στην ιστορία της, η Κύπρος έγινε πολύτιμη κτήση της Αγγλίας. Είναι ένα σημαντικό γεγονός, διότι οι Άγγλοι κατέχουν μέχρι σήμερα το μοναδικό προνόμιο να είναι η μόνη ξένη δύναμη που είχε υπό τον έλεγχό της την Κύπρο δύο φορές. Το 1191, αποκτήθηκε τυχαία και με πόλεμο κι έπειτα πωλήθηκε για ένα σεβαστό ποσό σε διάστημα λίγων μηνών. Το 1878 (687 χρόνια αργότερα), καταλήφθηκε με διπλωματικά μέσα και παρέμεινε υπό το Αγγλικό Στέμμα για 82 χρόνια. Σύμφωνα με τον Λόρδο Σόλσμπερι (τότε Υπουργό Εξωτερικών), για να προστατεύσουν τα εμπορικά και στρατηγικά τους συμφέροντα, οι Βρετανοί θεώρησαν σωστό να «ανεγέρουν ακόμα ένα προστατευτικό φράγμα πίσω από τον θρυμματισμένο τουρκικό κυματοθραύστη».

Ένας συνδυασμός παραγόντων, περιλαμβανομένων της γενικής ευρωπαϊκής ανησυχίας για την επιδεινούμενη κατάσταση του «ασθενούς της Ευρώπης» (Οθωμανική Αυτοκρατορία), του Ρωσοτουρκικού Πολέμου του 1877 (που οδήγησε στη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου στις 3 Μαρτίου 1878) και ίσως πάνω απ' όλα στην ‘πρωθητική’ πολιτική του Ντισραέλι (ο πρώτος Εβραίος Πρωθυπουργός της Αγγλίας) οδήγησε στη παραχώρηση του νησιού.

Έτσι, ο μύθος της κατάληψης της Κύπρου έγινε πραγματικότητα και αναγκαιότητα. Στις 10 Μαΐου, το περίγραμμα μιας συμφωνίας είχε σταλεί στον Σερ Όστεν Χένρι Λέιαρντ, τον

Batum, Layard was instructed on 23 May, to submit the draft agreement to the Sultan. He was given 48 hours to take it or leave it. How could he refuse? Four days earlier, in fact, he had sent a telegram to London asking for help, money and an alliance.

On 25 May, during an interview with Layard, the Sultan, who was suffering from great depression, relieved to hear that only Cyprus was demanded, gladly conceded it. According to the Layard Papers, Abdul Hamid II on that occasion, and unlike all previous audiences with him, had a host of guards around him because he had heard that Layard was about to assassinate him. At all events, in view of the English threat to desist from further opposition to the Russian advance and from further efforts to postpone the partition of his Empire — at one stage in June 1878 the Turks suspected that there was a secret understanding between England, Austria and Russia for the dissection of their country — the Sultan made no objection and the Convention was signed in secret on 4 June. Its publication during the 1878 Berlin Congress came as a «thunder-clap» upon the diplomatic world.

The first step in the transfer of Cyprus from Turkish to British rule was the signature of the Convention of Defensive Alliance between the two countries with respect to the Asiatic Provinces of Turkey (known as the ‘Cyprus Convention’) in the

Βρετανό Πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη, με οδηγίες να προχωρήσει σε διαπραγματεύσεις μόλις θα λαμβανόταν μήνυμα από το Λονδίνο. Έξι μέρες αργότερα το βρετανικό κυβερνητικό συμβούλιο ενέκρινε την προβλεπόμενη σύμβαση και, μόλις έγινε σαφές ότι η Ρωσία θα επέμενε να κρατήσει το Καρς και το Μπατούμ, ο Λέιαρντ έλαβε οδηγίες στις 23 Μαΐου, να υποβάλει το προσχέδιο συμφωνίας στο Σουλτάνο. Στον τελευταίο δόθηκε προθεσμία 48 ωρών να το δεχτεί ή να το απορρίψει. Πώς μπορούσε να αρνηθεί; Τέσσερις μέρες πριν είχε, ως γεγονός, στείλει τηλεγράφημα στο Λονδίνο, ζητώντας βοήθεια, χρήματα και συμμαχία.

Στις 25 Μαΐου, στη διάρκεια μιας συνεντεύξεις με τον Λέιαρντ, ο Σουλτάνος, ο οποίος υπέφερε από βαθιά κατάθλιψη κι ανακουφισμένος όταν πληροφορήθηκε ότι του ζητούσαν μόνο την Κύπρο, συγκατατέθηκε ευχαρίστως. Σύμφωνα με τα επίσημα έγγραφα του Λέιαρντ, σ’ εκείνη την περίπτωση και αντίθετα με προηγούμενες ακροάσεις που είχε μαζί του, ο Αμπντούλ Χαμίντ περιστοιχιζόταν από πολυάριθμη φρουρά, γιατί είχε ακούσει ότι ο Λέιαρντ θα τον δολοφονούσε. Εν πάσῃ περιπτώσει, εν όψει της αγγλικής απειλής να απέσχει από περαιτέρω εναντίωση στη ρωσική προέλαση, καθώς κι από περαιτέρω προσπάθειες να αναβάλει τη διχοτόμηση της Αυτοκρατορίας του — σε κάποια φάση τον Ιούνιο του 1878 οι Τούρκοι υποψιάζονταν ότι υπήρχε μυστική συνεννόηση μεταξύ της Αγγλίας, της Αυστρίας και της Ρωσίας για τον διαμελισμό της

A day ashore at Larnaca, The Graphic, 9.11.1878

Μια μέρα στη παραλία της Λάρνακας, The Graphic, 9.11.1878

following terms:

«If Batum, Ardahan, Kars, or any of them shall be retained by Russia, and if any attempt shall be made at any future time by Russia to take possession of any further territories of His Imperial Majesty the Sultan in Asia, as fixed by the Definitive Treaty of Peace, England engages to join His Imperial

χώρας τους — ο Σουλτάνος δεν έφερε ένσταση και η Συνθήκη υπογράφηκε κρυφά στις 4 Ιουνίου. Η δημοσιοποίησή της στη διάρκεια του Συνεδρίου του Βερολίνου το 1878 αντήχησε σαν ‘βροντή’ ανάμεσα στον διπλωματικό κόσμο.

Το πρώτο βήμα στη μεταβίβαση της Κύπρου από την τουρκική στη βρετανική κυριαρχία ήταν η υπογραφή της Συμφωνίας Αμυντικής Συμμαχίας

Majesty the Sultan in defending them by force of arms. In return, His Imperial Majesty the Sultan promises to England to introduce necessary reforms, to be agreed upon later between the two Powers, into the government, and for the protection, of the Christian and other subjects of the Porte in these territories; and in order to enable England to make necessary provision for executing her engagement, His Imperial Majesty the Sultan further consents to assign the Island of Cyprus to be occupied and administered by England.»

μεταξύ των δύο χωρών, σε σχέση με τις Ασιατικές Επαρχίες της Τουρκίας (γνωστής ως η 'Συμφωνία της Κύπρου') με τους ακόλουθους όρους:

«Αν το Μπατούμ, το Αρδαχάν, η Καρς, ή οποιοδήποτε από αυτά κατακρατηθεί από τη Ρωσία, και αν γίνει οποιαδήποτε προσπάθεια οποτεδήποτε στο μέλλον από τη Ρωσία να φέρει υπό την κατοχή της οποιαδήποτε άλλα εδάφη της Αυτού Αυτοκρατορικής Μεγαλειότητας του Σουλτάνου στην Ασία, όπως καθορίζονται από την Οριστική Συνθήκη Ειρήνης, η Αγγλία αναλαμβάνει να ενωθεί με την Αυτού

*The Headquarters Camp in Nicosia of the first British High Commissioner in Cyprus Sir Garnet Wolseley,
The Illustrated London News, 8.9.1878*

To αρχηγείο του Sir Garnet Wolseley στην Λευκωσία, The Illustrated London News, 8.9.1878

Sir Garnet Wolseley courting Cyprus, Punch, 3.8.1878

Σκίτσο με τον Sir Garnet Wolseley να φυλά το χέρι της Κύπρου, Punch, 3.8.1878

That was Article 1 of the Convention, signed on 4 June at the Imperial Palace of Yeldiz. Furthermore, an Annex containing six conditions was signed on 1 July. The two most important (the third and sixth) read as follows:

«That England will pay to the Porte whatever is the present excess of revenue over expenditure in the

Αυτοκρατορική Μεγαλειότητα τον Σουλτάνο στην υπεράσπισή τους με τη βία των όπλων. Σε αντάλλαγμα, η Αυτού Αυτοκρατορική Μεγαλειότητα ο Σουλτάνος υπόσχεται στην Αγγλία να επιφέρει τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα συμφωνηθούν αργότερα μεταξύ των δύο Δυνάμεων, στη διακυβέρνηση και για την προστασία των Χριστιανών και άλλων υπηκόων της Πύλης σε αυτά τα εδάφη. Και για να καταστήσει την Αγγλία ικανή να προβεί στις αναγκαίες φροντίδες προς τήρηση της δέσμευσής της, η Αυτού Αυτοκρατορική Μεγαλειότητα ο Σουλτάνος συγκατατίθεται να παραχωρήσει τη Νήσο Κύπρο για να κατέχεται και να διοικείται από την Αγγλία».

Αυτό ήταν το 1ο Άρθρο της Συνθήκης, που υπογράφτηκε στο Αυτοκρατορικό Ανάκτορο του Γιελντίζ στις 4 Ιουνίου. Επιπρόσθετα, ένα Παράρτημα που περιλάμβανε έξι όρους υπογράφτηκε την 1η Ιουλίου. Οι πιο σημαντικοί από αυτούς (ο τρίτος και ο έκτος) έχουν ως εξής:

«Η Αγγλία θα καταβάλλει στην Πύλη οτιδήποτε αποτελεί το παρόν πλεόνασμα του εισοδήματος έναντι των δαπανών στο νησί. Αυτό το πλεόνασμα θα υπολογίζεται και θα καθορίζεται σύμφωνα με τον μέσο όρο των τελευταίων πέντε ετών.

«Αν η Ρωσία αποδόσει στην Τουρκία το Καρς και τις άλλες κατακτήσεις που έγιναν από αυτή στην Αρμενία κατά τον τελευταίο πόλεμο, τότε η

Lord Kitchener, seated in the centre, carried out the first trigonometrical survey of Cyprus between 1878 and 1883

Ο Λόρδος Κίτσενερ, καθήμενος στο κέντρο, διεξήγαγε την πρώτη τριγωνομετρική επισκόπηση της Κύπρου μεταξύ 1878 και 1883

Island; this excess to be calculated upon and determined by the average of the last five years;

That if Russia restores to Turkey, Kars and the other conquests made by her in Armenia during the last war, the Island of Cyprus will be evacuated by England, and the Convention of 4 June 1878, will be at an end.»

Thus, in return for the protection of his bankrupt Empire, a tribute of around £92,800 and, as it turned

Νήσος Κύπρος θα εκκενωθεί από την Αγγλία και η Συνθήκη της 4ης Ιουνίου 1878 θα τερματισθεί».

Έτσι, με αντάλλαγμα για την προστασία της χρεωκοπημένης Αυτοκρατορίας, ένα φόρο υποτελείας γύρω στις 92,800 στερλίνες και, όπως προέκυψε (άνκαι αβέβαιο) 4,166,220 οκάδες (ή 10,865,416 λίβρες) αλάτι ετησίως, ο Σουλτάνος δέχτηκε όπως η Βρετανία κατέχει και διοικεί την Κύπρο.

The newly built bridge near the village of Lania, 1885

Το νέο γεφύρι που κατασκευάστηκε κοντά στο χωριό Λάνια, 1885

out (though uncertain) 4.166.220 okes (or 10.865.416 lbs) of salt per annum, the Sultan agreed that Great Britain could occupy and administer Cyprus.

Moreover, according to the sixth condition, the Island was to return to him. This was a ‘hollow’ condition which few took seriously. Even those, and there were many, who were sceptical of its strategic value described it as «a promise of a perfectly illusory character.» Undoubtedly, Cyprus directly commanded the entrance to the Suez Canal (HMG in 1875 became the owner of around one half of the Suez Canal Company shares) the coasts of Palestine and Syria and the southern provinces of Asia Minor. With Gibraltar (1713) in the west of the Mediterranean, Malta (1814) in the centre and now Cyprus (the «key to Western Asia») the process of converting it into a distant British lake was complete. However, with the occupation of Egypt in 1882, Cyprus reverted, temporarily at least, to the role of a ‘somnolent resort.’

A supplementary Agreement to the Convention signed on 14 August 1878 solidified further the British hold on the island. In fact, on 16 March 1921, when Russia transferred to Turkey two of the three Armenian territories (Ardahan and Kars but not Batum) referred to in the Convention, Britain still retained control over Cyprus. Moreover, in 1923 both Greece and Turkey acknowledged British sovereignty over the Island, and two years later it was declared a Crown Colony.

Επιπλέον, σύμφωνα με τον έκτο όρο, το νησί θα επιστρεφόταν σ' αυτόν. Επρόκειτο για ένα ‘κούφιο’ όρο τον οποίον λίγοι πήραν στα σοβαρά. Ακόμα κι εκείνοι, και υπήρξαν πολλοί, που αμφέβαλλαν για τη στρατηγική της σημασία, την περιέγραφαν ως «μια συμφωνία τελείως απατηλού χαρακτήρα». Αναμφίβολα, η Κύπρος δέσποζε άμεσα της εισόδου στη Διώρυγα του Σουέζ (Η Κυβέρνηση της Αυτής Μεγαλειότητας έγινε το 1875 κάτοχος των μισών περίπου μετοχών της Εταιρίας της Διώρυγας του Σουέζ), των ακτών της Παλαιστίνης και Συρίας και των νοτίων επαρχιών της Μικράς Ασίας. Με το Γιβραλτάρ (1713) στα δυτικά της Μεσογείου, τη Μάλτα (1814) στο μέσο και τώρα την Κύπρο (το «κλειδί στη Δυτική Ασία»), η διαδικασία μετατροπής της σε μια μακρινή βρετανική λίμνη είχε ολοκληρωθεί. Ωστόσο, με την κατοχή της Αιγύπτου το 1882, η Κύπρος επανήλθε, τουλάχιστον προσωρινά, στο ρόλο ενός ‘υπναλέου θερέτρου’.

Μια συμπληρωματική Συμφωνία στη Συνθήκη, που υπογράφτηκε στις 14 Αυγούστου 1878, σταθεροποίησε ακόμα περισσότερο τη βρετανική κτήση του νησιού. Μάλιστα, στις 16 Μαρτίου 1921, όταν η Ρωσία μεταβίβασε στην Τουρκία δύο από τις τρεις αρμενικές επαρχίες (το Αρδαχάν και το Καρς αλλά όχι το Μπατούμ) που αναφέρονταν στη Συνθήκη, η Βρετανία συνέχισε να ελέγχει την Κύπρο. Επιπλέον, το 1923 τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία αναγνώρισαν τη βρετανική κυριαρχία στο νησί και δυν χρόνια αργότερα ανακηρύχθηκε Αποικία του Στέμματος.

British troops riding Cypriot mules at the South Camp on Mount Troodos, 1885
Βρετανικά στρατεύματα με κυπριακά γαϊδούρια στο νότιο στρατόπεδο στο Τρόοδος, 1885

A District Court in Cyprus, 1899

Επαρχιακό Δικαστήριο στην Κύπρο, 1899

Cyprus, then, became a British responsibility in 1878. What was needed next was for a British contingent to land on the island. That task was performed by Vice-Admiral Lord John Hay who, during the first week of July, sighted the bay of Larnaca. His stay however, was only temporary. At

Η Κύπρος, λοιπόν, περιήλθε υπό την ευθύνη της Βρετανίας το 1878. Εκείνο που έμενε να γίνει ήταν να αποβιβασθεί ένα Βρετανικό απόσπασμα στο νησί. Το έργο αυτό επιτελέστηκε από τον Αντιναύαρχο Λόρδο Τζον Χέι, ο οποίος την πρώτη εβδομάδα του Ιουλίου αντίκρυσε τον κόλπο της

7:30 a.m. on 22 July 1878, Sir Garnet Wolseley arrived in HMS Himalaya, landing at Larnaca at around 5:35 p.m. accompanied by some 1.500 troops. At 6:00 p.m. he proceeded to the Kania Khanate of Larnaca and there directed that a proclamation be issued in which he gave assurances of the Queen's wishes for the prosperity of the island and her desire to take measures for the promotion and development of commerce and

Λάρνακας. Η παραμονή του ήταν ωστόσο προσωρινή. Στις 7.30 π.μ. της 22ας Ιουλίου 1878, ο Σερ Γκάρνετ Γούλσλυ έφθασε με το πολεμικό σκάφος Ιμαλάια, και αποβιβάστηκε στη Λάρνακα γύρω στις 5.35 μ.μ. συνοδευόμενος από περίπου 1,500 στρατιώτες. Στις 6 μ.μ. προχώρησε στο Κανιά Χανάτε της Λάρνακας κι εκεί έδωσε οδηγίες να εκδοθεί προκήρυξη, με την οποία

Numerous Greek, Turkish and English language newspapers were published in Cyprus during British rule

Ο βρετανικός τύπος την εποχή της Αγγλοκρατίας

agriculture, and to endow the people with the benefits of liberty, justice and security. The edict, read in English, Greek and Turkish was greeted with cheers. In fact, the substitution of a Moslem Empire for a Christian one was seen by the island's Greeks as the golden bridge which would ultimately unite Cyprus with Greece. The leading Greeks of the island (mainly professional and ecclesiastic) welcomed the new administration as a break in Cypriot affairs and proceeded to set their sights on even higher achievements: self-government, autonomy, self-determination and finally union with Greece. The 1950s especially, and beyond, reflected the visions of the 19th century enlightened few.

By the so-called «thieves' deal,» Britain acquired de facto, if not de jure, sovereignty of Cyprus. British citizenship was not acquired by the Cypriots until after 1914, when the island was annexed. Cyprus however, as Sir Winston Churchill emphasised on 19 October 1907, came under British rule «ruined and prostrate from centuries of ill-use.» Consequently, improvements all round were necessary. The problems for settlement were numerous:

1. The Sultan's lands and other land issues provoked massive disagreements and took much time and energy before they were eventually resolved.
2. Tax problems were beyond comprehension. The process of clearing up the accounts of the outgoing administration was complicated by the

παρείχε διαβεβαιώσεις ότι η Βασίλισσα ευχόταν την ευημερία του νησιού και η επιθυμία της ήταν όπως ληφθούν μέτρα για την προαγωγή και ανάπτυξη του εμπορίου και της γεωργίας, και δοθούν στο λαό τα οφέλη της ελευθερίας, δικαιοσύνης και ασφάλειας. Το διάταγμα, το οποίο διαβάστηκε στα Αγγλικά, Ελληνικά και Τούρκικα έγινε δεκτό με επευφημίες. Ως γεγονός, οι Έλληνες του νησιού είδαν την αντικατάσταση μιας μουσουλμανικής αυτοκρατορίας από μια Χριστιανική, ως τη χρυσή γέφυρα που θα οδηγούσε τελικά στην ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Η γηγετική μερίδα των Ελλήνων του νησιού (κυρίως ελεύθεροι επαγγελματίες και εκκλησιαστικοί) καλωσόρισαν τη νέα διοίκηση ως καμπή για τις κυπριακές υποθέσεις και άρχισαν να θέτουν ψηλότερους στόχους: αυτοκυβέρνηση, αυτονομία, αυτοδιάθεση και τέλος ένωση με την Ελλάδα. Η δεκαετία του 1950 και μετέπειτα θα αντανακλούσε τα οράματα των λιγοστών διαφωτισμένων του 19ου αιώνα.

Με την ούτω καλούμενη «συμφωνία κλεπτών» η Βρετανία απέκτησε ντε φάκτο, αν όχι ντε γιούρε, την κυριαρχία της Κύπρου. Οι Κύπριοι δεν απέκτησαν τη βρετανική υπηκοότητα παρά μόνο μετά το 1914, όταν το νησί προσαρτήθηκε. Ωστόσο η Κύπρος, όπως ο Ουίνστον Τσέρτσιλ τόνισε στις 19 Οκτωβρίου 1907, βρέθηκε κάτω από βρετανική διοίκηση «ερειπωμένη και ταπεινωμένη από την κακομεταχείριση αιώνων». Συνεπώς, βελτιώσεις

endeavours of the Turks to present as large a balance as possible in the Treasury. It was in their interests to do this, since the annual tribute was to be based on the average surplus of the last five years. Moreover, to meet the expenses of the Russian war taxes had to be doubled. This created further problems for the officials who had the difficult task of extracting more and more from Cypriot peasants who could hardly

Street vendor
Πωλητής κουλουριών

ήταν αναγκαίες παντού. Τα προβλήματα που έπρεπε να διευθετηθούν ήταν πολλά:

1. Οι γαίες του Σουλτάνου και άλλα κτηματικά ζητήματα προκάλεσαν μαζικές διαφωνίες και χρειάστηκε πολύς καιρός και σπαταλήθηκε πολλή ενέργεια πριν τελικά διευθετηθούν.
2. Τα φορολογικά προβλήματα ήταν πέραν κατανόησης. Η διαδικασία εκκαθάρισης των λογαριασμών της αποχωρούσης διοίκησης περιπλεκόταν από τις προσπάθειες των Τούρκων να παρουσιάσουν όσο το δυνατό μεγαλύτερο ισολογισμό στα θησαυροφυλάκια του κράτους. Ήταν προς το συμφέρον τους να το κάνουν αυτό, αφού ο ετήσιος φόρος υποτελείας θα ήταν βασισμένος στο μέσο πλεόνασμα των τελευταίων πέντε χρόνων. Επιπρόσθετα, οι φόροι έπρεπε να διαπλασιαστούν για την αντιμετώπιση των δαπανών του ρωσικού πολέμου. Αυτό δημιουργούσε περαιτέρω προβλήματα για τους αξιωματούχους, οι οποίοι είχαν το δύσκολο έργο να αποσπάσουν όλο και περισσότερα από τους Κύπριους χωρικούς που μόλις και μετά βίας κατάφερναν να τα βγάλουν πέρα. Αναλογιζόμενος την ουσιαστική κατάρρευση της τουρκικής διοικητικής μηχανής, ο Γούλσλυν έγραψε στον Λέιαρντ στις 10 Φεβρουαρίου 1879, εξηγώντας ότι ο Σουλτάνος θα έπρεπε να εμπιστευθεί τα οικονομικά του στα χέρια κάποιων ικανών Αγγλων, που σύντομα θα επανέφεραν την Αυτοκρατορία του σε συνθήκες ευημερίας.

Musicians, Nicosia 1923

Μαντολινάτα Λευκωσίας, 1923

make ends meet. Reflecting on the virtual collapse of the Turkish administrative machinery, Wolseley wrote to Layard on 10 February 1879 explaining that the Sultan should place his finances in the hands of some able Englishmen who should soon restore the prosperity of his Empire.

3. The question of privilege was also a prominent issue. Both Wolseley and his successor Sir

3. Το πρόβλημα με τα προνόμια ήταν επίσης ένα προέχον θέμα. Τόσο ο Γούλσλυ όσο και ο διάδοχός του Σερ Ρόμπερτ Μπιντάλφ πληροφόρησαν τους ανωτέρους τους στο Λονδίνο ότι οι χωρικοί ήταν αρκετά ευχαριστημένοι, αλλά όχι και οι προνομιούχες τάξεις, οι οποίες απολάμβαναν εξαιρέσεις από τη φορολογία. Οι επίσκοποι, τους οποίους η προηγούμενη διοίκηση είχε διορίσει ως

Robert Biddulph informed their superiors in London that the peasantry were quite satisfied but the privileged classes, those who had exemptions from taxation, were not. The bishops, appointed during the previous administration as tax collectors, had amassed a great fortune out of the poor villagers. This came to an end after 1878. However, a new grievance was born which ultimately played a major role in increased agitation for union with Greece.

4. Nepotism, bribery and corruption had been allowed to grow and flourish without check. Wolseley explained that officials once appointed became untrustworthy, dishonest and arrogant. Under such conditions of administration the island had subsided into utter stagnation. A strong hand was therefore needed to stir «her energies and set forward her welfare.» However, following a strong hint from Whitehall, Wolseley set about purifying rather than abolishing Turkish institutions. The British excuse, of course, was uncertainty of tenure. One of his first acts, therefore, was to nominate six British officers to take the place of the Turkish kaimakans, who had administered the six districts into which the island had been divided. It must be said that one of the outstanding successes of the British occupation was the elimination of corruption from all branches of the government.

φοροσυλλέκτες, είχαν συγκεντρώσει μεγάλη περιουσία από τους φτωχούς χωρικούς. Αυτό τερματίστηκε μετά το 1878. Ωστόσο, προέκυψε μια νέα δυσαρέσκεια, η οποία τελικά διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην αυξημένη κινητοποίηση για ένωση με την Ελλάδα.

4. Ο νεποτισμός, οι δωροδοκίες και η διαφθορά είχαν αφεθεί να αυξηθούν και να οργιάσουν εκτός ελέγχου. Ο Γούλσλυ εξήγησε ότι με τον διορισμό τους οι αξιωματούχοι γίνονταν αναξιόπιστοι, ανέντιμοι και αλαζόνες. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η διοίκηση του νησιού είχε βυθιστεί σε πλήρη στασιμότητα. Χρειαζόταν έτσι κάποιος με δυνατή πυγμή για να διεγείρει «τις δυνάμεις της και να θέσει σε κίνηση την ευημερία της». Ωστόσο, μετά από υπόδειξη του Γουάιτχολ, ο Γούλσλυ προχώρησε σε εξυγίανση παρά σε κατάργηση των τουρκικών θεσμών. Η δικαιολογία των Βρετανών ήταν, βέβαια, η αβεβαιότητα της νομής. Μια από τις πρώτες του ενέργειες, λοιπόν, ήταν να ορίσει έξι Βρετανούς λειτουργούς στη θέση των Τούρκων καίμακάμηδων, που διοικούσαν τις έξι επαρχίες στις οποίες ήταν χωρισμένο το νησί. Πρέπει να λεχθεί ότι μια από τις εξαιρετικές επιτυχίες της βρετανικής κατοχής ήταν η εκρίζωση της διαφθοράς απ' όλα τα κυβερνητικά τμήματα.
5. Νόμος και τάξη. Ο Γούλσλυ διατεινόταν ότι το σύνθημά του ήταν η ανεπηρέαστη δικαιοσύνη και ανέφερε σαν παράδειγμα το γεγονός ότι

5. Law and order. Wolseley asserted that impartial justice was his motto and mentioned as illustration that he had, in the first three months, imprisoned one tax collector for robbery, one Greek churchman for refusing to pay tithes and one Maltese antiquity hunter for breaking the law. He also insisted on the immediate deportation of a large number of Turkish convicts whose presence on the island was as undesirable as it was dangerous. The island's prisons in fact, resembled penal establishments keeping the worst criminals of the Sultan's Empire.

στους πρώτους τρεις μήνες είχε στείλει στη φυλακή ένα φοροσυλλέκτη για κλοπή, ένα Έλληνα κληρικό γιατί αρνιόταν να καταβάλει φόρους και ένα Μαλτέζο κυνηγό αρχαιοτήτων για παράβαση του νόμου. Επέμενε επίσης στην άμεση απέλαση μεγάλου αριθμού Τούρκων καταδίκων, των οποίων η παρουσία στο νησί ήταν ανεπιθύμητη όσο επικίνδυνη. Ουσιαστικά, οι φυλακές του νησιού έμοιαζαν με δειγματολόγιο για τους χειρότερους εγκληματίες της Αυτοκρατορίας του Σουλτάνου.

6. Βέβαια, φυσικές καταστροφές όπως οι σεισμοί δεν μπορούσαν να προληφθούν, αλλά η

Fancy dress ball in the «Papadopoulos Theatre», 1925

Χορός μεταμφιεσμένων στο θέατρο Παπαδοπούλου, 1925

6. Obviously, acts of nature such as earthquakes could not be prevented but the poor health of the inhabitants and afflictions such as cattle disease (an outbreak occurred in 1879/80) and locust destruction to crops (for the prevention of which a considerable amount of money was spent between 1881 and 1885) could, with the right men and resources, be alleviated.
7. Illiteracy and therefore apathy were the rule rather than the exception. A small number of children had to rely for their 'education' almost entirely on private donations and on religious institutions.
8. Charles F. Watkins (H.Ms consul in Cyprus) informed Layard on 5 March 1878 that, the Governor of Cyprus had received a telegram from Constantinople to the effect that 3,000 refugees had embarked from there heading for Cyprus. The news of their probable arrival, between 5th and 7th of March, created a great panic amongst the inhabitants of Larnaca and Nicosia; in the latter place, the Archbishop and the principal Greek residents protested against their being allowed to land but without avail. It is unclear what exactly happened to these 'new' arrivals.
9. Miscellaneous problems. These included customs duties (originally paid direct to the Porte), currency, religious property, harvests and
- άσχημη υγεία των κατοίκων και πλήγματα όπως η ασθένεια των βοειδών (μια επιδημία ξέσπασε το 1879/80) και η καταστροφή των καλλιεργειών από ακρίδες (για την πρόληψη των οποίων δαπανήθηκαν σημαντικά ποσά μεταξύ 1881 και 1885) θα μπορούσαν, με τα κατάλληλα πρόσωπα και πόρους, να απαμβλυνθούν.
7. Ο αναλφαβητισμός και συνεπώς η απάθεια ήταν ο κανόνας παρά η εξαίρεση. Τα λίγα παιδιά που μάθαιναν γράμματα ήταν αναγκασμένα να βασίζονται για τη 'μόρφωσή' τους σχεδόν ολότελα σε ιδιωτικές εισφορές και σε θρησκευτικά ιδρύματα.
8. Ο Τσάρλς Φ. Ουότκινς (Ο Πρόξενος της Αυτής Μεγαλειότητας στην Κύπρο) πληροφόρησε τον Λέιαρντ στις 5 Μαρτίου 1878 ότι, ο Κυβερνήτης της Κύπρου είχε λάβει ένα τηλεγράφημα από την Κωνσταντινούπολη, σύμφωνα με το οποίο 3,000 πρόσφυγες είχαν επιβιβασθεί απ' εκεί κατευθυνόμενοι προς Κύπρο. Η είδηση της πιθανής άφιξής τους μεταξύ της 5ης και 7ης Μαρτίου προκάλεσε μεγάλο πανικό ανάμεσα στους κατοίκους της Λάρνακας και Λευκωσίας. Στην τελευταία, ο Αρχιεπίσκοπος και οι Έλληνες προύχοντες διαμαρτυρήθηκαν για το ενδεχόμενο να τους επιτραπεί να αποβιβαστούν, αλλά μάταια. Είναι ασαφές τι ακριβώς έχει συμβεί σε αυτές τις 'νέες' αφίξεις.
9. Διάφορα προβλήματα. Αυτά περιλάμβαναν τελωνειακούς δασμούς (αρχικά πληρώνονταν

The burning of Government House during the Greek Cypriot popular protest in support of union with Greece in October 1931

Το κάψιμο του Κυβερνείου κατά τη μαζική λαϊκή διαδήλωση των Ελληνοκυπρίων υπέρ της Ένωσης τον Οκτώβριο του 1931

other fiscal issues. At one stage Cypriots were even liable for conscription in the Turkish army unless they paid a poll tax.

These and many other problems confronted Wolseley, in addition to the usual difficulties which always face an incoming administration.

The period between 1878 and 1914 (from occupation to outright cession) was dominated by four major themes: the Hellenic ideal or meghali idhea (great idea); the emergence of the Constitution; great expectations but slow economic progress; and Church disputation. A brief analysis of the first three will suffice:

The struggle to unite Cyprus with the Greek mainland (enosis), which was much older than the British occupation, was from the outset a Greek Cypriot affair — the struggle of the majority. Only certain elements of the Turkish minority objected. Contrary to what has been written elsewhere the vast majority of the Turkish population did not support the repressive measures imposed by the colonial administration to check the agitation of their compatriots. Witness the mass popular protest of October 1931 (the burning of Government House, the deportation of ten prominent Greek leaders, large penalties, imprisonments and finally the imposition of martial law) when the Turkish element sympathised with their fellow co-habitants and did nothing to betray the mass protest which was seen by them to be ‘just.’

απευθείας στην Πύλη), νόμισμα, θρησκευτική περιουσία, συγκομιδές και άλλα δημοσιονομικά θέματα. Σε κάποια φάση, οι Κύπριοι υπόκεινταν σε κατάταξη στον τουρκικό στρατό, εκτός αν πλήρωναν κεφαλικό φόρο.

Αυτά και άλλα προβλήματα αντιμετώπιζε ο Γούλσλυ, επιπρόσθετα από τα συνηθισμένα προβλήματα που πάντοτε αντιμετωπίζει μια νέα διοίκηση.

Στην περίοδο μεταξύ 1878 και 1914 (από την κατοχή στην πλήρη απόσχιση) κυριαρχούσαν τέσσερα κύρια θέματα: το Ελληνικό ιδεώδες ή Μεγάλη Ιδέα, η εμφάνιση του Συντάγματος, μεγάλες προσδοκίες αλλά και αργή οικονομική πρόοδος, και οι πρεσβείες της Εκκλησίας. Αρκεί μια ανάλυση των τριών πρώτων:

Ο αγώνας για την ένωση της Κύπρου με την Ελληνική κυρίως χώρα, που χρονολογείτο πολύ πριν από την βρετανική κατοχή, υπήρξε από την αρχή μια ελληνική κυπριακή υπόθεση — ο αγώνας της πλειοψηφίας. Μόνο ορισμένα στοιχεία της τουρκικής μειονότητας ενίσταντο. Σε αντίθεση με ό,τι έχει γραφεί αλλού, η τεράστια πλειοψηφία του Τουρκικού πληθυσμού δεν υποστήριζε τα καταπιεστικά μέτρα, τα οποία επέβαλε η αποικιακή κυβέρνηση για να θέσει υπό έλεγχο την κινητοποίηση των συμπατριωτών τους. Μάρτυρας η μαζική λαϊκή διαδήλωση του Οκτωβρίου 1931 (το κάψιμο του Κυβερνείου, η απέλαση των δέκα επιφανών Ελλήνων ηγετών, οι

Cypriot soldiers of World War II at Piraeus, December 1940

Κύπριοι στρατιώτες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αποβιβάζονται στον Πειραιά, Δεκέμβριος του 1940

Suffice it to say that from the time of the independence of Greece the Greek people were passionately attached to a foreign policy inspired by the meghali idhea. Greek Cypriots who sent volunteers to all the wars which the motherland was involved in, and there were many during the 19th

βαριές τιμωρίες, φυλακίσεις και τέλος η επιβολή του στρατιωτικού νόμου), όταν το τουρκικό στοιχείο έδειξε συμπάθεια προς τους συνοίκους του και δεν έκανε τίποτε για να προδώσει τη μαζική διαμαρτυρία, την οποία αντιμετώπισε ως ‘δίκαιη’.

century, believed that their turn to be received into the fold of Hellenism would arrive. Such expectations never materialised.

The second major trend was the emergence of the Constitution. Less than two months after the arrival of Wolseley, an Order in Council (14 September 1878) established a legislative council and an executive council to run the affairs of the island. The latter was constituted as might be directed by

Αρκεί να λεχθεί ότι από τον καιρό της ανεξαρτησίας της Ελλάδας, ο ελληνικός λαός ήταν αφοσιωμένος με πάθος στην εξωτερική πολιτική που ενέπνεε η Μεγάλη Ιδέα. Οι Έλληνες Κύπριοι, οι οποίοι έστειλαν εθελοντές σε όλους τους πολέμους που είχε εμπλακεί η μητέρα πατρίδα, κι υπήρξαν πολλοί κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, πίστευαν ότι θα έφτανε και η δική τους ώρα να γίνουν δεκτοί στις αγκάλες του

Cypriot pilots of the Royal Air Force in World War II

Κύπριοι αεροπόροι της Βασιλικής Αεροπορίας στο 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο

Medals awarded to Cypriots who fought in World War II

Μετάλλια που απονεμήθηκαν σε Κύπριους που πολέμησαν στον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο

instructions addressed from time to time to the High Commissioner by HMG. In the meantime, Cyprus was transferred on 6 December 1880, from the Foreign Office to the Colonial Office. By late 1881 early 1882 the existing form of administration was modified and on 21 June 1883 the elected legislative council assembled for the first time. It can be rightly said, therefore, that Western traditions of political representation were introduced in the very early years of British rule.

Ελληνισμού. Τέτοιες προσδοκίες δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ.

Η δεύτερη μεγάλη τάση ήταν η εμφάνιση του Συντάγματος. Σε λιγότερο από δύο μήνες μετά την άφιξη του Γούλσλου, ένα Διάταγμα του Ανακτοσυμβούλιου (14 Σεπτεμβρίου 1878) εγκαθίδρυσε νομοθετικό συμβούλιο και εκτελεστικό συμβούλιο για να χειρίζεται τις υποθέσεις της νήσου. Το δεύτερο διοριζόταν σύμφωνα με τις εκάστοτε οδηγίες που απηύθυνε η

The Constitution was unchanged when Britain annexed Cyprus in 1914; was modified in 1925 when the island became a Crown Colony but, following the burning of Government House and the hysteria of enosis and economic disenchantment of those years, was eventually abolished on 12 November 1931.

The third major event in 1914 was the economic situation and the most important factor in the fortunes of Cyprus was the tribute. Churchill's scathing attack in 1907 when he wrote that, «an improvement upon Turkish standards is not a sufficient or suitable defence for British policy» was possibly the catalyst that led to the abolition of the tribute in 1927.

Without a doubt, the island, for the first time in its history, was better off than it ever had been. Money was spent on medicine, education and road construction, there was greater fairness and equality in the administrative and legal machinery and participation in government was more widespread. In fact, Cyprus was one of the first territories in the region where the popular vote was established. Moreover, the population showed a marked increase from 186.173 in 1881 to 237.002 in 1901 - an increase of over 27 per cent in just 20 years. Yes Cyprus might have been neglected (this can be seen from comments made over the years by the Colonial Office) but it was certainly on the road to recovery

Κυβέρνηση του Λονδίνου προς τον 'Υπατο Αρμοστή. Στο μεταξύ, η αρμοδιότητα για την Κύπρο μεταβιβάστηκε στις 6 Δεκεμβρίου 1880 από το Υπουργείο των Εξωτερικών στο Υπουργείο των Αποικιών. Μέχρι το τέλος του 1881 αρχές του 1882, η υφιστάμενη μορφή διοίκησης είχε τροποποιηθεί και την 21 Ιουνίου 1883 το εκλεγμένο νομοθετικό συμβούλιο συνήλθε για πρώτη φορά. Είναι άρα σωστό να λεχθεί ότι οι δυτικές παραδόσεις της πολιτικής εκπροσώπησης είχαν εισαχθεί στα πρώτα-πρώτα χρόνια της Βρετανικής διακυβέρνησης.

Το Σύνταγμα είχε παραμείνει αμετάβλητο όταν η Βρετανία προσάρτησε την Κύπρο το 1914. Τροποποιήθηκε το 1925 όταν η νήσος έγινε Αποικία του Στέμματος αλλά, μετά το κάψιμο του Κυβερνείου και την ενωτική υστερία και την οικονομική απογοήτευση εκείνων των χρόνων, τελικά καταργήθηκε στις 12 Νοεμβρίου 1931.

Το τρίτο μεγάλο ζήτημα μέχρι το 1914 ήταν η ασταθής οικονομική κατάσταση και ο πιο σημαντικός παράγοντας για τις τύχες της Κύπρου ήταν ο φόρος υποτελείας. Η δριμεία επίθεση του Τσώρτσιλ το 1907 όταν έγραψε πως «η βελτίωση των τουρκικών επιπέδων δεν αποτελεί ικανή ή κατάλληλη δικαιολογία για τη βρετανική πολιτική» ήταν πιθανώς ο καταλύτης που οδήγησε το 1927 στην κατάργηση του φόρου υποτελείας.

Χωρίς αμφιβολία, για πρώτη φορά στην ιστορία του το νησί ήταν σε καλύτερη μοίρα από αυτή

and it surely fared much better than at any time in its recent history. A brief comparison of the period before the occupation and the early 1920s will suffice:

1. Communications were practically non-existent. Generally speaking there were only mule and camel tracks. In the early 1920s good roads and bridges existed and a railway ran from Famagusta to Nicosia. It was later extended to the mining area of Skouriotissa and beyond.

στην οποία είχε βρεθεί ποτέ. Ξοδεύονταν χρήματα για φόρμακα, την εκπαίδευση και την κατασκευή δρόμων, υπήρχε περισσότερη δικαιοσύνη και ισότητα στο μηχανισμό της διοίκησης και της δικαιοσύνης και η συμμετοχή στη διακυβέρνηση ήταν πιο διαδεδομένη. Ως γεγονός, η Κύπρος ήταν από τα πρώτα εδάφη της περιοχής, στα οποία είχε καθιερωθεί η λαϊκή ψήφος. Επιπρόσθετα, ο πληθυσμός παρουσίασε σημαντική αύξηση, από 186.173 το 1881 σε 237.002 το 1901 - μια αύξηση πέραν των 27 τοις εκατό σε περίοδο μόλις 20 ετών.

Railway and port, Famagusta

Σιδηρόδρομος και λιμάνι, Αμμόχωστος

2. Post offices were hardly in evidence. In the latter period over 65 were in operation with about 200 rural mail stations dealing with three million letters, cards, newspapers, books and parcels.
3. Hospitals did not exist. After the War there was at least one in each district, usually under the supervision of government medical officers.
4. Printing presses were not in evidence even as late as the 1870s. After 1920 some 15 newspapers were published. This was «an eloquent proof of material and educational advancement.»

*Ploughing
Οργωμα*

Ναι, η Κύπρος μπορεί να ήταν παραμελημένη (αυτό μπορεί να φανεί από σχόλια του Υπουργείου των Αποικιών επί σειρά ετών) αλλά βρισκόταν σαφώς στην οδό της ανάκαμψης και σίγουρα περνούσε πολύ καλύτερα απ' ό,τι σε οποιαδήποτε άλλη περίοδο της σύγχρονης ιστορίας της. Μια σύντομη σύγκριση της περιόδου πριν από την κατοχή με τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1920 είναι αρκετή:

1. Οι συγκοινωνίες ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτες. Γενικότερα υπήρχαν μόνο μονοπάτια για μούλες και καμήλες. Στις αρχές της δεκαετίας του 1920 υπήρχαν καλοί δρόμοι και γέφυρες, καθώς κι ένας σιδηρόδρομος από την Αμμόχωστο στη Λευκωσία. Αργότερα επεκτάθηκε στη μεταλλευτική περιοχή της Σκουριώτισσας και πέρα.
2. Υπήρχαν ελάχιστα ταχυδρομεία. Στην μετέπειτα περίοδο λειτούργησαν πάνω από 65, με 200 επαρχιακούς υποσταθμούς που διεκπεραίωναν τρία εκατομμύρια επιστολές, κάρτες, εφημερίδες, βιβλία και δέματα.
3. Νοσοκομεία δεν υπήρχαν. Μετά τον Πόλεμο, υπήρχε τουλάχιστον ένα σε κάθε επαρχία, συνήθως υπό την επίβλεψη κυβερνητικών ιατρικών λειτουργών.
4. Τυπογραφεία δεν υπήρχαν ποτέ μέχρι με τη δεκαετία του 1870. Μετά το 1920 εκδίδονταν κάπου 15 εφημερίδες. Αυτό ήταν «μια εύγλωττη απόδειξη υλικής και εκπαιδευτικής προόδου».

5. Some 170 schools which were very inadequately staffed were operating. In the 1920s around 740, most with well-trained teachers, were scattered all over the island.
6. Trade was minimal. In the latter period imports showed an increase of 550 per cent and exports 500 per cent.

*The Women's Bazaar in Nicosia
Γυναικοπάζαρο*

5. Προηγουμένως υπήρχαν περίπου 170 σχολεία τα οποία ήταν πολύ ανεπαρκώς στελεχωμένα. Στη δεκαετία του 1920 υπήρχαν σκορπισμένα σ' όλη τη νήσο 740 σχολεία, τα περισσότερα με καλά καταρτισμένους δασκάλους.
6. Το εμπόριο ήταν ελάχιστο. Στην κατοπινή περίοδο οι εισαγωγές παρουσίασαν αύξηση της τάξης του 550 τοις εκατό και οι εξαγωγές του 500 τοις εκατό.

Επιπρόσθετα, κι όπως ήδη αναφέρθηκε, η προσάρτηση της Κύπρου (5 Νοεμβρίου 1914) έγινε γενικά αποδεκτή με μεγάλο ενθουσιασμό. Η αλληλογραφία προς και από το Υπουργείο των Αποικιών έδειξε πως, ακόμα και οι πιο ανώτεροι Τούρκοι αξιωματούχοι του νησιού, εχάρηκαν για την αλλαγή στο νομικό της καθεστώς. Από τούδε και στο εξής το νησί αποτελούσε ντε φάκτο και ντε γιούρε τμήμα των κτήσεων της Αυτού Μεγαλειότητας. Η έλευση του Α' Παγκοσμίου Πολέμου έδωσε στους κατοίκους του τη βρετανική υπηκοότητα. Αυτό τελικά διευθετήθηκε στις 27 Νοεμβρίου 1917. Επιπλέον, στις 10 Μαρτίου 1925, η Κύπρος ανακηρύχθηκε σε Αποικία του Στέμματος. Μεταξύ 1914 και 1925 το πολιτικό κίνημα ανάμεσα στη χριστιανική πλειοψηφία για ένωση με την Ελλάδα απετέλεσε την πιο ισχυρή δύναμη στην Κυπριακή πολιτική. Γενικά, ωστόσο, οι κινητοποιήσεις για την ένωση ελέγχονταν επιτυχώς — ακόμα κάποτε καταστέλλονταν με τη χρήση των όπλων όπως το 1931 — μέχρι τη

*Reception at Government House, Nicosia
Δεξίωση στο Κυβερνείο*

δεκαετία του 1950, οπότε ένας αντάρτικος αγώνας ‘έδιωξε’ τους Βρετανούς.

Ας ρίξουμε τώρα λίγο φως στις διάφορες ‘προσφορές και υποσχέσεις’ για την παραχώρηση της Κύπρου στην Ελλάδα, τις οποίες τόσο ιστορικοί όσο και πολιτικοί αναλυτές έχουν αγγίξει μόνο επιφανειακά. Πριν από το 1920 υπήρξαν δύο βρετανικές ‘προσφορές’, το 1912 και το 1915, και δύο ‘υποσχέσεις’ το 1919. Και φάνηκε να υπήρξε άλλη μία ‘υπόσχεση’ το 1930. Μετά την πρώτη φάση των Βαλκανικών Πολέμων, οι εμπόλεμοι συναντήθηκαν στο Λονδίνο από τις 16 Δεκεμβρίου 1912 μέχρι τις 6 Ιανουαρίου 1913, για να συζητήσουν τους όρους της ειρήνης. Επικεφαλής της Ελληνικής αντιπροσωπίας ήταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο «δημιουργός της νεώτερης Ελλάδας». Μπροστά στο ενδεχόμενο ενός μεγάλου πολέμου, ο Λόγιντ Τζωρτζ ρώτησε τον Βενιζέλο κατά πόσον η Βρετανία θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τις ναυτικές διευκολύνσεις στο Αργοστόλι, με αντάλλαγμα την Κύπρο. Αυτό το ανεπίσημο αίτημα και η προσφορά έγινε ως αρχή αποδεκτή από τον Βενιζέλο. Βέβαια, ο Λόγιντ Τζωρτζ πρόσθεσε ότι επίσημη προσφορά μπορούσε να γίνει μόνο από τον Σερ Έντουαρντ Γκρέν, τον Υπουργό Εξωτερικών, ο οποίος δεν ήταν παρών στη συνάντηση. Ο Γκρέν, βέβαια, ήταν πάντα υπέρ της παραχώρησης της Κύπρου. Όσον αφορά την πιο πάνω προσφορά, ο Πρωθυπουργός Άσκουνιθ την ευνοούσε. Ωστόσο, ούτε η Βρετανική ούτε η Ελληνική κυβέρνηση επεδίωξαν να οδηγήσουν

Photo of a British soldier leading away a demonstrating Greek Cypriot on the cover of a 1955 issue of the French magazine, Paris Match

Αγγλος στρατιωτης σύρει ανθιστάμενο μικρό Κύπριο. Η εικόνα δημοσιεύθηκε στο εξώφυλλο του γαλλικού περιοδικού Paris Match το 1955

την προσφορά σε οποιαδήποτε κατάληξη το 1912 ή το 1913.

Περαιτέρω προσφορές, ωστόσο, διαβιβάστηκαν στην Ελλάδα το Νοέμβριο του 1914 και τον Ιανουάριο του 1915. Η Βόρειος Ήπειρος κι ακόμα παραχωρήσεις στη Μικρά Ασία έγιναν αντικείμενο υποσχέσεων. Στις 6 Μαρτίου, ο Γερμανόφιλος Βασιλιάς Κωνσταντίνος απέρριψε τέτοια ανοίγματα, με τον Βενιζέλο να παραιτείται απηνδισμένος. Από τα ιδιωτικά έγγραφα του Σερ Έντουναρντ Γκρέν μαθαίνουμε ότι η Βασίλισσα της Ελλάδας είχε διακηρύξει το 1915 ότι, αν έστω και ένας Γερμανός στρατιώτης σκοτωνόταν από Έλληνα, θα εγκατέλειπε την Ελλάδα για πάντα. Είναι γεγονός ότι οι Βρετανοί διπλωμάτες στην Αθήνα δυσφορούσαν γιατί η Ελλάδα δεν γινόταν μέλος της συμμαχίας το 1915. Πίστευαν ότι ο μόνος τρόπος για να την εντάξουν ήταν να διώξουν τον Βασιλιά.

Πιο κοντά στο εσωτερικό, ο Γκρέν πληροφόρησε στις 13 Οκτωβρίου 1915 τον Σερ Φράνσις Έλλιοτ (τον υπ' αριθμό 1 της Κυβέρνησης της Αυτού Μεγαλειότητας στην Αθήνα) πως, άν η Ελλάδα «προσχωρήσει τώρα» τα εδάφη της θα είναι εγγυημένα και θα λάβει κατάλληλες εδαφικές κτήσεις στο τέλος του πολέμου. Η προσφορά της Κύπρου στην Ελλάδα τηλεγραφήθηκε από τον Γκρέν στον Έλλιοτ στις 16 Οκτωβρίου. Τα σχετικά σημεία έχουν ως εξής:

«Αν η Ελλάδα είναι διατεθειμένη να προσφέρει υποστήριξη ως Σύμμαχος στη Σερβία, τώρα που

In addition, and as already mentioned, the annexation of Cyprus (5 November 1914), was generally well received with great enthusiasm. Correspondence to and from the Colonial Office showed that even the most senior Turkish officials of the island rejoiced at the change in its legal status. The island henceforth formed both de facto and de jure a part of His Majesty's Dominions. The advent of World War I gave the inhabitants British citizenship. This was finally settled on 27 November 1917. Furthermore, on 10 March 1925, Cyprus was proclaimed a Crown Colony.

Between 1914 and 1925 the political movement among the Christian majority for union with Greece was the most powerful force in Cypriot politics. By and large, however, agitation for enosis was successfully contained — sometimes even suppressed by force of arms as in 1931 — until the 1950s when a guerrilla campaign 'ousted' the British.

Let us now throw some light on the various 'offers and promises' of Cyprus to Greece, which has been touched on only very lightly by historians and political analysts alike. Before 1920 there were two British 'offers' in 1912 and 1915 and two 'promises' in 1919. And it appeared there was another 'promise' in 1930. After the first phase of the Balkan Wars the combatants met in London from 16 December 1912

έχει γίνει αντικείμενο επίθεσης από τη Βουλγαρία, η Κυβέρνηση της Αυτού Μεγαλειότητας θα ήταν διατεθειμένη να δώσει την Κύπρο στην Ελλάδα. Αν η Ελλάδα προσχωρήσει ολοκληρωτικά στους Συμμάχους, φυσικά θα μοιραστεί μαζί τους τα πλεονεκτήματα που θα προκύψουν στο τέλος του πολέμου, αλλά η προσφορά της Κύπρου γίνεται από την Κυβέρνηση της Αυτού Μεγαλειότητας ανεξάρτητα, υπό τον όρον ότι η Ελλάδα θα προσφέρει άμεση και πλήρη υποστήριξη με τον στρατό της στη Σερβία».

Την επόμενη μέρα, ο Έλλιοτ απάντησε στον Γκρέν ότι είχε υποδείξει αυτή τη «μοναδική» ευκαιρία στην Ελλάδα, λέγοντας ότι η Κύπρος ήταν «διασφαλισμένη» γι αυτήν οποιοαδήποτε κι αν ήταν η έκβαση του πολέμου. Ο Μπόναρ Λοο ενημέρωσε τον Ύπατο Αρμοστή στην Κύπρο για την προσφορά. Στις 16 Οκτωβρίου τηλεγράφησε τα εξής:

«Παρακαλώ, κοινοποιήσατε αυτό το γεγονός στον Αρχιεπίσκοπο ή σε άλλες ηγετικές προσωπικότητες στην Κύπρο και εισηγηθείτε σ' αυτούς ότι αν επιθυμούν να εκμεταλλευθούν αυτή την ευκαιρία, η οποία είναι απίθανο να επαναληφθεί, για να εξασφαλίσουν την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, θα πρέπει να μεταβούν αμέσως στην Αθήνα και να επιβάλουν το αίτημα τους στον Βασιλιά και το Κοινοβούλιο. Είστε εξουσιοδοτημένος να τους προσφέρετε οποιαδήποτε βοήθεια μπορείτε προς το σκοπό αυτό».

to 6 January 1913, to discuss peace terms. At the head of the Greek delegation was Eleftherios Venizelos, ‘the maker of modern Greece.’ With a major war looming, Lloyd George asked Venizelos whether Britain could use the naval facilities provided at Argostoli in return for Cyprus. This unofficial request and offer was accepted by Venizelos in principle. Lloyd George, of course, added that an official offer could be made only by Sir Edward (later Viscount) Grey, the Foreign Secretary, who was not present at the meeting. Grey, of course, had always been in favour of giving up Cyprus. As to the above offer, Asquith, the Prime Minister, was in favour of the proposal. However, neither the British nor the Greek governments pursued the proposal to any sort of conclusion in 1912 or 1913.

Further offers however were transmitted to Greece in November 1914 and January 1915. North Epirus and even concessions in Asia Minor were promised. On 6 March the pro-German King Constantine refused such overtures, Venizelos resigning in disgust. From the private papers of Sir Edward Grey we learn that the Queen of Greece declared in 1915 that if a single German soldier was killed by a Greek she would immediately leave Greece for ever. In fact, British diplomats in Athens, frustrated at Greece not joining the Allies in 1915, believed that the only way to get them in was to get the king out.

Οι βρετανικές παροτρύνσεις του Οκτωβρίου και άλλες προς την Ελλάδα δεν περιλάμβαναν μόνο την Κύπρο, αλλά περαιτέρω παραχωρήσεις στη Θράκη και τη Μικρά Ασία — και οι δύο μη βρετανικά κυρίαρχα εδάφη και κατοικημένα κυρίως από Τούρκους. Επιπλέον, δεν υπήρχε αναφορά σε ναυτικές διευκολύνσεις. Παρομοίως δεν γινόταν λόγος ότι η τουρκική μειονότητα στην Κύπρο αποτελούσε εμπόδιο. Ωστόσο, η ευκαιρία απόκτησης της Κύπρου χάθηκε. Στην Κύπρο η προσφορά έγινε δεκτή με ανάμικτα αισθήματα: Οι Μουσουλμάνοι εξέφρασαν τις ανησυχίες τους και οι Έλληνες ήταν συγχυσμένοι από την άρνηση.

St. Panteleimon's Fair at Myrtou, 1957

Πανηγύρι Αγίου Παντελεήμονα στη Μύρτου 1957

Closer to home, on 13 October 1915, Grey informed Sir Francis Elliot (HMG's supremo in Athens) that if Greece «joins now» her territory will be guaranteed and she will receive proper territorial acquisitions at the end of the war. The offer of Cyprus to Greece was telegraphed by Grey to Elliot on 16 October. The relevant parts read as follows:

«If Greece is prepared to give support as an Ally to Serbia, now that she has been attacked by Bulgaria, HMG will be prepared to give Cyprus to Greece. Should Greece join the Allies for all purposes she would naturally have a share with them in advantages secured at the end of the war, but the offer of Cyprus is made by HMG independently on condition that Greece gives immediate and full support with her army to Serbia».

On the following day Elliot replied to Grey that he had pointed out this «unique» opportunity for Greece that Cyprus was «assured» to her whatever was the result of the war. Bonar Law informed the Cyprus High Commissioner of the offer. On 16 October he telegraphed the following:

«Please communicate this fact to the Archbishop or other leading personages in Cyprus and suggest to them that if they wish to take advantage of this opportunity for securing the union of Cyprus with Greece, which is unlikely to recur, they should immediately proceed to Athens and press their

Η απόκτηση της Κύπρου, με τον πληθυσμό της των 250,000 Ελλήνων (80%) το 1921, ήταν για πολύ καιρό ένα ιδεώδες του ελληνικού εθνικισμού κι αναμενόταν ότι μια τέτοια παραχώρηση θα γινόταν δεκτή με ενθουσιασμό. Η δωρεά, ωστόσο, απερρίφθη και μια τέτοια ενέργεια ισοδυναμούσε με παραδοχή ότι ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος είχε πάρει πιο δελεαστικές υποσχέσεις από το αντίπαλο στρατόπεδο σε περίπτωση γερμανικής νίκης, για την οποία είχε πεισθεί ότι θα επισυνέβαινε. Η άρνηση αυτή θα πρέπει σίγουρα να αποδοθεί στην επίδραση της φιλογερμανικής ομάδας συμβούλων που καθημερινά ασκούσαν ολοένα και μεγαλύτερη πίεση στο Βασιλιά, παρά στον Πρωθυπουργό Αλέξανδρο Ζαΐμη. Η πολιτική που ακολουθούσε ο τελευταίος ήταν σίγουρα εκείνη της γνήσιας ουδετερότητας. Στη διάρκεια της θητείας του διατηρούντας, όσο του ήταν δυνατό, φιλικές σχέσεις με την Αντάντ, η οποία του είχε παραχωρήσει ακόμα και δάνειο για στήριξη της ασθενούς ελληνικής οικονομίας. Εν πάση περιπτώσει, αυτή η υπέροχη ευκαιρία να διευθετηθεί μια για πάντα το κυπριακό ζήτημα είχε χαθεί. Αναπτύσσοντας την φιλική προς της Αντάντ πολιτική του σε μια ομιλία στο Ελληνικό Κοινοβούλιο τον Αύγουστο του 1917, ο Βενιζέλος είπε ότι τέτοια παραχώρηση αναμφίβολα θα είχε πολλαπλά πλεονεκτήματα για τον Ελληνισμό, αλλά οι 'σωτήρες' που ήταν τότε στην εξουσία είχαν διώξει την ευκαιρία και η Κύπρος χάθηκε.

demand on the King and Parliament. You are authorised to give them any assistance in your power with this object.»

The October and other British promptings to Greece not only included Cyprus but further concessions in western Thrace and Asia Minor — both inhabited mainly by Turks and not British sovereign territory. There was, furthermore, no mention of naval facilities. Similarly, there was no talk of the Turkish minority in Cyprus being an obstacle. However, the opportunity of acquiring the island was lost. In Cyprus the offer was received with mixed feelings: the Moslems expressed their concerns and the Greeks were perplexed by the refusal.

The possession of Cyprus, with its population in 1921 of 250.000 Greeks (80%), had long been an ideal of Hellenic nationalism and it had been expected that such a cession would be welcomed with enthusiasm. The gift however, was refused and such action was tantamount to an admission that King Constantine had received promises from the opposite camp of a still more alluring kind in the event of the German victory which he was persuaded would occur. This refusal must certainly be ascribed to the influence of the pro-German group of advisers who were daily putting more and more pressure on the king, rather than to Zaimis, the Prime Minister. The latter's policy was certainly

Η Ελλάδα τελικά εισήλθε στον πόλεμο στο πλευρό των συμμάχων, αλλά μέχρι το 1917 οι τελευταίοι ήδη βρίσκονταν στο δρόμο προς τη νίκη και δεν υπήρχε λόγος να αλλάξει η διακυβέρνηση της νήσου. Η συμβολή της στην πολεμική προσπάθεια ήταν ωστόσο πρωτοφανής για ένα τόσο μικρό νησί. Το 1914 ο ολικός πληθυσμός ήταν μόνο 280.000, και όμως πάνω από 13.000 μεταξύ των ηλικιών 18 και 41 υπηρέτησαν σαν βοηθητικά στρατεύματα - κυρίως ως ημιονοδηγοί για τη βρετανική δύναμη της Θεσσαλονίκης. Η συμμετοχή ενός τόσο μεγάλου αριθμού ανδρών είχε, φυσικά, σαν αποτέλεσμα την έλλειψη εργατικών χεριών, σε μια περίοδο που οι πόροι του νησιού χρησιμοποιούνταν στο έπακρο για την παραγωγή τροφίμων και άλλων βασικών ειδών για τροφοδότηση των αναγκών των Συμμάχων. Χιλιάδες ζώα (ημίονοι, γαϊδούρια, άλογα και κατσίκες), περίπου 9.000 στερλίνες για τον Βρετανικό και Βελγικό Ερυθρό Σταυρό και χιλιάδες τόνοι τροφίμων, καυσίμων και ξυλείας αποτελούσαν επίσης της συνεισφορά των νησιωτών κατοίκων της Κύπρου.

Παρόλο που είχαν γίνει τόσες θυσίες και οι Κύπριοι διακρίθηκαν κατά τη διάρκεια του 1914 έως και 1918, ούτε η Βρετανία ούτε η Ελλάδα ανακίνησαν στα σοβαρά το πρόβλημα εκείνα τα χρόνια. Η επόμενη φορά που εγέρθηκε το πρόβλημα ήταν από τον Βενιζέλο στη διάρκεια των ειρηνευτικών διασκέψεων, με τις οποίες τερματίστηκε ο πόλεμος. Επιπρόσθετα, και σύμφωνα με τα γραπτά του Καθηγητή Πωλ

Cyprus stamps of the British period. Some of these continued to be used after independence

Κυπριακά γραμματόσημα της βρετανικής περιόδου. Μερικά από αυτά συνέχισαν να χρησιμοποιούνται και μετά την ανεξαρτησία

one of genuine neutrality; during his term of office he maintained as far as he could friendly relations with the Entente, which even supplied him with a loan to bolster up Greece's ailing economy. At all events, this wonderful opportunity of settling the Cypriot question once and for all was lost. In a speech delivered to the Greek Parliament in August 1917, Venizelos, elaborating on his pro-Entente

Μαντού, του διακεκριμένου μεταφραστή στην Ειρηνευτική Διάσκεψη, μια συζήτηση μεταξύ των Αμερικανών και Βρετανών ηγετών στις 13 Μαΐου 1919, στη διάρκεια μιας συνάντησης του 'Τετραμελούς Συμβουλίου' (αποτελούμενον από τον Γούντροον Γουίλσον, Πρόεδρο των ΗΠΑ, Λόνδ Τζορτζ, Πρωθυπουργό της Βρετανίας, Ζωρζ Κλεμανσώ, Πρόεδρο του Γαλλικού Συμβουλίου,

policy, said that such a cession undoubtedly had multiple advantages for Hellenism but the ‘saviours’ who were in office at the time spurned the opportunity and Cyprus was lost.

Greece eventually entered the war on the side of the Allies but by 1917 they were already on the road to victory and there was no reason to change the island’s administration. Its contribution to the war effort however was, for so small an Island, phenomenal. The total population was only around 280.000 in 1914, yet over 13.000 between the ages of 18 and 41 served as auxiliary troops — mainly muleteers for the British Salonica Force. The participation of this large number of men naturally resulted in a shortage of labour at a time when the resources of the Island were being strained to the utmost for the production of foodstuffs and other commodities to supply the needs of the Allies. Thousands of animals (mules, donkeys, horses and goats); some £9.000 for the British and Belgian Red Crosses, and thousands of tons of foodstuffs, fuel and timber were also contributed by the islanders.

However, even though many sacrifices were made and the Cypriots distinguished themselves between 1914 and 1918, neither Britain nor Greece seriously mentioned the problem during those years. The question was next raised by Venizelos during the peace conferences that terminated the war.

και Β.Ε. Ορλάντο, Πρωθυπουργό της Ιταλίας), είχε ως εξής:

Λ.ΤΖ.: Είναι πρόθεσή μου να δώσουμε την Κύπρο στην Ελλάδα.

Γ.Γ.: Εξαιρετική ιδέα.

Αυτή ήταν η πρώτη ‘υπόσχεση’. Δεν τηρήθηκε για πολλούς λόγους:

1. Διαμορφωτές της στρατιωτικής τακτικής στις αρχές του 20ου αιώνα πίστευαν ότι τέτοια συναλλαγή ήταν ανεπιθύμητη, καθώς υπήρχαν ισχυροί στρατηγικοί υπολογισμοί για τους οποίους δεν έπρεπε να αποδοθεί η νήσος.
2. Κάποιοι αξιωματούχοι σύστηναν πιεστικά ότι ήταν καθήκον της Βρετανίας να αναπτύξει οικονομικά το νησί. Με αυτό τον τρόπο, οι κυπριακές αποικιακές αρχές θα το εύρισκαν πιο εύκολο να πείσουν τους κατοίκους ότι η Βρετανία θεωρούσε το νησί ως σημαντικό μέρος της Αυτοκρατορίας κι ότι δεν παρίστανε απλώς το ‘τσοπανόσκυλο στη μάντρα’.
3. Ειδικοί των βρετανικών εξωτερικών και αποικιακών υποθέσεων πίστευαν επίσης ότι η κυριότερη δυσκολία που είχε η Κυβέρνηση της Αυτού Μεγαλειότητας στο να παραχωρήσει την Κύπρο στην Ελλάδα, ήταν οι τουρκικές απαιτήσεις, βασισμένες όχι μόνο σε ιστορικούς, αλλά και σε στρατηγικούς και εθνολογικούς λόγους. Το ίδιο πρόβλημα εν πολλοίς αντιμετωπιζόταν και σχετικά με τα Δωδεκάνησα. Υπήρχε, ωστόσο, η πεποίθηση

Furthermore, according to the writings of Professor Paul Mantoux, the celebrated interpreter of the Peace Conference, a conversation between the American and British leaders on 13 May 1919, during a meeting of the ‘Council of Four’ (composed of Woodrow Wilson, President of the US; Lloyd George, Georges Clemenceau, President of the Council of France; and V.E. Orlando, Prime Minister of Italy), went like this:

L.G.: It is my intention to give Cyprus to Greece.

WW: Excellent idea.

This was the first ‘promise’. It was not kept for several reasons:

1. Military tacticians of the early 20th century believed that such a transaction was undesirable since there were strong strategic considerations for not giving up the island.
2. It was strongly urged by some officials that it was the duty of Britain to develop the island economically. In so doing the Cypriot authorities would find it much easier to convince the inhabitants that Britain regarded the island as an important part of the Empire and that it was not simply playing ‘dog in the manger.’
3. British foreign and colonial affairs experts also believed that the chief difficulty HMG had in handing Cyprus to Greece was the claims of

πως η Τουρκία θα αποδεικνύταν πολύ πιο άτεγκτη στην περίπτωση της Κύπρου.

4. Η πίεση που ασκούσαν οι Έλληνες δεν ήταν αρκετά ισχυρή. Πραγματικά, το πρόβλημα είχε σχεδόν τελείως ξεχαστεί προπαντός μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922, και μετά την σχετικά αρνητική πολιτική των ηγετικών υποστηρικτών της ένωσης.
5. Οι Βρετανοί πάντοτε υποστήριζαν ότι οι νησιώτες δεν ήταν ακόμα έτοιμοι να διαχειρίζονται εξολοκλήρου από μόνοι τους τη χώρα τους.
6. Μετά τη λήξη της προσφοράς του 1915, είχε ‘δοθεί’ στη Γαλλία δικαίωμα αρνησικυρίας για το τι θα γινόταν με την Κύπρο, στη μυστική Συμφωνία των Σάικς-Πίκο που συνομολογήθηκε τον Απρίλιο/Μάρτη 1916. Αυτή η πρόνοια εμφανίστηκε ως το άρθρο 4 της Γαλλο-Βρετανικής Συνθήκης που υπογράφηκε στο Παρίσι στις 23 Δεκεμβρίου 1920. Υπήρχε επίσης μια μυστική πρόνοια στη Συμφωνία Βενιζέλου-Τιτόνι του 1919, με την οποία η Ιταλία συμφωνούσε να πραγματοποιήσει δημοψήφισμα στη Ρόδο, αν η Βρετανία θα ήταν διατεθειμένη να παραχωρήσει την Κύπρο στην Ελλάδα.

Η δεύτερη ‘υπόσχεση’ έγινε από τον Ράμσυ Μακτόλαντ, τον ηγέτη του Εργατικού κόμματος, τον Φεβρουάριο του 1919. Μιλώντας προς 102 αντιπροσώπους από 26 χώρες στη Διάσκεψη της Σοσιαλιστικής Διεθνούς που πραγματοποιήθηκε

Building of the colonial administration and now the Ministry of the Interior
Κτίριο της αποικιακής διοίκησης, στο οποίο τώρα στεγάζεται το Υπουργείο Εσωτερικών

Turkey, based not only on historical but on strategic and ethnological grounds. Much the same kind of problem had been faced over the Dodecanese islands. It was believed, however, that Turkey would prove far more intractable in the case of Cyprus.

4. The pressure applied by the Greeks was not strong enough. Indeed, the problem was nearly forgotten altogether after 1920 following the Asia Minor disaster of 1922 and the somewhat negative policies of the leading enosis proponents.
5. The British contended all along that the islanders were not yet ready to run their country entirely on their own.
6. After the lapse of the offer of October 1915, France was ‘given’ a veto over the disposal of Cyprus in the secret Sykes-Picot Agreement concluded in April/May 1916. This provision appeared as Article 4 of the Franco-British Convention signed at Paris on 23 December 1920. There was also a secret clause in the Venizelos-Tittoni Agreement of 1919 by which Italy agreed to hold a plebiscite in Rhodes if Great Britain should be willing to cede Cyprus to Greece.

The second ‘promise’ was made by Ramsay MacDonald, the leader of the labour party, in February 1919. Speaking to 102 delegates from 26

στη Βέρνη, τόνισε ότι το κόμμα του υποστήριζε την κυπριακή αυτοδιάθεση κι ότι, αν κατελάμβανε ποτέ την εξουσία, θα έκανε ότι μπορούσε για να τηρήσει τη δέσμευσή του. Ωστόσο, όταν ο Μακτόναλτ ηγήθηκε της σύντομης κυβέρνησης μειοψηφίας το 1924 (22 Ιανουαρίου μέχρι 3 Νοεμβρίου) απέτυχε να τιμήσει την υπόσχεσή του. Το 1930 υπήρξε ακόμα μία ‘υπόσχεση’. Σύμφωνα με τον Σερ Πάτρικ Ράμσων, σε μια ιδιωτική και μυστική έκθεση προς τον Ο. Τζ. Σάρτζεντ του Υπουργείου Εξωτερικών με ημερομηνία 7 Νοεμβρίου 1931, ο Πλωτάρχης και Βουλευτής Τζ. Μ. Κένγουερθ, (μετέπειτα Βαρώνος Στραβόλτζι), ο οποίος επισκέφθηκε την Αθήνα το 1930, δήλωσε στο Βενιζέλο (με βάση τη μαρτυρία του τελευταίου) ότι το Εργατικό Κόμμα ήταν πρόθυμο να δώσει την Κύπρο στην Ελλάδα, αλλά στρατιωτικοί ειδικοί έφερναν ένσταση για στρατηγικούς λόγους. Ο Βενιζέλος τότε είπε πως ήταν διατεθειμένος να παραχωρήσει την Αμμόχωστο ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη τοποθεσία στην Κύπρο, με ενδοχώρα μερικών μιλίων για στρατώνες, αεροδρόμια κλπ, στην απόλυτη κυριαρχία της Αγγλίας. Αναπτύσσοντας περισσότερο το στρατιωτικό θέμα, ο Βενιζέλος έδειξε ένα τόμο απομνημονευμάτων στο τραπέζι και είπε ότι ο Λόρδος Σόλσμπερυ είχε κάποτε παρατηρήσει ότι «οι στρατιωτικοί του εμπειρογνόμονες ήταν ικανοί να δικαιολογήσουν την κατοχή του πλανήτη Αρη για σκοπούς άμυνας της Βρετανικής Αυτοκρατορίας».

countries at the Socialist International Conference held at Berne, he emphasised that his party supported Cypriot self-determination and that, if he ever came to power, he would do everything he could to carry out this commitment. However, MacDonald, who led the short-lived minority government of 1924 (22 January to 3 November), failed to honour his pledge. In 1930 there was yet another ‘promise.’ According to Sir Patrick Ramsay, in a private and secret report to O.G. Sargent of the foreign office dated 7 November 1931, Commander J.M.Kenworthy MP., (later baron Strabolgi) who visited Athens in 1930 told Venizelos (based on the latter’s testimony) that the labour party was willing to give Cyprus to Greece, but that military experts objected for strategic reasons. Venizelos then said that he was quite willing to hand over Famagusta or any other suitable site in Cyprus, with a hinterland of a few miles for barracks, aerodromes etc., in absolute sovereignty to England. Expanding further on the military subject, Venizelos pointed to a volume of memoirs on the table and said that Lord Salisbury once remarked that, «his military experts were capable of finding reasons to occupy Mars for the defence of the British Empire.»

The educated proponents of the meghali idhea intensified their efforts to achieve national self-realisation. They were spurred on not only by the ‘offers’ and ‘promises’ already referred to but by the

Οι μορφωμένοι υποστηρικτές της Μεγάλης Ιδέας ενέτειναν τις προσπάθειές τους για να επιτύχουν την εθνική ολοκλήρωση. Σ’ αυτό τους εξωθούσαν όχι μόνο οι ‘προσφορές’ και ‘υποσχέσεις’ που έχουν ήδη αναφερθεί, αλλά και το προηγούμενο της Κρήτης το 1913. Εκείνο το χρόνο η Κρήτη ανακήρυξε την ένωσή της με την κυρίως Ελλάδα, μια πράξη η οποία νομιμοποιήθηκε όταν η Τουρκία αποκήρυξε ρητά τα επικυριαρχικά της δικαιώματα σε μια πρόνοια της Συνθήκης του Λονδίνου (1912-13). Μια δήλωση από τον Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών επίσης αναπτέρωσε τις ελπίδες τους. Ο Γουίλσον, σε σημείωμά του προς όλες τις εμπόλεμες κυβερνήσεις, κάλεσε και τα δύο μέρη να δηλώσουν ‘στο άπλετο φως της ημέρας’ τους στόχους που είχαν τάξει για τη διεξαγωγή του πολέμου. Οι Σύμμαχοι, στην κοινή τους απάντηση που δημοσιοποιήθηκε στις 11 Ιανουαρίου 1917, δήλωσαν ότι δεν είχαν πρόβλημα να ικανοποιήσουν το αίτημά του και κατέθεσαν ένα κατάλογο με αντικειμενικούς στόχους. Ανάμεσα σε αυτούς περιλαμβανόταν: «η απελευθέρωση των λαών που βρίσκονταν κάτω από τη φονική τυραννία των Τούρκων και η εκδίωξη από την Ευρώπη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία είχε αποδείξει τον εαυτό της ριζικά ξένη προς τον Δυτικό πολιτισμό». Οι προσδοκίες ήταν μεγάλες. Οι μάζες, ωστόσο, οι οποίες απολάμβαναν ευημερία χωρίς προηγούμενο στη μεταπολεμική οικονομική έκρηξη, δεν βρίσκονταν στην πρωτοπορεία του ενωτικού

Cretan example of 1913. In that year Crete proclaimed its union with the mainland, an action legalised when Turkey expressly abandoned her suzerain rights in a clause of the Treaty of London (1912-13). A statement by the President of the US also raised their hopes. Wilson, in his note to all the belligerent governments, called upon both parties to

κινήματος και ίσως μάλιστα, όσο τα στομάχια τους ήταν γεμάτα, λίγο να νοιάζονταν, άνκαι πολλές φορές το πάθος τους είχε εξαρθεί, όπως το 1921, το 1931 και βέβαια τη δεκαετία του 1950. Ο ελληνικός εθνικισμός δεν είναι μια τεχνητή αντίληψη θεωρητικολόγων, αλλά μια πραγματική δύναμη που παρακινεί όλα τα τμήματα του ελληνόφωνου πληθυσμού να καταβάλουν

*Building of the colonial administration and now part of the premises of the Ministry of Foreign Affairs
Κτίριο της αποικιακής διοίκησης, στο οποίο σήμερα στεγάζονται Υπηρεσίες του Υπουργείου Εξωτερικών*

state ‘in the full light of day’ the «aims» they had set themselves in prosecuting the war. The Allies, in their joint response made public on 11 January 1917, stated that they had no difficulty in meeting his request and offered a list of definite objectives. Among them were:

‘the liberation of the peoples who lay beneath the murderous tyranny of the Turks and the expulsion from Europe of the Ottoman Empire, which had proved itself radically alien to western civilisation.’

Expectations were on a high. The masses, however, who in the post-war economic boom enjoyed unexampled prosperity, were not at the forefront of the enosis movement and perhaps indeed, as long as their bellies were full, cared very little, though their passions were roused on several occasions as in 1921 in 1931 and of course in the 1950s. Greek nationalism is not an artificial conception of theorists, but a real force which impels all fragments of the Greek-speaking population to make sustained efforts towards political union with the national state. In the post-1878 period, the political consciousness of the inhabitants had been awoken and had expressed itself in a growing desire of the Christian majority to realise its nationality. They also believed that the Moslem preference for the status quo and antipathy to union should not prove permanent. Memoranda, petitions

συνεχείς προσπάθειες για την πολιτική ένωση με το εθνικό κράτος. Στην μετά το 1878 περίοδο, η πολιτική συνείδηση των κατοίκων είχε αφυπνισθεί κι είχε εκφρασθεί με τη γιγαντούμενη επιθυμία της χριστιανικής πλειοψηφίας να ολοκληρώσει την εθνικότητά της. Πίστευαν επίσης ότι η μουσουλμανική προτίμηση στο στάτους κβο και η αντιπάθεια για την ένωση δεν θα ήταν παντοτινή. Υπομνήματα, αιτήματα και αποστολές αντιπροσωπιών γεμίζουν τα χρονικά της κυπριακής ιστορίας μεταξύ 1914 και 1925, όπως ακριβώς είχε γίνει και μετά το 1878.

Επίσης δεν είναι ξεκαθαρισμένη η σημασία των δυο συνθηκών που υπογράφησαν στα πρώτα χρόνια του 1920.

Η Συνθήκη των Σεβρών, η οποία είχε προκύψει από εκείνη του Σαν Ρέμο τον ίδιο χρόνο, υπογράφηκε στις 10 Αυγούστου 1920. Η Συνθήκη της Λωζάνης μονογραφήθηκε στις 24 Ιουλίου 1923. Πα τους Κυπρίους είχαν διπλή σημασία. Πρώτο, και αναμφίβολα, η Τουρκία είχε παραιτηθεί απ' όλα τα δικαιώματα και διεκδικήσεις πάνω στην Κύπρο. Παρομοίως, δεχόμενη τις συμφωνίες η Ελλάδα προσυπόγραψε κι έβαλε το όνομά της στην παραχώρηση της Κύπρου στη Βρετανία. Ή αυτό ούτε και ένας ψίθυρος δεν ακούστηκε όταν η Κύπρος έγινε Αποικία του Στέμματος το 1925. Δεύτερο, οι Έλληνες της Νήσου πίστευαν ότι αργά ή γρήγορα η Βρετανία θα ικανοποιούσε την απώτερη επιθυμία τους (Ένωση με την Ελλάδα), εφόσον η

and deputations fill the annals of Cypriot history between 1914 and 1925, just as they had done after 1878.

There is also widespread confusion over the significance of two treaties of the early 1920s:

The Treaty of Sevres, which developed from the San Remo one of the same year, was signed on 10 August 1920. The Treaty of Lausanne was initialled on 24 July 1923. For Cyprus they had a twofold importance. First, and without a doubt, Turkey surrendered all titles and claims over Cyprus. Likewise, by accepting the agreements Greece endorsed and put her name to the cession of Cyprus to Britain. Hence, not even a whisper was raised when Cyprus became a Crown Colony in 1925. Second, the Greeks of the island believed that Britain would sooner or later grant them their ultimate wish (union with Greece), since Turkey was definitely out of the way. Britain's uncertainty of tenure, especially between 1878 and 1914, was often cited as a reason for not granting such a union and for not carrying out wide-ranging reforms.

The next distinct stage in the development of Cyprus was the financial and political crisis of the 1930s, which we briefly touched on. Labour relations, political confrontation and economic agitation were all major problems. Yet, all were overshadowed by World War II. These years (1939-

Τουρκία είχε φύγει οριστικά από τη μέση. Η αβεβαιότητα της κτήσης από τη Βρετανία, ιδιαίτερα μεταξύ 1878 και 1914, αναφερόταν συχνά ως ο λόγος για τον οποίον δεν παρεχωρείτο η ένωση και δεν γίνονταν πλατιές μεταρρυθμίσεις.

Το επόμενο ξεχωριστό στάδιο στην ανάπτυξη της Κύπρου ήταν η οικονομική και πολιτική κρίση της δεκαετίας του 1930, που αναφέρθηκε μόνο σε συντομία. Οι εργατικές σχέσεις, η πολιτική αντιπαράθεση και οι οικονομικές κινητοποιήσεις ήταν όλα μεγάλα προβλήματα. Κι όμως, όλα επισκιάστηκαν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτά τα χρόνια (1939-1945) ήταν κρίσιμα για τους Κυπρίους και τα οράματά τους. Όπως και το 1914, η συνολική συνεισφορά της Κύπρου στην πολεμική προσπάθεια υπήρξε μαζική. Έχει υπολογιστεί ότι, αν περιλαμβάνονταν μόνο οι ηλικίες μεταξύ 18 και 32, τότε η συνολική συμμετοχή ξεπερνούσε το 50 τοις εκατό. Σίγουρα, αυτή ήταν μια μοναδική συμβολή, η οποία δεν επαναλήφθηκε αλλού ποτέθενά από οποιαδήποτε αποικία, προτεκτοράτο ή ακόμα και εμπόλεμο μέρος.

Η γενναιότητα των Κυπρίων ήταν φανερή σε όλα τα μέτωπα. Πήραν μέρος για παράδειγμα στην ιστορική εκκένωση της Δουνκέρκης (29 Μαΐου μέχρι 4 Ιουνίου 1940), όπου διατάχτηκαν να εξοντώσουν τους ημιόνους τους - μια διαταγή την οποία πολύ διστακτικά εξετέλεσαν. Έπειτα οι Κύπριοι συμμετείχαν στην επιχείρηση της

1945) were crucial for the Cypriots and their aspirations. As in 1914, the total contribution of Cyprus to the war effort of the Allies was massive. It has been estimated that if only those between the ages of 18 and 32 were included then total involvement was over 50 per cent. Certainly this was a unique input which was not repeated elsewhere by any colony, protectorate or even warring party.

Cypriot gallantry was evident on all fronts. They took part for example, in the historic evacuation of Dunkirk (29 May to 4 June 1940), where they were ordered to destroy their mules — an order which they very reluctantly carried out. The Cypriots then took part in the East African operation (1941) when the successful conclusion of the battle for Keren (situated 4,000 feet above sea level) was greatly helped by the ability of Cypriot pack transport companies to supply units under fire in the most inaccessible places. The presence of these detachments shortened the siege by weeks and this campaign in itself more than justified the formation of the Cypriot muleteers.

At the battle for Monte Cassino ('gateway to Rome'), February to May 1944, the toughest spot and perhaps the most crucial in Italy, Cypriots distinguished themselves on its rugged slopes by bringing up supplies and taking down the wounded under the hail of enemy bullets and shells doubled

Ανατολικής Αφρικής (1941), όταν η επιτυχής έκβαση της μάχης του Κερέν (4,000 πόδια πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας) βοηθήθηκε τα μέγιστα από την ικανότητα των Κυπριακών μονάδων ανεφοδιασμού να μεταφέρουν προμήθειες κάτω από πυρά στα πιο απρόσιτα σημεία. Η παρουσία αυτών των αποσπασμάτων συντόμευσε την πολιορκία κατά εβδομάδες κι αυτή η εκστρατεία από μόνη της δικαιολόγησε και με το παραπάνω τη συγκρότηση των Κυπρίων ημιονοδηγών.

Στη μάχη του Μόντε Κασίνο (την «πύλη προς τη Ρώμη»), Φεβρουάριο μέχρι Μάιο του 1944, το πιο δύσκολο σημείο και ίσως το κρισιμότερο στην Ιταλία, οι Κύπριοι διέπρεψαν στις κακοτράχαλες πλαγιές, κουβαλώντας πολεμοφόδια και φέρνοντας κάτω τους τραυματίες μέσα σε μια βροχή από εχθρικές σφαίρες και βλήματα, που η έντασή τους διπλασιάζοταν από τα θραύσματα των βράχων. Οι Κύπριοι υπηρέτησαν επίσης στην Αίγυπτο, το Σουδάν υπό τον Λόρδο Γουέβελ, στο Τομπρούκ και στην Παλαιστίνη. Πάνω απ' όλα, το Κυπριακό Σύνταγμα διεξήγαγε πολλούς αιματηρούς αγώνες ενάντια στον εχθρό σε ελληνικό έδαφος. Αρκεί να λεχθεί ότι η άλλη πλευρά δεν κατέβαλε καμμιά σοβαρή προσπάθεια για να καταλάβει ή αποβιβάσει στρατό στο νησί, παρόλον ότι χρησιμοποιείτο ως πολύτιμος σταθμός ανεφοδιασμού και αναδίπλωσης για τους Συμμάχους. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις δέχτηκε επιδρομές από Ιταλικά βομβαρδιστικά τύπου Σαβόια και Καντζ 1007B, Γερμανικά

in intensity by the splintering rock. Cypriots also served in Egypt, the Sudan and under Lord Wavell at Tobruk and Palestine. Above all, the Cyprus Regiment fought many a bloody contest with the enemy on Greek soil. Suffice it to say the other side did not make a serious attempt to capture or occupy the island even though it served as an invaluable supply and relief station for the Allies. However, it was raided on numerous occasions by Italian Savoia

Πιούνκερς (βομβαρδιστικά εφόρμησης) και άλλα αγνώστου τύπου αεροπλάνα.

Στα χρόνια αμέσως μετά τον πόλεμο υπήρξε μεγάλη αναταραχή. Οι στρατιωτικές δαπάνες μειώθηκαν σημαντικά. Δεν είχε αρχίσει ακόμα η εντατική στρατηγική επέκταση του νησιού, το δεκαετές αναπυξιακό σχέδιο βρισκόταν μόλις στα αρχικά του στάδια και οι ανταγωνιστές επέστρεφαν στις αγορές, οι οποίες στη διάρκεια του πολέμου είχαν αποτελέσει εύκολη διέξοδο για

Packing oranges in Fasouri

Διαδικασία συσκευασίας πορτοκαλιών, Φασούρι

and Cantz 1007B bombers, German Junkers (dive-bombers) and other unidentified aircraft.

In the immediate post-war years there was great unrest. Military expenditure decreased considerably; the intensive strategic expansion of the island had not yet begun; the ten-year development programme was only in its initial stages and competitors were returning to the markets which during the war had provided easy outlets for Cypriot produce, such as tobacco, vines and carobs. In its attempt to address the problem the government announced in October 1946 that it would press on with its policy of economic development and social welfare initiated during the last few years. Though not enough, it was certainly a good start.

On the political front Lord Winster, the governor, sent out invitations on 9 July 1947 to various persons and organisations to take part in a consultative assembly with a view of making recommendations on the form of constitution to be established in order to secure participation by the people of Cyprus in the direction of internal affairs, due respect being paid to the interests of minorities. The Right, headed by the newly-elected Archbishop, turned down the invitation but the Left, after some hesitation and a good deal of deliberation, decided to say «yes». However, disagreements soon emerged. At the forefront was the interpretation of the assembly's terms of

τα Κυπριακά προιόντα, όπως καπνά, σταφύλια και χαρούπια. Στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει τα προβλήματα, η κυβέρνηση ανακοίνωσε τον Οκτώβρη του 1946 ότι θα προχωρούσε με την πολιτική της για οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία που είχε αρχίσει τα λίγα τελευταία χρόνια. Ανκαί όχι αρκετά, όλα αυτά ήταν σίγουρα μια καλή αρχή. Στο πολιτικό μέτωπο, ο Κυβερνήτης Λόρδος Γουίνστερ απέστειλε στις 9 Ιουλίου προσκλήσεις σε διάφορα πρόσωπα και οργανώσεις για να πάρουν μέρος σε μια συμβουλευτική συνέλευση, με σκοπό τη διαμόρφωση εισηγήσεων για το είδος του Συντάγματος το οποίο θα έπρεπε να εγκαθιδρυθεί, για να διασφαλιστεί η συμμετοχή του λαού της Κύπρου στη διαχείριση των εσωτερικών υποθέσεων, με ιδιαίτερο σεβασμό προς τα συμφέροντα των μειονοτήτων. Η Δεξιά, με επικεφαλής των άρτι εκλεγέντα Αρχιεπίσκοπο, απέρριψε την πρόσκληση, αλλά η Αριστερά, μετά από κάποιους δισταγμούς και αρκετή μελέτη, απεφάσισε να πει «ναι». Ωστόσο, σύντομα προέκυψαν διαφωνίες. Σε πρώτο πλάνο ήταν η ερμηνεία των όρων αναφοράς της συνέλευσης. Τελικά αναβλήθηκε και μετά διαλύθηκε στις 12 Αυγούστου 1948 μετά από έξι μόνο συνεδρίες. Η δεκαετία του 1940 έληξε χωρίς ξεκάθαρη απόφαση είτε για ένωση είτε για αυτοκυβέρνηση. Ένας πιο αποφασιστικός παράγοντας, ωστόσο, ήρθε να θολώσει περισσότερο τα νερά: ο 'ψυχρός πόλεμος' έφθασε στο νησί το 1948. Η Βρετανία, με

reference. It was eventually adjourned then dissolved on 12 August 1948 after just six meetings.

The 1940s ended without any clear-cut resolution on either enosis or self-government. The waters were, however, muddied further by a more decisive factor; the ‘cold war’ reached the island in 1948. Britain, with the US aiding and abetting, was constructing air bases equipped with radar and other intelligence mechanisms and was transferring to Cyprus from Palestine (where its mandate was due to expire on 15 May 1948) a considerable number of troops, the Middle East monitoring service and other facilities. Thus in October the RAF station in Cyprus was raised to the status of Air Headquarters Middle East and rumours were also current that Military Headquarters Middle East would be established there — as it was in 1954. Henceforth, the Cyprus dispute assumed a new dimension.

Such were the new realities facing Cyprus. In January 1950 the Church organised a plebiscite which intended to give free expression to the people’s wishes for the Island’s future. The petition for enosis was conclusive — 95.7 per cent voted ‘yes’. Delegations were immediately sent abroad to enlighten governments and people alike.

Archbishop Makarios III was at the forefront of this new initiative. The UN was targeted but the ‘battle’ there was inconclusive.

τη βοήθεια και ενθάρρυνση των Ηνωμένων Πολιτειών, κατασκεύαζε αεροπορικές βάσεις εφοδιασμένες με ραντάρ και άλλους κατασκοπευτικούς μηχανισμούς, και μετέφερε στην Κύπρο από την Παλαιστίνη (όπου η κηδεμονία της επρόκειτο να λήξῃ στις 15 Μαΐου 1948) μεγάλο αριθμό στρατευμάτων, την υπηρεσία παρακολούθησης της Μέσης Ανατολής και άλλες διευκολύνσεις. Έτσι, τον Οκτώβριο ο σταθμός της ΡΑΦ αναβαθμίστηκε σε Αεροπορικό Αρχηγείο Μέσης Ανατολής και κυκλφορούσαν επίσης φήμες ότι το Στρατιωτικό Αρχηγείο Μέσης Ανατολής θα εγκαθίστατο εκεί — όπως και έγινε το 1954. Από τούδε και στο εξής, η κυπριακή διαμάχη προσλάμβανε νέα διάσταση.

Τέτοιες ήταν οι νέες πραγματικότητες που αντιμετώπιζε η Κύπρος. Τον Ιανουάριο του 1950 η Εκκλησία διοργάνωσε δημοψήφισμα το οποίο αποσκοπούσε να δώσει ελεύθερη έκφραση στις επιθυμίες του λαού για το μέλλον της νήσου. Το αίτημα για ένωση ήταν αποφασιστικό — 95.7 τοις εκατό ψήφισαν «ναι». Αμέσως απεστάλησαν αντιπροσωπίες στο εξωτερικό για να διαφωτίσουν τις κυβερνήσεις και τον κόσμο. Πρωτοπόρος αυτής της νέας πρωτοβουλίας ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ο Γ'. Τα Ηνωμένα Έθνη υπήρξαν στόχος αλλά η ‘μάχη’ εκεί ήταν αβέβαιη.

Η διπλωματία απέτυχε παταγωδώς. Την 1η Απριλίου 1955, οι Έλληνες της Νήσου αποδύθηκαν σε μια ένοπλη εκστρατεία για να

Diplomacy failed miserably. On 1 April 1955 the island's Greeks embarked on an armed campaign to oust the British and achieve enosis. The leader of the organisation, called EOKA, was Colonel George Grivas. The Turkish Cypriots were also in the fray demanding partition. 'Kara Yilan' (Black Snake), an underground group, and presumably predecessor of 'Volkán' (the Volcano), was also formed in April. The fighting arm of Volkán and its successor late in 1957 was called TMT. Though smaller and less well organised, TMT modelled itself on EOKA.

The island was ravaged by a guerrilla war unprecedented in its recent history. Attempts to come to an arrangement came to nothing. The Harding-Makarios talks (1955-56) and even the Radcliffe constitutional talks (1956) failed to resolve the issue. It appeared that unrestricted self-government was not an option any more. Yet by December 1958 the situation was completely transformed. International pressure plus the threat that things would get worse prompted a new initiative; a new round of talks of 'give and take'.

The foreign ministers of Greece and Turkey (Averoff and Zorlu) exchanged, according to British official documents «Turkish delights». The rapprochement between the two countries, for whatever reasons, and there were many, was clear for anyone to see. It was recognised that only negotiations and conciliation could provide a

διώξιν τους Βρετανούς και να πετύχουν την ένωση. Ο αρχηγός της οργάνωσης, που έφερε την ονομασία ΕΟΚΑ, ήταν ο συνταγματάρχης Γεώργιος Γρίβας. Οι Τουρκοκύπριοι αναμίχθησαν επίσης στη διαμάχη ζητώντας διχοτόμηση. Τον Απρίλιο σχηματίστηκε επίσης η 'Καρά Γιλάν' (Μαύρο Φίδι), μια παράνομη ομάδα, θεωρούμενη ως προκάτοχος της 'Βολκάν' (Ηφαίστειο). Ο ένοπλος βραχίονας της Βολκάν και διάδοχος της στα τέλη του 1957 ονομάζόταν ΤΜΤ. Άνκαι μικρότερη και λιγότερο καλά οργανωμένη, η ΤΜΤ είχε ως μοντέλο της την ΕΟΚΑ.

Το νησί σπαράχτηκε από ένα ανταρτοπόλεμο χωρίς προηγούμενο στην πρόσφατη ιστορία του. Προσπάθειες να υπάρξει μια διευθέτηση απέβησαν άκαρπες. Η συνομιλίες Χάρντιγκ - Μακαρίου (1955-56) κι ακόμα οι συνταγματικές συνομιλίες Ράτκλιφ (1956) απέτυχαν να λύσουν το πρόβλημα. Φάνηκε πως η απεριόριστη αυτοκυβέρνηση δεν αποτελούσε πια μια από τις επιλογές. Κι όμως, μέχρι τον Δεκέμβριο του 1958 η κατάσταση άλλαξε ολότελα. Η διεθνής πίεση μαζί με την απειλή ότι τα πράγματα θα χειροτέρευαν, επέφεραν μια νέα πρωτοβουλία, ένα γύρο συνομιλιών 'πάρε-δώσε'.

Οι υπουργοί εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας (Αβέρωφ και Ζορλού) αντάλλαξαν, σύμφωνα με επίσημα βρετανικά έγγραφα «τουρκικά λουκούμια». Η προσέγγιση μεταξύ των δύο χωρών, για οποιουσδήποτε λόγους κι αν γινόταν, ήταν εμφανής σε όλους. Αναγνωρίστηκε ότι μόνο

Archbishop Makarios, the President of the new Republic, speaking after the signing of the Treaty granting independence to Cyprus, on 16 August 1960

Ομιλία του πρώτου Προέδρου της Κύπρου, Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, μετά την υπογραφή της Συνθήκης Εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας στις 16 Αυγούστου 1960

solution acceptable to all. On 11 February 1959, Greece and Turkey initialled a declaration which confirmed that Cyprus would become an independent state with a Greek Cypriot president and a Turkish Cypriot vice-president and detailing the ‘Basic Structure of the Republic of Cyprus.’ The

solution acceptable to all. On 11 February 1959, Greece and Turkey initialled a declaration which confirmed that Cyprus would become an independent state with a Greek Cypriot president and a Turkish Cypriot vice-president and detailing the ‘Basic Structure of the Republic of Cyprus.’ The
οι συνομιλίες και η συμφιλίωση μπορούσε να δώσει λύση αποδεκτή σε όλους. Στις 11 Φεβρουαρίου 1959, η Ελλάδα και η Τουρκία μονόγραψαν μια διακήρυξη, η οποία επιβεβαίωνε ότι η Κύπρος θα γινόταν ανεξάρτητο κράτος με Ελληνοκύπριο Πρόεδρο και Τουρκοκύπριο

joint communiqué stated that the two governments had reached a ‘compromise solution’ subject to agreement with Britain.

The next stop was London. On 19 February the Agreements were finally sealed at Lancaster House. The British Prime Minister, Harold Macmillan, remarked that it was a ‘memorable occasion’, that it was a victory for reason and co-operation and that no party had suffered defeat. The sovereignty of the island was safeguarded by Britain, Greece and Turkey under the Treaty of Guarantee which precluded under Article I either the union of Cyprus with any other state or its partition. The Treaty of Alliance provided for co-operation between Greece, Turkey and the Republic in common defence, for the stationing of Greek and Turkish military contingents (950 and 650 respectively) on the island and for the training of a Cypriot army. The Treaty of Establishment concerned the retention of British sovereign bases and ancillary facilities on the territory of the Republic and problems of finance and nationality arising out of the end of colonial rule. The texts of the first two treaties were presented at the Zurich and London Conferences and required little alteration. Work on the Treaty of Establishment, with its complex administrative and legal problems did not begin until after the Agreements were signed.

Αντιπρόεδρο, ενώ παρέθετε λεπτομερώς τη ‘Βασική Δομή της Δημοκρατίας της Κύπρου’. Το κοινό ανακοινωθέν δήλωνε ότι οι δύο κυβερνήσεις είχαν φθάσει σε ‘συμβιβαστική λύση’ υπό την αίρεση ότι θα συμφωνούσε και η Βρετανία.

Ο επόμενος σταθμός ήταν το Λονδίνο. Στις 19 Φεβρουαρίου οι Συμφωνίες σφραγίστηκαν τελικά στο Λάνκαστερ Χάουζ. Ο Βρετανός Πρωθυπουργός Μακμίλλαν παρατήρησε ότι επρόκειτο για ένα ‘αξιομνημόνευτο γεγονός’, ότι ήταν νίκη της λογικής και της συνεργασίας κι ότι κανένα από τα μέρη δεν είχε υποστεί ήττα. Η Βρετανία, η Ελλάδα και η Τουρκία επικύρωσαν την κυριαρχία της νήσου με τη Συνθήκη Εγγυήσεως, η οποία με το άρθρο 1 απέκλειε είτε την ένωση της Κύπρου με οποιοδήποτε άλλο κράτος είτε τη διχοτόμησή της. Η Συνθήκη Συμμαχίας προνοούσε για συνεργασία μεταξύ της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Δημοκρατίας στην κοινή άμυνα, για τη στάθμευση Ελληνικού και Τουρκικού στρατιωτικού αποσπάσματος (950 και 650 αντίστοιχα) στο νησί και για την εκπαίδευση Κυπριακού στρατού. Η Συνθήκη Εγκαθίδρυσης αφορούσε την διατήρηση Βρετανικών κυρίαρχων βάσεων και βοηθητικών διευκολύνσεων στο έδαφος της Δημοκρατίας, καθώς και προβλήματα οικονομικής φύσεως και υπηκοότητας που θα προέκυψαν στο τέλος της αποικιακής διακυβέρνησης. Τα κείμενα των δύο πρώτων συνθηκών παρουσιάστηκαν στις Διασκέψεις Ζυρίχης και Λονδίνου και

Thus under the Zurich-London Agreements, Britain relinquished sovereignty over the whole island except for two base areas (Akrotiri and Dhekelia) and various other facilities; in fact, some 99 square miles or 2.74 per cent of Cypriot territory. Greece sacrificed enosis and Turkey partition. Makarios was reasonably happy, so was Kutchuk for the Turkish Cypriots. Yet many others took a critical view. Nevertheless, in 1960 Cyprus had its own flag, its own elected government and was no longer embarrassed by the stigma of colonial status.

χρειάστηκαν λίγες αλλαγές. Η εργασία για τη Συνθήκη Εγκαθίδρυσης, με τα περίπλοκα διοικητικά και νομικά της προβλήματα, δεν άρχισε παρά μόνο μετά την υπογραφή των Συμφωνιών.

Έτσι, σύμφωνα με τις Συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου, η Βρετανία παραιτήθηκε της κυριαρχίας στο σύνολο του νησιού, εκτός από τις περιοχές των δύο βάσεων (Ακρωτηρίου και Δεκέλειας) και διάφορες άλλες διευκολύνσεις. Επρόκειτο στην πραγματικότητα για 99 τετραγωνικά μίλια, που αποτελούσαν το 2.74 τοις εκατό του κυπριακού εδάφους.

Η Ελλάδα θυσίασε την ένωση και η Τουρκία την διχοτόμηση. Ο Μακάριος ήταν αρκούντως ικανοποιημένος, όπως και ο Κουντσούκ για τους Τουρκοκυπρίους. Εντούτοις, πολλοί άλλοι υιοθέτησαν κριτική άποψη. Εν πάσῃ περιπτώσει, το 1960 η Κύπρος είχε τη δική της σημαία, τη δική της εκλελεγμένη κυβέρνηση και είχε απαλλαγεί από το στίγμα της ντροπής που αποτελούσε για αυτήν το αποικιακό καθεστώς.

FOUR WONDERFUL YEARS IN CYPRUS

THE SWEDISH CYPRUS EXPEDITION 1927-1931

Marie-Louise Winbladh

Curator at the Medelhavsmuseet
in Stockholm

ΤΕΣΣΕΡΑ ΥΠΕΡΟΧΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Η ΣΟΥΗΔΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ 1927-1931

Marie-Louise Winbladh

Έφορος στο Μεσογειακό Μουσείο
στη Στοκχόλμη

Einar Gjerstad was head of the 1927-1931 Swedish Archaeological Expedition in Cyprus

Ο Έιναρ Γιέρσταντ ήταν επικεφαλής της Σουηδικής Αρχαιολογικής Αποστολής στην Κύπρο στην περίοδο 1927-1931

«The importance of Cypriot civilisation is not, however, restricted to its role of mediator of culture. Cyprus was also a creator of culture and possessed an indigenous civilisation which at different times reached a high standard.»

(Einar Gjerstad 1948)

In 1923 a young Swedish archaeologist went to Cyprus to study the culture and archaeology of the island. He had been invited by the Swedish consul in Cyprus Luki Z. Pierides, who also was a member of the Archaeological Council of Cyprus. Already in 1922 Luki Z. Pierides had suggested that a Swedish archaeologist should be sent to Cyprus to conduct excavations. The origin of this Expedition was thus closely connected with the Pierides family, since the excavations could start with the initiative of Luki Z. Pierides. And later, during the years of the excavations, the Swedish archaeologists were under his permanent protection.

The young Swede not only studied in the museums, but also carried out excavations at Frenaros, Alambra and Kalopsidha and discovered a fortification at Nikolidhes during the year he stayed on the island. The results of his studies were published in his thesis *Studies on Prehistoric Cyprus* published in 1926, which is still the fundamental work on the Cypriot Bronze Age, although later of course revised.

«Η σημασία του κυπριακού πολιτισμού, όμως, δεν περιορίζεται στο ρόλο του διαμεσολαβητή κουλτούρας. Η Κύπρος ήταν, επίσης, δημιουργός κουλτούρας και ανέπτυξε έναν αυτόχθονα πολιτισμό, ο οποίος κατά καιρούς έφτασε σε ψηλά επίπεδα».

(Einar Gjerstad 1948)

Το 1923 ένας νεαρός Σουηδός αρχαιολόγος πήγε στην Κύπρο για να μελετήσει τον πολιτισμό και την αρχαιολογία του νησιού κατόπιν πρόσκλησης του Σουηδού προξένου στην Κύπρο Λουκή Ζ. Πιερίδη που ήταν επίσης μέλος του Αρχαιολογικού Συμβουλίου της Κύπρου. Ήδη το 1922 ο Λουκής Ζ. Πιερίδης είχε εισηγηθεί να σταλεί Σουηδός αρχαιολόγος στην Κύπρο για τη διεξαγωγή ανασκαφών. Έτσι η προέλευση της αποστολής αυτής συνδέεται στενά με την οικογένεια Πιερίδη εφόσον οι ανασκαφές θα άρχιζαν με πρωτοβουλία του Λουκή Πιερίδη. Και αργότερα, κατά τη διάρκεια των χρόνων των ανασκαφών, οι Σουηδοί αρχαιολόγοι ήταν κάτω από τη μόνιμη προστασία του.

Ο νεαρός Σουηδός όχι μόνο έκανε μελέτες στα μουσεία αλλά και διεξήγαγε ανασκαφές — στο Φρέναρος, στην Αλάμπρα και στην Καλοψίδα, και ανακάλυψε οχύρωση στις Νικολίδες κατά την παραμονή του στην Κύπρο. Τα αποτελέσματα των μελετών του δημοσιεύθηκαν στη διατριβή του *Studies on Prehistoric Cyprus* το 1926 που εξακολουθεί να αποτελεί το βασικό έργο για την Εποχή του Χαλκού στην Κύπρο, παρόλο που αργότερα βέβαια αναθεωρήθηκε.

When Einar Gjerstad — that was the name of the young archaeologist — returned to Sweden, he started preparations for a major archaeological expedition to Cyprus. A committee was formed for the administration of the Expedition under the chairmanship of Crown Prince Gustav Adolf (later King Gustav VI Adolf). Private donors gave generous contributions and at the end of the excavations the Swedish State helped to cover additional expenses.

Gjerstad also managed to borrow one of the first automobiles from the director of the Volvo Company, when their production started in 1927. The car was called *Jacob* and was returned to the director after the excavations had ended four years later. One of these automobiles is now exhibited in the «Volvo Museum» at Göteborg.

In September 1927 the Swedish Cyprus Expedition departed for the island. It included the archaeologists Einar Gjerstad (the head of the Expedition), Alfred Westholm, Erik Sjöqvist and the architect John Lindros. They were all very young, none of them being more than 30 years old. Alfred Westholm was better known as Alfiros, a name which was given to him by the Cypriots.

The Swedish Cyprus Expedition excavated on a large scale throughout the island between 1927 and 1931. During the incredibly short period of only four years they investigated some 25 sites all over

Όταν ο Einar Gjerstad — αυτό ήταν το όνομά του — επέστρεψε στη Σουηδία, άρχισε προετοιμασίες για μια σημαντική αρχαιολογική αποστολή στην Κύπρο. Συστάθηκε επιτροπή για τη διοίκηση της αποστολής υπό την προεδρία των διαδόχου του Σουηδικού θρόνου Πρίγκιπα Gustav Adolf (που αργότερα έγινε ο βασιλιάς Gustav VI Adolf). Ιδιώτες δωρητές έκαναν γενναιόδωρες εισφορές και μετά το πέρας των ανασκαφών το Σουηδικό κράτος συνέβαλε στην κάλυψη επιπρόσθετων εξόδων.

Ο Gjerstad επίσης κατάφερε να δανειστεί ένα από τα πρώτα αυτοκίνητα από το διευθυντή της Εταιρίας Volvo όταν άρχισε η κατασκευή τους το 1927. Στο αυτοκίνητο δόθηκε το όνομα *Jacob* και επιστράφηκε στο διευθυντή όταν συμπληρώθηκαν οι ανασκαφές τέσσερα έτη αργότερα. Ένα από τα αυτοκίνητα αυτά εκτίθεται τώρα στο «Μουσείο της Volvo» στο Göteborg.

Τον Σεπτέμβρη του 1927 η Σουηδική Αποστολή για την Κύπρο αναχώρησε για το νησί. Περιλάμβανε τους αρχαιολόγους Einar Gjerstad (επικεφαλής της αποστολής) τον Alfred Westholm, τον Erik Sjöqvist, και τον αρχιτέκτονα John Lindros. Ήταν όλοι τους πολύ νέοι και κανένας δεν ήταν πάνω από 30 ετών. Ο Alfred Westholm ήταν περισσότερο γνωστός σαν Αλφίρος, ένα όνομα που του δόθηκε από τους Κυπρίους.

Η Σουηδική Αποστολή Κύπρου έκανε μεγάλης κλίμακας ανασκαφές σε ολόκληρο το νησί μεταξύ των ετών 1927 και 1931. Κατά τη διάρκεια της απίστευτα βραχείας αυτής περιόδου μόνο τεσσάρων ετών εξερεύνησαν 25 τοποθεσίες σε

The Volvo, called Jacob, outside the kafeneion at the village of Pyrgos, near Marion on the west coast

Το Βόλβο, που ονομάστηκε Jacob, έξω από το καφενείο του χωριού Πύργος, κοντά στο Μάριον στη δυτική ακτή

the island. The purpose of the excavations was to establish a chronology for Cypriot archaeology and to shed light on some archaeological problems.

The archaeological remains covered the entire period from the Neolithic to Roman times. The main part of the finds, or about 10.000 vases, derived from nearly 300 rock-cut chamber tombs.

Thousands of sculptures were found in sanctuaries or on temple sites. Settlements, fortresses, a royal palace and a Roman theatre also yielded important finds. In addition to

pottery and sculpture, objects made of metal, ivory, glass and stone were found. The results of the excavations were published in *The Swedish Cyprus Expedition*, Vols. I-IV: 3 (E.Gjerstad *et al.*), Stockholm and Lund 1934-1972 (SCE).

Alfred Westholm restoring pots at the Swedish Institute in Nicosia

O Alfred Westholm συντηρεί αγγεία στο Σουηδικό Ινστιτούτο στη Λευκωσία

ολόκληρο το νησί.
Σκοπός των
ανασκαφών ήταν να
χρονολογηθεί η
Κυπριακή αρχαιολογία
και να ριφθεί φως σε
μερικά αρχαιολογικά
προβλήματα.

Τα αρχαιολογικά
ευρήματα κάλυψαν
ολόκληρη την περίοδο
από τη Νεολιθική
περίοδο μέχρι τους
Ρωμαϊκούς χρόνους. Το
κυριότερο μέρος των
ευρημάτων, κάπου
10.000 αγγεία,
βρέθηκαν σε σχεδόν
300 σκαμμένους σε
βράχους νεκρικούς
θαλάμους. Χιλιάδες
γλυπτά βρέθηκαν σε
ιερά ή σε τοποθεσίες
ναών. Σε οικισμούς,
φρούρια, σ' ένα
βασιλικό παλάτι και σ'
ένα Ρωμαϊκό θέατρο
ανακαλύφθηκαν
σημαντικά ευρήματα.

Εκτός από τα κεραμικά και τα γλυπτά,
ανακαλύφθηκαν επίσης αντικείμενα από
μέταλλο, ελεφαντοστούν, γναλί και πέτρα. Τα
αποτελέσματα των ανασκαφών δημοσιεύθηκαν
στο *Swedish Cyprus Expedition*, Vols. I-IV:3 (E.
Gjerstad *et al.*), Stockholm and Lund 1934-1972
(SCE).

The Beginning of the Excavations

The excavations began in Lapithos in September 1927 where the Swedes excavated a vast Bronze Age necropolis, and in the following year, an important chalcolithic site. Before the excavations could start, some problems remained to be solved.

The excavators tell about a somewhat difficult situation:

«...we had to obtain permission to excavate by signing contracts with all the landowners, and then a permit to begin digging was needed from the Government of Cyprus. In sum, many formal obstacles faced us before starting the field work. At a number of sites, the plots of land were small, and in some cases up to a hundred landowners had to be persuaded to sign.»

«It was at Lapithos that we began our work in the autumn of 1927. It was there that our efforts were first rewarded. Lapithos is one of the largest villages in Cyprus and certainly the most beautiful one.»

«When you try to explain to these people that you are not in this venture for profit, that you will not make one penny on the entire venture, but rather will be faced with large expenses instead, you will indicate to them that you are either a liar or a fool.»

Η Έναρξη των Ανασκαφών

Οι ανασκαφές άρχισαν το Σεπτέμβριο του 1927 στη Λάπηθο όπου οι Σουηδοί ανέσκαψαν μια τεράστια νεκρόπολη της Εποχής του Χαλκού και το επόμενο έτος μια σημαντική τοποθεσία της χαλκολιθικής εποχής. Πριν την έναρξη των ανασκαφών έπρεπε να επιλυθούν ορισμένα προβλήματα.

Οι αρχαιολόγοι μιλούν για μια κάπως δύσκολη κατάσταση.

«... Έπρεπε να πάρουμε άδεια για να κάνουμε ανασκαφές υπογράφοντας συμβόλαια με όλους τους ιδιοκτήτες γης και επίσης χρειαζόταν άδεια από την Κυβέρνηση της Κύπρου για να αρχίσουμε τις ανασκαφές. Ήτσι αντιμετωπίζαμε πολλά εμπόδια πριν αρχίσουμε πρακτική δουλειά. Σ' έναν αριθμό τοποθεσιών τα τεμάχια γης ήταν μικρά και σε μερικές περιπτώσεις θα έπρεπε να πειστούν μέχρι και εκατό ιδιοκτήτες να υπογράψουν».

«Ήταν στη Λάπηθο που αρχίσαμε την εργασία μας το φθινόπωρο του 1927. Ήταν εκεί που για πρώτη φορά ανταμείφθηκαν οι προσπάθειες μας. Η Λάπηθος είναι ένα από τα μεγαλύτερα χωριά της Κύπρου και σίγουρα το πιο όμορφο».

«Όταν προσπαθείς να εξηγήσεις στους ανθρώπους αυτούς πως δεν έχεις αναλάβει αυτό το εγχείρημα για κέρδος, πως δεν πρόκειται να βγάλεις ούτε ένα σεντ από αυτή την υπόθεση αλλά μάλλον θα υποστείς μεγάλα έξοδα, θα σε θεωρήσουν είτε ψεύτη είτε τρελό».

The Fabulous Rich Tombs of the Wealthy Lapithians and the Powerful Merchants of Enkomi

The oldest remains uncovered by the Swedes were found on the small rock-island Petra tou Limniti on the northwestern coast of Cyprus, where finds from the pre-ceramic Stone Age were discovered. This early period was not previously known in Cyprus. A later phase of the Stone Age, when pottery had replaced the earlier stone vases, was brought to light at Kythrea and at Lapithos in northern Cyprus. Lapithos is also a very important site for tombs from the Cypriot Bronze Age.

The Lapithos tombs have yielded large numbers of tools, swords, daggers and knives with rat-tail tangs, toggle pins, tweezers and rings, cast in red arsenic copper and yellow bronze.

Erik Sjöqvist in a rock-cut chamber tomb of the Bronze Age at Lapithos

O Erik Sjöqvist σε λαξευτό θαλαμοειδή τάφο της Εποχής του Χαλκού, στη Λάπτηθο.

Οι Μνημονίαι Πλούσιοι Τάφοι των Εύπορων Λαπηθίων και οι Ισχυροί Έμποροι της Έγκωμης

Τα παλαιότερα ερείπια που ανακαλύφθηκαν από τους Σουηδούς βρέθηκαν στη μικρή βραχονησίδα Πέτρα του Λιμνίτη, στη βορειοδυτική ακτή του νησιού, όπου ανακαλύφθηκαν πήλινα αγγεία. Αυτή η περίοδος δεν ήταν προηγούμενως γνωστή στην Κύπρο.

Μια μεταγενέστερη φάση της Λίθινης Εποχής όταν τα πήλινα αγγεία είχαν αντικαταστήσει τα παλαιότερα λίθινα αγγεία ήλθε στο φως στην Κυθρέα και στη Λάπηθο στη βόρεια Κύπρο. Η Λάπηθος είναι επίσης μια σημαντική τοποθεσία για τάφους από την Ορειχάλκινη Εποχή της Κύπρου.

Οι τάφοι της Λαπήθου απέδωσαν ένα μεγάλο αριθμό εργαλείων, ξιφών, και μαχαιριών, με χυτά σε κόκκινο χαλκό της Κύπρου και κίτρινο ορείχαλκο.

They were manufactured c. 2000-1800 BC.

The rich Cypriot copper mines were exploited from ancient to modern times, but it is not yet demonstrated to which extent the native copper of Cyprus was used during the Cypriot Bronze Age.

At Enkomi, in eastern Cyprus, rich tombs from the Late Bronze Age containing objects of

gold, silver and ivory and hundreds of vases were excavated. In addition to native pottery, a large quantity of Mycenaean pottery was found, showing the Mycenaean activity at the site. Towards the end of the Bronze Age Mycenaean colonists immigrated in different waves to Cyprus. This could be proved through the discovery of chamber tombs of Mycenaean type at Lapithos.

In the Iron Age, starting c. 1050 BC, the Greek cultural influence was strongest in northern and western Cyprus, at Lapithos and at Marion, while the Phoenicians influenced the southern coast, where the excavations at Amathus and at Kition, the most important Phoenician town in Cyprus,

Terracotta model of a chariot with the goddess Athena holding the reigns. Archaic Period (750-480 BC)

*Πήλινη μικρογραφία ἀρμάτος με ηνίοχο την Αθηνά.
Αρχαϊκή Εποχή (750-480 πΧ)*

Κατασκευάστηκαν το 2000-1800 πΧ.

Τα πλούσια ορυχεία χαλκού της Κύπρου έτυχαν εκμετάλλευσης στη σύγχρονη εποχή. Αλλά δεν έχει καταδειχθεί σε ποιο βαθμό ο χαλκός της Κύπρου χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της Ορειχάλκινης Εποχής στην Κύπρο.

Στην Επισκοπή, στο ανατολικό μέρος της Κύπρου, ανασκάφηκαν πλούσιοι τάφοι της

Έγχαλκου που περιείχαν αντικείμενα από χρυσό, ασήμι, και ελεφαντοστούν και εκατοντάδες αγγείων. Εκτός από τα ντόπια πήλινα αγγεία, βρέθηκε μια μεγάλη ποσότητα Μυκηναϊκών πήλινων αγγείων που υποδηλούν τη Μυκηναϊκή δραστηριότητα στην τοποθεσία αυτή. Προς τέλος της Ορειχάλκινης Εποχής Μυκηναίοι έποικοι μετανάστευσαν σε διάφορα κύματα στην Κύπρο. Αυτό διαπιστώθηκε με την ανακάλυψη θαλάμων τάφων Μυκηναϊκού τύπου στη Λάπηθο.

Στην Εποχή του Σιδήρου το 1050 πΧ. περίπου, η Ελληνική πολιτιστική επίδραση ήταν ισχυρότερη στη βόρεια και στη δυτική Κύπρο, στη Λάπηθο και στο Μάριον, ενώ οι Φοίνικες επηρέασαν τη νότια ακτή όπου οι ανασκαφές στην Αμαθούντα

demonstrated the importance of the Phoenician culture on the island.

A unique splint armour, dating from the 6th century BC, was found at the western acropolis (the Ambelleri) of Idalion. Six thousand eight hundred iron splints, and a few of bronze, formed the body of the armour and were laced to or sewn on a lining probably made of cloth or leather. The cuirass was found close to a sanctuary, dedicated to the goddess Athena, the patron goddess of the town.

Also at Stylli in eastern Cyprus, where Crown Prince Gustav Adolf took part in the excavations, the finds showed relations with the Phoenician culture.

«The walls of the Cypriot rock tombs were not made to suit the height of the Crown Prince and in those tombs where the roof had collapsed and fallen in, filling the chamber with rubble, there was almost only room for his head when he began to empty the tomb.» (Gjerstad 1933)

*Blank-shaped idol of a woman holding a child,
from Lapithos. Early Bronze Age
(2500-1900 BC)*

*Σανιδόσχημο ειδώλιο κουροτρόφου,
από τη Λάπηθο. Πρώιμη Εποχή των Χαλκού
(2500-1900 πΧ)*

και στο Κίτιον, τη σημαντικότερη Φοινικική πόλη στην Κύπρο, απέδειξαν τη σημασία του Φοινικικού πολιτισμού στο νησί.

Μια μοναδική πανοπλία από τον 6ο αιώνα πΧ. ανακαλύφτηκε στη δυτική ακρόπολη του Ιδαλίου. Έξι χιλιάδες σιδηρών ναρθήκων και μερικών από ορείχαλκο αποτελούσαν το κύριο μέρος της πανοπλίας και ήταν κεντημένοι ή ραμμένοι πάνω σε φόδρα κατασκευασμένη πιθανόν από ύφασμα ή δέρμα. Η πανοπλία βρέθηκε κοντά σε ιερό αφιερωμένο στη θεά Αθηνά, την πολιούχο θεά της πόλης.

Επίσης στους Στύλλους, στο ανατολικό μέρος της Κύπρου, όπου ο διάδοχος του Θρόνου Gustav Adolf έλαβε μέρος στις ανασκαφές, τα ευρήματα έδειξαν Φοινικική πολιτιστική επίδραση.

«Οι τοίχοι των Κυπριακών τάφων δεν ήταν αρκετά ευρύχωροι για να χωρέσουν τον ψηλό διάδοχο και στους τάφους όπου η στέγη είχε καταρρεύσει με αποτέλεσμα να γεμίσει ο θάλαμος με ερείπια, υπήρχε χώρος αρκετός μόνο για το κεφάλι του όταν άρχισε να αδειάζει τον τάφο». (Gjerstad 1933)

The Open-air Sanctuary at Ayia Irini

(The name of this site means «sacred peace» in Greek.)

The most important find of the Expedition was the discovery of the cult site at Ayia Irini in northern Cyprus in 1929-1930. Like some other Archaic sanctuaries, it was built over a site dating from the Late Cypriote Bronze Age. About 2.000 terracottas were found at Ayia Irini in their original positions, standing in semicircles around an altar. The terracotta sculptures can be dated to the Cypro-Archaic period, mainly to the years 650-500 BC.

Most of the terracottas are male figures, but there are also war chariots drawn by horses, riders, ring dancers, bulls and «minotaurs» (a crossbreed of bull and man). The majority of the male figures stand in frontal positions and are dressed in long garments. They also wear helmets or conical caps with cheek-pieces. Many of them are bearded and some wear earrings.

A few figures carry votive offerings, while others hold flutes and tambourines. Several terracottas have a lively facial expression and show great individuality.

Upper part of a male terracotta statue. Archaic Period (750-480 BC)

*Άνω μέρος πήλινου ανδρικού αγάλματος.
Αρχαϊκή Εποχή (750 - 480 πΧ)*

To Υπαίθριο Ιερό στην Αγία Ειρήνη

Το σημαντικότερο εύρημα της Αποστολής ήταν ο τόπος λατρείας της Αγίας Ειρήνης στο βόρειο μέρος της Κύπρου το 1929-1930, όπως και μερικά άλλα Αρχαϊκά ιερά. Κτίστηκε πάνω από μια τοποθεσία που αναγόταν στην Ύστερη Εποχή του Ορείχαλκου στην Κύπρο. Ανακαλύφτηκαν περίπου 2.000 τερρακότες στην Αγία Ειρήνη στις αρχικές τους θέσεις, στέκοντας σε ημικύκλια γύρω από ένα βωμό. Τα γλυπτά από τερρακότα ανάγονται στην Κυπροαρχαϊκή περίοδο, κυρίως στα έτη 650-500 πΧ.

Οι περισσότερες τερρακότες αναπαριστούν άρρενες υπάρχουν όμως και άρματα συρόμενα από άλογα, ιππείς, χορευτές, ταύροι και μινώταυροι. Οι περισσότερες ανδρικές τερρακότες είναι σε όρθια στάση και ντυμένες με μακριά ενδύματα. Επίσης φέρουν κράνη ή κωνικού σχήματος σκουφιά με καλύμματα για τις παρειές. Πολλές είναι γενειοφόρες και φορούν ένα είδος σκουλαρικιών. Αρκετές τερρακότες έχουν μια ζωηρή έκφραση στο πρόσωπο και δείχνουν μεγάλη ατομικότητα.

Το ιερό της Αγίας Ειρήνης είναι χαρακτηριστικό της λατρείας στις αγροτικές περιοχές που βασίζεται στη λατρεία της θεότητας της γονιμότητας,

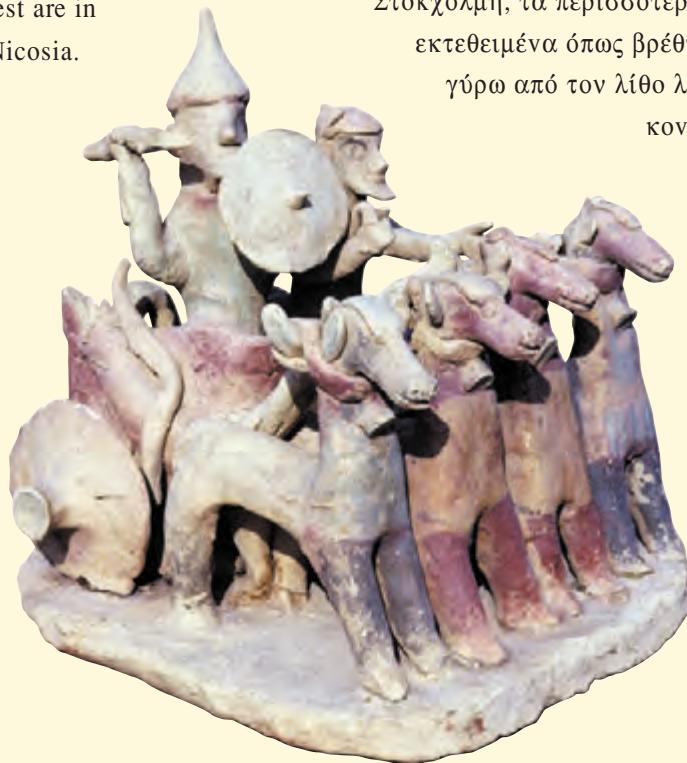
Terracotta figurines around an altar, discovered at Ayia Irini in northern Cyprus in 1929-30

Πήλινα αγαλματίδια που ανακαλύφθηκαν γύρω από πέτρινο βωμό στην Αγία Ειρήνη το 1929-30

The sanctuary at Ayia Irini is characteristic of the rural cult, based on the worship of a divinity of fertility, found in various parts of the island. The god of Ayia Irini was further connected with cattle and war. The finds belong to the Cypro-Geometric and Cypro-Archaic periods. About half of the figures belong to the Medelhavsmuseet (Mediterranean Museum, Stockholm), while the rest are in the Cyprus Museum in Nicosia.

In Stockholm, most of them are now exhibited as they were found, grouped around the cult stone, which was found close to the altar and was believed to have inherent powers of fertility.

The site of Ayia Irini is representative of the cult centres of provincial inland settlements. Distinct from these are the more monumental temples of the towns, for example Kition.

*Terracotta model of a war chariot, from the sanctuary at Ayia Irini.
Archaic Period (750-480 BC)*

*Πήλινη μικρογραφία πολεμικού ἀρματος από το Ιερό Αγίας Ειρήνης.
Αρχαϊκή Εποχή (750 - 480 πΧ)*

και που απαντάται σε διάφορα μέρη του νησιού. Ο θεός στην Αγία Ειρήνη επίσης σχετιζόταν με τα βόδια και τον πόλεμο. Τα ευρήματα ανήκουν στην Κυπρογεωμετρική και την Κυπροαρχαική περίοδο. Τα μισά περίπου από τα ευρήματα ανήκουν στο Μεσογειακό Μουσείο της Στοκχόλμης, ενώ τα υπόλοιπα βρίσκονται στο Κυπριακό Μουσείο στη Λευκωσία. Στη Στοκχόλμη, τα περισσότερα απ' αυτά είναι τώρα εκτεθειμένα όπως βρέθηκαν, συγκεντρωμένα γύρω από τον λίθο λατρείας που βρέθηκε κοντά στο βωμό και που πιστεύοταν ότι είχε συμφυείς δυνάμεις γονιμότητας.

Η τοποθεσία της Αγίας Ειρήνης είναι αντιπροσωπευτική των κέντρων λατρείας των επαρχιακών συνοικισμών στο εσωτερικό του νησιού. Εντελώς διαφορετικοί είναι οι περισσότερο μνημειώδεις ναοί των πόλεων, για παράδειγμα του Κιτίου.

The Powerful Patron-god of the Kitians

On the acropolis of Kition, the Phoenicians erected a temple to Melqart-Herakles, the patron-god of the town. The first sanctuary consisted of an open temenos area with a roofed cella (the central room in a Greek temple). The open court contained the altar and the votive offerings. All the offerings were found in one pit but can be divided into stylistic groups from the Cypro-Archaic II to the Cypro-Classical I period (c. 600-400 BC).

The ancient Kitians dedicated votive offerings in limestone to their god, and the sculpture is quite different when compared with that of the small terracottas from Ayia Iríni, made in the «snowman» technique. The cult at Kition was probably of a more official character. The sculpture is more sophisticated, showing influences from both Egypt, Ionia and mainland Greece.

Several statuettes represent Melqart-Herakles himself, dressed in a lion-skin and swinging a mace. The god is represented in a powerful manner, radiating with strength and vitality. It is Archaic in style, although manufactured 100 years later than similar sculpture in the Greek mainland. Others show female and male votaries with offerings in their hands (a bird or goat) or with hands raised in adoration. Some of the figures are myrtle-wreathed and wear a schematized Greek dress.

O Ισχυρός θεός Προστάτης των Κιτιέων

Πάνω στην ακρόπολη του Κιτίου, οι Φοίνικες ανήγειραν ναό στο Μελκάρτ-Ηρακλή, το θεό προστάτη της πόλης. Το πρώτο iερό αποτελείτο από ένα ανοιχτό «τέμενος» με στεγασμένο σηκό (το κεντρικό δωμάτιο σε ελληνικό ναό). Στην ανοιχτή αυλή ήταν ο βωμός και τα κτερίσματα. Όλα τα κτερίσματα βρέθηκαν σε λάκκο, ωστόσο μπορούν να ταξινομηθούν σε ομάδες από πλευράς τεχνοτροπίας από την Κυπροαρχαϊκή II μέχρι την Κυπροκλασική I περίοδο (περίπου 600-400 πΧ).

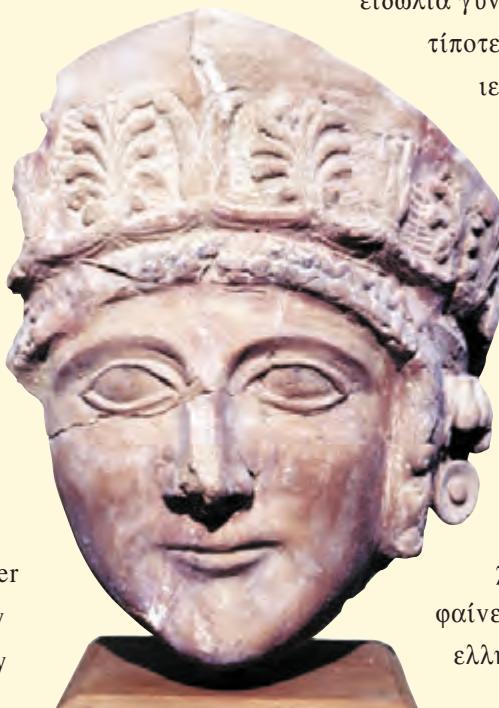
Οι αρχαίοι Κιτιείς πρόσφεραν στον θεό τους κτερίσματα από ασβεστόλιθο και η γλυπτική είναι εντελώς διαφορετική από εκείνη των μικρών τερρακότων της Αγίας Ειρήνης και σύμφωνη με την τεχνική του «χιονάνθρωπου». Η λατρεία στο Κίτιο είχε ίσως ένα περισσότερο επίσημο χαρακτήρα. Η γλυπτική είναι περισσότερο εξεζητημένη και παρουσιάζει επιδράσεις τόσο από την Αίγυπτο και την Ιωνία όσο και από την κυρίως Ελλάδα.

Μερικά αγαλματίδια αναπαριστάνουν τον ίδιο τον Μελκάρτ-Ηρακλή, ντυμένο με δέρμα λιονταριού και κρατώντας το ρόπαλο. Ο θεός αναπαρίσταται με τρόπο δυναμικό, αποπνέοντας δύναμη και σφρίγος. Είναι αρχαϊκής νοοτροπίας, παρόλο που κατασκευάστηκε 100 χρόνια αργότερα από παρόμοια γλυπτά στην κυρίως Ελλάδα. Άλλα παρουσιάζουν γυναίκες και άντρες με κτερίσματα στα χέρια τους (πτηνό ή αίγα) ή έχουν τα χέρια ανυψωμένα σε έκφραση λατρείας. Μερικά από τα αγαλματίδια φέρουν στεφάνια από μερσίνη και Ελληνική ενδυμασία.

The Greek Gods Apollo and Athena ruled in the West

At Mersinaki, there was an isolated sanctuary site dedicated to Apollo and Athena. A large amount of sculpture from the Cypro-Archaic to the Hellenistic period was found in pits, standing side by side. The votive offerings comprise mostly male statues, but also some female figures, chariot groups and figurines. Nothing, however, remained from the sanctuary proper.

The sculptures are made of limestone or mould-made terracotta. They show a large variety of styles and date from between c.500 and 150 BC. The art of sculpture during the later periods became merely a traditional handicraft. Many sculptures appear as copies of Greek masterpieces. Famous is the Hellenistic statue of a youth from Mersinaki, somewhat larger than life-size and in pale yellow limestone. His voluminous body forms a great contrast to his weak features and somewhat dreamy gaze. Quite different are the

Terracotta head of a woman, from Mersinaki.
Archaic Period (750-480 BC)

Πήλινη κεφαλή γυναικάς από το Μερσινάκι.
Αρχαϊκή Εποχή (750 - 480 πΧ)

Οι θεοί των Ελλήνων Απόλλωνας και Αθηνά δέσποζαν στη Δύση

Στο Μερσινάκι υπήρχε ένα απόμερο ιερό αφιερωμένο στον Απόλλωνα και στην Αθηνά. Ενας μεγάλος αριθμός γλυπτών από την Κυπροαρχαϊκή μέχρι την Ελληνιστική περίοδο ανακαλύφθηκαν σε λάκκους, το ένα δίπλα από το άλλο. Τα κτερίσματα περιλαμβάνουν, ως επί το πλείστον, αγάλματα ανδρών αλλά και μερικά ειδώλια γυναικών, ομάδες αρμάτων, όμως τίποτε δεν διασώθηκε από το κυρίως ιερό.

Τα γλυπτά είναι κατασκευασμένα από ασβεστόλιθο ή τερακότα. Παρουσιάζουν μια μεγάλη ποικιλία τεχνοτροπιών και χρονολογούνται από περίπου 500 και 150 πΧ. Η γλυπτική κατά τη διάρκεια των μεταγενέστερων περιόδων έγινε απλώς μια παραδοσιακή χειροτεχνία. Μερικά γλυπτά φαίνεται να είναι αντίγραφα ελληνικών αριστουργημάτων.

Περίφημο είναι το ελληνιστικό άγαλμα ενός νέου από το Μερσινάκι, κάπως

Workers at the temple-site of Mersinaki. A large number of sculptures in limestone and terracotta (5th - 2nd centuries BC) was found at the site in 1930

Εργάτες στη θέση του Ιερού, στο Μερσινάκι. Πλήθος αγαλμάτων από ασβεστόλιθο και τερακότα, τα οποία χρονολογούνται από τον 5ο - 2ο πΧ αιώνα, βρέθηκαν εκεί το 1930

imposing, life-size, terracotta statues, also from Mersinaki but dating from an earlier period. The statues are all men with broad shoulders and stiff attitudes. They wear the Greek chiton and himation and their curly hair and beard are arranged in a Greek fashion, but their frontal position and severe expression are Cypriote. Some of them wear large boots.

A Royal Palace at Vouni

The most imposing building excavated by the Expedition was the Palace at Vouni, situated on a hill (*vounό*=mountain in Greek) at a height of 270 m above sea-level at the northwestern coast of Cyprus, nearly overlooking Petra tou Limniti.

At Vouní a monumental royal palace was found, built on a mountain high above sea-level. It was in use for more than 100 years and was built in separate stages. The palace was a combination of Cypriote and Greek elements. There are no springs on Vouní, but in the middle of the open court was a cistern fed by rainwater from the roofs.

Remarkable finds were made at Vouni, mainly limestone statuettes representing young women. Many of them are carrying offerings to the goddess Athena and were found in her temple at the summit of Vouni. A magnificent life-size head in limestone was also found, today one of the highlights of Medelhavsmuseet.

μεγαλύτερο από το φυσικό μέγεθος και φτιαγμένο με ανοιχτό κίτρινο ασβεστόλιθο. Το ογκώδες σώμα του έρχεται σε μεγάλη αντίθεση με τα αδύνατα χαρακτηριστικά του και το κάπως ονειρώδες βλέμμα του. Εντελώς διαφορετικά είναι τα επιβλητικά, σε φυσικό μέγεθος, αγάλματα από τερακότα, επίσης από το Μερσινάκι, αλλά που ανάγονται σε προηγούμενη περίοδο. Τα αγάλματα παριστάνουν όλα άντρες με ευρείς ώμους και άκαμπτες στάσεις. Φέρουν τον ελληνικό χιτώνα και το ιμάτιο και τα σγουρά μαλλιά και η γενειάδα τους είναι σύμφωνα με την ελληνική μόδα, όμως η εμπρόσθια θέση τους και η αυστηρή τους έκφραση είναι κυπριακές. Μερικοί απ' αυτούς φορούν μεγάλα υποδήματα.

Βασιλικό Ανάκτορο στο Βουνί

Το πιο επιβλητικό κτίριο που ανέσκαψε η Αποστολή ήταν το ανάκτορο στο Βουνί, που βρίσκεται σε λόφο ύψους 270μ. υπεράνω της επιφάνειας της θάλασσας στη βορειοδυτική ακτή της Κύπρου, σχεδόν απέναντι από την Πέτρα του Λιμνίτη.

Στο Βουνί ανακαλύφθηκε μνημειώδες βασιλικό παλάτι, κτισμένο σε βουνό, πολύ πιο πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Χρησιμοποιείτο για περισσότερο από 100 χρόνια και κτίστηκε σε διαφορετικά στάδια. Το παλάτι ήταν ένας

*Bronze cow, from the temple of Athena at Vouni Palace.
Classical Period (480-310 BC)*

*Χάλκινη αγελάδα από τον ναό της Αθηνάς στο ανάκτορο
Βουνίου. Κλασική Εποχή (480-310 πΧ)*

After each excavation the finds were transported to Nicosia. Here, a «Swedish Institute» (also called the Studio) was established, where the finds were cleaned, restored and examined. In the entrance hall, there was a collection of statues. The work-room was a combined photographic studio, drawing office and study. Another four rooms were filled with antiquities.

The Swedish Cyprus Expedition was the first organised effort to excavate in Cyprus in a scientific manner, for the sake of archaeology and not for private profit which at the time was far too frequent. Many great museums in Europe and the USA have their store-rooms filled with Cypriot antiquities,

συνδυασμός κυπριακών και ελληνικών στοιχείων. Δεν υπάρχουν πηγές στο Βουνί, όμως στο μέσο της ανοικτής αυλής υπήρχε στέρνα που γέμιζε με νερό της βροχής από τις στέγες.

Αξιόλογα ευρήματα ανακαλύφθηκαν στο Βουνί κυρίως αγαλματίδια από ασβεστόλιθο που αναπαριστούν νεαρές γυναίκες. Πολλές απ' αυτές μεταφέρουν κτερίσματα στη θεά Αθηνά και βρέθηκαν στο ναό της στην κορυφή του Βουνιού. Ανακαλύφθηκε επίσης μεγαλοπρεπής κεφαλή σε φυσικό μέγεθος, που είναι σήμερα ένα από τα κυριότερα εκθέματα στο Μεσογειακό Μουσείο της Στοκχόλμης.

Μετά από κάθε ανασκαφή τα ευρήματα μεταφέρονταν στη Λευκωσία. Εδώ ιδρύθηκε ένα «Σουηδικό Ινστιτούτο» (που επίσης ονομαζόταν Studio) όπου τα ευρήματα καθαρίζονταν, αποκαθίσταντο και εξετάζονταν. Στον προθάλαμο υπήρχε συλλογή από αγάλματα. Το δωμάτιο εργασίας ήταν ένας συνδυασμός φωτογραφικού στούντιο, σχεδιαστηρίου και γραφείου. Ακόμα τέσσερα δωμάτια ήταν γεμάτα με αρχαιότητες.

Η Σουηδική Αποστολή Κύπρου ήταν η πρώτη οργανωμένη προσπάθεια για διεξαγωγή ανασκαφών στην Κύπρο με επιστημονικό τρόπο, χάριν της αρχαιολογίας και όχι για προσωπικό κέρδος, πράγμα που την εποχή εκείνη ήταν πολύ σύνηθες. Πολλά μεγάλα μουσεία στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ έχουν τις αποθήκες τους γεμάτες με

purchased from foreign diplomats carrying out «excavations» in Cyprus. These collections have no context recorded, sometimes not even a provenance.

Aftermath

According to the law prevailing at the time, all the finds were divided between Cyprus and Sweden at the end of the excavations during the spring of 1931. Due to the great generosity of the Cypriot authorities, more than half of the finds were allowed to be transported to Sweden. This material now constitutes the bulk of the collections in Medelhavsmuseet. A representative part is exhibited in the museum, while the rest is housed in store-rooms.

The Cyprus Collections in the Medelhavsmuseet

The Cyprus collections in the Medelhavsmuseet are the largest and most important collections of Cypriote antiquities in the world outside Cyprus. There are smaller, but also important collections in the Metropolitan Museum in New York and in the British Museum. These, however, often lack a body of vital information in the shape of scholarly documentation of the find contexts. Therefore the material in the Medelhavsmuseet, together with the relative archives, is an inexhaustible research-source for scholars from all over the world.

κυπριακές αρχαιότητες που αγοράστηκαν από ξένους διπλωμάτες που έκαναν «ανασκαφές» στην Κύπρο. Οι συλλογές αυτές δεν είναι καταγραμμένες, και κάποτε δεν υπάρχει αναφορά στην προέλευσή τους.

Τι Επακολούθησε

Σύμφωνα με τον τότε ισχύοντα νόμο, όλα τα ευρήματα μοιράστηκαν μεταξύ της Κύπρου και της Σουηδίας μετά το πέρας των ανασκαφών, κατά τη διάρκεια της άνοιξης του 1931. Χάρη στη μεγάλη γενναιοδωρία των κυπριακών αρχών, επιτράπηκε η μεταφορά περισσότερων από τα μισά ευρήματα στη Σουηδία. Το υλικό αυτό αποτελεί τώρα το μεγαλύτερο μέρος των συλλογών στο Μεσογειακό Μουσείο της Στοκχόλμης. Ένα αντιπροσωπευτικό τμήμα είναι εκτεθειμένο στο Μουσείο, ενώ το υπόλοιπο βρίσκεται σε αποθήκες.

Οι Κυπριακές Συλλογές στο Μεσογειακό Μουσείο

Οι κυπριακές συλλογές στο Μεσογειακό Μουσείο της Στοκχόλμης είναι οι μεγαλύτερες και σημαντικότερες συλλογές κυπριακών αρχαιοτήτων στον κόσμο εκτός Κύπρου. Υπάρχουν μικρότερες εξίσου σημαντικές συλλογές όμως στο Μητροπολιτικό Μουσείο της

Terracotta figurines, 650-500 BC

Πήλινα αγαλματίδια, 650-500 πΧ

Gold necklace, from Ayios Iacovos (1600-1050 BC)

Χρυσό περιδέραιο από τον Άγιο Ιάκωβο (1600 - 1050 πΧ)

The Cyprus collections consist basically of finds made by the Expedition. The total number of finds from the excavations was c. 18.000, and the number received by the Swedes was about 12.000 or 65%. In addition, there was an extensive sherd material, now kept in 5.000 boxes in the storerooms of the Museum. The greater part of this material is now in Stockholm.

The collections of the Medelhavsmuseet include about 7.000 Cypriote vases, ranging from Chalcolithic to Roman times and giving a general

Νέας Υόρκης και στο Βρετανικό Μουσείο. Για τις συλλογές όμως αυτές δεν υπάρχουν ζωτικές πληροφορίες υπό μορφή επιστημονικής τεκμηρίωσης για τα ευρήματα. Ως εκ τούτου, τα υλικά στο Μεσογειακό Μουσείο, μαζί με τα σχετικά αρχεία αποτελούν ανεξάντλητη πηγή για σκοπούς έρευνας για επιστήμονες από ολόκληρο τον κόσμο.

Οι Κυπριακές Συλλογές αποτελούνται βασικά από ευρήματα που ανακάλυψε η Αποστολή. Ο ολικός αριθμός των ευρημάτων από τις ανασκαφές ήταν περίπου 18.000 από τα οποία οι Σουηδοί πήραν 12.000 ή 65%. Επιπρόσθετα υπάρχουν και θραύσματα πήλινων αγγείων που φυλάσσονται τώρα σε 5.000 κιβώτια στις αποθήκες του Μουσείου. Το μεγαλύτερο μέρος του υλικού αυτού βρίσκεται τώρα στη Στοκχόλμη.

Οι συλλογές του Μεσογειακού Μουσείου περιλαμβάνουν περίπου 7.000 κυπριακά αγγεία, που κυμαίνονται από τη χαλκολιθική εποχή μέχρι τους Ρωμαϊκούς χρόνους και που δίνουν μια γενική εικόνα της τέχνης και του πολιτισμού της Κύπρου στην αρχαιότητα. Μια πολύ μεγάλη συλλογή υπέροχων κεραμεικών με ερυθρά στιλβωμένη επιφάνεια, από τη σημαντική νεκρόπολη στη Λάπηθο, αποτελεί εύγλωττη μαρτυρία για τις δεξιότητες και τη φαντασία των κατασκευαστών αγγειοπλαστών στην Πρώιμη Εποχή του Ορείχαλκου στην Κύπρο. Εξίσου

view of the art and culture of Cyprus in ancient times. A very large collection of magnificent, Red Polished pottery from the important necropolis at Lapithos is eloquent evidence of the skill and imagination of the potters in the Early Cypriote Bronze Age period. Equally grandiose are the much later Mycenaean craters or wine bowls. These huge and impressive vases come from the rich tombs at Enkomi. Research on the craters continues, as regards both the place of manufacture and the remarkable decoration. The material also comprises jewellery, glass and a large number of sculptures and artifacts of stone and terracotta. The sculptures which show obvious connections with the Syro-Anatolian region, and later Egypt and Ionia, are of special interest. Of great importance is also the Hellenistic material, influenced by the sculpture in the artistic centres of Alexandria in Egypt and Pergamon in Asia Minor. The development of the glass industry on the island is illustrated by the Roman glass finds from various sites.

εντυπωσιακοί είναι οι μεταγενέστερης εποχής μυκηναϊκοί κρατήρες ή κύπελλα οίνου.

Αυτά τα τεράστια εντυπωσιακά δοχεία προέρχονται από τους πλούσιους τάφους της Έγκωμης. Οι έρευνες για τους κρατήρες συνεχίζονται όσον αφορά τόσο το μέρος που κατασκευάστηκαν όσο και την αξιόλογη διακόσμησή τους. Τα υλικά επίσης περιλαμβάνουν κοσμήματα, γυαλί, και ένα μεγάλο αριθμό γλυπτών και αντικειμένων φτιαγμένων με λίθο και τερακότα. Τα γλυπτά, που δείχνουν σαφείς συνδέσεις με τη Συριοανατολική περιοχή και αργότερα με την Αίγυπτο και την Ιωνία, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Μεγάλης σημασίας είναι επίσης τα αντικείμενα της Ελληνιστικής περιόδου που είναι επηρεασμένα από τη γλυπτική στα καλλιτεχνικά κέντρα της Αλεξάνδρειας στην Αίγυπτο και της Περγάμου στη Μικρά Ασία. Η ανάπτυξη της υαλουργίας στο νησί απεικονίζεται στα γυάλινα αντικείμενα σε διάφορες τοποθεσίες.

Marble relief of a battle between Amazons and Greeks, from Soloi. Hellenistic Period (310 - 30 BC)

Μαρμάρινο ανάγλυφο με παράσταση αμαζονομαχίας, από τους Σόλονς. Ελληνιστική Εποχή (310 - 30 πΧ)

Recent Research

Work on the finds from the Swedish excavations did not stop when the excavations were over. Scholars and students from all over the world are still doing research on the material and regularly visit the Cyprus collections. They examine the material, plans, drawings, notebooks and photographs from different aspects. The immense pottery collection has attracted most of the scholars, but the sculpture, and the rich metal finds from the Lapithos tombs, have also been the foci of much interest.

The Cyprus collections will long remain a rich source to scholars and students. Pots can still be put together from the immense sherd material.

Fragments of sculpture await publication. Many of the already published finds can be re-studied by modern methods and equipment. A major part of the pottery acquired by purchase and through gifts has not been thoroughly studied or published.

«...it was indeed rewarding to discover how much knowledge remains hidden in the documents and pottery boxes preserved in the Stockholm museum.»
(Hult 1992)

Einar Gjerstad was the head of the Expedition. In his book, *Ages and Days in Cyprus* (Engl. transl., 1980), he has not only written a popular account of the excavations but has also given a very lively description of the everyday life of the archaeologists and the Cypriots they met. The

Πρόσφατες Έρευνες

Η εργασία για τα ευρήματα από τις Σουηδικές ανασκαφές δεν σταμάτησε με τη συμπλήρωση των ανασκαφών. Επιστήμονες και μελετητές από όλο τον κόσμο συνεχίζουν να κάνουν έρευνες για το υλικό αυτό και επισκέπτονται τακτικά τις Κυπριακές Συλλογές. Εξετάζουν το υλικό, το σχέδιο, τα σημειωματάρια και τις φωτογραφίες από διάφορες πλευρές. Η τεράστια συλλογή πήλινων αγγείων έχει προσελκύσει τους περισσότερους επιστήμονες, όμως τα γλυπτά και τα πλούσια μεταλλικά ευρήματα από τους τάφους της Λαπήθου υπήρξαν επίσης επίκεντρο μεγάλου ενδιαφέροντος.

Οι Κυπριακές Συλλογές θα εξακολουθήσουν να είναι για πολύ καιρό μια πλούσια πηγή πληροφοριών για επιστήμονες και σπουδαστές. Ακόμα και σήμερα μπορούν να συναρμολογηθούν δοχεία από το τεράστιο υλικό θραυσμένων αντικειμένων. Πολλά από τα ευρήματα που έχουν ήδη δημοσιοποιηθεί μπορούν να μελετηθούν εκ νέου με σύγχρονες μεθόδους και σύγχρονο εξοπλισμό. Ένα μεγάλο μέρος των πήλινων αγγείων που αποκτήθηκαν με αγορά και υπό μορφή δώρων δεν έχουν ακόμα μελετηθεί ή δημοσιοποιηθεί πλήρως. «...ήταν πράγματι μια ανταμοιβή για μας να διαπιστώσουμε πόση γνώση παραμένει κρυμμένη στα κιβώτια των εγγράφων και πήλινων αγγείων που διατηρούνται στο Μουσείο της Στοκχόλμης.» (Hult 1992)

relation is spiced with a lot of humour and anecdotes. The Swedes met many remarkable personages and made friends everywhere.

A quotation from Gjerstad's book tells of his deep understanding of the possibilities of archaeology:

«...It is clear, then, that an archaeological expedition is not all excavation. It also includes conversations with people living near the excavation sites. When the archaeological investigation has been completed and everybody returns to the kafeneion, then the real talking begins. ...In other words, acquiring a thorough knowledge of the lives of the peasants today ought to enable us to have a psychological understanding of prehistoric events and to understand thoughts which have no written documents to explain them.»
(Ages and Days in Cyprus, p. 78)

Ο Einar Gjerstad ήταν ο αρχηγός της Αποστολής. Στο βιβλίο του «*Ages and Days in Cyprus*» (αγγλ. μετάφρ. 1980) μας δίνει όχι μόνο μια απλή αφήγηση για τις ανασκαφές, αλλά και μια πολύ ζωντανή περιγραφή της καθημερινής ζωής των αρχαιολόγων και των Κυπρίων που γνώρισαν. Η αφήγηση διανθίζεται με πολύ χιούμορ και ανέκδοτα. Οι Σουηδοί συνάντησαν πολύ αξιόλογες προσωπικότητες και έκαναν παντού φίλους. Ενα απόσπασμα από το βιβλίο του Gjerstad είναι ενδεικτικό της βαθιάς του κατανόησης των δυνατοτήτων της αρχαιολογίας:

«...είναι λοιπόν σαφές ότι μια αρχαιολογική αποστολή δεν σημαίνει μόνο ανασκαφές. Περιλαμβάνει επίσης συνομιλίες με ανθρώπους που ζουν κοντά στις περιοχές των ανασκαφών. Όταν συμπληρωθεί η αρχαιολογική έρευνα και ο καθένας επιστρέφει στο καφενείο, τότε αρχίζει η πραγματική συνομιλία... Με άλλα λόγια η απόκτηση γνώσεων για τη ζωή των σύγχρονων χωρικών θα πρέπει να μας βοηθά να έχουμε μια ψυχολογική κατανόηση προϊστορικών γεγονότων και να αντιλαμβανόμαστε σκέψεις, για τις οποίες δεν υπάρχουν έγγραφα να μας τις εξηγήσουν». *(Ages and Days in Cyprus, σελ. 78)*

Marble relief of the goddess Athena, from Mersinaki. Classical Period (480-310 BC)

Μαρμάρινο ανάγλυφο Αθηνάς, από το Μερσινάκι. Κλασική Εποχή (480-310 πΧ)

CYPRUS AND THE EUROPEAN UNION From Association to Full Membership

Joseph S. Joseph

Jean Monnet Professor
of International Relations and European Politics
University of Cyprus

ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
Από τη Σύνδεση στην Πλήρη Ένταξη

Ιωσήφ Σ. Ιωσήφ

Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής
Πολιτικής

Έδρα Jean Monnet

Πανεπιστήμιο Κύπρου

*The Presidential Palace, Nicosia
Το Προεδρικό Μέγαρο, Λευκωσία*

Early European Orientation

Cyprus became a full member of the European Union on 1 May 2004 when the fifth EU enlargement took place. The Accession Treaty had been signed a year earlier at the Stoa of Attalos in Athens on 16 April 2003.

Accession was the culmination of a long and healthy relationship which goes back to 1972 when an Association Agreement was signed between Cyprus and the European Economic Community (EEC). It is worth noting that, for the first time, Cyprus expressed an interest in becoming an associate member of the EEC in 1962. This early expression of interest, right after Cyprus acquired its independence, was largely the result of Britain's first application for membership of the EEC. The heavy dependence of the Cyprus economy on exports to Britain and the prospect of losing the preferential Commonwealth tariff rate prompted the Cyprus Government to seek an institutionalised arrangement with the EEC. Following the withdrawal of the British application in 1963, because of the French veto, Cyprus' interest remained dormant until 1971 when it was reactivated almost simultaneously with the renewed efforts of Britain to join the EEC.

Silver stater of the Cypriot city-kingdom of Marion, portraying the abduction of Europe by Zeus transformed into a bull, 4th century BC

Ασημένιος στατήρας των βασιλείων των Μαρίων που απεικονίζει την αρπαγή της Ευρώπης από τον Δία μεταμορφωμένο σε ταύρο, 4ος αιώνας πΧ

Ο Πρώτος Ευρωπαϊκός Προσανατολισμός

Η Κύπρος έγινε πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης την 1η Μαΐου 2004, κατά την πέμπτη διεύρυνση της ΕΕ. Η υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης υπογράφηκε ένα χρόνο νωρίτερα, στην στοά του Αττάλου στην Αθήνα, στις 16 Απριλίου 2003.

Η ένταξη αποτελεί το αποκορύφωμα μίας μακράς και υγιούς σχέσης, η οποία άρχισε το 1972 όταν η Κύπρος και η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) υπέγραψαν Συμφωνία Σύνδεσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Κύπρος εξέφρασε για πρώτη φορά ενδιαφέρον να εγκαθιδρύσει Συμφωνία Σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) το 1962. Αυτή η εκδήλωση ενδιαφέροντος, τόσο νωρίς αμέσως μετά την ανεξαρτησία, ήταν κυρίως αποτέλεσμα της πρώτης Βρετανικής αίτησης για ένταξη στην ΕΟΚ. Η μεγάλη εξάρτηση της κυπριακής οικονομίας από τις εξαγωγές στη Βρετανία και η προοπτική να χάσει η Κύπρος τους ευνοϊκούς δασμούς της Κοινοπολιτείας, ώθησε την Κυπριακή Κυβέρνηση να επιδιώξει μία θεσμική διευθέτηση με την ΕΟΚ. Μετά την απόσυρση της βρετανικής αίτησης το 1963, λόγω του γαλλικού βέτο, το ενδιαφέρον της

The Association Agreement between Cyprus and the EEC, which was signed in December 1972 and went into effect in June 1973, provided for the gradual elimination of trade obstacles for industrial and agricultural products. The elimination of customs and other restrictions on trade would lead to a customs union after a ten-year transitional period that was divided into two successive stages. The first stage would be completed by June 1977 and the second stage five years later.

The Turkish invasion of Cyprus in 1974, however, and its disastrous consequences for the economy of the island led to a delay in the implementation of the Association Agreement. After successive extensions of the first stage, a Protocol for the implementation of the second stage of the Association Agreement was signed in 1987 and went into effect in 1988. It laid down the terms for the gradual establishment of a customs union by the year 2002.

Application for Membership

The close relationship established between Cyprus and the EEC with the signing of the 1987 Customs Union agreement, coupled with other developments in Europe and the world, encouraged the Government of Cyprus to apply for full membership of the Community in 1990. This was, of course, facilitated by the impressive bouncing back of the Cypriot economy from the setback caused by the Turkish invasion.

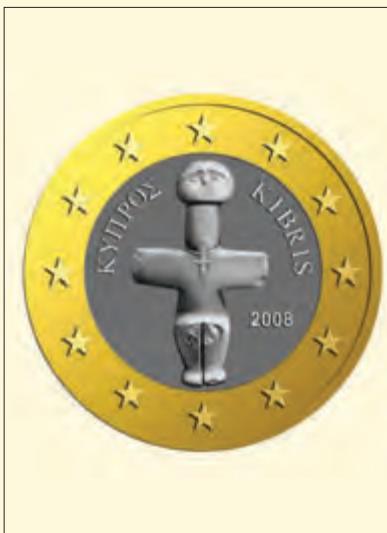
Κύπρου παρέμεινε σε λανθάνουσα κατάσταση μέχρι το 1971, οπότε αναβίωσε σχεδόν ταυτόχρονα με τις ανανεωμένες προσπάθειες της Βρετανίας να ενταχθεί στην ΕΟΚ.

Η Συμφωνία Σύνδεσης μεταξύ της Κύπρου και της ΕΟΚ, η οποία υπεγράφη τον Δεκέμβριο του 1972 και τέθηκε σε εφαρμογή τον Ιούνιο του 1973, προέβλεπε τη σταδιακή κατάργηση των εμπορικών φραγμών για βιομηχανικά και αγροτικά προϊόντα μεταξύ της Κύπρου και της ΕΟΚ. Η κατάργηση των τελωνειακών και άλλων περιορισμών θα κατέληγε σε Τελωνειακή Ένωση μετά από μία δεκαετή μεταβατική περίοδο που ήταν χωρισμένη σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση θα συμπληρωνόταν μέχρι τον Ιούνιο του 1977 και η δεύτερη φάση πέντε χρόνια αργότερα.

Οστόσο, η Τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 και οι καταστροφικές της συνέπειες για την οικονομία της νήσου, οδήγησαν στην καθυστέρηση εφαρμογής της Συμφωνίας Σύνδεσης. Το 1987, μετά από διαδοχικές παρατάσεις της πρώτης φάσης, υπογράφηκε Πρωτόκολλο για την εφαρμογή της δεύτερης φάσης της Συμφωνίας Σύνδεσης. Το Πρωτόκολλο, που τέθηκε σε ισχύ το 1988, προέβλεπε σταδιακή εγκαθίδρυση Τελωνειακής Ένωσης μέχρι το 2002.

Η Αίτηση Ένταξης

Η στενή σχέση που δημιουργήθηκε μεταξύ της Κύπρου και της ΕΟΚ με την υπογραφή της

Three years later, in June 1993, the European Commission issued its *Opinion on the Application by the Republic of Cyprus for Membership* (hereafter *Opinion*), confirming the island's European character and vocation and concluding that it was eligible to be part of the Community. The *Opinion* (par. 10), however, pointed out that there were some problems resulting from the de facto division of the island, which needed to be addressed. It noted in particular that

the fundamental freedoms laid down by the [EEC] Treaty, and in particular freedom of movement of goods, people, services and capital, right of establishment and the universally recognised political, economic, social and cultural rights could not today be

συμφωνίας για Τελωνειακή Ένωση το 1987, σε συνδυασμό με άλλες εξελίξεις στην Ευρώπη και διεθνώς, ενθάρρυναν την Κυπριακή Κυβέρνηση να υποβάλει αίτηση για πλήρη ένταξη στην Κοινότητα το 1990.

Αυτό, βέβαια, διευκολύνθηκε από την εντυπωσιακή ανάκαμψη της κυπριακής οικονομίας μετά το πλήγμα που προκάλεσε η τουρκική εισβολή.

Τρία χρόνια αργότερα, τον Ιούνιο του 1993, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή

εξέδωσε τη Γνώμη της Επιτροπής για την Αίτηση Προσχώρησης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Κοινότητα, επιβεβαιώνοντας τον ευρωπαϊκό χαρακτήρα και προορισμό του νησιού και καταλήγοντας ότι εδικαιούτο να γίνει μέλος της Κοινότητας. Η Γνώμη (παράγραφος 10) επεσήμανε, ωστόσο, ότι υπήρχαν κάποια προβλήματα ως αποτέλεσμα της ντε φάκτο διαίρεσης του νησιού, τα οποία θα έπρεπε να αντιμετωπιστούν. Σημείωνε συγκεκριμένα ότι

οι βασικές ελευθερίες που περιλαμβάνονται στη Συνθήκη [της EOK] και, ιδιαίτερα, η ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, το δικαίωμα εγκατάστασης καθώς και τα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, δεν θα μπορούσαν

exercised over the entirety of the island's territory. These freedoms and rights would have to be guaranteed as part of a comprehensive settlement restoring constitutional arrangements covering the whole of the Republic of Cyprus.

It should also be noted that the application for membership was submitted by the Government of Cyprus representing the population of the entire island. This was pointed out in the *Opinion* (par. 8) by stressing that

when presenting its application for accession, the government of the Republic of Cyprus, recognised by the European Community as the only legitimate government representing the Cypriot people, addressed the Community on behalf of the whole of the island.

να ασκηθούν σήμερα στο σύνολο του εδάφους της νήσου. Οι ελευθερίες και τα δικαιώματα αυτά θα έπρεπε να εξασφαλιστούν στο πλαίσιο συνολικής διευθέτησης που θα αποκαταστήσει τη συνταγματική τάξη στο σύνολο της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Να σημειωθεί ότι η αίτηση της Κύπρου για ένταξη υπεβλήθη από την Κυπριακή Κυβέρνηση εκπροσωπώντας τον πληθυσμό ολόκληρης της νήσου.

Αυτό επεσήμανε η Γνάμη (παράγραφος 8), υπογραμμίζοντας ότι

η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, αναγνωριζόμενη από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα ως η μόνη νόμιμη κυβέρνηση του κυπριακού λαού, υπέβαλε την αίτηση προσχώρησης εξ ονόματος ολόκληρης της νήσου.

Substantive Talks

In October 1993, the Council of Ministers of the Community endorsed the *Opinion* and welcomed its positive message, reconfirming that Cyprus was eligible to become a member. The Council also supported the Commission's proposal for close cooperation with the Cyprus Government in order to facilitate the economic, social and political transition aiming at eventual integration of the island into the EU. To this end, the Council invited the Commission to open substantive discussions with the Government of Cyprus to help it begin preparations for the accession negotiations which would follow later. In November 1993 substantive talks between the Commission and the Government of Cyprus began and continued until 1995 when they were successfully completed. For the purposes of the substantive talks, twenty-three working groups and dozens of sub-groups involving hundreds of people were formed on the Cypriot side. These groups were composed of public servants and delegates of semi-government agencies and the private sector. The talks covered a broad range of issues and were conducted primarily at the technocratic level. Their primary objective was to help the Cypriot authorities familiarise themselves with the *acquis communautaire* and help Cyprus start harmonising its legislation and policies with those of the Union. The *acquis communautaire* is the legal order and political framework within which the EU operates and consists of the

Ουσιαστικές Συνομιλίες

Τον Οκτώβριο του 1993, το Συμβούλιο Υπουργών της Κοινότητας νιοθέτησε τη Γνώμη και καλωσόρισε το θετικό της μήνυμα, επαναβεβαιώνοντας ότι η Κύπρος πληρούσε τα κριτήρια για να γίνει μέλος. Το Συμβούλιο επίσης υποστήριξε την πρόταση της Επιτροπής για στενή συνεργασία με την Κυπριακή Κυβέρνηση, ώστε να διευκολυνθούν οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές, με σκοπό την ένταξη της νήσου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Προς αυτή την κατεύθυνση, το Συμβούλιο κάλεσε την Επιτροπή να αρχίσει ουσιαστικές συζητήσεις με την Κυβέρνηση της Κύπρου, για να τη βοηθήσει στην έναρξη προετοιμασιών για τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις, που θα ακολουθούσαν αργότερα. Τον Νοέμβριο του 1993 άρχισαν συνομιλίες μεταξύ της Επιτροπής και της Κυπριακής Κυβέρνησης, οι οποίες και συνεχίστηκαν μέχρι το 1995, οπότε και ολοκληρώθηκαν επιτυχώς. Για τους σκοπούς των ουσιαστικών συνομιλιών, δημιουργήθηκαν από κυπριακής πλευράς είκοσι τρεις ομάδες εργασίας και δεκάδες μικρότερες ομάδες, εμπλέκοντας εκατοντάδες ατόμων. Αυτές οι ομάδες απαρτίζονταν από δημοσίους υπαλλήλους και αντιπροσώπους ημικρατικών οργανισμών, καθώς επίσης και από τον ιδιωτικό τομέα. Οι συνομιλίες κάλυψαν ένα ευρύ πεδίο θεμάτων και

Map of Cyprus by the engraver Johann-Matthaeus Merian made between 1689 and 1716 in Frankfurt

Χάρτης της Κύπρου τον χαράκτη Johann-Matthaeus Merian, 1689-1716, Φρανκφούρτη

following:

- the contents, principles and political objectives of the EU Treaties,
- the legislation adopted in implementation of the Treaties and the jurisprudence of the Court of the European Communities,
- the declarations and resolutions adopted in the EU framework,
- the international agreements and agreements between EU member-states connected with the Community's activities.

διεξήχθησαν κυρίως σε τεχνοκρατικό επίπεδο. Πρωταρχικός τους στόχος ήταν να βοηθήσουν τις κυπριακές Αρχές να εξοικειωθούν με το Κοινοτικό Κεκτημένο (*acquis communautaire*) και να διευκολύνουν την Κύπρο να αρχίσει την εναρμόνιση της νομοθεσίας και των πολιτικών της με εκείνες της Ευρωπαϊκής. Το κοινοτικό κεκτημένο είναι η έννομη τάξη και το πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου λειτουργεί η Ευρωπαϊκή Ένωση και αποτελείται από τα ακόλουθα:

- το περιεχόμενο, τις αρχές και τους πολιτικούς στόχους των Συνθηκών της ΕΕ,
- τη νομοθεσία που υιοθετείται σε εφαρμογή των Συνθηκών και τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,
- τις διακηρύξεις και αποφάσεις που υιοθετούνται στο πλαίσιο της ΕΕ,
- τις διεθνείς συμφωνίες και τις συμφωνίες μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ που σχετίζονται με τις δραστηριότητες της Κοινότητας.

The Corfu Decision

In June 1994 the European Council, at its meeting in Corfu, examined Cyprus-EU relations and concluded that an essential stage in Cyprus' preparations for accession could be regarded as completed and that the next phase of enlargement of the EU would include Cyprus. This was confirmed by the European Council at its meetings at Essen (December 1994), Cannes (June 1995), Madrid (December 1995) and Florence (June 1996). At Cannes, it was also reaffirmed that negotiations on the accession of Malta and Cyprus would begin six months after the conclusion of the 1996 Intergovernmental Conference. At the European Council meeting at Madrid in December 1995, it was also decided that Cyprus, together with the associate countries of Central and Eastern Europe, would be briefed regularly on the progress of discussions at the Intergovernmental Conference and would also be able to present its positions at meetings with the Presidency of the European Union. The Intergovernmental Conference which began in March 1996 was completed with the signing of the Amsterdam Treaty in October 1997, which eventually went into effect on 1 May 1999.

In the meantime, at the meeting of the Council of General Affairs (Ministers of Foreign Affairs) on 6 March 1995, and at the 19th meeting of the Cyprus-EU Association Council in June 1995, it was decided that a pre-accession structured dialogue at various

Η Απόφαση της Κέρκυρας

Το Ιούνιο του 1994, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη σύνοδο της Κέρκυρας, εξέτασε τις σχέσεις Κύπρου-ΕΕ και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ουσιαστικό μέρος της προετοιμασίας της Κύπρου για ένταξη μπορούσε να θεωρηθεί ως ολοκληρωμένο και ότι η επόμενη φάση της διεύρυνσης της ΕΕ θα περιλάμβανε και την Κύπρο. Αυτό επιβεβαιώθηκε στις συνόδους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Έσσεν (Δεκέμβριος 1994), στις Κάννες (Ιούνιος 1995), στη Μαδρίτη (Δεκέμβριος 1995) και Φλωρεντία (Ιούνιος 1996). Στις Κάννες επαναβεβαιώθηκε επίσης ότι οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Κύπρου και της Μάλτας θα άρχιζαν έξι μήνες μετά την ολοκλήρωση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996. Στη διάσκεψη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Μαδρίτη, τον Δεκέμβριο του 1995, αποφασίσθηκε επίσης ότι η Κύπρος, μαζί με τις συνδεδεμένες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, θα ετηρείτο ενήμερη πάνω σε τακτική βάση για την πρόοδο των συζητήσεων στη Διακυβερνητική Διάσκεψη και, επίσης, θα μπορούσε να παρουσιάζει τις θέσεις της σε συναντήσεις με την Ευρωπαϊκή Προεδρία. Η Διακυβερνητική Διάσκεψη, η οποία είχε αρχίσει τον Μάρτιο του 1996, ολοκληρώθηκε με την υπογραφή της Συνθήκης του Αμστερταμ τον Οκτώβριο του 1997, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή την 1η Μαΐου 1999.

levels would be established between Cyprus and the EU. At the March meeting, Greece lifted its veto and agreed on a customs union to be established between Turkey and the EU beginning 1 January 1996. At the same meeting, Greece also lifted its veto and allowed for the implementation of the Fourth EU-Turkey Financial Protocol which provided for considerable financial aid to Turkey.

It is also worth mentioning that in *Agenda 2000*, the Commission Communication which was issued on 15 July 1997 and outlined the broad perspectives for the development of the EU and its long term policies, it was reconfirmed that accession negotiations with Cyprus would start six months after the conclusion of the Intergovernmental Conference. It was also clarified that accession negotiations could start before a political settlement of the Cyprus problem was reached. It was stressed that if progress towards a settlement was not made before the negotiations were due to begin, «they should be opened with the Government of the Republic of Cyprus, as the only authority recognised by international law.»

The European Council at its meeting in Luxembourg in December 1997 discussed also the Cyprus problem and stated its position as follows:

The accession of Cyprus should benefit all communities and help to bring about civil peace and reconciliation. The accession negotiations will contribute positively to the

Στο μεταξύ, στη συνάντηση του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων (Υπουργών Εξωτερικών) στις 6 Μαρτίου 1995, καθώς και στη 19η συνάντηση του Συμβουλίου Συνδέσεως Κύπρου-ΕΕ τον Ιούνιο του 1995, αποφασίσθηκε όπως ένας προενταξιακός δομημένος διάλογος σε διάφορα επίπεδα εγκαθιδρυθεί μεταξύ της Κύπρου και της ΕΕ. Στη συνάντηση του Μαρτίου, η Ελλάδα ήρε την αρνησικυρία της και συμφώνησε στη εφαρμογή της Τελωνειακής Ένωσης μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης αρχίζοντας από την 1η Ιανουαρίου 1996. Στην ίδια συνάντηση, η Ελλάδα ήρε επίσης το βέτο της κι επέτρεψε την εφαρμογή του Τετάρτου Χρηματοδοτικού Πρωτοκόλλου ΕΕ-Τουρκίας, το οποίο προέβλεπε τη χορήγηση σημαντικής οικονομικής βοήθειας προς στην Τουρκία.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι στην *Agenda 2000*, στο Ανακοινωθέν της Επιτροπής, το οποίο εκδόθηκε στις 15 Ιουλίου 1997 και περιέγραψε τις γενικές προοπτικές ανάπτυξης της ΕΕ καθώς και τις μακροπρόθεσμες πολιτικές της, επαναβεβαιωνόταν ότι οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Κύπρο θα άρχιζαν έξι μήνες μετά τη συμπλήρωση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης. Διευκρινιζόταν επίσης ότι οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις θα άρχιζαν πριν από την επίτευξη πολιτικής διευθέτησης. Τονιζόταν, τέλος, ότι αν δεν υπήρχε πρόοδος για λύση του Κυπριακού πριν από την

search for a political solution to the Cyprus problem through the talks under the aegis of the United Nations which must continue with a view to creating a bi-communal, bi-zonal federation. In this context, the European Council requests that the willingness of the Government of Cyprus to include representatives of the Turkish Cypriot community in the accession negotiating delegation be acted upon. In order for the request to be acted upon, the necessary contacts will be undertaken by the Presidency and the Commission.

προγραμματισμένη έναρξη των διαπραγματεύσεων, «αυτές θα πρέπει να αρχίσουν με την Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας ως τη μόνη Αρχή την οποίαν αναγνωρίζει το διεθνές δίκαιο.»

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στη συνάντησή του στο Λουξεμβούργο τον Δεκέμβριο του 1997 συζήτησε επίσης το Κυπριακό πρόβλημα και καθόρισε τη θέση του στο ζήτημα ως εξής:

Η προσχώρηση της Κύπρου θα πρέπει να αποβεί προς όφελος όλων των κοινοτήτων και να συμβάλει στην εσωτερική ειρήνη και τη συμφιλίωση. Οι διαπραγματεύσεις προσχώρησης θα επηρεάσουν θετικά την προσπάθεια πολιτικής επίλυσης του Κυπριακού δια της οδού των συνομιλιών υπό την αιγίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών που θα πρέπει να συνεχισθούν με την προοπτική της δημιουργίας μίας δικοινοτικής και διζωνικής ομοσπονδίας. Στα πλαίσια αυτά, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ζητεί να υλοποιηθεί στην πράξη η βούληση της Κυπριακής Κυβέρνησης να συμπεριλάβει αντιπροσώπους της τουρκοκυπριακής κοινότητας στην αντιπροσωπεία των διαπραγματεύσεων προσχώρησης. Προκειμένου να υλοποιηθεί αυτό το αίτημα, θα αναληφθούν οι αναγκαίες επαφές από την Προεδρία και την Επιτροπή.

Accession Negotiations

Following the decision of the European Council in Luxembourg in December 1997, accession negotiations began on 30 March 1998, without the participation of the Turkish Cypriots. It should be noted, however, that the Government of Cyprus and the EU made efforts to include a Turkish Cypriot delegation on the negotiating team, but the Turkish Cypriots refused to participate. Following the initial launching of accession negotiations in March 1998, bilateral intergovernmental conferences followed, as part of the accession negotiations with Cyprus as well as with the other candidate countries.

Accession negotiations were conducted at the technocratic as well as the political level and covered all chapters of the *acquis communautaire*. They were successfully completed in October 2002 and it was confirmed that Cyprus fulfilled the Copenhagen political and economic criteria. The criteria for accession to the EU were defined by the European Council a few years earlier at its meeting in Copenhagen in December 1993 as follows:

Membership requires that the candidate country has achieved stability of institutions guaranteeing democracy, the rule of law, human rights and respect for the protection of minorities, the existence of a functioning market economy as well as the capacity to cope with competitive pressure and market

Οι Ενταξιακές Διαπραγματεύσεις

Μετά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Λουξεμβούργο τον Δεκέμβριο του 1997, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις άρχισαν στις 30 Μαρτίου 1998, χωρίς συμμετοχή των Τουρκοκύπριων. Θα πρέπει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι η Κυπριακή Κυβέρνηση και η ΕΕ κατέβαλαν προσπάθειες να περιληφθεί και τουρκοκυπριακή αντιπροσωπεία στη διαπραγματευτική ομάδα, αλλά οι Τουρκοκύπριοι αρνήθηκαν να συμμετάσχουν. Την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων τον Μάρτιο του 1998 ακολούθησαν διμερείς διακυβερνητικές διασκέψεις, ως μέρος των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Κύπρο, όπως και με τις άλλες υποψήφιες χώρες.

Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις διεξήχθησαν τόσο σε τεχνοκρατικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο και κάλυψαν όλα τα κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου. Αυτές ολοκληρώθηκαν επιτυχώς τον Οκτώβριο του 2002 και επιβεβαιώθηκε ότι η Κύπρος πληρούσε τα πολιτικά και οικονομικά κριτήρια της Κοπενγχάγης. Τα κριτήρια για εισδοχή στην ΕΕ είχαν καθοριστεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη σύνοδο της Κοπενγχάγης τον Δεκέμβριο του 1993 ως ακολούθως:

Η ένταξη απαιτεί όπως η υποψήφια χώρα έχει πετύχει σταθερότητα στον θεσμούς που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το σεβασμό για την προστασία των μειονοτήτων, την ύπαρξη μίας λειτουργικής οικονομίας της αγοράς, καθώς και την ικανότητα να χειρίζεται

President Tassos Papadopoulos addressing leaders of the EU member states and acceding countries on the occasion of the signing of the Treaty of Accession in Athens on 16 April 2003

Ο Πρόεδρος Τάσσος Παπαδόπουλος προσφωνεί τους ηγέτες των χωρών μελών της ΕΕ και των προσχωρούντων κρατών στην τελετή υπογραφής της Συνθήκης Προσχώρησης στην Αθήνα, στις 16 Απριλίου 2003

forces within the Union. Membership presupposes the candidate's ability to take on the obligations of membership including adherence to the aims of the political, economic and monetary union.

After the completion of accession negotiations, the European Council, at its meeting in Copenhagen in December 2002, reconfirmed its strong preference for the accession of a united Cyprus. It stressed that the European Union would welcome and

ανταγωνιστικές πιέσεις και τις δυνάμεις της αγοράς μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιδιότητα των μέλους προϋποθέτει την ικανότητα της υποψήφιας χώρας να αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις των μέλους, περιλαμβανομένης της προσήλωσης στους στόχους της πολιτικής, Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.

Μετά την ολοκλήρωση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη συνάντηση της Κοπενγκάγης τον Δεκέμβριο του

Meeting of the European Council, 16 July 2014, Brussels

Σύνοδος των Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 16 Ιουλίου 2014, Βρυξέλλες

accommodate the terms of a settlement in the Treaty of Accession in line with EU principles. It was also decided that in the absence of a settlement, the Republic of Cyprus would become a member of the EU, but the application of the *acquis communautaire* in the northern part would be suspended.

2002 επαναβεβοίωσε την ισχυρή προτίμηση του για την ένταξη μίας ενωμένης Κύπρου. Τόνισε, επίσης, ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα καλωσόριζε και προσάρμοζε τους όρους μίας διευθέτησης στη Συμφωνία Προσχώρησης σύμφωνα με τις αρχές της ΕΕ. Αποφασίσθηκε, επίσης, ότι στην απουσία λύσης του Κυπριακού, η Δημοκρατία της Κύπρου θα γινόταν μέλος της ΕΕ, αλλά η εφαρμογή των κοινοτικού κεκτημένου στο βόρειο τμήμα θα αναστέλλετο.

Accession Treaty

Despite intensive efforts to reach a settlement before the signing of the Accession Treaty on 16 April 2003, no settlement of the Cyprus problem was reached. Therefore, a special Protocol on Cyprus was attached to the Treaty clarifying the status of the northern part of the island which is occupied by Turkey. The Protocol provides the following:

Article I: (1) The application of the acquis shall be suspended in those areas of the Republic of Cyprus in which the Government of the Republic of Cyprus does not exercise full control.

(2) The Council, acting unanimously on the basis of a proposal from the Commission, shall decide on the withdrawal of the suspension referred to in paragraph 1.

Article II: (1) The Council, acting unanimously on the basis of a proposal from the Commission, shall define the terms under which the provisions of EU law shall apply to the line between those areas referred to in Article 1 and the areas in which the Government of the Republic of Cyprus exercises effective control.

The signing of the Accession Treaty in April 2003

Η Συνθήκη Προσχώρησης

Παρά τις έντονες προσπάθειες να επιτευχθεί λύση πριν από την υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης στις 16 Απριλίου 2003, δεν υπήρξε διευθέτηση του κυπριακού προβλήματος. Έτσι, ένα ειδικό Πρωτόκολλο προσαρτήθηκε στη Συνθήκη, διασφαλίζοντας το καθεστώς του βορείου τμήματος της νήσου, το οποίο κατέχεται από την Τουρκία. Το Πρωτόκολλο περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

Άρθρο I: (1) Η εφαρμογή του κεκτημένου θα ανασταλεί σε εκείνες τις περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας στις οποίες η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί πλήρη έλεγχο.

(2) Το Συμβούλιο, ενεργώντας ομόφωνα στη βάση πρότασης της Επιτροπής, θα αποφασίσει σχετικά με την άρση της αναστολής που αναφέρεται στην παράγραφο 1.

Άρθρο II: (1) Το Συμβούλιο, ενεργώντας ομόφωνα στη βάση πρότασης της Επιτροπής, θα καθορίσει τους όρους σύμφωνα με τους οποίους, οι πρόνοιες του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα εφαρμόζονται στη γραμμή μεταξύ εκείνων των περιοχών που αναφέρονται στο Άρθρο 1 και των περιοχών στις οποίες η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο.

was a conclusive, collective, political and legal confirmation that Cyprus is part of the European family of nations. On 14 July 2003, the Parliament of Cyprus unanimously ratified the Accession Treaty which went into effect on 1 May 2004. Ever since, Cyprus has been a full EU member state actively participating in the process of creating «an ever closer union among the peoples of Europe.» In January 2008 Cyprus joined the Economic and Monetary Union and introduced the euro as its currency.

Facing the Challenge of Accession and Membership

The above presentation of major developments in Cyprus-EU relations shows that accession to the EU has been one of the greatest challenges and achievements for Cyprus after it became independent in 1960.

Membership of the EU is a continuous challenge entailing rights, obligations, privileges and burdens. Any country that seeks membership to the EU must meet several conditions and criteria. Among these are European identity, democratic institutions, respect for human rights, protection of minorities, an open market economy, a satisfactory level of economic development, and the ability to adopt the *acquis communautaire*. The Republic of Cyprus had no problem in meeting any and all of these conditions. This was confirmed as early as in 1993 by the *Opinion* of the Commission which clearly stated that the Community considered Cyprus eligible for membership. Throughout the period of accession negotiations and finally with the signing

Η υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης τον Απρίλιο 2003 ήταν μία οριστική, συλλογική, πολιτική και νομική επιβεβαίωση ότι η Κύπρος αποτελεί μέρος της οικογένειας των Ευρωπαϊκών εθνών. Στις 14 Ιουλίου 2003, η Κυπριακή Βουλή των Αντιπροσώπων επικύρωσε ομόφωνα τη Συνθήκη Προσχώρησης, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή την 1η Μαΐου 2004. Από τότε η Κύπρος είναι πλήρες κράτος μέλος και συμμετέχει ενεργώς «στη διαδικασία μίας διαρκώς στενότερης ένωσης των λαών της Ευρώπης». Τον Ιανουάριο του 2008 η Κύπρος εντάχθηκε στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE) και νιοθέτησε ως νόμισμά της το Ευρώ.

Μπροστά στην Πρόκληση της Ένταξης

Η πιο πάνω παρουσίαση των σημαντικότερων εξελίξεων στις σχέσεις Κύπρου-ΕΕ, δείχνει ότι η Κύπρος πρόκειται να αντιμετωπίσει μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που της έχουν παρουσιαστεί από της ανεξαρτησίας της, το 1960. Η προσχώρηση στην ΕΕ είναι μία πρόκληση που περιλαμβάνει τόσο προνόμια όσο και υποχρεώσεις, τις οποίες η Κύπρος είναι έτοιμη και ικανή να αντιμετωπίσει με επιτυχία.

Κάθε χώρα που επιδιώκει να γίνει μέλος της ΕΕ, πρέπει να ικανοποιεί κάποιες προϋποθέσεις και κριτήρια. Ανάμεσα σε αυτά περιλαμβάνονται η ευρωπαϊκή ταυτότητα, οι δημοκρατικοί θεσμοί, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η

A replica of an ancient Greek ship (4th century BC) wrecked off the coast of Kyrenia and discovered in 1967. It provides evidence that trade with the West dates from very early times.

Πιστό αντίγραφο των αρχαίου ελληνικού καραβιού (4ου αιώνα π.Χ.) που νανάγησε στις ακτές της Κερύνειας και εντοπίστηκε το 1967, ένδειξη ότι το εμπόριο με τη Δύση διεξαγόταν από αρχαιοτάτων χρόνων.

of the Accession Treaty it was reconfirmed that Cyprus meets the political and economic criteria of membership.

When it comes to democracy and human rights, Cyprus subscribes to the same fundamental principles and values as the EU and its member-

προστασία των μειονοτήτων, η οικονομία της ελεύθερης αγοράς, ικανοποιητικά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης και η ικανότητα να νιοθετήσει το Κοινοτικό Κεκτημένο. Η Κυπριακή Δημοκρατία δεν είχε πρόβλημα να ικανοποιήσει οποιαδήποτε ή και όλες από αυτές τις προϋποθέσεις. Αυτό είχε ήδη επιβεβαιωθεί από το 1993 στη Γνώμη της Επιτροπής, η οποία δήλωνε σαφώς ότι η Κοινότητα θεωρεί την Κύπρο κατάλληλη να γίνει πλήρες μέλος.

Σε σχέση με τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, η Κύπρος προσυπογράφει τις ίδιες θεμελιώδεις αρχές και αξίες, όπως η ΕΕ και τα κράτη μέλη της. Αυτό αποδεικνύεται από το σταθερό δημοκρατικό πολυκομματικό σύστημα διακυβέρνησης, το οποίο κατοχυρώνει την διαφάνεια και διασφαλίζει ανοικτές πολιτικές διαδικασίες για άτομα και οργανωμένες ομάδες. Τα πολιτικά κόμματα στο νησί αντιπροσωπεύουν και αντανακλούν ένα ευρύ πεδίο απόψεων και θέσεων, που καλύπτουν ολόκληρο το ιδεολογικό φάσμα. Μπορεί επίσης να λεχθεί ότι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της πολιτικής κουλτούρας του νησιού είναι η πλήρης αφοσίωση στη δημοκρατία, την οποία συμμερίζονται όλες οι πολιτικές δυνάμεις. Αυτή η δέσμευση καθρεφτίζει τη σταθερή λαϊκή πεποίθηση ότι μόνο το κράτος δικαίου μπορεί να προστατεύσει και να προωθήσει την ελευθερία, τη δικαιοσύνη και την κοινωνική πρόοδο. Η Κύπρος είναι επίσης γνωστή

The port of Limassol (2008). The size of the European shipping register has grown considerably with the addition of Cyprus' fleet, which is the one of the largest in the world

Το λιμάνι της Λεμεσού (2008). Το ευρωπαϊκό νηολόγιο έχει διευρυνθεί σημαντικά με την προσθήκη του κυπριακού στόλου, ο οποίος είναι ένας από τους μεγαλύτερους στον κόσμο

states. This is evidenced by the stable democratic multi-party system of government which guarantees an open and fair political process to individuals and organised groups. The political parties on the island represent and reflect a broad range of views and positions covering the entire ideological spectrum. It can also be stated that one of the main characteristics of the political culture of the island is the overarching loyalty and commitment to

για το ελεύθερο και αποτελεσματικό οικονομικό της σύστημα, το οποίο βασίζεται στην ιδέα και τις αρχές της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό. Το νησί απολαμβάνει σταθερή οικονομική ανάπτυξη με ψηλούς ρυθμούς, η οποία συγκρίνεται ευνοϊκά με εκείνη των κρατών μελών της ΕΕ. Το ποσοστό ανεργίας

democracy shared by all political forces. This commitment reflects a firm popular belief that only democratic societies based on pluralism, respect for human rights, and the rule of law can protect and promote freedom, justice and social progress. Cyprus is also known for its open and efficient economic system which is based on a commitment to the concept and principles of a market economy with free competition. In recent years the island has enjoyed a stable economic growth at high rates, which compares favourably with that of other EU member states. Unemployment has been negligible and foreign labour is imported to cover shortages in some sectors, such as tourism and construction. The inflation rate has been low and within acceptable range. As mentioned earlier, in January 2008 Cyprus joined the Economic and Monetary Union and introduced the euro as its currency.

With regard to adopting the *acquis communautaire*, measures were taken well before accession to meet EU standards and the EU repeatedly confirmed that Cyprus did a good job in that respect. A problem-free accession and membership of the EU is also facilitated by the Eurocentric foreign policy followed by Cyprus since the collapse of the former Soviet Union and the subsequent end of the Cold War. Pro-European feelings have always been quite strong among the population who have a strong sense of belonging to Europe and believe that the future of a united, secure and prosperous Cyprus lies in its participation in the European integration process. This is true for both Greek Cypriots and Turkish Cypriots. This is also a view shared by all political parties on the island.

είναι αμελητέο και υπάρχει εισροή εργατικών χεριών από το εξωτερικό για να καλυφθούν ελλείψεις σε ορισμένους τομείς, όπως ο τουρισμός και οι κατασκευές. Ο ρυθμός του πληθωρισμού είναι χαμηλός και μέσα στα αποδεκτά πλαίσια. Όπως έχει αναφερθεί, τον Ιανουάριο του 2008, η Κύπρος εντάχθηκε στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση και εισήγαγε ως νόμισμά της το Ευρώ.

Αναφορικά με την υιοθέτηση του Κοινοτικού Κεκτημένου, έχουν ληφθεί μέτρα για ικανοποίηση των προτύπων της ΕΕ, η οποία έχει επανειλημμένα επιβεβαιώσει ότι η Κύπρος προχώρησε κανονικά στο θέμα της εναρμόνισης. Ένταξη στην ΕΕ χωρίς προβλήματα εγγυάται επίσης και η ευρωκεντρική εξωτερική πολιτική που ακολούθησε η Κύπρος μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και το συνεπακόλουθο τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η πολιτική αυτή έχει ισχυρή υποστήριξη ανάμεσα στον λαό. Τα αισθήματα υπέρ της Ευρώπης είναι αρκετά έντονα ανάμεσα στον πληθυσμό, ο οποίος αισθάνεται ότι ανήκει στην Ευρώπη και πιστεύει ότι το μέλλον μίας ενωμένης, ασφαλούς και ευημερούσας Κύπρου βρίσκεται στη συμμετοχή της στην διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Αυτό ισχύει τόσο για τους Ελληνοκύπριους όσο και για τους Τουρκοκύπριους. Αυτή την άποψη συμμερίζονται επίσης όλα τα πολιτικά κόμματα της νήσου.

Cyprus Can Make a Contribution

EU membership is a two-way relationship. Cyprus has a lot to gain from it, but it can also make a contribution to the creation of a united Europe that will enjoy prosperity and security. The geographic location of the island is of considerable symbolic as well as substantive significance as it constitutes Europe's furthermost outpost in the Eastern Mediterranean. Because of its strategic position,

Η Θετική Συνεισφορά της Κύπρου

Η ένταξη στην ΕΕ είναι μία αμφίδρομη σχέση. Η Κύπρος έχει πολλά να κερδίσει από αυτήν, αλλά μπορεί επίσης να κάνει τη δική της συνεισφορά στη δημιουργία μίας ενωμένης Ευρώπης που θα απολαμβάνει ευημερία και ασφάλεια. Η γεωγραφική θέση του νησιού έχει σημαντική συμβολική καθώς και ουσιαστική σημασία, καθώς αποτελεί το προπύργιο της Ευρώπης στην

The European Union Youth Orchestra performing in Cyprus, 2002

Συναυλία της Ορχήστρας Νέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Κύπρο, 2002

«*The Jew of Malta*» by Christopher Marlowe staged by the Cyprus Theatre Organisation, 1998
«Ο Εβραίος της Μάλτας» του Κρίστοφερ Μόρλοου, παραγωγή Θεατρικού Οργανισμού Κύπρου, 1998

Cyprus can make a contribution to the creation of a European security system that will safeguard the defence and security interests of the EU in the region.

It should also be pointed out that Cyprus has excellent relations with all the countries of the Middle East. In this regard, it has become an economic, political, and cultural link between the EU and that important geopolitical region. As a member of the EU, Cyprus can serve as a bridge for peaceful cooperation among the peoples of Europe, the Mediterranean basin and the Middle East.

Along the same lines, it can be added that many European and multinational firms have chosen Cyprus as a location for their regional headquarters. For many of these firms, Cyprus is an obvious choice because of its location, the availability of highly educated managerial and technical staff, the excellent transport and communication networks, and other infrastructure including a legal system based on internationally accepted principles of jurisprudence. These assets are in the direct service of the common and shared interests of the EU and its member states.

As far as European identity and vocation is concerned, there is no doubt that historically and culturally Cyprus is an inalienable part of Europe. All aspects of life on the island — political, economic, social, and cultural — are based on and reflect its European heritage, values and orientation. This is nowhere else stated as clearly as in the 1993

Ανατολική Μεσόγειο. Λόγω της στρατηγικής της θέσης, η Κύπρος μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού συστήματος ασφάλειας, που θα διασφαλίζει τα συμφέροντα της ΕΕ στην ευρύτερη περιοχή.

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η Κύπρος έχει εξαιρετικές σχέσεις με όλες σχεδόν τις χώρες της Μέσης Ανατολής. Από αυτή την άποψη, μπορεί να εξελιχθεί σε ένα οικονομικό, πολιτικό και πολιτιστικό κρίκο ανάμεσα στην ΕΕ και τη σημαντική αυτή γεωπολιτική περιοχή. Ως μέλος της ΕΕ, η Κύπρος μπορεί να αποτελέσει γέφυρα ειρηνικής συνεργασίας ανάμεσα στους λαούς της Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής.

Συναφώς αναφέρεται ότι πολλές ευρωπαϊκές και πολυεθνικές εταιρίες έχουν ήδη επιλέξει την Κύπρο ως βάση για τα κεντρικά τους γραφεία στην περιοχή. Για πολλές από αυτές τις εταιρίες, η Κύπρος ήταν μία αυτονόητη επιλογή λόγω γεωγραφικής θέσης καθώς και λόγω της διάθεσης διευθυντικού και τεχνικού προσωπικού με ψηλό επίπεδο μόρφωσης. Η Κύπρος διαθέτει επίσης εξαιρετικά δίκτυα μεταφορών και επικοινωνιών καθώς και άλλες υποδομές, περιλαμβανομένου του νομικού της συστήματος που είναι βασισμένο σε διεθνώς αποδεκτές αρχές δικαίου. Αυτά τα πλεονεκτήματα της Κύπρου είναι στη διάθεση της ΕΕ και των κρατών μελών της για προώθηση κοινών συμφερόντων.

Όσον αφορά την ευρωπαϊκή ταυτότητα και προορισμό, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ιστορικά

Opinion (par. 44) of the Commission which pointed out that

Cyprus' geographical position, the deep-lying bonds which, for two thousand years, have located the island at the very fount of European culture and civilisation, the intensity of the European influence apparent in the values shared by the people of Cyprus and in the conduct of the cultural, political, economic and social life of its citizens, the wealth of its contacts of every kind with the Community, all these confer on Cyprus, beyond all doubt, its European identity and character and confirm its vocation to belong to the Community.

Looking Ahead

Although an EU member state, Cyprus is still de facto divided. Membership, however, provides a golden opportunity to resolve the Cyprus problem, reunite the island and take advantage of the European integration process that can offer all Cypriots the security and stability they have been longing for. The EU favours a settlement that will reunite the island and its people under a bizonal bicommunal federation. The institutions, legal order, principles and policies of the EU — the *acquis communautaire* — can provide a conducive framework in the search for a much needed settlement. European integration has, for half a

και πολιτιστικά η Κύπρος είναι αναπόσπαστο μέρος της Ευρώπης. Όλες οι πτυχές της ζωής στο νησί — πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική — βασίζονται στην ευρωπαϊκή κληρονομιά και αντανακλούν τις αξίες και τον προσανατολισμό μίας ευρωπαϊκής Κύπρου. Αυτό δεν παρατίθεται πουθενά άλλού τόσο καθαρά και εύστοχα, όσο στη Γνώμη της Επιτροπής του 1993 (παράγραφος 44) η οποία τόνιζε ότι

H γεωγραφική θέση της Κύπρου, οι βαθιά ριζώμενοι δεσμοί που για δύο χιλιάδες χρόνια τοποθετούν το νησί στην πηγή της ευρωπαϊκής κουλτούρας και πολιτισμού, η έντονη ευρωπαϊκή επιρροή που είναι εμφανής στις αξίες του λαού της Κύπρου και στη συμπεριφορά των πολιτών της στον πολιτιστικό, πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό τομέα, οι πλούσιες επαφές της παντός είδους με την Κοινότητα, όλα αυτά δίδουν στην Κύπρο πέραν πάσης αμφιβολίας την ευρωπαϊκή της ταυτότητα και χαρακτήρα και επιβεβαιώνουν τον προορισμό της να ανήκει στην Κοινότητα.

Κοιτάζοντας μπροστά

Παρά το γεγονός ότι αποτελεί μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Κύπρος εξακολουθεί να είναι υπερφέτη διαιρεμένη. Ωστόσο, η ένταξη παρέχει μια χρυσή ευκαιρία για λύση του κυπριακού προβλήματος, επανένωση του νησιού και αξιοποίηση της διαδικασίας της ευρωπαϊκής

century, been successful in bringing states and peoples together under conditions of interdependence and peaceful co-existence. Its logic and dynamics have taken over in strengthening the conditions for peace. With the free movement of people, goods, services and capital, old-fashioned conflicts and flare-ups are becoming unthinkable in Europe.

Now it is time for Cyprus also to benefit from the peace dividend of the new integrated and peaceful European order. In that respect, the European prospect and context can be good and promising for all Cypriots as it has been for the other member states and peoples of the EU. After all, the island is too small to remain divided but big enough to accommodate all its people as a reunited EU member state.

ολοκλήρωσης, που μπορεί να προσδώσει σε όλους τους Κυπρίους το ποθούμενο αίσθημα ασφάλειας και σταθερότητας. Η ΕΕ επιθυμεί λύση του Κυπριακού που θα επανενώνει την Κύπρο και το λαό της κάτω από μία διζωνική, δικοιονοτική ομοσπονδία. Η θεσμοί, το νομικό καθεστώς, οι αρχές και η πολιτική της ΕΕ — το Κοινοτικό Κεκτημένο — μπορούν να προσφέρουν ένα αποτελεσματικό πλαίσιο στην αναζήτηση της τόσο αναγκαίας διευθέτησης. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση έχει καταφέρει, για μισό αιώνα, να φέρει μαζί χώρες και λαούς κάτω από συνθήκες αλληλοεξάρτησης και ειρηνικής συνύπαρξης. Η νοοτροπία και η δυναμική της έχουν συμβάλει στην ενδυνάμωση των συνθηκών ειρήνης. Με την ελεύθερη διακίνηση των πολιτών, των αγαθών, των υπηρεσιών και του κεφαλαίου, οι αναχρονιστικές αντιπαλότητες και διαμάχες καθίστανται ολοένα και πιο αδιανόητες στην Ευρώπη. Τώρα είναι η στιγμή για την Κύπρο να επωφεληθεί επίσης από το πλεόνασμα ειρήνης της νέας, ενιαίας και ειρηνικής ευρωπαϊκής τάξης. Προς αυτή την κατεύθυνση, το ευρωπαϊκό πλαίσιο και η ευρωπαϊκή προοπτική μπορούν να αποβούν επωφελή και ελπιδοφόρα για όλους τους Κύπριους, όπως ήταν και για τις άλλες χώρες μέλη και τους λαούς της ΕΕ. Σε τελευταία ανάλυση, το νησί είναι πολύ μικρό για να παραμείνει διαιρεμένο αλλά αρκετά μεγάλο για να στηρίξει ολόκληρο το λαό του, ως ένα επανενωμένο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

R and I OTTENS, «Orientalior districtus Maris Mediterranei» (473x576 mm), Amsterdam ca 1700.
 A chart of the Eastern Mediterranean first printed by Frederick de Wit in his Orbis Maritimus ofte Zee Atlas (Amsterdam 1675)
 and reprinted by Ottens ca 1700

R and I OTTENS, «Orientalior districtus Maris Mediterranei» (473x576 mm), Amsterdam ca 1700.
 Ναυτικός χάρτης της Ανατολικής Μεσογείου. Πρωτοδημοσιεύτηκε από το Frederick de Wit στο βιβλίο του Orbis Maritimus ofte Zee Atlas, που τυπώθηκε στο Αμστερνταμ στα 1675. Ο χάρτης ξανατυπώθηκε από τους Ottens γύρω στα 1700

«Η γεωγραφική θέση της Κύπρου, οι βαθιά ριζωμένοι δεσμοί που για δύο χιλιάδες χρόνια τοποθετούν το νησί στην πηγή της ευρωπαϊκής κουλτούρας και πολιτισμού, η έντονη ευρωπαϊκή επιρροή που είναι εμφανής στις αξίες του λαού της Κύπρου και στην συμπεριφορά των πολιτών της στον πολιτιστικό, πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό τομέα, οι πλούσιες επαφές της παντός είδους με την Κοινότητα, όλα αυτά δίδουν στην Κύπρο πέραν πάσης αμφιβολίας την ευρωπαϊκή της ταυτότητα και χαρακτήρα και επιβεβαιώνουν τον προορισμό της να ανήκει στην Κοινότητα».

Απόσπασμα από τη Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την αίτηση προσχώρησης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Κοινότητα.
30 Ιουνίου 1993

Γ.Τ.Π. 195/2017 – 2.000 ISBN 978-9963-50-464-0
Εκδόθηκε από το Γραφείο Τύπου
και Πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία
www.moi.gov.cy/pio

Τέταρτη Έκδοση, 2017
Πρώτη Έκδοση, 2006
Εκτύπωση: R.P.M. Lithographica Ltd
Για τις απόψεις που εκφράζονται σε αυτό το βιβλίο είναι υπεύθυνοι οι ίδιοι οι συγγραφείς.
Απαγορεύεται η αντιγραφή όλου ή μέρους του βιβλίου χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.
Copyright © 2017 Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών

